

BRUKER ELLER BRUKT?

Landsforeningen for barnevernsbarn – analyse av en
interesseorganisasjon i møte med dagens barnevern

Reidun Føllesø

Dr.polit.-avhandling 2004
Institutt for sosialt arbeid og helsefag
Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet, NTNU
Trondheim

ISBN: 82-471-5350-5

Forord

Det høres liksom litt interessant ut.
Jeg er sikker på at hvis jeg hadde forstått det,
så hadde jeg syntes det var bra!
Jonas, 9 år

Faglig og sosial støtte er en nødvendighet for å nå i land med et arbeid som dette. Jeg har vært heldig. Hos gode kolleger ved Avdeling for samfunnsvitenskap ved Høgskolen i Bodø finnes det som regel et overskudd av oppmuntrende støtte, med muligheter til så vel faglige diskusjoner som avkoblende pauser. Takk til dere.

Landsforeningen for barnevernsbarn er en organisasjon som samler engasjerte og engasjerende mennesker. De har møtt meg med åpenhet og entusiasme, og gjort forskningsarbeidet spennende og meningsfylt. Takk til dere alle, en særlig takk til Anita Lenes og Anders Mathisen.

En god veileder er en god støtte – takk til Jan Tøssebro for grundige og kritiske tilbakemeldinger – porsjonert ut med velvalgt forsiktighet og betimelig uro.

Underveis har jeg hatt god nytte av kritiske lesere. Dere har alle gitt meg viktige innspill som jeg har tatt med meg videre. Takk til Kikkan Ustvedt Christiansen, Roger Mathisen og Siv Oltedal.

Bodø, mars 2003
Reidun Follesø

Innhold

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON OG PROBLEMSTILLING.....	9
AVHANDLINGENS OPPBYGNING.....	12
UTDYPNING AV PROBLEMSTILLING	15
KAPITTEL 2: ANALYTISK KONTEKST; TEORETISK UTGANGSPUNKT OG SOSIALFAGLIG FORANKRING	17
EMPOWERMENT	18
BRUKERMEDVIRKNING.....	22
<i>Begrepsforståelse og definisjoner</i>	23
<i>Brukermedvirkning innen helse- og sosialsektoren</i>	28
<i>Brukermedvirkning i barnevernet</i>	30
NÆRMERE EN DEFINISJON; HANDLING, RESULTAT OG RELASJON	35
<i>"Bruker" – et egnet begrep?</i>	38
KUNNSKAP I SPENNINGSFELTET MELLOM PROFESJON OG BRUKER.....	39
KAPITTEL 3: METODISK TILNÆRMING OG DATAGRUNNLAG.....	49
VITENSKAPSTEORETISK TILNÆRMING	49
PROSJEKTETS FASER.....	51
FØRSTE DATAKILDE: INTERVJU	54
ANDRE DATAKILDE: AVISTEKSTER	56
TREDJE DATAKILDE: SKRIFTLIG DOKUMENTASJON	59
SANNHET ELLER STILLBILDER? METODEN(E)S BEGRENSNINGER.....	60
KAPITTEL 4: LANDSFORENINGENS HANDLINGER – FRA OPPRØR TIL SAMARBEID.....	65
HISTORIEN FØR - EN INTRODUKSJON	65
1996: BRUTTE BÅND OG NYE KONTAKTER	72
1997: ORGANISASJONSSTIFTELSE I RAMPELYS	81
1998: EN NY STARTGROP	90
1999: EN SAMARBEIDENDE ORGANISASJON	94
2000: VEKST OG DEMOKRATISK VALG	95
2001: NYE PROSJEKT.....	96
2002: NASJONALT OG INTERNASJONALT ENGASJEMENT.....	100
MEDLEMSGRUNNLAG OG REPRESENTATIVITET	102
KAPITTEL 5: BRUKERENS FORTELLING ELLER DEN BRUKTE FORTELLING?.....	107
VI HAR IKKE NOE ANNET ENN HISTORIENE VÅRE!.....	107

HVA ER DET MED FORTELLINGEN?	109
BARNEVERNBARNAS FORTELLINGER.....	113
<i>Offerets fortelling</i>	114
<i>Brukerens fortelling</i>	120
<i>Debatt i media</i>	123
<i>Ny historie – nye historier?</i>	130
KAPITTEL 6: INNFLYTELSE –	
SPOR I EN POLITISK PROSESS.....	133
TEMAINTRODUKSJON	136
ETTERVERNET SOM LANDSFORENINGSTEMA	137
VEIEN MOT LOVENDRING	139
HVA VAR DET SOM VIRKET?	142
KAPITTEL 7: STRUKTURELLE OG DISKURSIVE	
RAMMER FOR MEDVIRKNING	149
STRUKTURELLE RAMMER; MOT ALLE ODDS?	150
<i>En organisasjon blir til</i>	152
<i>De mange hjelpere</i>	153
<i>Ny organisasjon – i gammel form?</i>	158
DISKURSIVE RAMMER - ORDET FANGER?	163
<i>Noe skal være bare fordi det har en rett til å eksistere!</i>	163
<i>Kunnskapsteoretiske utfordringer</i>	168
<i>Mellom barnevern og bruker – diskursen som mulighet og utfordring</i>	
.....	171
<i>Medvirkning som koloniseringsdiskurs</i>	173
<i>Ordet fanger?</i>	176
KAPITTEL 8: BRUKER ELLER BRUKT?.....	183
HANDLING OG RELASJON; FRA PÅVIRKER TIL MEDVIRKER?	184
RESULTAT; FRA OFFER TIL RESSURS?	186
BRUKER? ELLER BRUKT?	189
REFERANSER.....	193
VEDLEGG.....	203

Kapittel 1: Introduksjon og problemstilling

Det er uvisst om og i hvilken grad organisasjoner for barn og foreldre har påvirket barnevernets rammebetingelser og arbeidsmåter.
(NOU 2000:12)

I mai 2000 ble NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge* utgitt. Utredningen var et sentralt dokument for barnevernet, i det utredningsgruppens mandat var å gi en helhetlig gjennomgang og vurdering av barnevernets funksjon. Videre skulle de gi råd til hvordan etaten kunne løse sine fremtidige oppgaver.

Ett av de forhold som drøftes i utredningen, er barnevernets kontakt med frivillige organisasjoner. Deres rolle omtales i to ulike sammenhenger. For det første påpeker utvalget at frivillige organisasjoner har spilt, og fremdeles vil komme til å spille en svært viktig rolle innen barnevernets forebyggende arbeid. Norsk Folkehjelp, Kirkens Bymisjon og Røde Kors er organisasjoner som nevnes eksplisitt (NOU 12:2000 pkt.4.1.5). I følge utvalget er det mer å hente ut av eksisterende samarbeid, og barnevernet oppfordres derfor til å intensivere sin kontakt med de frivillige organisasjonene.

Innen helse- og sosialsektoren finnes det i dag en oppblomstring av en ny type interesseorganisasjoner. Noe som særpreger disse, er det sterke innslaget av egenorganisering. Grupper organiserer seg for å målbære egne interesser i møte med samfunnets mange etater (Hvinden 1997). Også innen barnevernet finnes slike organisasjoner, og noen av disse nevnes også i utredningen. Her finnes både Landsforeningen for Familiens rettigheter og Landsforeningen for barnevernens barn nevnt. Det brukes imidlertid ikke mange linjer på disse organisasjonene før utvalget konkluderer:

Organisasjoner for å ivareta disse interessene har først dukket opp på 90-tallet, og utspillene deres om hva som er positivt og negativt med barnevernet peker i flere retninger. Hypotetisk kan meningsforskjellene i hvert fall delvis forklares med at foreldre og barn organiserer seg med ulike behov. Det er uvisst om og i hvilken grad organisasjoner for barn og foreldre har påvirket barnevernets rammebetingelser og arbeidsmåter (NOU 2000:12 pkt.9.5).

Organiserte (bruker)gruppers innflytelse i barnevernet er et lite utforsket felt, noe som kan ha flere årsaker. Frem til i dag har få grupper greid å etablere sterke og stabile organisasjoner. Det har også vært – som

utredningsteksten antyder – en usikkerhet om hvorvidt gruppens utspill kan gi konstruktive bidrag til barnevernet. Dette kan blant annet skyldes at de grupper som har vært etablert, primært har samlet foreldre som er fratatt den daglige omsorgen for sine barn. Når de har kommet til orde blant annet i media, har de rettet til dels flengede kritikk mot barnevernet. Dette kan ha medført – med rette eller urette – at de har blitt en gruppe mange har vegret seg mot.

I 1997 skjedde det imidlertid noe som kunne endre dette bildet. Landsforeningen for barnevernsbarn ble stiftet, en organisasjon for og med daværende og tidligere barnevernsbarn. Denne foreningen kunne fungere som en motvekt til foreldregruppene, og kunne så vel motsi som utdype og nyansere andre gruppers utspill. Videre hadde foreningen som målsetning å samarbeide med barnevernet, for slik å legge til rette for bedre barneverntjenester.¹ Organisasjonsetableringen ble møtt med stor interesse fra media, fagfelt og departement. Fra ulike hold ble det uttrykt glede over at brukere i barnevernet hadde fått en stemme, og de erfaringene medlemmene satt inne med ble omtalt som viktig i den hensikt å legge til rette for et bedre og mer tidsriktig barnevern.

Landsforeningen ble etablert på en tid der brukergrupper hadde høy politisk status. Det ble ansett som viktig å lytte til de menneskene tjenestene skulle virke i forhold til, og brukere ble antatt å ha nødvendige bidrag til en smidig og fleksibel tjenesteutforming. Ideen om brukermedvirkning som tradisjonelt hadde tilhørt servicenæringen, ble gradvis inkludert også i offentlig tjenesteyting.

I dette noe paradoksale møtet; på den ene side barnevernets økte vekt på brukermedvirkning, og en nyetablert gruppe bestående av barnevernets mest sentrale ”brukere”, på den andre siden en offentlig utredning som forholdsvis raskt avviser betydningen av organisasjoner som dette innen samme etat, startet min forskning. I dette ble også noen sentrale spørsmål utmeislet;

- € *Hvilken rolle har Landsforeningen for barnevernsbarn spilt i norsk barnevern?*
- € *Hvilken innflytelse ønsker de selv å ha, og i hvilken grad har disse ønskene fått gjennomslag?*
- € *Kan organisasjonen forstås som reelle brukere i barnevernet, eller utgjør de en gruppe som (også) har blitt brukt til å legitimere andres standpunkt?*

¹ Se blant annet landsforeningens handlingsplan 1997

Med dette er en avgrensning tydeliggjort. Mens det i NOU 12:2000 ikke er trukket et skille mellom foreldre og ungdommers organisasjoner, har jeg valgt å konsentrere meg om Landsforeningen for barnevernsbarn. Den viktigste begrunnelsen for dette finnes i foreningens medlemsgrunnlag. Organisasjonen drives av og med ungdommer som selv er eller har vært under barnevernets omsorg, og som slik representerer (deler av) barnevernets viktigste målgruppe; barna selv. Videre har de gjennom de årene de har eksistert hatt som målsetning å arbeide for et bedre barnevern – i samarbeid med barnevernet. Hvorvidt et slikt samarbeid har vært realisert, og hvilke resultat som er oppnådd, finnes det lite tilgjengelig dokumentasjon på.

Med tanke på mulig innflytelse blir det også viktig å avgrense hvem dette ønsket rettes mot – hvem er i denne sammenhengen å betrakte som ”barnevernet”? Denne avgrensningen er noe vanskeligere. Barnevernet er sammensatt av ulike nivå, etater og funksjoner. Barnevernet kan omfatte regjering og Storting som blant annet vedtar lover og bevilger penger, departementet som administrerer og forbereder politiske saker, videre folkevalgte på fylkes- og kommunenivå, lekfolk i fylkesnemd, og barnevernansatte i førstelinjetjeneste og institusjoner (Ericsson 1996). Brukt i dagligtale kan ”barnevernet” omfatte alt fra en enkelt sosialarbeider, via handlinger vedtatt og utført med base i en barneverntjeneste, til en generell formening om hva ”barnevernet gjør”. Avgrensningen i dette arbeidet kan ikke gjøres absolutt. Innflytelse vil drøftes i to ulike sammenhenger, fundert i landsforeningens egne prioriteringer: (1) innflytelse på politiske prosesser og (2) innflytelse på holdninger. Målgruppene for de to områdene for innflytelse er delvis overlappende, delvis ulike. For å kunne påvirke en politisk prosess må aktiviteten i første rekke rettes mot departement, Storting og regjering, men også mot sentrale organisasjoner og fagmiljø. Målgruppen for holdningsendring favner videre. I tillegg til de som besitter stillinger på høyt nivå inkluderes barnevernansatte på kommunalt og fylkeskommunalt nivå. Og vi kan gå enda videre – landsforeningen ønsker å være med på å prege de holdninger som finnes hos folk flest. Det er ikke mulig å fange alle disse prosessene innen rammen av en avhandling. Landsforeningens aktivitet har i stor grad vært sentralt orientert – både med henblikk på geografi og politisk/ faglig landskap. Foreningen har sitt kontor i Oslo, og har der etablert viktige kontakter med departement, politikere og organisasjoner. Den videre avgrensningen gjøres med utgangspunkt i dette. Det første steget i letingen etter mulig innflytelse vil derfor være å gå nærmere inn i det samarbeid som måtte finnes mellom organisasjon og sentrale myndigheter. Hvilke prosesser har landsforeningen ønsket innflytelse på, hvordan har de gått frem, og hva har de oppnådd?

Barnevernet vil likevel ikke avgrenses til kun å gjelde et sentralt politisk og administrativt nivå, i det landsforeningen ikke selv utelukkende ønsker å opptre som politisk aktør. Deres ønske om å påvirke holdninger er viktig, men vanskelig både å kartlegge og måle. Det kan likevel ikke hindre oss i å forsøke. Ut over å lete etter innflytelse på lovverk vil jeg derfor også følge noen veier på leting etter innflytelse på holdninger.

Avhandlingens oppbygning

Landsforeningen for barnevernsbarn er både lik og ulik andre organisasjoner på helse- og sosialsektoren. Lik - fordi de er etablert som en interesseorganisasjon, med strukturelle rammer som ligner andres. Ulik – fordi organisasjonen samler ungdommer som alle har levd deler av sine liv under barnevernets tiltak. Vi finner ungdommer med lite organisasjonserfaring, vi finner en flytende medlemsmasse (Treseder 1997). En mulig ramme for forståelse og fortolkning ville være, til tross for ulikhet, å betrakte landsforeningen som en ordinær interesseorganisasjon. En slik innfallsvinkel ville åpnet for et stort teoritilfang, både av norsk og nordisk litteratur. Delvis vil dette også hentes frem, men ikke som bærende perspektiv. Jeg finner en annen tilnærming like interessant. Det synes å være en enighet om at nye tenkemåter er på vei inn i barnevernet. Både nasjonalt og internasjonalt omtales dette som et perspektivskifte i sosialt arbeid. Om begrepene varierer, om innholdet tidvis er diffust, så synes retningen klar; barn, ungdom og familier skal i økende grad inkluderes i de avgjørelser som angår dem selv. Denne tenkningen gjør det mulig å analysere landsforeningens virksomhet ut fra et brukerperspektiv. For å gjøre en slik analyse mulig, vil jeg reflektere over sammenhenger mellom barnevernets nye tenkning – empowerment – og brukergruppers mulige plass innen denne rammen. Videre vil en gjennomgang av brukervedvirkning i helse- og sosialsektoren generelt, og barnevernet spesielt belyse noe av den konteksten organisasjonen befinner seg i. Deretter vil jeg gå inn i noen av de teoretiske bidragene som kan belyse noen av empowerment og brukervedvirknings sentrale utfordringer; spenningen som kan finnes mellom profesjonenes kunnskap og brukeres kunnskap. Følgende spørsmål er sentrale i teoridelen;

- (1) Hva kjennetegner barnevernets nye tenkning, empowerment,
- (2) og hvordan forholder dette seg til brukervedvirkning?
- (3) Hva kjennetegner brukervedvirkning på et gruppenivå, og hvordan kan slik vedvirkning operasjonaliseres?
- (4) Hvilke teoretiske bidrag er egnet til å belyse kunnskapsmessige utfordringer i møtet mellom barnevern og bruker(grupper)?

Det teoretiske grunnlaget presenteres i kapittel 2.

Metodisk ramme - datagrunnlag

For å kunne belyse avhandlingens spørsmål har jeg nyttiggjort meg ulike kilder. Det har vært viktig å kartlegge flest mulig av de aktiviteter organisasjonen har initiert og deltatt i, og landsforeningens presentasjon av egen virksomhet er en sentral del av denne kartleggingen. Kildene jeg her har brukt er; (1) Intervju og observasjonsdata fra mine to tidligere undersøkelser om landsforeningens arbeid fra 1992 og 1997, (2) intervju med sentrale informanter i landsforeningen, (3) tilgjengelig skriftlig dokumentasjon om landsforeningens arbeid, samt (4) skriftlig materiale produsert av foreningen selv.

Kartlegging av landsforeningens eget perspektiv er viktig, men ikke tilstrekkelig. I de opplysninger som finnes hos deres informanter og i skriftlige kilder, finnes indikasjoner både på forhold de ønsker å influere på, og saker der de mener å ha hatt reell innflytelse. Disse opplysningene må også prøves ut i forhold til andre kilder. Ut fra dette formål har jeg (5) intervjuet enkeltpersoner som har spilt en rolle i de saker det vises til, og (6) supplert materialet med relevant offentlig dokumentasjon.

Kildene som er nevnt bidrar med mye nyttig informasjon. Den rolle en brukergruppe får, eller inntar, kan også betraktes fra et noe annet perspektiv. Ved å se på den presentasjon landsforeningen er gitt i en avgrenset del av media, kan flere av de innledende spørsmål belyses ytterligere. Vi kan ane både hvordan landsforeningen selv har brukt media for å fremme sine saker, samt hvordan media velger å presentere landsforeningen – enkeltungdommer så vel som organisasjon. Derfor inkluderes også (7) utvalgte avistekster i datagrunnlaget.

Metodisk tilnærming og datagrunnlag vises i kapittel 3.

Analytisk ramme

Avhandlingens tittel; *Bruker eller brukt?* viser til et spørsmål som gradvis har vokst fram under arbeidet med denne avhandlingen. Er landsforeningen for barnevernsbarn i en posisjon der de bekrefter (eller for første gang inntar) en posisjon som brukere, eller er det mulig at de ikke først og fremst har agert som brukere, men at de derimot – intendert eller ikke – er blitt brukt? Når medvirkning ønskes og forventes, synes landsforeningen tidvis som egnet for fremvisning. Både politikere og fagfelt trengte sine brukere som legitimering av egne meninger eller for å vise sin kontakt med det ”ekte” barnevernsbarnet. Grensen mellom å være bruker og å bli brukt er ikke alltid lett å trekke. Brukerbegrepets operasjonalisering, slik dette

presenteres i kapittel 2, vil gi rammer for videre analyse av problemstillingens spørsmål. Sentrale element her er *handling, innflytelse, relasjon og resultat*. Empiri presenteres og analyseres i fire deler:

I den første delen gjennomgår jeg den virksomheten eller de handlinger foreningen har drevet gjennom sine virksomme år. Handlinger velger jeg her å tolke vidt, og ser alle foreningens kjente aktiviteter som betydningsfulle. Gjennomgangen vil følge en kronologisk orden med begynnelse i 1996, og avslutning i 2002. I dette kapitlet presenteres hovedtrekk i det datamaterialet som ligger til grunn for videre analyse.

Innflytelse, relasjon og resultat følges videre når jeg spør hvordan landsforeningen har arbeidet for å nå sitt doble mål; innflytelse på holdninger, samt innflytelse i politiske prosesser. Analysen følger også to spor. Det første er viet foreningens holdningspåvirkende arbeid. Her er mål og virkemidler nært forbundet med hverandre: Landsforeningen har ikke alltid vært i posisjon til å velge sine virkemidler, sannsynligvis har de heller ikke til enhver tid tenkt på sine handlinger som virkemidler. Politikere, fagfelt og media har sammen med landsforeningen lagt premisser for hvilke bidrag de skulle yte – tilbud og etterspørsel har en tendens til å regulere hverandre. Hva kan de tilby? Og hva etterspørres? Det som mer enn noe peker seg ut er ungdommenes personlige historier. Hvordan fortelles disse, hvilke(n) funksjon har de, og hvilke spor av innflytelse kan følge av fortellingene? Om hvilke fortellinger er det vi kan høre og lese; brukernes fortelling eller den bruktes fortelling?

I det neste kapitlet spør jeg hvilken rolle landsforeningen har fått – og tatt - i en avgrenset politisk prosess. Her følger jeg noen spor i det arbeidet som ble gjort i forkant av lovendringen der det ble åpnet for forlengelse av hjelpetiltak frem til fylte 23 år.

Landsforeningens medvirkning i barnevernet aktualiserer ulike problemstillinger om brukermedvirkning i norsk barnevern. I det påfølgende kapitlet går jeg nærmere inn i noen av disse, konkretisert i henholdsvis organisatoriske og diskursive utfordringer. Her ser jeg nærmere på noen av de utfordringer det medfører for landsforeningen å drive sin virksomhet innen rammen av en interesseorganisasjon. Videre ser jeg på hvilke utfordringer som kan finnes innen et empowerment-orientert tenkesett, der brukeres kunnskap utfordrer sosialarbeiderens tradisjonelle ekspertrolle.

Datapresentasjon og analyse finnes i kapittel 4-7

Arbeidet avsluttes med en kort oppsummerende drøfting av spørsmålet *Bruker eller brukt?*

Utdypning av problemstilling

Avhandlingens tittel; *Bruker eller brukt?* er mer enn et forsøk på å finne klingende bokstavrim og tittel som lar seg huske. I en kontekst der forventningen om å lytte til brukere var sterk, og der brukergrupper som kunne målbære ”brukeres stemmer” ble etablert på mange samfunnsområder, stod barnevernets fagfolk og politikere overfor en utfordring. Å finne barn, ungdom og familier som kunne favnes av brukerbetegnelsen var ikke nødvendigvis så vanskelig. Deres erfaringer og meninger var imidlertid i liten grad systematisert, og brukerundersøkelser bar ikke entydige budskap om brukeres erfaringer. Brukergrupper med tilknytning til barnevernet var etablert av foreldre, i hovedsak sterkt kritisk til barnevernets virke. Dialog med disse foreldregruppene syntes både fagfolk og politikere å unngå.

I denne situasjonen – med forventningen om å vise at brukere var hørt, forstått og inkludert - kom etableringen av Landsforeningen for barnevernsbarn som en gavepakke til politikere og fagfolk: Her kom ungdommer som virkelig var ”dem det gjaldt”, taleføre og engasjerte, etablert i en hensiktsmessig interesseorganisasjon, og med kampsak(er) som passet hånd i hanske med andres politiske og faglige mål. Landsforeningen ble brukt for det de var verd, og fagfelt og politikere fikk det de trengte: autentiske historier som kunne krydre møter og gjøre det hele litt mer ekte, historier som kunne brukes som argumenter i en politisk kamp.

Bildet er naturligvis langt mer nyansert enn dette. Spørsmålet *bruker eller brukt?* åpner ikke utelukkende for å drøfte hvorvidt landsforeningen er brukt, vekten ligger like tungt på det første ordet i ordparet – bruker. Ved siden av å vekke uro om hvorvidt landsforeningen er blitt brukt, vokser bunken av dokumentasjon over de sakene foreningen faktisk har kjempet for, jobbet med og fått gjennomslag for. Noen små og noen store, noen der innflytelsen med rimelig stor grad av sikkerhet kunne dokumenteres, noen der sporene ikke er like tydelig å følge. Selv i de klareste spor finnes tvetydigheten. I et spill med mange aktører og interesser, der så vel personlige som faglig og politiske ønsker går over i hverandre, blir linjene fra årsak mot virkning vanskelig å følge. Underveis vil vi kunne finne episoder der gruppen agerer som bruker – og episoder der de synes brukt. Det viktig å allerede her slå fast at dette ikke er faste posisjoner – som det ikke er posisjoner i svart og hvitt. Det er ikke alltid en ulempe å bli brukt. Om en politiker ”bruker” landsforeningens argumenter for å styrke egen sak og oppnå økt legitimitet, er det en fordel for ungdommene dersom saken

deres ved dette kan oppnå økt støtte. Noe mer uklart blir bildet dersom landsforeningens ungdommer inviteres til en (fag)konferanse for å gi et skjær av det autentiske barnevernbarns tilstedeværelse, og ungdommen selv står tilbake og føler seg brukt og utnyttet. Disse – og andre – eksempler vil utdypes og drøftes i de påfølgende kapitlene. Uten at svar kan bli kategorisk og endelig – her finnes spor av *bruker*, og av *brukt*. Ønsket er likevel at om disse posisjonene ikke vil avdekkes en gang for alle, så vil de bli noe tydeligere. Og om ikke datamaterialet tillater de endelige svar, så åpner de for noe klarere spørsmål.

Kapittel 2: Analytisk kontekst; teoretisk utgangspunkt og sosialfaglig forankring

Parallelt med stiftelsen av Landsforeningen for barnevernsbarn syntes det å vokse frem noe nytt innen tenkning og begrepsbruk i norsk barnevern, noe som understrekes så vel av Befring-utvalget som i den påfølgende stortingsmeldingen:

Et viktig trekk ved barnevernet er den økende bruken av hjelpetiltak. Dette avspeiler en perspektivutvikling ved endrede tanke- og arbeidsmåter. Både nasjonalt og internasjonalt pågår det som tidligere påpekt et perspektivskifte i arbeidet med barn og foreldre, fra ensidig problemfokusering til mer empowerment-orienterte tilnærminger (NOU 2000:12 pkt.9.5).

Forskning viser lovande resultat for familieretta og andre åpne og lokalbaserte tiltak som foreldrerettleing, foreldreopplæring og sosial utvikling og læring i skolen osv. Ressursorientert arbeid i grupper for mødrer og barn høyrer til dei seinaste bidraga under førebyggjande tiltak frå barnevernet si side. Tiltaka byggjer på prinsipp for brukarmedverking og brukarpåverknad, myndiggjering av foreldre ("empowerment") og vern om familiane (St.meld.nr.40 (2001-02) pkt.9.2).

En dreining fra problem- til ressursorientert tenkning vektlegges i begge de to sitatene. Ord som myndiggjøring, brukarmedvirkning og brukerpåvirkning brukes for å antyde retningen i en nyorientering, og lar seg samle under paraplybetegnelsen empowerment. Begrepet finnes også brukt i deler av sosialt arbeids nyere faglitteratur, internasjonalt så vel som nasjonalt,² og er derfor verd å stoppe opp ved. Hva ligger i empowermentbegrepet, og hvilke teoretiske og forskningsmessige bidrag hviler det på? På hvilke måter blir tenkningen nedfelt i det som her synes å være dens naturlige og nødvendige konsekvenser; brukarmedvirkning og – påvirkning – i helse- og sosialsektoren generelt, og i barnevernet spesielt? Hvilke bidrag kan denne tenkningen eventuelt gi for å drøfte landsforeningens plass i barnevernet? Jeg ønsker å gå enda et steg videre. Sentralt innen empowermentorienterte tilnæringsmåter er at et etablert kunnskapsgrunnlag, fundert i akademisk viten, utfordres. Hva som ligger i

² Se blant andre Slettebø 2000, Williams, Popay og Oakly 1991, Sandbæk og Tveiten 1996, Horverak, Omre og Scheldrup 2002

denne påstanden, og hva dette kan innebære i et brukerorientert barnevern er spørsmål som vil bli tatt opp avslutningsvis.

Empowerment

Begrepet lar seg ikke enkelt fange. Anvendt i ulike kontekster kan empowerment beskrive mål så vel som prosess, og brukes om grupper så vel som enkeltindivider. Et fellestrekk er imidlertid betoningen av frigjøring; mennesker reduserer - eller får redusert - sin avmakt og får (gis) økt innflytelse over eget dagligliv (Slettebø 2000). Begrepet er av engelsk opprinnelse, og betyr i sin direkte oversettelse "å bemyndige". I skandinavisk litteratur oversettes begrepet på noe ulike måter. Mens vi i dansk litteratur kan finne ordet oversatt med *styrking* eller *selvoppreising* (Lundmark Andresen, Brok, Mathiassen 2000) vil vi i Sverige komme over begrep som *mobilisering* (Slettebø 2000). Begrepet oversettes tidvis i norsk sammenheng med *myndiggjøring*; noe som igjen defineres som

...et forsøk på å håndtere maktaspektet i relasjonen mellom hjelper og mottager slik at mottageren kan få større muligheter til å forme og ha kontroll over den utviklingsprosessen man er i gang med (Einarsen og Sandbæk 1997:19).

Myndiggjøring dreier seg om å utjevne makt, og styrke er et nøkkelord. Ved å forstå familien i et styrkeperspektiv markeres avstand til tradisjonell problemfokusering. Ensidig problemfokusering risikerer å avlede den faglige oppmerksomheten fra familiens egen beredskap for kompetanse – en beredskap familier vil kunne profitere på i en endringsprosess frem mot økt ansvar og egen styring (Faureholm 1999). Empowerment, eller myndiggjøring forstås her som den delegerte makt – fra en mektig gruppe til de avmektige. Mottakeren av hjelpen skal tillates å delta i utforming og kontroll av hjelp. Denne forståelsen synes å samsvare med Ryburns forklaring av begrepet empowerment (oversatt med myndiggjøring) innen sosialt arbeid. Myndiggjøring er i følge ham

...et begrep som forteller om en økende erkjennelse blant barnevernsarbeidere av at tradisjonelle modeller i altoverveiende grad har plassert beslutningsmyndigheten og ansvaret i hendene på fagfolk i stedet for hos brukerne av tjenestene – det vil si barn, unge og deres familier (Ryburn 1996).

Denne definisjonen fokuserer ikke bare på begrepets innhold, men også på hvem som antas å ha drevet tenkningen frem. Vi øyner en bevegelse igangsatt av fagfeltet selv, et fagfelt som gjennom økt erkjennelse stiller spørsmål ved en etablert maktfordeling. Empowerment er imidlertid ikke

utelukkende noe som vokser fram fra en slags kollektiv sosialarbeiderbevissthet. Det kan også være et resultat av marginaliserte gruppers kamp for å komme i posisjon til å påvirke egne livsbetingelser. Et eksempel på slik virksomhet kan være etableringen av Fattighuset i Oslo, der utgangspunktet for virksomheten var å bli et slagkraftig redskap for å bevare marginale gruppers interesser (Seim og Hjemdal 1997). Også Landsforeningen for barnevernsbarn kan forstås innen denne konteksten – ikke som en gruppe med makt avgitt fra sosialarbeidere, men som egenorganisert virksomhet med ambisjoner om innflytelse.

Andres bidrag vektlegger andre sider ved empowerment. Heller enn å fokusere på hvem som gir eller krever makt, er Phil Treseder opptatt av å skille mellom prosess og mål – noe som gir begrepet en noe annen betoning. Definisjoner av ordene empowerment og deltagelse (*participation*) hevder han, brukes gjerne om hverandre. Selv ønsker han å skille mellom de to; mens deltagelse er en prosess, er empowerment et resultat og et mål. Skillet er likevel ikke så klart som han hevder, når han i sin definisjon beskriver empowerment som

...enabling young people to understand and act on the personal, social issues which affect their lives, the lives of others and the community of which they are part (Treseder 1997:211).

Deltagelse er et begrep som viser veien frem mot målet, som det viser et grep nødvendig for å oppnå dette. Deltagelse er den prosessen der unge mennesker kan finne en stemme, en innflytelse i saker som angår dem. Empowerment handler om å dele makt, samt å delta i prosessen frem mot økt innflytelse. Skillet mellom prosess og resultat kan fungere som et analytisk skille, men vil i praksis være nært forbundet med hverandre.

Tenkningen har sine røtter i radikalt samfunnsarbeid og pedagogikk, henholdsvis med utgangspunkt i USA (Barbra Solomon) og Latin- Amerika (Paolo Freire). Solomon var først og fremst opptatt av de svartes situasjon – både som gruppe og som enkeltpersoner, men hevder likevel at tenkningen lar seg overføre til enhver minoritetsgruppe. Målet var gjennom radikalt sosialt arbeid å la klienten forstå seg selv som en person i stand til å skape endring. Målet for praksis var slik å kombinere krefter, heller enn å yte hjelp (Solomon 1976). Til tross for radikal tilnærming baserte ikke Solomon seg på sosialistisk eller marxistisk teori. Empowerment som samfunnskritisk teori skulle la seg gjennomføre uavhengig av politisk grunnsyn (Solomon 1976, Hansen 1996). Paulo Freire har også vært en sentral bidragsyter til så vel teoretiske bidrag som praktisk utprøving av empowerment- orienterte verdier. Under sin pedagogiske virksomhet først i Brasil, siden i Chile, var

Freire glødende opptatt av kløften mellom rike og fattige i Latin-Amerika, samt av fattiges manglende lese- og skriveferdigheter. Hans undervisningsprogram hadde et dobbelt siktemål; å fremme alfabetiseringen og bevisstgjøre de undertrykte, samt å drive frem kravet om menneskeverdighet og revolusjon. Freires pedagogikk var sterkt influert av marxistisk teori. Han understreket betydningen av å la mennesker få kjennskap til undertrykkelsens system – for på denne måten å bli i stand til å gjenkjenne og endre den (Freire 1970, Noddings 1997). Store deler av sitt liv brukte han til å utvikle sin metodikk – den frigjørende pedagogikk (*Pedagogy of the oppressed*), der et av hans sentrale poeng er hvordan man gjennom dialog kan mobilisere styrke til å endre problemskapende forhold. Gjennom dialogen skulle det være mulig å tydeliggjøre undertrykkende forhold, samt å arbeide for å endre disse. Mennesker får kunnskap om verden ved aktivt å forholde seg til den og reflektere over den. Hans frigjørende pedagogikk har inspirert ikke bare til alternative pedagogiske tilnærminger, men også til radikalt sosialt arbeid (se blant andre Hutchinson 1999).

Empowerment danner ikke bare ideologisk utgangspunkt for radikalt sosialt eller pedagogisk arbeid. Retningen har feste også innen forskning, der et ønske om å kombinere forskning med et handlingsrettet og frigjørende arbeid er en sentral drivkraft. Visjonene om deltagelse og frigjøring lar seg finne igjen i forskningsmetodikk som i økende grad får innpass på sosialfaglige forskningsfelt; participatory action research. Metoden er presentert og drøftet blant andre av de australske forskerne David L. Brown og Karen Healy (Brown 1993, Healy 2001). Healy beskriver metoden som en forskers deltagende tilnærming til praksis, den har slik klare paralleller til mer tradisjonell aksjonsforskning. Men mens aksjonsforskningen drives frem av forskerens ønske om endring, skal participatory action research inkludere forskningsobjektene i alle deler av prosessen. Fra temavalg til undersøkelsens gjennomføring, fra datatolkning til formidling. Forskningsmetodikken knyttes her sammen med empowermentttenkning, i det begrunnelsen for forskningen vil være å etablere en frigjørende dialog med avmektige og undertrykte grupper. Også her har marxistisk teori spilt en betydelig rolle, og Healy trekker også fram Habermas som sammen med den øvrige Frankfurterskolen har bidratt med innflytelsesrike teorier (Healy 1998).³

Uavhengig av hvilke interesser som definerer empowerments innhold, funksjon og arbeidsmåte står et fast; den tradisjonelle ekspertrolle utfordres. Ryburn hevder at empowerment krever en måte å samarbeide med brukerne

³ Habermas teorier vil presenteres nærmere i kapittel 7.

på som innrømmer dem evnen til selv å definere hvilke tjenester de har behov for, samt å kontrollere hvordan disse tjenestene blir utført. ”Gammel” ekspertkunnskap utfordres dermed, og brukeres kunnskap skal finnes og anvendes som supplement til eller erstatning for de(n) profesjonelles kunnskap. Ikke bare i den enkelte sosialarbeiders møte med sin eller sine familier, myndiggjøring peker også ut over individet. Fokus rettes mot de strukturelle ulikhetene i samfunnet som både skaper og opprettholder rasisme, fattigdom og skjev velstandsfordeling (Ryburn 1996). Dette radikale aspektet ved empowerment fremheves av Ryburn, uten at han er alene om å vektlegge det radikale innen denne tenkningen. Også de danske forfatterne Lundemark Andersen, Brok og Mathiasen har en lignende innfallsvinkel i det de konkretiserer målet av empowerment i følgende fire punkt; - økt kontroll over eget liv samt de samfunnsfaktorer som påvirker dette, - økt politisk innflytelse, - forbedret livskvalitet, samt sosial rettferdighet (Lundemark Andersen, Brok, Mathiasen 2000).

Gradvis har termen empowerment mistet noe av sitt radikale innhold, og blitt et begrep som anvendes i høyst ulike sammenhenger: av forretningsmenn og leger, av sosialarbeidere og politikere. En av årsakene til dette kan være at det finnes en positiv grunntone i begrepet – empowerment anses som noe ønsket, noe attraktivt. Rappaport er en av de som hevder dette; empowerment, skriver han, er en grunnleggende verdi i det amerikanske samfunn. Begrepet omfatter i følge ham både enkeltpersonens innflytelse i eget liv, og den demokratiske deltagelse i et (lokal)samfunn (Rappaport 1987). Lignende synspunkt fremmer Starrin og Forsberg i en refleksjon over hvorfor begrepet ikke bare er blitt brukbart på politikens venstrefløy, men også gangbar på ytterste høyre. Empowerment påberopes her når man sier seg villig til å styrke borgernes makt og redusere (velferds)statens innflytelse. Det er med dette innhold så vel USAs Ronald Reagan og Storbritannias Margaret Thatcher har anvendt begrepet (Forsberg og Starrin 1997). Et lignende skille er å finne innen forskning, noe blant andre Brown påpeker i det han tar utgangspunkt i noen av de mange publikasjoner om participatory action research. Enigheten synes stor om at dette er en type forskningsaktivitet som genererer ny kunnskap, og som legger til rette for konstruktive endringer. Imidlertid mener han å finne to svært ulike tradisjoner, noe også skriftene han viser til tar høyde for. Retningene illustrerer han i bildet sør – nord. Den sørlige retningen representeres av Rahman og Fals-Borda, som vektlegger betydningen av sosial rettferdighet i utviklingsland – med medvirkning (empowerment) som uttrykt mål og metode (Rahman 1985). Freires frigjørende pedagogikk og Solomons sosiale arbeid har sentrale posisjoner innen denne tenkningen. Den nordlige retningen har andre talsmenn, samt et annet nedslagsfelt. Med henvisning til Whyte, Greenwood, og Lazes, viser Brown hvordan hensikten

med forskningen ikke er å gi de undertrykte en stemme, men heller å forbedre organisasjonenes evne til problemløsning. Forskning og utvikling er knyttet til industri, bedrifter og jordbruk. Brown hevder at de to retningene ikke bare opererer i hver sin geografiske, men også hver sin ideologiske sfære (Brown 1993, Whyte, Greenwood, og Lazes 1991).

Innen barnevernet vil det finnes elementer av begge de to retningene. Om Freire og Solomon representerer verdier og tenkesett som mange i barnevernet gjerne tilslutter seg, så er det ikke vanskelig å finne innslag av tenking og praksis som også har et langt mer ”nordlig” preg. I vårt velferdssamfunn er den enkeltes rett til tjenester høyt verdsatt. Tjenestetilbudet må fungere effektivt for å oppfylle målet, og også sosialtjenester effektiviseres med dette for øyet. Deltagelse kan etterstrebes for deltagelsens egen skyld – med individets styrking som mål, eller deltagelse kan bestrebes for en mer effektiv tjenesteyting.⁴

Empowerment er slik et begrep som lar seg fylle med ulikt innhold. For å holde mangfoldet i system, kan det antydes tre ulike tilnærminger:

- (1) Empowerment som å bemyndige, å gi makt til. Sentralt her står den mektige aktørs mulighet til å overlate makt til den mindre mektige.
- (2) Empowerment som det motsatte av undertrykking, med styrking av egne krefter og nøytralisering av motkrefter som viktige element.⁵
- (3) Empowerment som et kostnadsreducerende og effektiviserende grep.⁶

Brukermedvirkning

I St.meld.40 understrekes det at barnevernets nye tiltak bygger på prinsipper om brukermedvirkning, brukerpåvirkning og myndiggjøring. Om empowerment er ønskelig, kan brukermedvirkning være nødvendig – avhengig av hva som legges i begrepet; Siri Nørve hevder at brukermedvirkning er et begrep som ikke har sin mening fastlagt innen en tradisjon eller skole. Hva som sorterer under begrepet kan derfor være ulike fenomener, ulike teoretiske utgangspunkt og ulike operasjonaliseringer innen samme fag eller retning (Nørve 1997). Alm Andreassen peker også på de mange dimensjoner ved brukermedvirkning. Det handler i følge henne om

⁴ se også Alm Andreassen 2000

⁵ se blant andre Tresder 1995

⁶ se blant andre Thesen og Malterud 2001

...”rutiner for beslutningsprosesser i daglig tjenesteyting og saksbehandling, om kommunikasjon, høflighet og respekt. Det spenner fra juss til mellommenneskelig samhandling” (Alm Andreassen 2000:177).

Brukermedvirkning er til tross for disse innledende reservasjonene ikke umulig å fylle med innhold. Innholdet må tjene hensikten. Jeg ønsker ikke her å drøfte alle sider ved brukermidvirkning, selv ikke innen barnevernets rammer. For å finne et begrepsinnhold som kan være nyttig i min kontekst, spør jeg først hvordan brukermidvirkning forstås og defineres i ulike arbeider. Videre hvordan brukermidvirkning er nedfelt i offentlige dokumenter som angår helse- og sosialfeltet generelt, og barnevernet spesielt. Denne delen avsluttes med en forsøksvis definisjon av brukermidvirkning innen barnevernet – henholdsvis på individ- og gruppenivå.

Begrepsforståelse og definisjoner

Brukerbegrepet har sin historie fra ganske andre samfunnsområder enn sosialt arbeid. I omsetning av varer og tjenester ble forbrukerbegrepet valgt for å styrke forbrukeres stilling overfor en produsent (Koch og Koch 1995). Veien kan synes lang fra varehandelens forbrukerrolle til brukerstatus i barnevernets sosialfaglige kontekst. Barnevernets ”produkt” er ikke varer, men tjenester i spenningsfeltet mellom kontroll og hjelp, og med andre rettslige forordninger enn varehandel. Kunden har heller ikke alltid rett – det er i det hele tatt ikke uproblematisk å definere kunden. Produkt skal ikke selges, og tjenestene som ytes har få objektive standarder. Det finnes ikke en kjøper og en selger, men en bruker og en hjelper. Til tross for dette kan det synes som om deler av helse- og sosialetaten har sterke islett av en forbrukertenkning. Innen helsevesenet skal pasienter selv kunne velge sin fastlege, samt det sykehus en ønsker behandling ved. Uten å vurdere realitetene i valgfriheten, viser intensjonen om denne også noe av brukerorienteringen innen etaten. Ørstavik beskriver dette som et signal om en reform som preger dagens samfunn. Reformen omtaler hun som ”consumerism”, basert på ideen om forbrukerens økte makt. Målet er å åpne for konkurranse på arenaer der markedskreftene tradisjonelt ikke har vært tillatt plass. Å få en forbrukerrolle som dette innebærer frihet til å velge mellom tilbud, men krever ikke aktiv medvirkning. Modellen passer heller til virksomheter som bilverksted, hevder Ørstavik ;

”Jeg kommer til ham for å få fikset bilen min, og hvis jeg ikke er fornøyd med hans ”behandling” velger jeg å gå til en annen. Jeg er

overhode ikke interessert i å delta i repareringen av bilen, jeg ønsker å få den fikset” (Ørstavik 1996:8).

Brukerbegrepet i en sosialfaglig sammenheng betoner i langt større grad aktiv medvirkning, på godt og vondt. Eriksen beskriver dette som et uttrykk for en ny relasjon i forholdet mellom innbyggere og myndigheter, basert på prinsippet om ”berørte interessers” rett til innflytelse. De som benytter seg av et offentlig servicetilbud skal også få være med på å utforme dette (Eriksen 1993). Klienter forventes – og forventer delvis selv - å ta aktivt del i sin egen livssituasjon; som aktive deltagere framfor som passive klienter. Klientenes egen interesse i dette illustreres ved måten brukerbegrepet i sin tid ble introdusert på overfor helse- og sosialetaten i Norge; Rådet for funksjonshemmede var i sin tilbakemelding til en stortingsmelding om hjemmetjenester opptatt av meldingens begrepsbruk, der ord som *hjelptrengende*, *pleietrengende* og *klient* var hyppig brukt. Ved å gi innspill til et nytt begrep var kampen mot oppfatninger av funksjonshemmede som passive mottagere av hjelp satt på dagsorden (Koch og Koch 1995).

Brukerbegrepet gir assosiasjoner til *aktivitet* og mulighet til *innflytelse*, noe som står i motsetning til andre av feltets begrep. Solonen drøfter sammenheng og ulikhet mellom begrepene klient og bruker, og peker blant annet på klientbegrepets betoning av asymmetri og ujevn maktfordeling; partene er avhengige av hverandre i en åpenbar ulik posisjon. Klient kan imidlertid forstås i to ulike sammenhenger; for det første som en stedfortrederrelasjon. Den klient som engasjerer en advokat overlater til ham eller henne å representere sine klientinteresser. Klienten vil i slike relasjoner ha en relativ sterk stilling; opptrer ikke advokaten tilfredsstillende, er det mulig å engasjere en ny. Den andre betydningen av begrepet åpner ikke for samme sterke stilling, heller ikke for samme grad av valgfrihet. Klienten befinner seg her i en avhengighetsrelasjon, ut fra behovet for beskyttelse og/ eller hjelp (Solonen 1999). Klientrollen i sosialt arbeid er naturlig å forstå innen den siste konteksten. Avhengighet og asymmetri blir enda tydeligere dersom vi ser på barnevernets virksomhet – her er ikke kontakten nødvendigvis fundert i et opplevd behov for hjelp. Etatens ansatte kan definere enkeltpersoner og familier som hjelpetrengende, også mot deres egen vilje.

Forventningen om egenaktivitet mener Sunniva Ørstadvik å finne så vel i 60-årenes likhetsideal som 90-åras aktivitetsideal. 60-tallets drøm om å forkaste kontroll og autoriteter, om bror- og søsterskap på tvers av gamle

skillelinjer kan speiles i visjonen om medvirkning. Arbeidslinja forfekter idealer om den aktivt deltagende fremfor den som passivt tar i mot.⁷ Videre peker hun på hvordan brukeridealene – fremdeles med røtter festet i likhetens og arbeidets jord – ikke bare gir brukeren rettigheter, men også plikter. Her finnes muligheter, men også farer. Om brukerperspektivet blir en forpliktelse for brukeren, kan deltagelse hindre ham fra å kritisere det systemet han er blitt hentet inn i. Brukerne tas opp i systemet, blir en del av det, og kritikk mot systemet blir i sin tur egenkritikk. Deltakelse blir en forpliktelse om troskap til det system som i utgangspunktet var kritikkenes mål, og deltagelse beveger seg mot å bli kontroll. Et brukerperspektiv kan også føre til at fagfolk forskyver sitt ansvar over på brukerne. Slik kan brukeren tilsynelatende få innflytelse, men dennes manglende mulighet til å gripe kompleksitet og oppnå ønskede resultater kan i sin tur gjøre brukeren til et gissel som må overgi seg til andres bestemmelser (Ørstavik 1996:8).

Rønning og Solheim stiller spørsmål ved hvordan brukere kan defineres – nok et sentralt spørsmål i forsøket på å innholds feste et brukerbegrep. En viktig betingelse for å definere en bruker hevder de, er å finne visse adgangs- eller terskelkriterier. For enkelte ytelser er dette enkelt; alderspensjon får den som har fylt 67 år, barnetrygd den som har forsørgeransvar for barn under 18 år. Mange ytelser har imidlertid adgangskriterier som er langt mer uklare – forfatterne trekker frem økonomisk sosialhjelp og uføretrygd som eksempler (Rønning og Solheim 1998). Barnevernet er nok et felt med kompliserte adgangskriterier - forståelsen av hvem barnevernets brukere er vil være mangetydig. Barnet eller ungdommen som faktisk har “brukt” noen av tjenestene, frivillig, motvillig eller under tvang, kan være en gruppe brukere. Foreldre som har fått hjelp, er pålagt hjelp, frivillig eller ufrivillig er fratatt omsorgen for sine barn vil også utgjøre en brukergruppe. Fosterforeldre, beredskapsforeldre og andre som i kortere eller lengre perioder påtar seg omsorgen for andres barn er nok en mulig brukergruppe. Som barnevernets uttalte medarbeidere burde de ikke omtales som brukere, men medarbeidere. I teorien blir dette også gjort, mens praksis viser at mange fosterforeldre ikke oppfatter seg som medarbeidere, men heller som en tidvis noe besværlig brukergruppe.

⁷ Slettebø (2000) stiller seg kritisk til den sentrale posisjon arbeidslinja har fått i sosialpolitikken de senere år. Arbeidslinja hevder han, er lite egnet i et samfunn der arbeidmarkedet har ”støvsugd” arbeidsføre, og der sosialkontoret sitter igjen med mennesker med store problemer. Kravet om innsats som gjenytelse for tiltak blir et moralsk anliggende som i liten grad stemmer med de faktiske foreliggende arbeidsmuligheter.

Brukermedvirkning – en nivåinndeling

Så langt synes brukerbegrepet å gi assosiasjoner til valg, egenaktivitet og innflytelse. Det signaliserer en endret maktrelasjon mellom hjelper og hjelpsøkende, det åpner for at noen er innenfor og noen utenfor en brukergruppe. Spørsmålet som reises om hvem som kan oppfattes som brukere, gir mulighet til å gå et steg videre; brukermedvirkning kan forstås ut fra ulike nivå. Her finnes flere mulige veier å gå; mens Seim og Slettebø skiller mellom brukermedvirkning på henholdsvis individuelt og kollektivt nivå, skiller Alm Andreassen mellom brukermedvirkning innenfor og ut over den enkeltes klientrelasjon. Koch og Koch skiller mellom brukermedvirkning henholdsvis på individuelt, gruppebasert og sosialpolitisk/ samfunnsnivå. Denne sistnevnte inndelingen samsvarer i store trekk med Rønning og Solheims betegnelser, der de omtaler brukermedvirkning i kategorier som nærmiljø og den enkelte, regionalt/ lokalt - og nasjonalt nivå (Seim og Slettebø 2001, Alm Andreassen 2000, Koch og Koch 1995, Rønning og Solheim 1998).

Et fellestrekk ved disse inndelingene er skillet som gjøres mellom brukermedvirkning på individ- og gruppenivå. Ut over dette skillet supplerer Koch og Koch med medvirkning på et sosialpolitisk nivå, noe som synes fruktbart i en videre analyse av landsforeningens virksomhet. Jeg velger derfor å ta utgangspunkt i deres inndeling, og henter inn de øvrige bidrag der disse gir utfyllende perspektiv. Koch og Koch spesifiserer under hvert nivå graden av medvirkning i form av informasjon, talsperson, taleforhandlings- og beslutningsrett, skjematisk fremstilt som følger:⁸

⁸ Tabellen er gjengitt fra Koch og Koch 1995:57

GRAD:	Informasjon	Talsperson	Talerett	Forhandlingsrett	Beslutningsrett
NIVÅ:					
Individuelt	Om hva som skal skje, vurdering, planer og beslutninger	Legge frem ønsker og behov på vegne av barnet	Legge frem egne ønsker og behov i forbindelse med egen sak	Drøfte og forhandle om tiltak i egen sak ut fra egne ønsker og behov	Ta avgjørelse i forhold til egen sak
Utredning, planlegging, gjennomføring og evaluering av eget tiltak	- Begrunnelse	- Medvirke på vegne av barnet			
Gruppebasert	Generell informasjon til berørte grupper	Legge frem ønsker og behov på vegne av gruppen	Legge fram gruppens ønsker og behov	Drøfte og forhandle om utforming av tiltak for gruppen	Ta avgjørelser i forhold til generelle tiltak
Planlegging, etablering og evaluering av generelle tiltak		- Delta på vegne av gruppen			
Sosialpolitisk	Motta generell informasjon om prioriteringer og planer	Legge fram gruppens syn på prioriteringer og planer	Legge fram syn på prioriteringer og planer	Drøfte og forhandle om prioriteringer og overordnede planer	Ta avgjørelser om prioriteringer og planer
Overgripende prioriteringer og planarbeid					

Det som tradisjonelt har vært drøftet innen barnevernet er den enkeltes rett til å medvirke i egen sak. Brukerbetegnelsen på dette individuelle nivået lar seg problematisere (se Føllesø 1998), uten at dette skal vies plass her. Med landsforeningen som (bruker)gruppe i fokus, skal oppmerksomheten i hovedsak rettes mot de to øvrige nivå. Til nivået betegnet som gruppebasert hører planlegging, etablering og evaluering av generelle tiltak. Brukeren er nå ikke til stede utelukkende i kraft av egen sak, men som representant for en eller flere grupper innen feltet. Dette kan være etablerte interesseorganisasjoner, eller løser etablerte grupper satt sammen i anledning en bestemt sak. Brukermedvirkning oppstår når barnevernet går i dialog med disse gruppene, og når dialog fører til endret handling. Et kjennetegn ved brukermedvirkning er her at dialog føres mellom grupper, i prinsippet løsrevet fra enkeltsaker. Brukermedvirkning må bygge på en erkjennelse av at ulike grupper har ulik kunnskap, og at dialog mellom disse kan føre til utvidet kunnskap for begge gruppene. På det sosialpolitiske nivået finner vi igjen barne- og ungdomsorganisasjoner nevnt. Her gjelder det innflytelse på de generelle vilkår nasjonen tilbyr barnebefolkningen.

Medvirkning betyr her delaktighet i sentrale prioriteringer og planarbeid. Til dette nivået kommenterer forfatterne;

Også på dette felt er det de voksne som i stor grad taler på barnas vegne. Det ville vært spennende dersom barnebefolkningen kunne gis mulighet for sterkere innflytelse på politiske beslutninger på ulike forvaltningsområder (Koch og Koch 1995:58).

Ut fra den presenterte tabellen vil organiserte brukergrupper innen sosialsektoren ligge både på et gruppe- og sosialpolitisk nivå. Slik jeg leser tabellen forholder disse seg imidlertid til hverandre på en noe uklar måte; Mens gruppenivået viser til *hvem* innflytelsen gjelder – gruppen – viser det sosialpolitiske nivået til den kontekst det søkes innflytelse på; de sosialpolitiske avgjørelser. Slik gir det mening å snakke om gruppemedvirkning også på et sosialpolitisk nivå. Eller for å holde oss til den konteksten vi her skal være innenfor; landsforeningen som gruppe kan være medvirkere på et sosialpolitisk nivå. Dette vil i så fall innebære at de mottar informasjon om forhold som berører gruppen, at de representerer gruppen og legger frem deres behov, at de er med på drøftinger og forhandlinger, samt at de deltar i avgjørelser eller selv fatter avgjørelser. Også Alm Andreassen konkretiserer nærmere hva medvirkning ut over den enkeltes klientrelasjon kan innebære. Det kan være deltakelse i organer som utformer eller styrer tjenester og tiltak, som representasjon i organer som utformer planer eller tiltak. Videre kan det være referansegrupper av brukere som brukere eller diskusjonspartnere for dem som utarbeider planer eller gjennomfører tiltak (Alm Andreassen 2000).

Utfordringer og muligheter ved gruppebasert brukermedvirkning skal få mer plass, men diskusjonen tjener neppe på å bli frikoblet fra sin kontekst. Grupper mulige medvirkning skjer ikke i et vakuum, men hører til innen helse- og sosialsektoren. Hvordan nedfeller så brukermedvirkning seg her – i sektoren generelt, og i barnevernet spesielt?

Brukermedvirkning innen helse- og sosialsektoren

Brukermedvirkning innen helse- og sosialsektoren må sees i sammenheng med offentlige intensjoner om å la berørtes meninger bli hørt i egen sak. Dette gjelder enkeltpersoner, men også interessegrupper. Berørte parters mulighet til å uttale seg om saker som angår dem (lovforslag, innstillinger etc.) er hjemlet i Forvaltningslovens §7. Bestemmende myndigheter har etterspurt brukeres erfaringer, og brukerdeltagelse er et av flere elementer i politiske og administrative styringsformer som utprøves i forbindelse med modernisering av offentlig sektor (Seim og Slettebø 2001).

Brukermedvirkning synes også å stå på den politiske og faglige dagsorden som et steg i demokratiutvikling (Alm Andreassen 1999).

Blant de tidlige aktørene i feltet var funksjonshemmedes organisasjoner, som allerede ved begynnelsen av 1970-tallet reiste krav om medbestemmelse. Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke ønsket økt medbestemmelsesrett og innflytelse for sine medlemmer, et ønske de begrunnet i sin demokratiske rett til å influere på de avgjørelser som berørte deres egne liv. Organisasjonen krevde på dette grunnlag at funksjonshemmede skulle få forhandlingsrett gjennom sine organisasjoner. Kravet ble møtt med drøftinger mellom Sosialdepartementet og Landsnemnda (FFO) om trygdeytelsene i 1972, og disse dannet en forløper for forhandlingsutvalget som ble opprettet i 1979 (NOU 2001:22). Kravene fra organisasjonene om politisk innflytelse vokste frem i et politisk klima på 1960- og 1970-tallet der målet var å utvide den demokratiske deltakelsen og å utjevne skjevheter i mulighetene til politisk innflytelse, og organisasjonenes aktivitet ble ønsket velkommen. Ønsket om å gi brukere en sterkere posisjon i norsk helse- og sosialvesen er blitt stadig sterkere uttrykt som et politisk ønske. Da Jagland-regjeringen la frem sitt langtidsprogram for perioden 1998-2001, ble det blant annet understreket at økt brukerinnflytelse var en viktig strategi for å oppnå bedre offentlige tjenester (St.meld.nr.4 (1996-97)). Intensjonen om økt brukermedvirkning ble videre nedfelt i Handlingsplan for funksjonshemmede (St.meld.nr.8 (1998-99)). Brukermedvirkning ble her omtalt som

...eit grunnleggjande prinsipp i regjeringa sitt arbeid for funksjonshemma. Funksjonshemma skal delta i utforminga av samfunnet. Auka medverknad frå funksjonshemma er naudsynt for å få ivareteke rettar og behov til funksjonshemma (ibid pkt.4.2).

Også i Velferdsmeldingen er idealet om brukermedvirkning påpekt: Kvaliteten på tjenestene vil være avhengig av at det i tjenestene er innebygget et element av brukermedvirkning som gir den enkelte bruker muligheten for et selvbestemt liv, selv i en periode hvor man blir sterkt omsorgstrengende (St.meld.nr.35 (1994-95) pkt.6.8). Brukermedvirkning tydeliggjøres ikke utelukkende ut fra intensjonen om å la den enkelte få økt innflytelse på eget liv – den individuelle medvirkningen. Brukere inviteres også til å uttrykke meninger på vegne av en gruppe. Brukermedvirkning begrunnes i Nasjonal helseplan ut fra ambisjonen om det representative demokrati, og sentralt her er dialogen med brukerorganisasjonene. I langtidsprogrammet kan vi blant annet lese:

Brukermedvirkning i helse- og sosialtjenesten skal blant annet skje ved at brukerorganisasjonene trekkes inn som samarbeidspartnere i planlegging og organisering av tjenester og tiltak . Det er et lokalt ansvar at det blir lagt til rette for brukermedvirkning i utformingen av kommunenes tjenestetilbud (St.meld.nr.4 (1996-97) pkt.5.5.3).

Også i regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede ble begrepsbruken fulgt opp. Brukermedvirkning ble her definert som

...at de som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbudet. Brukermedvirkning i forhold til funksjonshemmede er med på å sikre politisk deltakelse fra grupper som ofte ikke får anledning til å delta i demokratiprosessene på grunn av mangelfull tilrettelegging eller andre samfunnsmessige hindringer (St.meld.34 (1996-97) pkt.7.3.8).

Helse- og sosialsektoren er et felt som favner vidt. Vi finner de mest ressurssterke pasientgrupper samlet innen helsesektoren, vi finner de som tradisjonelt ikke har hatt en fremtredende posisjon innen barnevern og sosialt arbeid – noe som muligens kan forklare den ulike vekt gruppene er tillagt i offentlige dokumenter. Også innen sosialt arbeid finner vi imidlertid organiserte brukergrupper inkludert, i det Lov om sosiale tjenester § 3-3 presiserer at sosialtjenesten bør samarbeide med brukergruppens organisasjoner. At dette ble presisert i lovteksten i –93, må forstås på bakgrunn av 70-årenes radikaliserings av sosialt arbeid. Sosialarbeideres engasjement i å gi undertrykte grupper en sterkere posisjon overfor bestemmende myndigheter, fant omsider veien også til de overordnede, politiske dokumenter. Barnevern- og sosialsektor har imidlertid ikke på samme måte som helsesektoren tradisjon for sterke brukerorganisasjoner. I de senere år har imidlertid noen blitt etablert, vokst, og fått gjennomslag i enkelte saker. Av (dokumentert) organisasjonsarbeid finner vi noen grupper som utmerker seg; Landsforeningen Rettferd for Taperne, Landsforeningen for foreldres rettigheter, og Landsforening for barnevernens barn.

Brukermedvirkning i barnevernet

Begrunnelsen(e) for å vektlegge (bruker)medvirkning i norsk barnevern er sammensatt. Det påhviler Norge en internasjonal forpliktelse ved at landet i 1991 ratifiserte FNs konvensjon om barns rettigheter. Konvensjonens artikkel 12 pålegger medlemsstatene å sørge for at barn som er i stand til å

danne seg egne synspunkter, også fritt har rett til å uttrykke disse i alle forhold som berører ham eller henne. Målsettinger om at barnevernet må arbeide i dialog med foreldre og ha en barnesentrert tilnærming i arbeidet, ser også ut til å være mer eller mindre allment akseptert (NOU 2000:12). Tilnærmingen nedfeller seg i ny metodikk, samt i nyere faglitteratur.⁹

Brukermedvirkning som begrep har en kort historie innen barnevernet. Blant de første som introduserer begrepet var Arild og Katrin Koch. Med utgangspunkt i ny begrepsbruk i Lov om barneverntjenester, der ”tiltak” langt på vei er byttet med ”tjenester” hevder de at dette er et signal om at også barnevernets rolle er under endring. Tjenester krever en mottaker og en yter, og ..”dette aktualiserer spørsmålet om hvem som er den egentlige brukeren av barnevernets tjenester” (Koch og Koch 1995:39). I NOU 2000:12 blir brukerbegrepet drøftet, blant annet med utgangspunkt i hvorvidt begrepet gir mening innen en barnevernkontekst. Her understrekes det at ny begrepsbruk ikke nødvendigvis følges av ny praksis, samt at forbrukerrollen i varehandelen skiller seg sterkt fra ”forbrukerrollen” i barnevernet. Barnevernet produserer ikke varer, men arbeider i forhold til menneskelige problemer og kriser, og yter tjenester i spenningsfeltet mellom kontroll og hjelp. De sterke forventningene som ligger i begrepets betoning av medvirkning og egenaktivitet, stemmer dårlig med deler av barnevernets praksis. Utvalget konkluderer sin diskusjon med at brukerbegrepet vanskelig kan forsvares innen barnevernet; og ...”i mangel av alternative begreper, er betegnelsen barn og foreldre som kommer i kontakt med barnevernet kanskje mest dekkende” (NOU 2000:12 pkt.9.2).

Nå er ikke analyse av begrep den eneste mulige måten å forstå brukermedvirkningens nedslagsfelt i barnevernet på. At brukerbegrepet velges bort i utredningen betyr ikke at alt dets innhold forkastes. Den medvirkning og egenaktivitet som vektlegges innen en brukerforståelse, har også verdier som gjenspeiles i utredningen;

Likeverdighet og medvirkning henvises til som sentrale verdier i barnevernet. På samme måte som i den øvrige velferdsstaten skal barnevernet ha menneskeverdet som overordnet mål, og likeverdighet og medvirkning som grunnverdier. Det er et overordnet prinsipp i lovgivningen (barnevernloven og barneloven) at beslutninger som fattes skal være til barnets beste, og at barns meninger og synspunkter skal bli hørt (ibid pkt.1.4.1). Likeverdighet og medvirkning er begrep som ikke umiddelbart er enkle å konkretisere. Det vi likevel kan finne er for det første nye metodiske

⁹ Se blant andre Backe-Hansen og Havik 1997, Koch og Koch 1995, Sandbæk 2001, Horverak, Omre og Scheldrup 2001, Follesø 1998, 2000

framgangsmåter som bedre sikrer medvirkning (familierådslag, multisystemisk behandling eller terapi (MST) og parent management training (PMT)). Vanskeligere er det å finne medvirkning som går ut over den enkeltes klientrelasjon. Der vi kommer nærmest en slik medvirkning, er når samarbeid mellom barnevernet og ulike brukere av tjenesten drøftes (se pkt. 2.1 og 19.3.1). Her drøftes blant annet

”...utvikling av forebyggende tiltak og hjelpetiltak i familien og samarbeid med barneverntjenesten og ulike brukere av tjenesten”.

Det synes noe uklart om intensjonen er tiltaksutvikling *i samarbeid* med ulike brukere av tjenesten, eller om samarbeid *med* eller *mellom* barneverntjenesten og brukere er et eget prosjekt. Uavhengig av fortolkning presiseres brukere av tjenesten(e) som en viktig gruppe. I den videre utredningsteksten drøftes i hovedsak forebygging. Barnevernet utfordres til å samordne sin forebyggende virksomhet bedre, gjerne i samarbeid med det arbeid ulike frivillige organisasjoner driver. Videre understrekes betydningen av å inkludere risikoutsatte barn og unge i familie, skole og nærmiljø. Også i utredningens tilrådsdel følges dette opp. Utvalget foreslår en organisatorisk samlet kommunal barne- og ungdomstjeneste for å styrke forebyggende arbeid, igangsette frivillige hjelpetiltak og bedre sikre rett hjelp til rett tid. Forslagene er spennende og nødvendige. Sett i lys av andre offentlige tekster fra helse- og sosialfeltet skiller dette dokumentet seg tydelig ut på et punkt. Mens overordnede planer for helse- og sosialsektoren, samt utredninger som omhandler funksjonshemmedes organisasjoner vektlegger brukermedvirkning generelt – og organisasjonenes innflytelse spesielt, ender utredningen om barnevernet opp med en annen konklusjon. Der finnes et ønske om å la barn og familier få økt medbestemmelse i sine egne saker, uten at tas høyde for at det finnes organiserte brukergrupper som også kan bidra i debatten om utvikling av barnevernet. Befringutvalget konkluderer;

Målsettinger om at barnevernet må arbeide i dialog med foreldre og ha en barnesentrert tilnærming i arbeidet, ser ut til å være mer eller mindre allment akseptert. Begreper som brukere og medvirkning fra barn og foreldre er imidlertid flertydige. Det som foreligger av dokumentasjon gir heller ingen klare og entydige indikasjoner på i hvilken grad målsettinger om slik medvirkning i barnevernet fungerer som honnørord eller rettesnor for aktiviteten (NOU 2000:12 pkt.9.2).

Et noe annet bilde finner vi i den påfølgende stortingsmeldingen. Vi finner her en annen begrepsbruk, vi finner også organisasjoners betydning noe

tydeligere understreket. Brukerbegrepet gjøres ikke til gjenstand for noen egen drøfting, men det anvendes på en ganske annen måte enn i utredningsteksten – i den forstand at det faktisk anvendes. Vi kan eksempelvis lese om *brukeres* oppfatning av barnevernet (pkt.2.1), om bekymring for manglende dialog med *brukere* (pkt.2.6), samt om interesse motsetninger mellom *brukerne* – nærmere spesifisert som barn og foreldre (pkt 7.11). Organiserte (bruker)grupper finnes også nevnt. Under punktet ”Deltaking og medverknad” (5.1.3) finner vi følgende tekst del:

Regjeringa ser det som viktig at alle barn og unge får høve til å delta aktivt og vere med på å utforme og gjennomføre barne- og ungdomspolitikken. I tillegg til at barn og ungdom kan verke med til å lyfte kvaliteten på barne- og ungdomspolitikken og gjere han meir treffsikker, er deltakinga viktig for opplæring i demokratiske haldningar og handlemåtar. Barn og ungdom som får sjansen til å vere med og bestemme, viser kreativitet, engasjement og ansvarskjensle. Erfaringar viser at der barn og unge har kome med innspel, har dei kome inn med verdifulle kunnskapar og opplysningar, slik at innsatsen og tilboda har blitt betre og meir i tråd med ønska og behova hos dei unge. Det er eit mål at alle kommunane i landet legg opp eit systematisk arbeid for å trekkje barn og ungdom aktivt inn i arbeidet for å betre oppvekstmiljøet - både i skolen, i fritida, i nærmiljøet og gjennom deltaking i kommunale plan- og avgjerdsprosessar. Eit døme på slikt arbeid er dei kommunale barne- og ungdomsråda. I tillegg er det viktig å stimulere til auka dialog mellom statlege styresmakter og barn og ungdom. I barnevernet er samarbeidet med Landsforeningen for barnevernsbarn viktig (St.meld.nr.40 (2001-02)).

Teksten er spennende på flere punkt. I langt større grad enn før legger departementet nå vekt på ungdommenes aktive deltagelse i utforming og gjennomføring av politikk. Medvirkning synes viktig av flere grunner; barne- og ungdomspolitikken kan gjennom ungdommens deltagelse gjøres mer treffsikker. Videre bidrar deltagelse til opplæring i demokratiske holdninger. Og sist men ikke minst - ungdommene tilskrives viktig kunnskap. Gjennom sine bidrag - kunnskap og opplysninger – har ungdommer bidratt til bedre tilbud. Hva disse bidragene har vært, og hva honnøren kan skyldes, er tema for senere drøfting.

Det som kan anes så langt er følgende: Brukermedvirkning som politisk og faglig mål har stått sentralt i norsk helse- og sosialpolitikk de siste årene. Mens funksjonshemmedes – og delvis sosialetatens – brukerorganisasjoner er viet plass i offentlige planer og dokumentasjon, er dette i liten grad gjort

med barnevernets organisasjoner. Gradvis synes imidlertid Landsforeningen for barnevernsbarn å inkluderes også i sentrale dokumenter.

Nå er landsforeningen ikke den eneste mulige brukergruppen i barnvernet. Selv om oppmerksomheten i dette arbeidet rettes mot dem, er det likevel verdt å nevne noen andre mulige aktører. Norsk Fosterhjemsforening har vært nevnt, og foreningen vil også senere vies plass. Betegnelsen ”brukergruppe” er ikke nødvendigvis dekkende for denne organisasjonen. Fosterforeldre er å betrakte som barnevernets medarbeidere, ikke dets brukere. Til tross for dette er de en gruppe i barnevernets utkant, med ulike erfaringer rundt sitt medarbeiderskap. Foreningen er en etablert og anerkjent interesseorganisasjon, og inngår i ulike samarbeidsrelasjoner med offentlige myndigheter. De er blant annet høringsinstans for departement, og var ved sin leder representert i Befring-utvalget.

Fra tid til annen dukker det også opp andre mulige brukergrupper i barnevernet, sammensatt av foreldre som har vært i kontakt med barnevernet. Gruppene er av varierende størrelse, med ulike organisasjonsformer og ulik bestandighet, noe som gjør det vanskelig å få oversikt. Videre finnes det lite dokumentasjon om gruppenes virksomhet, ut over avisoppslag og informasjon på Internett. Noe finnes imidlertid: Foreningen Trygt Barnevern organiserer foreldre som har vært, eller er i kontakt med barnevernet. Foreningen har blant annet vært brukt som høringsinstans i utredningen om barnefaglige sakkyndighetsoppgaver, og omtales i denne sammenheng som en gruppe som har ”...høstet verdifulle erfaringer med både barnevern og dens eksternt engasjerte fagekspertise” (NOU 1995:23). Et fellestrekk for foreningens medlemmer synes å være deres oppfatning om at barnevernet i for stor grad fokuserer på svakheter og mangler, og i for liten grad er innstilt på å avdekke de ressurser foreldre har som omsorgspersoner for sine barn.

Landsforeningen for familiens rettigheter (LFFR) er en annen gruppe som kan nevnes. Gruppen ble etablert i 1991, og hadde da et medlemstall på om lag 150. Organisasjonens mål er å bedre barns og foreldres rettssikkerhet ved offentlige inngrep og omsorgsovertagelse, og å støtte foreldre som kjenner seg overkjørt av barnevernet. Særlig aktiv var organisasjonen i forkant av ny barnevernslov i 1992. Også denne organisasjonen er det vanskelig å finne utfyllende dokumentasjon om, men bildet slik det fremtrer gjennom ulike avisartikler viser en gruppe foreldre med stort engasjement og mange frustrasjoner rundt barnevernets virke. I alle oppslagene viser de til erfaringer med et barnevern de mener ikke har opptrådt som de skulle, men der tilfeldigheter og maktmisbruk har vært rådende. Også LFFR har synspunkt de gjerne vil fremme:

”Om barne- og familieministeren er interessert i en tosidig belysning av barnevernets arbeide, bør de snarest innkalle foreldre fra denne foreningen og lytte til deres erfaringer.”¹⁰

I tillegg har det også vært dannet andre grupper, med ulik form og budskap. Ikke alle har valgt interesseorganisasjonen som sin struktur. Aksjonsgrupper har samlet seg rundt enkeltsaker og senere fortsatt innen noe løsere rammer. Et av de mest kjente eksemplene på slike grupper er ”Støttegruppen for Knut”, etablert i etterkant av en omsorgsovertagelse som var sterkt omdiskutert i media. En gutt som i åtte år hadde bodd hos sin mormor skulle nå tilbakeføres til mor – mot både gutten og mormors vilje. Gruppen finnes også i dag, men har nå utvidet sitt interesseområde. Kampene føres ikke kun i forhold til en enkeltsak, men overfor barnevernets virksomhet i store trekk. Argumentene lar seg finne på støttegruppens egne nettsider.¹¹

Nærmere en definisjon; Handling, resultat og relasjon

Brukermedvirkning er gitt noen definisjoner. På et individnivå står innflytelse i egen sak sentralt, på et gruppenivå suppleres innflytelsen med - nærhet til avgjørelsene (”i egen sak”), - (motta) informasjon, - mulighet til å tale på vegne av gruppen, - rett til å forhandle og - delta i avgjørelser. På leting etter egnede kategorier for analyse av brukermedvirkning på gruppenivå gir definisjoner og den tidligere viste tabellen fra Koch og Koch (1995:57) god hjelp på veien. Et neste steg må være å meisle ut noen sentrale kjennetegn på denne typen medvirkning, fundert i den gjennomgangen som så langt er gjort.

En brukergruppes legitimitet må hvile på de medlemmene som rekrutteres til virksomheten. Landsforeningen for barnevernsbarns medlemmer er ungdommer og voksne som er, eller har vært under barnevernets tiltak. Dette kan dokumenteres ved å presentere deres virksomhet nærmere – noe som vil bli gjort. Gruppens legitimitet fundert i medlemsmasse, gir allikevel ikke alene grunnlag for å hevde dens plass som brukergruppe. Brukermedvirkning defineres gjerne gjennom *mulighet til innflytelse*. Skal en gruppe øve innflytelse, må deres ønsker komme til uttrykk gjennom ord og handling. Innflytelse er ikke bare noe en aktør har, men noe han utøver overfor noen, i en gitt situasjon.¹² Brukermedvirkning indikerer aktivitet; å

¹⁰ Opplysningene er hentet fra Aftenposten 03.05.1992, 08.06.1992, 09.09.1992, 12.11.1992, 15.06.1995 og 02.01.1995

¹¹ Opplysninger hentet fra nettsiden www.knut.com

¹² Innflytelse har en nær forbindelse med makt, slik dette drøftes av blant andre Hernes (1975/1990). Makt har i følge ham et beslutningsaspekt, i den forstand at aktøren påvirker utfallet av avgjørelsene som følge av sin innsats. Et lignende argument finnes hos Wyller

bruke er noe man *gjør*, ikke noe man *får*. Det som synes enkelt i grammatikken er ikke nødvendigvis problemfritt overført til et praksisfelt. Mange utfordringer finnes på individnivå, knyttet til spørsmål som: Hvilken handling kan forventes av et lite barn, av et spedbarn? Hvilke dilemma oppstår når ulike brukere (barn, foreldre, øvrig familie) ikke er enige om verken situasjonsforståelse eller handlingsalternativ? Diskusjonene er viktige, men vil ikke forfølges her.¹³ Også på et gruppenivå finnes utfordringer. Legges handling som en premiss for innflytelse vil dette ekskludere de mange som på et tidspunkt har mottatt hjelp fra barnevernet, men som i ettertid ikke gjør noen aktive utspill overfor verken etat eller myndigheter. De har vært brukere av barnevernets tjenester, men er ikke i posisjon til å utøve innflytelse på fremtidig tenkning. Min tanke om at handling kreves, er knyttet til vektleggingen av innflytelse. En passiv bruker(gruppe) er ikke i posisjon til å øve innflytelse. I den grad de skal kunne påvirke tenkesett og praksis er de nødt til å selv ta initiativ, gjennom handlinger som kan være ulike i form og innhold.

Handling bør videre følges av et resultat. Ordvalget; handling og resultat leder lett tanken mot enkle og tydelige sammenhenger mellom aktivitet og måloppnåelse, sammenhenger som ikke alltid er lette å spore i barnevernet. Når jeg likevel velger å inkludere resultat som del av brukermedvirkning, bygger det på følgende resonnement; Innflytelse må nødvendigvis utøves overfor noe eller noen. Innflytelse må videre innebære at tenkning eller handling får et annet utfall enn om innflytelsen ikke hadde skjedd. I noen sammenhenger vil resultatet kunne synliggjøres og nedfelles i vedtaks form, andre ganger kan resultat være vanskelig målbart – som tilfellet vil være når ønsket er å påvirke holdninger. Om ikke alt kan måles og dokumenteres, vil fokus på resultat også kunne tjene en annen hensikt; å synliggjøre hvorvidt en gruppe faktisk utøver innflytelse eller om de kun er symbolske medvirkere. Symbolsk medvirkning (*tokenism*) er et begrep Treseder bruker for å betegne der grupper inviteres inn i prosesser, uten at deres mulighet til reell medvirkning ivaretas. Som eksempel viser han til der få ungdommer inviteres inn i en sterk voksenaldergruppe, og der faren er til stede for at brukeres tilstedeværelse fungerer som et alibi for de voksnes beslutninger (Treseder 1997). Ved å etterspørre resultater av ungdommenes medvirkning *kan* noen av disse prosessene avdekkes. Med disse forbehold vil også resultatet – med forsiktighet – inkluderes i senere analyse.

Brukermedvirkning er en relasjon, et forhold mellom to parter. Handling må nødvendigvis utøves overfor noen, på samme måte som innflytelse må skje

(1988), der han blant annet peker på de ressurser som settes inn i den hensikt å oppnå innflytelse. Wyllers modell presenteres nærmere i kapittel 6.

¹³ For en nærmere drøfting, se Follesø 1998

overfor noen. På den ene siden finner vi et hjelpeapparat, på den andre siden brukere av hjelpeapparatets tjenester. Om brukermedvirkning er en relasjon, fordrer medvirkning samhandling (Rønning og Solheim 1998, Baklien 1995). Samhandling fordrer både handling og relasjon. Begge de to elementene er nødvendige; brukermedvirkning uten handling synes som en meningsløs konstruksjon, som brukermedvirkning frikoblet fra et relasjonelt aspekt ikke bærer mening. Det er aktiviteten, handlingen som i sin tur kan bringes inn i møte med de(n) andre, og brukermedvirkning må alltid være en relasjon. Det handlende aspektet legitimerer begrepet, der målet er at mennesker i større grad skal få innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbudet. Et foreløpig siste kjennetegn ved brukermedvirkningen er dermed relasjonen. Når en person handler på vegne av en annen, uten den andres viten og vilje kan dette vanskelig betegnes som medvirkning, uansett hvor god intensjonen er, uansett hvor godt resultatet blir. Å redde en bevisstløs druknende er ubetinget en god handling. At ikke denne har gitt sitt samtykke, at han ikke medvirker til å få seg selv på land er en ytterst dårlig unnskyldning for ikke å forsøke å redde liv. Medvirkning er slik ikke et mål på om en handling er god eller ikke. Mer er det en avklaring av en logisk implikasjon; bruker beregner en handlende person, medvirkning er et relasjonelt begrep. Så langt kan vi se følgende nødvendige betingelser for brukermedvirkning i barnevernet:

På et individnivå:

- (1) Brukere er de som mottar tjenester fra barnevernet, og
- (2) brukermedvirkning krever en viss grad av innflytelse.

På et gruppenivå:

- (1) Brukere må tilhøre en gruppe der medlemmene har det til felles at de har mottatt tjenester fra barnevernet. Videre må de
- (2) ha utført en eller flere handlinger overfor barnevernet, i den hensikt å oppnå ønskede endringer. Disse handlingene må være
- (3) relasjonelle, i det bruker og yter må inngå et samarbeid (eller konflikt). Handlingene må føre til
- (4) et resultat.

Betingelsene utgir seg ikke for å være utfyllende definisjoner. Deres bidrag vil være å gi et utgangspunkt for å strukturere en senere analyse av landsforeningens eventuelle rolle som brukergruppe i barnevernet. Definisjonsutkastet kan også finne sin støtte i annen litteratur. I en artikkel drøfter statsviteren Thomas Wyller hvordan det er mulig å gå frem for å analysere (gruppers) politisk innflytelse (Wyller 1988). En side ved brukermedvirkning på gruppenivå er nettopp å oppnå politiske resultat, og

Wyllers refleksjoner og kategorier for analyse kan gi nyttig hjelp på veien. Handling, eller ressursbruk viser han til som det første, grunnleggende steg. Handling er viktig, men ikke nok. Handlingen må være intensjonell, i den forstand at den må være utøvd i den hensikt å oppnå et mål. Først når et resultat foreligger, kan man hevde at handling (eller ressursbruk) har ført til en politisk innflytelse. Politisk deltagelse hevder han videre, har også en sosial dimensjon; "...eremitten er ingen deltager, og har ergo ingen innflytelse" (ibid:130). Wyller viser slik til fire sentrale element i politisk innflytelse; aktør, intensjon, ressursbruk og saksutfall. Begrepene vil utdypes og anvendes i analysen.

"Bruker" – et egnet begrep?

Brukerbegrepet har fått en tiltagende plass både i offentlig dokumentasjon og i nyere faglitteratur. Samtidig mangler det ikke på advarsler mot å hente inn et kommersielt bruker-begrep inn i en ikke-kommersiell virksomhet som barnevernet. Mange av advarslene mot begrepsbruken er lett å følge. Barnevernet er ikke, og kan ikke bli, en institusjon som utelukkende yter service. Tjenesten vil også i fremtiden befinne seg i spenningsfeltet mellom kontroll og hjelp, mellom tvang og tjeneste. Brukerbegrepets klare islett av forbrukertenkning, der en forbruker kan lete, velge, og eventuelt bytte varen, passer dårlig i en slik sammenheng. I beste fall kan ordet gi et skinn av en ikke-eksisterende medvirkning. I verste fall kan barnevernets fokus forskyves til de brukere som er i stand til å kreve og etterspørre, og foreldrevern kan styrkes på bekostning av barnevern.

Samtidig som disse innvendingene er betimelige, er det også mulig å fastslå at barnevernet er inne i en endringsprosess. Som store deler av den øvrige samfunnssektoren, er barnevernet del av en utvikling der mottagere av tjenester i økende grad forventes å delta i valg og utforming av tiltak. Utviklingen kan forklares med utgangspunkt i politisk vilje så vel som i faglig tenkning. Om endringene ikke går fort, er retningen klar. Med økt medbestemmelse, økt innflytelse, og økt fokus på barns og foreldres ønsker og behov. Brukermedvirkning er ett blant flere begrep som fanger noe av disse endringene. Jeg tilslutter meg gjerne de mange kritiske røstene som advarer mot i et hvert henseende til å implementere begrepet i barnevernet. Det finnes andre begrep enn *bruker* som kan erstatte et noe utdatert klientbegrep, begrep som bedre tar høyde for de spenninger som ligger i rollen som hjelpsøker eller -mottager. Aktør-begrepet slik dette drøftes hos Mona Sandbæk, er et eksempel på dette. Begrepet peker ut over den kontakten barn og foreldre har med barnevernet, og fokuserer på barn og foreldre som autonome, handlende individer (Sandbæk 2001). En annen betegnelse er den som anbefales i NOU 2000:12; *barn og foreldre som*

kommer i kontakt med barnevernet. Til tross for at betegnelsen er lang og noe tungvint, kan også denne åpne for noen av de mange ulike relasjoner som kan finnes mellom etat og bruker. Det som er felles for begge disse definisjonene eller betegnelse, er at er forbeholdt mennesker som pr. i dag er i kontakt med barnevernet. Sammenholder vi dette med brukermedvirkning som begrep, ser vi at begge betegnelse faller inn i kategorien brukermedvirkning på individnivå, eller medvirkning innen den enkeltes klientrelasjon.

Brukerbegrepet vil – med alle sine forvanskende innvendinger – være et begrep som favner videre enn dette. Begrepet er ikke forbeholdt de som i dag mottar ytelse fra barnevernet, men favner også brukergrupper eller medvirkere *ut over egen klientrelasjon*. Dette betyr at også organiserte brukergrupper tillates en plass innen barnevernets rammer, også med de medlemmer som har kontakten med barnevernet som del av sin historie. Landsforeningen for barnevernens barn har som en av sine målsetninger å bidra til å sikre brukermedvirkning i barnevernet (Årsrapport, Lfb, 2001). Uten å ha endelige meninger om hvordan dette skal kunne formes ut, ønsker de å få tid og rom til å delta med sin ekspertise. Ved å tenke brukermedvirkning også i barnevernet får også disse plass – noe som ikke ville vært tilfelle dersom etatens samarbeid skulle begrense seg til barn og unge som kommer i kontakt med barnevernet. Brukermedvirkning åpner for deltagelse også ut over egen klientrelasjon.

Dette kan godt leses som en meningsytring, et ”bør” som springer ut av engasjert kontakt med en bestemt brukergruppe. Så kan vel også være tilfelle. Imidlertid er det også mer enn dette: Brukergrupper ønskes velkommen innen helsesektoren (St.meld.nr.4 (1996/97), og innen sosialomsorgen (Lov om sosiale tjenester § 3-3). Barnevernet på sin side, har vært langt mer avventende i sine ambisjoner om å inkludere aktuelle brukergrupper.

Kunnskap i spenningsfeltet mellom profesjon og bruker

Så langt har gjennomgangen av empowerment og brukermedvirkning vært betraktninger over et felt i endring. Vi ser et retningsskifte innen helse- og sosialsektoren,- nedfelt i endret begrepsbruk, i endrede metodiske tilnærminger, i endret syn på pasienters, klienters, brukeres egen medvirkning. Endringen drøftes på ulike måter i teoretiske bidrag. Innen sosialt arbeid omtaler Faureholm dreiningen som et paradigmeskifte. Profesjonens, eller de profesjonelles paradigme defineres her som utøvelse av prinsipper, modeller og metoder basert på et sett styrende forutsetninger som omfatter den profesjonelles verdisystem, menneske- og samfunnssyn. Skiftet gir seg uttrykk i et styrkeperspektiv som i praksis oppmuntrer

klienter til å oppdage sine egne ferdigheter, utforske sine muligheter og selv å gjøre sine valg (Faureholm 1999). Et lignende syn finnes hos Rappaport, som viser til empowerment som nytt teoretisk fundament for sosialpsykologi (Rappaport 1987).

Også Williams, Popay og Oakly mener å finne en klar dreining i synet på aktørenes rolle innen velferdssektoren, men er forsiktig med å omtale dette som et paradigmeskifte. De mener det er grunn til skepsis mot å konstruere en dikotomi mellom et gammelt og nytt paradigme i sosialt arbeid. Til det er feltes innslag av paternalistisk tenkning enda for sterk, selv om tenkning og virksomhet også endrer seg gradvis og i takt med tiden (Williams, Popay og Oakly 1991, se også Sandbæk 2001, Horverak, Scheldrup og Omre 2001). En lignende tilnærming finner vi hos Cloke og Davies. Også de beskriver et felt som i liten grad har vært åpent for, eller interessert i klienters syn. Nå mener de imidlertid å se en større vilje til å se klienter som tilregnelige og handlende (Cloke og Davies 1995). Uenighetene om hvorvidt empowerment kan betegnes som et paradigmeskifte eller ikke, kan delvis forstås i forfatterens ulike utgangspunkt. Mens Rappaport er visjonær i sitt ønske om å trekke opp en ny verdensanskuelse, er både Williams, Popay og Oakly og Cloke og Davies tilbakeskuende i den forstand at de analyserer endringer som har skjedd innen et felt. Også dokument som omhandler barnevernet er forsiktig med å omtale en endret tenkning som et paradigmeskifte. Befringutvalget velger heller ordet perspektivskifte, et ordvalg også stortingsmeldingen følger opp;

Utvalet viser her til at det både nasjonalt og internasjonalt er i gang eit perspektivskifte i arbeidet med barn og foreldre, frå sterk problemfokusering til meir empowerment-orienterte tiltak og tenking. Utvalet meiner ei slik erkjenning ligg til grunn for ei rekkje nye hjelpetiltak som har det til felles at dei byggjer på ressursar barn og foreldre har (St.meld.40 2002, pkt. 9.4.2).

Å følge paradigmediskusjonen videre ser jeg ikke som fruktbart i min kontekst. Langt viktigere er det å gå noe dypere inn i det som alle forfatterne synes å kunne enes om, og som også ligger i empowermentbegrepets innhold; enkeltmenneskers og grupperes dyktiggjøring og styrking. Å tillate, og å ønske denne dyktiggjøringen må nødvendigvis utfordre profesjonens tradisjonelle kunnskapsgrunnlag. Utfordringene vil stille barnevernet overfor nye problemstillinger i sitt arbeid med den enkelte familie og med det enkelte barn, samt i etatens møter med nye brukergrupper. Noen av disse utfordringene kan finnes i de ulike tilnæringsmåtene innen henholdsvis en sørlig og nordlig tradisjon (Brown 1993). Mens den sørlige retningen fokuserer på individets egen vekst med sosial rettferdighet som mål, vil en

innen en nordlig retning være mer opptatt av å forbedre organisasjonenes problemløsning og oppnå bedre offentlige tjenester. Satt på spissen vil den ene retningen vektlegge individets utvikling, den andre systemets. Festet på papiret er forskjellen på de to retningene behagelig klar. Når målsetninger for en empowerorientert virksomhet skal nedfelles i praktisk tenkning vil de imidlertid kunne flyte forstyrrende over i hverandre, noe vi kan ane ved å se på de ulike målsetninger innen helse- og sosialsektoren. Vi finner her spor av ulike tenkesett. Vi finner brukerinnflytelse presentert som en viktig strategi for å oppnå bedre offentlige tjenester, (Stortingsmelding nr.4 (1996-97)) som et nødvendig steg for å opprettholde demokrati, (Stortingsmelding nr.34 (1996-97)) og som et forsøk på å sikre likeverdighet og medvirkning (NOU 2000:12). Med ulike mål for virksomheten er skillet mellom en nordlig og en sørlig retning ikke lenger så enkel å trekke. De mange mål for medvirkning gjør det vanskelig å tydeliggjøre de praktiske konsekvensene medvirkning også må få. Noen ganger kan de mange interessene trekke i samme retning, andre ganger kan de nærmest motvirke hverandre.

Et utgangspunkt for å forstå mulige problem og finne nyttige løsninger, kan være å spørre hva som skiller den tradisjonelle ekspertkunnskapen fra brukernes kunnskap. Et endelig svar på spørsmålet er ikke mulig å gi. Kunnskap er et dynamisk begrep, som gjennom tid har vært fylt med varierende innhold. Verken vitenskaps- eller øvrig fagteori gir entydige svar på hvordan begrepet skal forstås. Mens vitenskapsteorien viser kunnskapsforståelse avhengig av tidsepoke og vitenskaplig paradigme, har mange bidrag innen helse- og sosialfagene vært viet (et mulig) skille mellom ulike former for kunnskap. Vi finner begrep som påstands- og fortrolighetskunnskap (Josefsson 1991), praktisk og teoretisk kunnskap (blant andre Schön 1983), artikulerbar og taus kunnskap (Polany 1983). Jeg ser det ikke som nødvendig å trekke markante skiller mellom ulike former for kunnskap slik det gjøres i disse arbeidene, heller er det et poeng å påpeke at barnevernsarbeidere i dag må forholde seg til en langt mer kompleks kunnskapsmasse enn det som tidligere var tilfelle. Noe av kompleksiteten illustreres i en rapport fra Barne- og familiedepartementet og Asplan Analyse, der barnevernsarbeiderens kompetanse kategoriseres og beskrives som henholdsvis faglig, personlig og organisatorisk. Faglig kompetanse rommer både kunnskaper og evne til å handle innenfor ulike fagområder så som helsefag, atferdsfag (psykologi, pedagogikk og andre) og jus. Personlig kompetanse omfatter rolleutøvelse, kontakt- og samhandlingsevne og stresstoleranse, mens organisatorisk kompetanse omfatter styring, kompetanseutvikling og tverrfaglig samarbeid (Asplan Analyse/BFD 1992).

Hva som er godt for barn, har lenge vært et tema som har engasjert både leg- og fagfolk. Et blikk tilbake i tid kan illustrere noen av disse spenningene – samtidig som det viser hvilke eksperter som til hvilke tider har fått, eller tatt sentrale posisjoner. Bildene gir seg ikke ut for å være fullstendige historiske gjengivelser.

Dyktige, flinke, lykkelige barn

Under en foredragstur i Norge i 1938 uttalte pedagogen Charlotte Bühler følgende; ”Våre besteforeldre ville ha dydige barn, våre foreldre ville ha flinke barn, selv vil vi ha lykkelige barn” (Rudberg 1982:209). Utsagnet formulerer elegant endring i synet på barn slik dette kan fremtre gjennom tre generasjoner, og som sådan illustrerer de også tre tendenser i samfunnets barndomsforståelse. Monica Rudberg har i sin bok ”Dydige, sterke, lykkelige barn” latt sitatet legge føringer for bokas fremdrift, og jeg følger hennes spor videre (ibid).

1800-tallets oppdragelsesteori var sterkt religiøst forankret. Barnets natur oppfattes i hovedsak som syndig og medfødt ondt, og tidens oppdragelseslitteratur oppfordret derfor foreldre til å oppdra sine barn på bibelens grunn. Tukt ble anbefalt som et nødvendig middel for å nå målene; nøysomhet, arbeidsomhet og flid. Foreldres arbeid med å tukte barnets iboende ondskap måtte ikke vente, men starte allerede fra fødselen av. For å kunne mestre denne oppgaven ble foreldre blant annet oppfordret til å lære seg å tyde barnets gråt. Denne måtte aldri forlede foreldrene til å ta barnet opp av sengen, gi det leker, berolige eller trøste det. Det ble heller ikke oppfattet som særlig klokt å gi barnet mat når det tilkjennegav sin sult via gråt. Alle disse responsene ville være å føye barnet unødig, ondskapen ville da ikke kues men vokse og utvikle seg. Pedagogen Herzberg var enda mer finslepet i sine tolkninger av barnegråten. Det var i følge ham viktig å kunne skille mellom tre ulike typer gråt: Barnets naturlige lungegymnastikk, dets skrik av ubehag og smerte, og dets ”ildskrik”. Det er den siste typen skrik som må overses fordi ”...det er et utbrud af det vaagnende onde i dets natur, naar det skriger, fordi det ikke strax faar sin vilje, af egensind, trods og vrede, af uordnet begjær...” (ibid:112). For å kunne frembringe den ubetingede lydighet er ris et hjelpemiddel som ikke kunne unnværes.

Rudberg viser ved å gjennomgå leserinnlegg i de to ukebladene *For Hus og Hjem* (1886, 1890, 1895) og *Husmoderen* (1887, 1890, 1895) at hele 30 % av de innsendte spørsmålene handlet om tukt. Dette kan forstås som den vanskelige posisjon foreldre – her mødre – har hatt i spenningsfeltet mellom fagfolks forordninger og egne tanker. Det er ingen selvfølge at avstraffelsen kjentes enklere for den tidens voksne enn for ettertidens, og det er heller

ingen nødvendig samstemmighet mellom oppdragelseslitteraturens forordninger og hverdagslivets praksis. Kanskje gjør vi rettere å regne med at når disse rådene var nødvendige, var det nettopp fordi praksis var motsatt (Cunningham 1996)? Uansett er tukt et av tidens viktige oppdragelsestema. Dette gjelder ikke bare den fysiske, men også den psykologiske tukt. Ved hjelp av blick, minespill og ord kan foreldrene antyde for barnet at foreldrekjærligheten kan gå tapt dersom barnet ikke føyer sitt opphav, å volde sin mor eller far sorg blir en av barnets største synder. Uavhengig av hvilke metoder som tas i bruk er målet med barneoppdragelsen underkuelse og underkastelse under den voksne autoriteten. Denne måten å tenke de gode løsninger på i forhold til barn har sin ekspertise knyttet til tidens teologer og presteskap.

Overgangen til 1900-tallet preges av optimisme og framtidsstro. Naturvitenskapens fremvekst fører for mange til et brudd med religionens verdier, og verdensanskuelsen blir stadig mer vitenskapeliggjort. Tidens mange tekniske nyvinninger påskynder troen på mennesket som skaper av sin egen verden. I utdanningssystemet strømmer stadig flere til de naturvitenskapelige fag. Medisinstudiet trekker mange søkere, mens teologistudiet taper terreng. Legevitenskapen blir nå gradvis nye bærere av kunnskap om barn og barneoppdragelse, og inntar den ekspertrollen som tidligere hadde vært forbeholdt teologer. Det religiøse nedtones, hygiene og punktlighet blir nye og viktige pilarer. Moralen er langt fra forsvunnet, men begrunnelsen for den moralske handling relateres nå ikke lenger til Vårherre, men til medisinsens forordninger. En sunn kropp og en god karakter oppfattes som sammenfallende. Vi ser blant annet at det fremdeles er viktig å tøyte barnets følelsesutbrudd, og husker Hertzbergs fortolkning av "ildskriket". Handlingen overfor barnet er ikke radikal ny, men begrunnelsen er endret. Det er fremdeles viktig å stoppe barns følelsesutbrudd, med begrunnelse i følge overlege Vetlesen; slike utbrudd kan få store konsekvenser "...ikke blot fra alminneligt oppdragelsesstandpunkt, men ogsaa fra et sundhedsstandpunkt set." Sterke følelsesutbrudd virker nemlig inn på kroppen, "i det man f.eks. under vreden bliver rød," og resultatet kan bli forandringer i "kredsløb og nerver" som kan gi opphav til alvorlige sykdommer hos barnet. Derfor må foreldrene innprente "selvbeherskelsens pligt" hos barnet."¹⁴ Ved å oppøve seg i selvbeherskelsens dyd blir barnet ikke bare et bedre menneske målt med borgerskapets verdiskala - men også et sunnere menneske. Videre sier den samme overlegen: "Forunderligt, hvor kravet til vor karakter og kravet til vor sundhed faller sammen, og hvor lovene for bægge dækker hinanden!" (ibid:246)

¹⁴ Vetlesen 1902, her gjengitt fra Rudberg 1982:246

Fremdels er ekspertisen redd for at deres formaninger ikke blir fulgt, og noen synes det er på sin plass å advare mot det folkelige skjønn;

“Jeg maa her paa det bestemteste advare mot ugifte tanter og gamle bestemødre. I retning af oppdragelse og barnestell har de tilstrekkelig grundig spillet fallitt.”¹⁵

Midten av 1900-tallet var preget av uro. Også vår del av verden ble rammet av krig, og kanskje er 2.verdenskrig den enkelthendelsen som i sterkeste grad skulle komme til å prege ”den nye” tenkning om barn – drømmen om lykken og uskylden. Mens teologer og medisinere tidligere hadde vært ledende i kunnskapsforvaltning om barn får de nå konkurranse. Vi finner pedagoger og psykologer, og barnpsykologien vokser fram som et nytt paradigme i barneoppdragelsen. I tillegg til at dette var ”nye” profesjoner på arenaen, var fremtredende personer innen fagmiljøene også preget av nytenkning og reformer på sitt felt. Pedagoger er en av de gruppene som tydelig gjennomgår en dramatisk endring i synet på barn i denne perioden. En representant som kan illustrere noen av disse endringene er A.S. Neill, grunnleggeren av skolen *Summerhill*. Neill betraktet oppdragelse som en for barnet nedbrytende og ødeleggende prosess. Barnet, hevder han, er klokt og realistisk dersom det bare skjermes fra voksens påvirkning (Neill 1993). Uten denne påvirkningen hevder han, vil barnet utvikle seg ut fra sine egne betingelser. Vi mer enn aner ekkoet fra Rousseaus pedagogiske tenkning: Der alt er godt fra skaperens hånd forderves like mye under menneskets hender. Den optimale oppvekst vil være å la barnet vokse opp i en slags naturtilstand – langt borte fra menneskers ødeleggende oppdragelse (Myhre 1979).

Fleksibilitet i barnestell får mer gehør. Barnets naturlige utvikling er ikke lenger syndig, vond eller skammelig, men en naturlig og livsbejaende del av barnets vekst. Fri oppdragelse fremmes som motsatt til autoritær oppdragelse. Målet var ikke lenger å hemme barnets impulser, men å lede impulsenes utslag i fornuftige og hensiktsmessige baner. Den trass som tidligere har vært oppdragelsens viktigste mål å luke bort, blir nå sett på som en naturlig og viktig del av barnelivet.

Enten vi leser om teologers advarsler mot det onde barn, legers anbefalinger om hygieniske forordninger eller pedagoger og psykologers forsvar for barnets trass, er det den profesjonelle(s) stemme som høres. Profesjon betegner en gruppe som av samfunnet er gitt et legitimt mandat til å utøve

¹⁵Ormhaug 1926, her sitert fra Rudberg 1982:136

en virksomhet, samt som har nærmere definerte kjennetegn. Vekten kan ligge på en bestemt relasjon mellom yrke og utdanning, og en profesjon blir slik avgrenset til de som gjennom en bestemt utdanning har fått et yrke som ikke kan fylles av andre (Torgersen 1972, Lauvås og Lauvås 1994). Profesjonen har sine kjennetegn; den baserer seg på vitenskapelig kunnskap, en kunnskap Torgersen omtaler som ”kravet om alt eller intet”: En forutsetning for det perfekte monopol hevder han, er at en person som skal kunne fylle bestemte yrker må ha mye kunnskap for å kunne yte, og at kunnskap i små mengder er farligere enn ingenting. Betingelsen bygger ofte på at den profesjonelle kunnskap utgjør en naturlig helhet, der kunnskap om hver enkelt del er viktig for forståelsen av resten.

Nå skriver jeg dette vel vitende om at ekspertenes eiendomsrett til barndomsforståelsen har endret seg markant gjennom de senere år. Barnets situasjon er endret, familieformer er i endring, samfunnet er i endring. Så er også ekspertkunnskapen om barn – i samfunnet generelt, og i barnevernet spesielt. Nye profesjoner er ønsket innen sosialetaten, og sosialarbeidere finner nye jobber utenfor de tradisjonelle profesjonsdomener. Innslaget av profesjonalisering forstått som monopol på yrket er slik svekket, samtidig som barnevernet befolkes av enda flere profesjonelle enn tidligere. Barnevernet stilles nå overfor nye utfordringer. Mens det tidligere var forholdsvis klart hvem som hadde myndighet til å foreskrive de gode anvisninger for barneoppdragelse, er det nå mange ekspertgrupper, og mange meninger. Samtidig utfordres selve kunnskapsgrunnlaget. Det er ikke (lenger) nok å vise til tungtveiende litteratur, det som tidligere var feltets kunnskapsbase utfordres nå også av hver enkelt familie som skal hjelpes. Også deres kunnskap, deres erfaring og deres meninger skal inkluderes i de endelige beslutninger. Å tegne dette som et plutselig skifte gir lite mening. Barnevernet har lenge bestrebet seg – med mer eller mindre hell – på å forstå og samarbeide med de familiene de møter. Om praksis har variert, har idealene lenge vært klare. Allerede Søren Kirkegaard formulerte hjelpekunsten som å sette seg inn i den hjelpetrengendes sted, som å ydmyke seg under den som skal hjelpes.¹⁶ Hans ord siteres flittig for sosialarbeiderstudenter, antagelig ut fra en overbevisning om at han i poetiske vendinger formidler en grunnleggende verdi også for barnevernets møte med mennesker. Utfordringen med å få boklig lærdom og folkelig klokskap til å henge sammen er slik neppe av ny dato.

Også innen sosialt arbeid har diskusjoner om nytten ved ekspertkunnskap vært ført. Disse kan forstås i lys av en positivistisk kunnskapsforståelse. Tilgang på den rette og sikre kunnskap tillot ekspertene å foreskrive

¹⁶ Kirkegaard 1964, her fra Ørstadvik 1996

behandling og hjelp ut fra generell, vitenskapsbasert kunnskap. For det historiens eksperter mer enn noe synes å ha forvaltet, er den sikre kunnskap, som i kraft av sin allmenngyldige karakter tillot å slutte fra det generelle til det spesielle. Det sanne besto av det som vitenskapelig kunne bevises og etterprøves. Vitenskapen gav den eneste gyldige kilden til sann kunnskap, innenfor denne tradisjonen skulle vitenskapens objektive fakta nærmest brette sine metodiske armer ut over fenomenene i verden for å gjøre dem mer forståelige (Adland 1997, Steinsholdt 1997). Dette vitenskapssynet har også hatt sitt vekstpotensiale innen sosialt arbeid. Sandbæk påpeker hvordan troen på menneskets evne til å rydde opp i problemkompleks ved hjelp av egnet teknologi har vokst. Avgjørelser skulle ikke lenger bygges på synsing og løse antagelser, men på empiriske bevis. Dersom en kunne beskrive problemet godt nok, ville det også være mulig på et vitenskapelig grunnlag å foreskrive den rette behandling (Sandbæk 1996). Denne tenkningen gjorde det mulig å trekke klare skiller mellom de som behersket kunnskapen – ekspertene – og de som ikke gjorde dette. Ekspertenes nødvendige rolle ble å gi de som trengte det sine gode og rette råd.

Den positivistiske kunnskapsforståelse utfordres i møtet med de empowerorienterte tilnæringsmåter, og få vil i dag hevde positivismens tankegods som det eneste fundament i sosialt arbeid. Sosialarbeidere må, som det også understrekes i rapporten fra Asplan Analyse, ha en langt videre kompetanse enn det boklig lærdom kan gi. Hvilken kunnskap som skal tillegges mest vekt, er det imidlertid uenighet om. Kunnskap eksisterer ikke bare for sin egen skyld, men danner grunnlaget for beslutninger av stor viktighet for de barn og familier det gjelder. Hvordan er det mulig å oppnå god nok, og riktigst nok kunnskap til å fatte gode beslutninger? Spørsmålet stilles blant andre av Oddvar Eriksen og Marit Skivenes (Eriksen og Skivenes 1988). Fagkunnskap forstått som positivistisk vitenskapelig fundert kunnskap hevder de, har kun begrenset verdi for å anviser handling i barnevernfeltet. Barnevernet må handle – og de må ha legitimitet for sine handlingsvalg. Fagkunnskapens begrensning begrunnes i barnevernfeltets egenart som normativt felt. Barneverntjenesten griper inn i sosiale og personlige relasjoner og berører verdier som er vanskelig å objektivere. Det er derfor nødvendig å nærme seg problemene fra en annen vinkel:

Problemkomplekset står ikke bare om empiriske og målbare størrelser, men også om etiske verdier og moralske normer, som verken det formelle eller det materielle rettsikkerhetsbegrep fanger opp. Barnets beste er en *normativ kategori*, fordi vi ikke kan svare på dette bare ut fra å spørre om hva som faktisk er tilfelle, men også ut fra hva som bør være tilfelle, det vil si vi bare kan si noe om hva

barnet er tjent med ut fra en normativ standard om hva som er et verdig liv (ibid:361).

Normative problemstillinger barnevernet møter, krever i følge Eriksen og Skivenes at alle berørte parter involveres i prosessen. Med henvisning til Habermas hevder de at en norm først kan tilskrives gyldighet når alle berørte parter har tilsluttet seg denne i en fri debatt, en såkalt rettferdiggjørelsesdiskurs. Lignende synspunkt viser Lars Inge Terum i det han drøfter forståelse av fattigdom. Fattigdom hevder han, er ikke bare et relativt, men også et relasjonelt og et normativt begrep; det må alltid være relatert til visse mål eller verdier som bare kan finnes i et fellesskap (Terum 1998). På samme måte som Eriksen og Skivenes, hevder Terum at tradisjonell empirisk kunnskap er utilstrekkelig til å løse feltets utfordringer, og som dem understreker han betydningen av en diskursteoretisk innfallsvinkel;

Med dette meiner eg eit perspektiv som legg vekt på at normative spørsmål legitimt berre kan løysast gjennom gjensidig utveksling av argument (Terum 1998:78).

Forfatterne følger hverandre i teorivalg som i løsningsvalg. Retningslinjer hevder Terum, kan bare være legitime dersom alle berørte parter har deltatt i en gjensidig utveksling av argument, og en norm er kun gyldig når berørte parter har gitt sin støtte i en fri debatt. Bare de som tilhører et fellesskap kan si hva som er deres felles verdier og interesser, og bare de som er rammet av et tiltak kan si hva som er akseptabelt eller ikke.

Både Skivenes/ Eriksens og Terums tekster kan leses som en utfordring og en oppfordring til å inkludere brukere – med sin kunnskap – i viktige prosesser, for på den måten å komme frem til bedre svar på vanskelige spørsmål. Bidragene er videre klare i sine intensjoner om å nedtone ekspertenes kunnskap, og tillate brukere og klienter en sentral posisjon i utmeisling av problemforståelse og tiltakvalg. Slik er de også tydelige og visjonære i det som også synes å være empowerment og brukermedvirkningens målsetning; ”...at de som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbudet” (St.meld.nr.34 (1996-98)).

Organiserte brukergrupper innen helse- og sosialsektoren driver sin virksomhet overfor etater i endring. Enten det betegnes som et paradigme- eller perspektivskifte, peker både offentlige planer, faglige bidrag og ny metodisk tenkning i retning av økt fokus på brukere og brukergruppers innflytelse. Å endre perspektiv er sjelden enkelt. Det skjer gradvis, ikke i en

jevn bevegelse, heller ikke med samme tempo alle steder. Det vil finnes ulike forventninger til hvilken innflytelse som er mulig og ønskelig, både internt hos brukergrupper og etater, og ulike grupper i mellom. Brukermedvirkning stiller både brukere og profesjonelle overfor nye utfordringer; nye roller skal formes, uten at noen på forhånd vet hvordan disse skal være. Landsforeningens plass i norsk barnevern viser noe av manges prøving og feiling, mellom de gode ønsker og den vanskelige praksis.

Kapittel 3: Metodisk tilnærming og datagrunnlag

...all vitenskap er fortelling.

Selv den mest abstrakte og formale matematikkbok presenterer sine argumenter i fortellende form som skal overbevise fortelleren om at

bevisførselen går riktig for seg. /.../

Det er ikke noe galt i at vitenskapen må fortelle.

Det som er ille er at den tror den ikke gjør det.

(Schaanning 1993:111).

Vitenskapsteoretisk tilnærming

Metodevalg viser ikke utelukkende til de fremgangsmåter som er valgt i en undersøkelse. Gjennom sine valg tilkjenner også samfunnsforskeren sin vitenskapsteoretiske posisjon (Halvorsen 1997). Tradisjonelt fremstilles vitenskapelig forskning som en personuavhengig aktivitet, der forskeren omtales i nøytrale vendinger som ”en” eller ”man”. En studie bør ut fra en slik vinkel sett kunne gjentas og/ eller etterprøves av andre personer enn den som har gjennomført den. Et slikt ideal, forankret i et naturvitenskapelig forskningsparadigme, har hatt stor innflytelse også på tenkning innen samfunnsvitenskapene (Andersen m.fl. 1992). Dette naturvitenskapelige paradigme har som grunntese at det er mulig å skille mellom tro og sann viten. Å tro er å holde noe for sant, men betyr ikke nødvendigvis at noe *er* sant. Sann kunnskap fatter det egentlige, det virkelige, mens mening ikke gjør det (Gullvåg 1987).

Å skille tro fra viten forutsetter en klar sammenheng mellom språk og gjenstand. Ved å finne de essensielle, objektive fakta kan disse gjennom språket knyttes sammen til overordnede og generelt anvendbare teorier, som i sin tur vil kunne bringe oss nærmere de universelle, evige sannheter. Der det finnes klare og entydige sannheter, må det også finnes ord og uttrykk som stemmer overens med denne virkeligheten. Språket vil altså, som en følge av en streng positivistisk oppfatning være noe som skal beskrive en eksisterende virkelighet. Det er et medium som skal bestrebe seg på et direkte samsvar med “verden”, og dets funksjon er å gjengi og beskrive (Steinsholdt 1997).

Det naturvitenskapelige paradigme har også i dag en sentral plass innen samfunnsvitenskapene. Objektivitet, nøytralitet og den utskriftelige forsker er idealer som etterstrebes. En kvalitativ tilnærming til et forskningsfelt gjør

imidlertid fornektelsen av den individuelle forskers betydning problematisk. I studier av kompliserte sosiale prosesser vil iakttagelse og fortolkning alltid være påvirket av den konkrete forskers interesse, persepsjon og dyktighet (Andersen m.fl. 1992). Hermeneutikk, eller tolkningslære, utfordrer de klare skillene mellom tro og viten innen naturvitenskapens paradigme. Friedrich Schleiermacher (1768-1834) forklarer fortolkning som en sirkulær prosess – den hermeneutiske sirkel. Vi forstår enkeltdele (av en tekst, av en samtale) ut fra vår egen menings- eller forståelseshorisont (helhet), samtidig som disse enkeltdelene vil korrigere eller bekrefte vår helhetsforståelse. Denne forståelsen vil igjen utgjøre et bakteppe for vår videre fortolkning og forståelse (Gullvåg 1987). Det å stille spørsmål og få svar illustrerer noe av hans poeng; vi kan ikke stille spørsmål uten å ha en horisont som gir spørsmålene mening. Denne horisonten kan så igjen modifiseres av de svar spørsmålene får. Hermeneutikk innebærer en omhyggelig søken etter mening, uten dermed å tro at dette er den eneste mulige mening (Noddings 1997). En lignende tilnærming finner vi også hos Berger og Luckmann: Vår oppfattelse av virkeligheten hevder de, endres og modifiseres uavbrutt i møter med andre mennesker samtidig som disse møtene bekrefter vår egen virkelighet. Berger og Luckman beskriver menneskets hverdag som ...”en arbejden (..) igennem et system av samtaler der til stadighet bevarer, modificerer og omskaber den subjektive virkelighed” (Berger og Luckmann 1987: 50). Selv overflatiske samtaler har en slik funksjon; overflatiskhet fordrer nettopp en felles forforståelse. Det er først når vi tar denne som gitt at har vi råd til å være overflatisk. Den subjektive opplevelsen vil modifiseres, og kan også endres i møtet med andre.

Når man leser metodebøker og forskningsarbeid, er det gjerne den planmessige veien fra teori via hypoteser og strukturert datainnsamling til påfølgende analyse som presenteres. Innen noen fag- og temaområder er nok også en slik fremgangsmåte både mulig og ønskelig. Andre ganger kan den metodiske fremstillingen være et forsøk på i ettetid å vise fornuftige stier i et landskap som så mer kaotisk ut da man selv var midt i det. Andersen, Borum, Kristensen og Kanrnøe hevder at eksisterende metodelitteratur har to svakheter: objektiveringen av forskeren og oppfatningen om forskningsprosessen som en tilnærmet rasjonell prosess. De to er nært forbundet med tradisjonell metodelitteraturs overordnede mål; å innlemme forskningen i en prosess som kan håndteres ved hjelp av kalkulering og et begrenset element av vurdering. I kvalitativ forskning generelt, og feltforskning spesielt, er denne ryddige veien vanskelig å følge:

Feltforskeren kommer ind med en vag forestilling om en strategi til at etablere en vis form for dialog med feltet. Forskeren kan fx vælge en strategi for sin indtræden i feltet og i hvilken rolle, feltet skal

opplevfe hende, men lader sig øvrig villig indleve i feltet, sådan som mulighetene byder sig. Ved rejsens ende er forskerens viden og innsikt i feltet en ganske anden en den, hun havde projicert du fra den forestillede strategi (Andersen m.fl.1992:157).

Min forskning kan neppe presenteres som et rent feltarbeid. Dette til tross gir refleksjoner rundt denne metodiske tilnærmingen meg grep til bedre å forstå og beskrive min egen forskningsprosess, som ikke alltid har fullt like klare stier og strategier. Dette betyr ikke at den har vært planløs eller tilfeldig, men at forskningsprosessen - nettopp - har vært *prosess*. Arbeidet har funnet sin vei og sitt innhold i et vekselspill mellom teoretiske studier, forsøksvise avgrensinger, innledende datainnsamling, begynnende kategoriseringer, og videre datainnsamling.¹⁷ Til tross for dette – eller nettopp på grunn av det – er det mulig å vise en viss orden i fremgangsmåten. Forskningsprosessen kan deles inn i ulike stadier. Disse har ikke vært så avgrenset som fremstillingen kan gi inntrykk av, men viser likevel viktige veivalg underveis. Deretter vil jeg kort vise noen trekk ved de metodene jeg har valgt, samt noen av de muligheter og begrensninger valgene medfører:

Prosjektets faser

Prosjektets første fase kan best karakteriseres som åpen og utforskende. Min eneste avgrensning var en interesse for organisasjonen Landsforeningen for barnevernsbarn, samt en viss kunnskap om den virksomheten de tidligere hadde drevet. For å kunne forstå deres virksomhet, var det et mål å få en best mulig oversikt over hva de så langt hadde gjort. I denne forberedende fasen gikk jeg gjennom det jeg kunne finne av tilgjengelig materiale. Ved å lete tilbake i gammelt materiale fant jeg tekster jeg leste og samlet. Ved å bruke avisenes elektroniske søkemotorer fant jeg noe mer. Alle tekstene ble samlet og systematisert.

Prosjektets neste fase var fremdeles utforskende og åpen. Målet var nå å finne mer informasjon enn det som var umiddelbart tilgjengelig via skriftlige kilder. Jeg tok da kontakt med landsforeningen, og avtalte intervju med deres leder Anita Lenes. Dette første intervjuet bar også preg av at prosjekttema ikke var endelig utformet. I intervjuet gikk vi gjennom landsforeningen historie fra tidlig nittital til intervjutidspunktet – november 1999. I løpet av tre timer fikk jeg tilgang på deler av historien, slik hun som aktiv medlem og leder hadde opplevd denne.

¹⁷ se også Kvåle 2001

Skriftlig materiale og innledende intervju la grunnlaget for mine første, forsøksvise kategoriseringer. Analyse er ikke noe som finner sted ene og alene etter at alle data er samlet inn, men en prosess som gjennomsyrrer hele undersøkelsen (Andersen m.fl. 1992, Karpatschov 1984). Et av de temaene Anita Lenes særlig var opptatt av var landsforeningens ønske om å bli en aktiv og påvirkende organisasjon, en rolle hun mente de kunne fylle i kraft av de erfaringer de hadde gjort seg som barn i barnevernet. De ønsket å bli inkludert i barnevernets debatter, et ønske som også lot seg lese ut av avistekster og øvrig skriftlig materiale. I tillegg til å formidle dette ønsket, viste Anita Lenes også til enkeltsaker der de mente faktisk å ha øvd innflytelse. Et spørsmål som ble viktig i denne fasen, og som også skulle komme til å stå sentralt gjennom hele det videre arbeidet, ble slik *innflytelse*. I hvilke saker, når og hvordan hadde landsforeningens innflytelse eventuelt vært gjeldende?

Arbeidet som fulgte var mer målrettet. Jeg ønsket nå å finne ut om det fantes saker der landsforeningen hadde øvd innflytelse, og svaret på dette kunne ikke foreningen alene gi. Samtidig som jeg nå orienterte meg ut over landsforeningens rekker, hadde de ved sin leder vært med på å legge premisser for mine valg. Et område de mente å ha hatt innflytelse på, var en lovendring i barnevernet som åpnet for å heve øvre aldersgrense for hjelpetiltak fra 20 til 23 år. Landsforeningens rolle i denne prosessen ønsket jeg å finne mer ut av, noe jeg gjorde ved hjelp av ulike datakilder. En gjennomgang av tilgjengelig offentlig dokumentasjon gav noe utfyllende informasjon, det samme gjorde intervju med tidligere barne- og familieminister i Jagland-regjeringen, Sylvia Brustad. Intervjuet med henne var langt mer strukturert enn tilfellet var da jeg møtte Anita Lenes. Temaet var landsforeningens innflytelse generelt, innflytelse i lovendringsprosessen spesielt.

Fremdeles var jeg stadig på jakt etter det som måtte finnes av materiell om og av landsforeningen. Jeg fikk alle utgavene av deres medlemsblad ”Framtidas voksne”, brosjyrer de hadde utarbeidet sammen med Barne- og familiedepartementet, ulikt informasjonsmateriell. Videre gjentok jeg søket i avisenes elektroniske søkemotorer, på leting etter noe mer, noe utfyllende, noe annet. Om datainnsamlingen på dette tidspunktet var mer målrettet enn i de første fasene, holdt jeg enda muligheten åpen for å se nye og viktige sider med landsforeningens virksomhet.

Etter hvert som nye sider, nye tema og nye perspektiv kom frem, så jeg det som nødvendig å søke informasjon også hos andre personer og etater med kunnskap om landsforeningen, og med kjennskap til de prosesser foreningen hadde vært inkludert i. Møtene med disse har vært ulike i innhold og

tematikk så vel som i varighet og utforming. Mens noen har vært avtalt og gjennomført som intervju, har andre hatt preg av å være mer uformelle møter:

Randi Talseth var leder i Voksne for barn da landsforeningen ble etablert. Voksne for barn ble deres nye voksenorganisasjon, og arbeidet derfor nært landsforeningen – både fysisk og organisatorisk. Sammen med organisasjonens ungdomskordinator, Karin Källsmyr ble Randi Talseth intervjuet i november-99. Tema var da primært de erfaringer organisasjonen hadde gjort seg i sitt samarbeid med landsforeningen.

Marianne Borgen har hatt ulike roller overfor landsforeningen. Før foreningens stiftelse var hun ansatt hos barneombud Trond Viggo Torgersen, ombudet var sentral tilrettelegger for landsforeningens organisering. Senere satt hun også i landsforeningens faglige veiledningsgruppe. Også henne fikk jeg møte, i et intervju som gav meg både ny og utfyllende informasjon.

Nils Arne Berger, tidligere leder for landsforeningen, var nok en person jeg har vært i kontakt med. Han er ikke lenger aktiv i foreningen, og har lite kontakt med denne. Det lyktes meg imidlertid å nå ham på telefon, der jeg gjennom et kort intervju fikk noe utfyllede informasjon. Og i tillegg til dette en nyttig avkaring: I en av mine tidligere undersøkelser var han en sentral informant (Follesø 1997). Dette var før han tiltrådte som leder i landsforeningen, før denne i det hele tatt var etablert. Allerede på dette tidspunkt var han imidlertid engasjert i planleggingen av landsforeningen, og hans meninger skulle i stor grad komme til å prege foreningens tidlige virksomhet. Denne undersøkelsen var anonymisert. I intervjuet med Nils Arne Berger fikk jeg hans tillatelse til å bruke de intervju jeg hadde hatt med ham, nå med hans navn.

Barne- og familiedepartementet har spilt en sentral rolle overfor landsforeningen. Jeg hadde et ønske om å få bedre innsyn i samarbeidet med landsforeningen slik departementet så på dette, og ba på den bakgrunn om et møte med avdelingsdirektør Bjørn Bredesen. Dette fikk jeg, og møtte da også landsforeningens faste saksbehandler i departementet Siw Ellefsen. De ønsket ikke at møtet skulle brukes som et eget intervju, men bidro med nyttig bakgrunnsinformasjon som både understreket og utvidet de opplysningene jeg hadde fått fra andre.

Jan Storø, leder av Prosjekt Ettervern var nok en person med nyttig kunnskap – om ettervern, og om landsforeningen. Også han ba jeg om å få møte, og fikk positivt svar. Møtet var ikke et intervju i tradisjonell forstand – men en samtale der vi kunne diskutere tema av felles interesse. Med sin kunnskap om ettervern, og med sitt engasjement i prosessen rundt lovendring om forlengede hjelpetiltak, bidro han med mye og nyttig informasjon. Både under møtet, og også i ettertid.

De siste delene av forskningsprosessen er vanskeligere å presentere kronologisk. Jeg arbeidet med tekst og analyse samtidig som kontakten med landsforeningen ble opprettholdt og utvidet. Deres organisasjonssekretær Anders Mathisen har hele tiden vært tilgjengelig for informasjon, diskusjon og oppdatering. Det samme gjelder Anita Lenes. Gjennom dette arbeidet har vi møttes gjentatte ganger – antallet er vanskelig å gjengi presist. Dette skyldes blant annet at vi deltok på en felles konferanse i Haag, der mye av den ledige tiden ble brukt til å diskutere landsforeningens arbeid. Videre har jeg også ved en anledning møtt foreningens styre samlet. Her fikk jeg både presenteret noe av det jeg så langt mente å ha funnet, og fikk samtidig justert og nyansert mine inntrykk. Parallelt med dette leste jeg med interesse offentlige dokumenter – utredninger og stortingsmeldinger - der brukervedvirkning i helse-og sosialsektoren ble tematisert. Med disse som utgangspunkt ble mulige analysekategorier klarere: Teoretiske studier, både tradisjonell faglitteratur og offentlig dokumentasjon (utredninger og stortingsmeldinger) gjorde meg nysgjerrig på hvordan dette som her ble omtalt som ressursorientering, dyktiggjøring og/ eller brukervedvirkning kunne relateres til landsforeningen. Svar var ikke umiddelbart enkle å finne, blant annet fordi det fantes få presiseringer av hva brukergruppers rolle i barnevernet eventuelt skulle være. En del av mitt teoretiske prosjekt ble derfor å analysere meg frem til nærmere kjennetegn ved brukervedvirkning på dette nivået, innen denne etaten. De kjennetegn jeg da fant, bidro til å meisle klarere ut analysekategorier. Slik vendte arbeidet gradvis fokus fra å spørre etter innflytelse i vid forstand, til å spørre etter innflytelse som integrert del av gruppens (eventuelle) brukervedvirkning.

Første datakilde: intervju

De intervjuene jeg har gjennomført, kan deles i to kategorier. Møtene med henholdsvis Anita Lenes, Sylvia Brustad, Marianne Borgen, Randi Talseth og Karin Källsmyr er de som har vært klarest utformet som forskningsintervju, både med tanke på forberedelse, båndopptak, utskrift og videre bearbeidelse av tekst. De øvrige møtene med Anita Lenes, samt med Anders Mathisen, Nils Arne Berger, landsforeningens styre, Jan Storø, og Bjørn Bredesen har hatt en noe annen karakter. De har vært mer uformelle, og er heller ikke festet på bånd. Her gjorde jeg notater underveis, og skrev dem ut umiddelbart etter møtet.

Til tross for ulikheter mellom møtene, er det også mulig å finne noe som går igjen i dem alle. Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming der informasjon forstås som noe som blir til mellom intervjueren og den intervjuede. Det kvalitative forskningsintervju kan forklares som et *inter-view*, der to parter deler synspunkt på emner de begge er opptatt av (Kvale 1997). Kvale bruker

metaforene *gruvearbeideren* og *den reisende* for å tydeliggjøre hva denne tilnærmingen betyr; mens gruvearbeideren leter etter det edle metallet som finnes et sted i fjellets indre, er den reisende en medvandrer. Mens gruvearbeideren graver, drar den reisende rundt og snakker med de han møter for derigjennom å gjøre seg opp en forståelse av det landskapet han beveger seg i. Min tilnærming til intervjuene har elementer av begge disse posisjonene. Informantene er valgt ut fordi de antas å ha viktig kunnskap. Samtidig vil selve intervjusituasjonen gi denne kunnskapen en ny kontekst. Minnebilder sorteres på nytt, noe velges, noe utelates, noe fortelles på en ny måte (Gudmundsdottir 1997). Vakre bilder er lett å fortape seg i, og pene illustrasjoner kan skjule de feller som også finnes. Jeg møtte mine informanter ikke med uvitende distanse, men med kunnskap om og interesse for temaet vi snakket om. Det er en menneskelig så vel som metodisk sannhet at i den andres engasjement kan det egne frigjøres, i møter der den andre (også) viser oppriktig interesse blir rommet for å komme med egne tanker og meninger større. I dette ligger ikke bare kvalitativ metodens hemmelighet, men også samtalens hemmelighet (Fog 1994). Engasjement i intervjusituasjonen kan åpne informasjon. Samtidig må engasjementets risiko heller ikke undervurderes, og om vi fremdeles holder oss til Kvaales metaforer kan jeg se at jeg i mine "reiser" tidvis kommer i skade for med litt for stor iver å fortelle mine samtalepartnere om hvordan deres landskap og veier egentlig ser ut. Ved å høre på intervjuopptak i ettertid, hører jeg at jeg tidvis er en noe maset reisende. Som riktignok reiser med, men som tidvis selv blir litt for ivrig i veivalget; engasjement er det kvalitative forskningsintervjus styrke så vel som dets svakhet.

Bearbeidelse av intervjutekster

Informantene i den førstnevnte intervjukategorien (Anita Lenes, Sylvia Brustad, Marianne Borgen, Randi Talseth og Karin Källsmyr) var alle valgt ut fra de posisjoner de hadde på intervjutidspunktet, eller som de hadde hatt før dette. Interessen for deres meninger var ikke knyttet til dem som privatpersoner, men til den posisjon de representerte. Det var et poeng å kunne knytte navn og tekst sammen i analysen, og jeg ønsket derfor at tekstene skulle få en form og et innhold informantene kunne innestå for. Jeg valgte derfor å sende disse tekstene til informantene for eventuell korrigerende og godkjenning. Før dette ble tekstene bearbeidet fra transkripsjon til helhetlig tekst:

Det første steget i bearbeidelsen, var å skrive disse ut. En utskrift slik den foreligger etter en direkte nedtegnelse kan fremstå som klumsete og rar, selv om ordene sagt i et intervju slett ikke har blitt opplevd slik da. Ulike krav til skriftlig og muntlig fremstilling forklarer noe av dette. I talespråket krever vi i liten grad formell presisjon ut over det grunnleggende grammatikalsk

korrekte. Vi kan gjenta oss selv, avbryte oss selv (og andre), komme med halve setninger, la en antydning være nok. Taleren vet hva han sier, og den som lytter forstår. Når talen blir direkte gjengitt som tekst ser det hele annerledes ut. Det sagte kan fremstå som hjelpeløst, upresist og famlende, personen kan i motsetning til inntrykket i samtalen synes som en dårlig språkbruker (Fog 1994). Å skrive ned ord som ble sagt, er det første steget mot å endre det talte ord til statisk og analyserbar tekst. Så lenge informant og intervjuer er til stede i samme rom kan samtalen gang påvirkes og endres. Med kropp og ord kan informanten delta i bestemmelsen av hvordan et uttrykk skal forstås – et skuldertrekk, et smil, en betoning av ord er i høyeste grad med på å forme mening. Ord, hevder Jette Fog, er ikke beregnet på gjentagelse, de flyter i tiden og flyter vekk med tiden. Ved å bli fanget på bånd forsvinner den flyktige karakteren. Det som en gang ble sagt i en sammenheng hentes ut av denne og kan gjentas – om igjen og om igjen – nå helt ute av den opprinnelige kontekst. Forskerens videre arbeid bestemmes av det skrevne materiale – det som før var en dialog mellom to tilstedeværende personer blir nå en dialog mellom en person og de skrevne ord som ikke lenger forandrer seg.

Kvale omtale transkripsjoner som

... en bastard, en hybrid mellom den muntlige diskursen som foregikk over tid, ansikt til ansikt i en levende situasjon – hvor det som ble sagt var rettet mot en bestemt person som var til stede – og en skriftlig tekst som er ment for et allment, fjernt publikum (Kvale 1997:116).

En alternativ måte å forholde seg til transkripsjonene på er i følge ham å lete etter tema i teksten, ved å starte en imaginær samtale rundt tekstens innhold og mening. Slik stopper ikke teksten opp, men kan utvikle, klargjøre og utdype de tema som finnes. Noen av disse tankene har jeg fulgt. Etter å ha skrevet ut hvert enkelt intervju, omskrev jeg teksten slik at setningsstrukturen bedre passet skriftens krav. Muntlige utsagn ("*på en måte*", "*eh...*", "*liksom*" etc) ble utelatt, setninger omformet. Et neste steg var å lete etter tekstens sentrale tema. I et intervju som i andre samtaler kan et tema dukke opp, forlates for så å vendes tilbake til i en ny og annen sammenheng. Hver intervjutekst ble sortert slik at tema ble samlet. Slik ble de endelige intervjutekstene som endelig produkt i form – om ikke i innhold – ulik den opprinnelige, muntlige teksten.

Andre datakilde: Avistekster

Ut over intervju og samtaler har jeg også valgt å bruke avistekster som supplerende kilde. Tekstene gir meg mulighet til å se sider ved

landsforeningens virke fra et noe annet perspektiv. I følge foreningen selv, har de i perioder hatt stor pågang fra ulike medier – radio, TV og aviser (se kapittel 4). Det kunne i seg selv vært en spennende forskningsoppgave å analysere disse i sin fulle bredde. En slik analyse faller utenfor rammene av mitt prosjekt, men et blikk på deler av mediedekningen antok jeg likevel kunne supplere bildet av landsforeningens plass i norsk barnevern – og i norsk offentlighet. Ikke minst kan medias presentasjon av foreningen ha en innflytelse på holdning og meningsdanning.

Avisen er en naturlig del av de flestes hverdag, og på bakgrunn av oppslag tematiseres alt fra dagens middagsinnkjøp, via morgendagens kinobesøk til de store samfunnsmessige tema. Sæbø hevder at avisenes allestedsnærværelse i det norske etterkrigssamfunnet har hatt en sentral kulturell betydning. I tillegg til å formidle informasjon er media selv aktive i konstituering av mening. Hvilke saker som blir viet oppmerksomhet, i hvilket omfang disse presenteres og hvilken vinkling stoffet får, påvirker den mening en leser og seer gjør seg opp om emnet (Sæbø 1992). I det avisene er en så sentral del av menneskers hverdag, er det mulig å anta at det (eller de) bilde(r) som her vises av landsforeningen også influerer på manges holdninger til foreningen.

Den videre avgrensningen gjelder hvilke aviser som skal gjennomgås, og igjen er valget resultat av praktiske så vel som faglige overveielser. Landsforeningens aktivitet har først og fremst vært konsentrert om de sentrale østlandsområder. De har sitt kontor i Oslo, og det er i hovedstadens omegn mange av medlemmene finnes. Det er også mot sentrale instanser som departement, stortingspolitikere og fagorganisasjon foreningen har rettet sitt engasjement. Hovedstadsaviser var derfor et naturlig valg. Når jeg igjen skulle velge blant disse, var dette i stor grad et praktisk valg. Gjennom A-tekst fikk jeg tilgang på gode søkemotorer i Aftenposten og Dagbladet. Avisene er ulike, som henholdsvis abonnements- og løssalgsavis. Uten å gjøre ulikhetene mellom dem til et eget poeng, kunne jeg anta at de to sammen gav et noe mer dekkende bilde enn om eksempelvis to løssalgsaviser hadde vært valgt. Mitt valg ble derfor disse avisene: Aftenposten (morgen og aften) og Dagbladet.

Søkene i de to avisene gav resultat, både i omfang og innhold. I perioden 1996- 2000 fant jeg 28 oppslag der landsforeningen enten selv opptrådte, eller der de ble omtalt. Både organisasjonens navn (*Landsforeningen for barnevernsbarn* eller bare *barnevernsbarn*), navn på leder, (*(Nils Arne) Berger*, *(Anita) Lenes*) ble brukt som søkeord. De tekstene jeg da fant, ble så brukt som utgangspunkt for nye søk: Hvilken sammenheng inngikk de første tekstene i? Var de enkeltoppslag, eller var de del av en større debatt?

Fantes andre debatter om barnevernet i samme periode? Videre søkte jeg på tema som gradvis syntes viktige, blant disse *ettervern* og (*forlengede*) *hjelpetiltak*. Etter hvert ble jeg så sittende med et sett tekster – noen som syntes sentrale, andre mer perifere. Uten da å kunne vite hva som til en hver tid kunne bli viktig, samlet jeg dem alle, ved å systematisere dem i to ulike prosesser. Tekstene ble først skrevet ut og samlet kronologisk. Dette gjorde det mulig å finne sammenhenger i tid, samt å sammenholde tekster med annet datamateriale fra samme periode. Videre sorterte jeg tekstdeler tematisk.

Mitt endelige tekstmateriale ble til slutt bestående av 55 tekster av ulik art: Fordelt på år og avis sorterer tekstene som følger;

Avistekster, tallmessig oversikt

Årstall	1996	1997	1998	1999	2000	Totalt
Avis						
Dagbladet	8 (4)	13 (10)	5 (1)	3 (0)		29 (15)
Aften-posten	8 (2)	8 (4)	9 (7)	1 (0)		26 (13)
Totalt	16 (6)	21 (14)	14 (8)	4 (0)		55 (33)

Tallene i parentes viser til de tekster der Landsforeningen for barnevernsbarn ikke eksplisitt er nevnt, men som viser til debatter og innspill som opptrer tematisk og/ eller tidmessig sammen men landsforeningens oppslag. En kronologisk oversikt over oppslagene finnes i vedlegg 1. Tematisk spenner oppslagene over et vidt felt, fra spesifikke presentasjoner av landsforeningen til mer generelle debattinnlegg om barnevernets virke. I genre spenner innleggene fra intervju, og ledere til kronikker, bokomtaler og leserinnlegg. Ulikhetene vil ikke gjøres til noe eget emne for analyse. Derimot viser jeg i teksten hva slags oppslag det refereres til.

Et elektronisk søk i avisspalter vil nødvendigvis gi en annen leseropplevelse enn avisenes papirutgaver gir. Noe skjer i forvandlingen fra papir til elektronisk tekst, om det skrevne ord så er de samme. Også i den elektroniske utgaven er det mulig å finne oppslagets plassering, og tekstmengden angir videre oppslagets størrelse. Men mye går også tapt: overskriftens størrelse, andre oppslag på samme side, billedbruk. A-tekst sier om det har vært bilde og hvilken billedtekst som er brukt, men selve bildet er borte. Dette er en svakhet, i det bilder sammen med overskrifter er det som først fanger en lesers blick. Bilder kan understreke eller stå i

motsetning til det teksten formidler og er slik med på å styrke eller svekke mening (Pujk og Østby 1984).

Avistekstene, som jeg i første rekke leste for å få et oversiktsbilde over landsforeningen over en periode, gjorde meg nysgjerrig. Jeg begynte å ane mønster også i disse – blant annet i hvem som utalte seg, hvordan personlige historier ble presenteret og brukt – og hva de la vekt på når de kom til orde. Samtidig som jeg ønsket å inkludere også disse tekstene i mitt materiale, var jeg usikker på hvordan jeg – som langt fra er medieforsker – skulle kunne gjøre dette. Tekstene syntes likevel for viktig til å legge dem bort. Mitt valg ble å inkludere dem, uten å gjøre dem til gjenstand for en egen medieanalyse – noe andre kunne andre gjøre langt bedre enn meg.

Tredje datakilde: Skriftlig dokumentasjon

Min siste datakilde er sammensatt av ulike bidrag med det til felles at de er nedskrevet, og at de i et eller flere henseende kan bidra til å kaste lys over noen av mine spørsmål. Ut over dette er bidragene svært ulike både med hensyn til innhold, forfatterskap og utforming.

For det første finnes det mange bidrag produsert av ungdommene selv. Tekstene er varierte. Fra den tidlige historien finnes eksempelvis Trødergnistens handlingsplan og budsjett, Hedemarksgnistens brosjyre og handlingsplan, og noen utgaver av Rogaland fosterhjemsforenings ungdomsgruppes medlemsblad "Vi fortjener respekt". Fra den senere tid er blant annet medlemsbladet "Framtidas Voksne" sentralt. I tillegg har jeg brukt landsforeningens handlingsplaner og informasjonsbrosjyrer, samt temabrosjyrer utarbeidet i samarbeid med Barne- og familiedepartementet.

For det andre har Norsk fosterhjemsforening bidratt med nyttige dokumenter. Organisasjonen har spilt – og spiller – en sentral rolle for landsforeningen for barnevernsbarn (se kapittel 4). Noen av de dokument jeg har fått tilgang på gir innspill til diskusjonen om foreningens daværende ungdomsarbeid. Dette omfatter blant annet styredokument, referat og planer. Videre er fosterhjemsforeningens medlemsblad "Fosterhjemskontakt" en nyttig kilde til informasjon.

Og for det tredje; det finnes også nyttig og nødvendig informasjon i offentlige dokumenter utgitt av regjering og Storting. Offentlige utredninger og stortingsmeldinger er av særlig interesse. Videre finnes bidrag på så vel departementets som Stortingets nettsider. Her har jeg blant annet funnet referat fra møter og spørretimer, fra pressemeldinger og taler.

Til tross for store ulikheter mellom teksttypene, er noe også her felles. Dahl viser i en enkel tabell en måte å skille mellom personlige, institusjonelle, konfidensielle og offentlige kilder:¹⁸

	Personlige kilder	Institusjonelle kilder
Konfidensielle kilder	Dagbøker, private brev	Interne arbeidsdokumenter i forvaltningen/ private organisasjoners hemmelige rapporter
Offentlige kilder	Avisinnlegg, leserbrev, ”åpne brev”, selvbiografi, manifest	Rapporter, stortingsdokumenter, partivedtak, årsmeldinger fra organisasjoner, resolusjoner.

Legger jeg denne tabellen til grunn, faller de fleste av mine kilder i kategorien *institusjonelle, offentlige* kilder. Tydeligst omfatter dette de offentlige kildene som stortingsmeldinger, stortingsproposisjoner og odelstingsproposisjoner, samt årsmeldinger og offentliggjorte dokument fra organisasjonen(e). Andre dokument lar seg ikke like lett fange innen en kategori. Mange av de dokumenter som handler om ungdommenes tidlige arbeid er ikke publisert. Eksempel på dette er notat og saksframlegg til styret i Norsk Fosterhjemsforening. Det samme gjelder de tidlige ungdomsgruppens brosjyrer, handlingsplaner og budsjettnotat. Ingen av dokumentene er imidlertid konfidensielle.

Sannhet eller stillbilder? Metoden(e)s begrensninger

Å drive forskning har vært sammenlignet med å legge et puslespill (Kuhn 1970, her fra Andersen m.fl 1992). Metaforen gir mening ut fra et naturvitenskapelig paradigme – det finnes noe ”der ute”, noe eksisterende som skal undersøkes og dokumenteres. Bildet kan gi mening i en avgrenset kvantitativ undersøkelse, der faktiske forekomster skal kartlegges. Landsforeningens rolle i norsk barnevern kan vanskelig undersøkes på denne måten. Foreningens rolle er ikke noe som er gitt en gang for alle. Den formes og endres i en dynamisk prosess, og er ingen statisk størrelse. Hvordan deres rolle oppfattes vil også avhenge av hvem som betrakter den, og ingen enkeltperson vil kunne gjøre krav på å ha en fullstendig oversikt eller kunnskap. Anita Lenes har sin viten, preget av hvem hun er som person, og av de posisjoner hun har hatt. Det samme gjelder mine øvrige informanter – alles mening kan være riktig, fordi de fanger og formidler noe som er erfart.

¹⁸ Dahl 1967, her fra Holme og Solvang 1996:122

Med dette sagt, så er heller ikke landsforeningen en konturløs størrelse som skifter form og innhold alt etter hvem som betrakter den. Landsforeningen eksisterer, den har sine medlemmer, de driver sine aktiviteter. Her finnes kanskje noen biter som kan legges til et puslespill. Metaforen har likevel sine begrensninger. Skal et puslespill legges forutsetter dette at en annen på forhånd har definert og løst problemet, og at kun en løsning er mulig.

I en kvalitativ forskningsprosess må puslespillet skapes. Eller for å bruke en noe annen metafor: I et felt har hver aktør sin helhetlige oppfatning av den sammenhengen de er en del av. Som forsker møter jeg informanten på ett gitt stadium i en prosess. I møtet ber jeg om – og får et bilde. Dette tar jeg så med meg, legger det sammen med de andre bildene, og ser om disse kan settes sammen til et helhetlig mønster. Informantene derimot, har sin egen film – som jeg aldri får tilgang til. Og mitt mønster – om dette er aldri så pent – vil ikke være fullstendig identisk med enkeltinformantenes film. Mønsteret er likevel ikke vilkårlig. Det data forteller må ligge til grunn i all forskning, og gjør det også i min:

Det svarer helt til, at en god snedker ser med respekt på sit materiale – betrakter træs spill, åretegningen, knaster og uregelmessigheter. Lader hånden stryke hen over det, bøyer det kanskje lidt og prøver at bedømme materialets begrensninger og muligheter (Andersen m.fl.1992:222).

Når jeg – forhåpentligvis i respekt – ser på mitt datamateriale, ser jeg mangfold og ulikhet. Tekstene har ulik konsistens, og ulik flyktighet. Tekster som er skrevet med tanke på å kunne leses av mange – som avistekster, publiserte møtereferat og pressemeldinger, har en annen fasthet enn mine mange notat fra uformelle samtaler med landsforeningens medlemmer. De mange og ulike data gir oversikt og bredde – men oversikt over hva? Hvilke datadeler bør inngå i et mønster, og hvilke er egnet til å utfylle, eventuelt nyansere dette mønsteret?

I utforskning av data hevder Andresen m.fl. at det er viktig å skille mellom faktuelle opplysninger og fortolkinger. Faktuelle opplysninger kan være mer eller mindre presise, og krever kryssjekk mellom ulike datakilder. Faktuelle opplysninger kan være muntlige eller skriftlige – felles for dem er at de refererer til en hendelse, en prosess, et saksforhold. Disse opplysningene, eller datadelene, kan gi et nyttig utgangspunkt for å finne mønster (ibid). I mine mange og ulike datadeler finnes mange av disse faktuelle opplysningene. De gjør det mulig for meg å rekonstruere landsforeningens virksomhet i store trekk – ved å kryssjekke kilder får jeg oversikt over hendelser som kan plasseres i tid og rom. Ikke fullstendig nok til at alle vil

kunne si at dette er den hele historien – men som et riss av et bilde mange vil kunne gjenkjenne. Min jevnlige kontakt med feltet har også gjort det mulig hele tiden å gå tilbake for å få utfyllende eller korrigerende opplysninger.

Fortolkninger handler om hvorfor, ikke om hva: Hvorfor ble det slik? Hvorfor kom lovendringen i stand? Kommunikasjonsteoretikeren Paul Watzlawick hevder at virkeligheten kan forstås ut fra to aspekt; sannhetens to aspekt. Det første omfatter det vi oppfatter som ytre, observerbare kjensgjerninger;

...the purely physical, objectively, discernible properties of things and its intimately linked with correct sensory perception, which question of so-called common sense or with objective, repeatable, scientific verification” (Watzlawick 1967:140).

Det andre aspektet er fortolkningen, den mening hvert enkelt menneske tillegger en gitt kjensgjerning. Skillet går dermed mellom å begrepsfeste noe, og å fastsette dette “noes” meningsinnhold. Fortolkning skjer gjennom flere ledd. For det første har hver enkelt av mine informanter sin egen fortolkning som jeg bare i noen grad får tilgang til. Videre fortolker jeg i en ny kontekst – der data sammenholdes med hverandre, med begynnende kategorier og med aktuelle teoretiske bidrag. De data jeg har fått inneholder både faktuelle opplysninger og mer eller mindre klare spor av fortolkning. De gir meg ikke mulighet til å avdekke en hel og full sannhet – noe jeg heller ikke tror er mulig. Det de gir meg mulighet til derimot, er å lete etter et nytt mønster, en annet mønster enn det hver enkelt bidragsyter har. Et mønster der mange stillbilder hører til, men i en ny ramme. Og uten at en hver bidragsyter vil ikke kunne tilslutte seg ethvert valg og enhver fortolkning.

Å velge ut og analysere enkelte sider ved landsforeningens aktivitet innebærer valg og prioriteringer som ikke umiddelbart springer ut av data. Avhandlingens problemstilling er formulert som spørsmål som kan åpne for en rekke ulike tilnærminger og svar. Hvilke rolle landsforeningen har spilt i norsk barnevern, og hvilken innflytelse de der har fått, er store spørsmål. I spørsmålene kan det ligge løfter om svar jeg ikke kan gi – de saker jeg velger ut og fordyper meg i er ikke de eneste som kunne vært valgt. Valgene kan begrunnes – og skal begrunnes. Imidlertid kan det også være viktig å stoppe ved noe av det som ikke ble valgt, og som kunne gitt andre svar.

Noe er lettere dokumenterbart enn annet. Som forsker etterspør jeg informasjon med en viss substans. Opplysninger som lar seg bekrefte og

utdype fra fleres perspektiv er mer fristende som forskningstema enn opplysninger kun den ene gir. Prosessen frem mot lovendring (forlengelse av hjelpetiltak) er en av de sakene jeg har valgt å bruke mest plass på når landsforeningens innflytelse analyseres. Det er ikke dermed sagt at dette er den eneste, kanskje heller ikke den viktigste saken foreningen har kjempet for. Derimot er saken tydelig – den kan belyses med informantutsagn så vel som skriftlige dokumenter. Den lar seg i tilstrekkelig grad rekonstruere, betraktes og analyseres. At dette er en sak landsforeningen selv og deres omgivelser er opptatt av, er ikke ensbetydende med at dette er eller har vært deres viktigste sak, eller deres viktigste arena for innflytelse. At prosessen er egnet som forskningstema er heller ikke tilstrekkelig begrunnelse for valget. Landsforeningens har ønsket innflytelse, noe som også vil stå sentralt i min videre analyse. Innflytelse, eller medvirkning, viser ikke bare til deltagelse i politiske prosesser. Landsforeningen har som organisasjon også et ønske om å øve innflytelse på folks tanker og holdninger. De ønsker å prege omverdenens innstilling til det å være barnevernsbarn – å flytte fokus fra stakkarslighet og medlidenhet til mulighet og ressurser. Hvorvidt disse ønskene er oppfylt er langt vanskeligere å måle. Holdningsendring skjer over tid, og unndrar seg gjerne både måling og veiing. Til tross for dette kan det godt vise seg på sikt at landsforeningens viktigste innflytelse nettopp har vært knyttet til holdningsendring, og ikke til de seierene som lar seg vise i de mer synlige prosessene.

Gjeninnføring av ettervernet er en sak både landsforeningen og deres faglige og politiske støttespillere trekker frem når de skal vise noe av landsforeningens eventuelle innflytelse. Hvorfor nettopp denne velges av dem, kan også ha ulike årsaker. Igjen er det et poeng at saken er tydelig. Arbeidet både innenfor og utenfor landsforeningens rekke førte frem til et håndfast resultat; en endret lovtekst. De mange som peker på lovendringen kan også få delaktighet i seieren – som foreningens støttespillere og medhjelpere. Dette betyr ikke nødvendigvis at dette er en sak som er karakteristisk for landsforeningens virke, eller for deres innflytelse. Nettopp i det spesielle ligger faren for at saken er utypisk. Jakten på det synlige og håndfaste, på de faktuelle opplysninger som kan bidra til gode mønstre, kan medføre at like viktige, men mer usynlige prosesser ikke regnes med. Verken av de som har fortalt meg sine historier, eller av meg som utvelger og fortolker. Også andre saker kunne ha vært valgt ut og fulgt. Her er det mange å velge blant; det ville vært mulig å gå nærmere inn på de samlinger landsforeningen har hatt for egne medlemmer. Det arbeidet de har lagt ned i å bygge sin organisasjon fra innsiden, måten de har rekruttert og ivaretatt medlemmer kunne vært en vei å følge. I den medlemsbyggende virksomheten finnes reell og potensiell innflytelse – overfor den utforming virksomheten får, over de saker som vektlegges internt og eksternt, over den

profil de velger som organisasjon. Emnet berøres i det påfølgende kapittel, men vil ikke bli gjenstand for en nærmere analyse. En annen mulighet ville vært å studere nærmere de samarbeidsrelasjoner foreningen har inngått i. Disse har vært mange, og viktige. Landsforeningen har samarbeidet med viktige organisasjoner, personer og etater; frivillige organisasjoner, sentrale politikere, departementet – for bare å nevne noen av dem. Også dette kunne ha vært spor å følge som kunne gitt svar en annen form. Det kunne også vært mulig å velge noen av de sakene som landsforeningen har vært uttalt enig om, men som ikke har nådd frem på samme konkrete vis som ettervernsprosessen har gjort. Et eksempel er den formulerte enigheten innen foreningen om at barnevernet i mange saker er for sene å gripe inn. Barnevernet hevder de, burde grepet inn oftere og tidligere enn det de i dag gjør. Hvorvidt de innspill de har gitt i denne saken har bidratt til endrede holdninger, endret praksis eller på noen annen måte har virket til endring kan jeg imidlertid ikke dokumentere.

De valgene jeg har gjort har jeg delvis begrunnet i dette kapitlet, og de vil ytterligere begrunnes etter hvert. Uansett hvor gode begrunnelsene er, vil valgene alltid være valg. Min innfallsvinkel til å belyse landsforeningens plass i norsk barnevern, er å vise noe av bredden i deres aktiviteter. Etter å ha gitt et oversiktsbilde av foreningens virksomhet, følger jeg to spor videre. Det ene fokuserer på hvordan de formidler sine erfaringer gjennom fortellinger. Det andre reflekterer den rolle de har fått og tatt i en avgrenset politisk prosess.

Kapittel 4: Landsforeningens handlinger – Fra opprør til samarbeid

En av jobbene våre fremover er rett og slett å oppdra det norske folk i hva barnevern egentlig er. Hva er det man tenker når man tenker barnevern?

Hvorfor er man så redd for å ringe barnevernet?

Hva er det du tenker på når du hører *institusjonsbarn*?

Du tenker på drittunger, rett og slett på ramp – håpløse unger som knivstikker folk.

(Anita Lenes)

I dette kapitlet vil noen av landsforeningens handlinger stå i sentrum. Aktivitetene de har drevet favner vidt. Fra de første ungdomssamlinger arrangert på tidlig 90-tall, til dagens mange prosjekt; fagkonferanser, møtested for barnevernsbarn og utgivelse av eget medlemsblad – for bare å nevne noe. Jeg velger her å gå noe nærmere inn på noen av aktivitetene, i det jeg følger foreningen fra år til år. Det bildet jeg på denne måten tegner av foreningens virksomhet, kan ikke bli fullstendig. Fortellingen om landsforeningen vil variere ut fra hvem som forteller, og hva de ønsker å legge vekt på, og den videre fremstilling er gjort i forsøk på å inkludere noen av disse ulike(s) perspektiv.

Historien før - en introduksjon

Kjennskap til historien er viktig også for å kunne forstå organisasjonens virksomhet i dag. Jeg velger derfor å starte med det ungdomsarbeidet som tidlig ble igangsatt i regi av Norsk fosterhjemforening (NFF), en organisasjon som har spilt en sentral rolle i landsforeningens historie. Ut over å arbeide for å sikre og bedre fosterforeldres rettigheter, har Norsk fosterhjemforening også vært aktive talspersoner for fosterbarnas sak. Slik var det ikke overraskende at de etter hvert også engasjerte seg i fosterungdoms situasjon, for å kunne gi også dem et tilbud de kunne ha glede av. Norsk fosterhjemforening startet sitt ungdomsarbeid i 1990. To nasjonale samlinger for ungdom i fosterhjem ble da arrangert, med god oppslutning og positive tilbakemeldinger fra deltagerne. En undersøkelse gjort under den ene samlingen viser at det ungdommene først og fremst satt pris på, var det sosiale samværet. Det var godt, mente de, å møte andre i samme situasjon som dem selv. Ikke fordi felles problemer hele tiden skulle snakkes om, men fordi det gav trygghet å møte noen som forstod uten at så

mye måtte forklares. Videre satt de pris på et forum der de kunne diskutere sine rettigheter som fosterbarn (Follesø 1992).

Som et resultat av samlingene ble det gradvis etablert fylkesvise lag. Hedmark, Sør Trøndelag, Vest Agder, Rogaland, Hordaland og Buskerud var blant de som tidlig fikk i gang ungdomsgrupper. Senere kom også andre til – og noen forsvant igjen. Innen fosterhjemsforeningen var det et klart ønske om å legge til rette for et ungdomsarbeid, selv om ikke alle satt like stor pris på de landsomfattende samlingene. Noen mente det ble lagt for mye vekt på rettighetsorientering, samt at det fantes en risiko for at ungdommene ved å delta på samlinger kunne bli (ytterligere) stigmatisert. En representant for fosterhjemsforeningen formulerte sin bekymring slik:

Det ble det normale at på slike samlinger skulle du liksom tømme deg for alt. Og det var der jo ikke apparat for. Du stikker hull på en byll som du ikke kan ”lukke igjen”. Det var noe med de temaene, synes jeg som gikk på rettigheter og krav, stille krav, altså mer den. Og det ble de veldig bevisst på når de kom hjem. Det ble en del konflikter når de kom hjem igjen. De skulle ha det og det, liksom. Det var hele veien krav. Du skulle ikke gi noe selv, det var bare å få og kreve. (.....) Det heter jo rettigheter og plikter, men det er klart at det er tydelig hovedvekt på rettigheter (Follesø 1997:67).

Ønsket om å legge til rette for ungdommenes arbeid syntes imidlertid å være sterk, noe som blant annet kan leses av målsetningen om å etablere en egen forening for ungdom i fosterhjem under moderforeningen.¹⁹ Intensjonen ble fulgt opp på foreningens landsmøte i 1993, der det ble vedtatt å etablere en landsorganisasjon for ungdom i fosterhjem før utgangen av 1994.²⁰ For å kunne drive dette arbeidet ble det nedsatt et eget ungdomsutvalg, samt tilsatt en ungdomskordinator i 60% stilling. Ungdomsutvalget bestod av fire erfarne fosterforeldre, alle med et stort engasjement for ungdommene. Deres mandat var å beskrive status for foreningens ungdomsarbeid, samt avklare ungdommens forventninger til moderforeningen. Konklusjonen av dette arbeidet var blant annet at ungdommene ønsket å ha fosterhjemsforeningen som en samarbeidspartner og støttespiller, videre ønsket de en dialog om videre fremdrift innen så vel ungdoms- som voksent arbeid. Organisasjonskurs og kapitalstøtte var også ønsket de fremmet for å kunne drive sitt ungdomsarbeid best mulig.²¹

¹⁹ Norsk Fosterhjemsforenings kursplan 1992, her fra Fosterhjemskontakt 2:1992

²⁰ Handlingsplan for barne- og ungdomsarbeidet perioden 1993-95

²¹ Opplysningen bygger på to dokument: Diskusjonsnotat om ungdomsarbeidet, Hovedstyresak i NFF 13/95 og brev fra Norsk Fosterhjemsforening til Barne- og Familiedepartementet 17.juli 1995

Ungdomsarbeidet var et viktig satsningsområde for fosterhjemsforeningen, og få hadde vel forutsett hvilke problemer dette også skulle komme til å føre med seg. Uenigheten om hvordan ungdomsarbeidet skulle drives ble etter hvert tydelig; mellom fosterforeldre, mellom ungdommer og mellom fosterforeldre og ungdommer. Mens noen fosterforeldre ønsket å ha et barne- og ungdomsarbeid inkludert i de voksnes virksomhet, så andre heller at ungdommene skulle få drive sine egne grupper. Om ikke helt frikoblet fra moderforeningen, så i det minste delvis selvstendig og støttet av fosterhjemsforeningens lokallag. Uenigheten er ikke utelukkende av organisatorisk art, men dreier seg i like stor grad om hvilken virksomhet ungdomsarbeidet skulle være. Skulle formålet utelukkende være fosterbarns felles nytte og hygge, eller skulle det også drives en utadrettet aktivitet, med formål å endre og påvirke? Den voksne uenigheten speiles også i deler av ungdommenes virksomhet. En invitasjonsfolder sendt ut til fosterbarn fra noen ungdommer som ønsket å få i gang en ungdomsgruppe hadde følgende ordlyd:

Noen har kanskje en negativ holdning til organisasjoner knyttet til barn under offentlig omsorg. Det vil si ungdomsgrupper som står frem som pressgrupper overfor fosterfamilier, offentlige instanser og fosterhjemsforeningene. **DETTE ØNSKER VI IKKE.**²²

Vi mer enn aner konfliktene denne invitasjonen er i nærheten av. Uenighetene var i sin tid stor i fosterhjemforeningen om hvilken nytte eller skade en ungdomsgruppering kunne få. Som følge av dette var varheten stor når nye grupper skulle etableres, det ble viktig å vite hvilken profil disse skulle ha. For noen ungdomsgrupper var kanskje invitasjonens formuleringer de eneste mulige, med store bokstaver å fastslå at dette langt fra skulle fungere som noen pressgruppe. Sterkere kan neppe avstandstagen til et politisk engasjement formuleres.

Noen fylkeslag ble etablert – som fosterhjemsforeningens intensjon var – i nær tilknytning til moderforeningen. Rogaland Fosterhjemsforenings ungdom er et eksempel. Andre grupper ønsket et mer selvstendig arbeid, her finner vi Trøndergnisten i Trondheim og Hedemarksgnisten på Hamar som eksempler.

Uenighetene dreide seg ikke kun om hvilken aktivitet ungdomsgruppene skulle drive, men også om hvem som skulle være med i disse. Grupper ble

²² Informasjonsfolder/ invitasjon til å delta i ungdomsarbeid i regi av NFFs fylkeslag i Nordland

etter hvert etablert der målgruppene for virksomheten varierte. Mens noen lokallag utelukkende var åpne for fosterbarn, inviterte andre også biologiske barn i fosterhjemmet som medlemmer. Andre igjen ønsket foster- og institusjonsbarn som medlemmer, men ville ikke ha med fosterforeldres egne barn. Disse ble forøvrig omtalt som ”biologiske barn” eller ”bio-barn”. En av ungdommene som selv hadde institusjonsbakgrunn, var svært skeptisk til å inkludere egne barn i fosterhjem i organisasjonsarbeidet:

Ingen biologiske barn skal være med. /.../ Biologiske barn i fosterhjem er ikke barnevernsbarn. Hvordan andre fylker tenker om dette det klarer jeg ikke å forestille meg. Jeg respekterer at de tenker annerledes. Jeg skjønner likevel ikke hvordan de kan tenke seg til at de er barnevernsbarn. De er jo ikke det! Skulle jeg da begynt å ta med meg mine biologiske søsken? (Follesø 1997:61)

Bekymringen om hvem som skulle inkluderes i arbeidet syntes ellers i hovedsak å komme fra de voksne, noe som ikke er underlig tatt i betraktning av at de fremdeles stod – og ønsket å stå – som ansvarlige for ungdomsarbeidet. De ønsket derfor en viss oversikt over hvilke veier arbeidet tok, og dermed også hvem som skulle delta i dette. Alle disse uklarhetene reiste en diskusjon om hvilket forhold ungdomsarbeidet skulle ha til den voksne organisasjonen. Fra ungdomsutvalgets side ble det stilt spørsmål om en vedtektsendring muligens var nødvendig for å presisere det fremtidige forholdet mellom ungdoms- og voksenforening.²³

Diskusjonen tok en ny vending da Trøndergnisten i 1994 gikk ut med en invitasjon til alle ungdomsgrupper om å delta i etablering av en egen landsorganisasjon, et arbeid som skulle påbegynnes i mars samme år. Fremdriften var raskere enn fosterhjemsforeningen hadde planlagt, ikke mindre utfordrende syntes det å være at ungdommene hadde tatt saken i egne hender. Dette etterlot de voksne i en situasjon de ikke var bekvem med, og ungdomsutvalget uttrykker sin bekymring i et diskusjonsnotat til hovedstyret.²⁴ Bekymringen besto ikke utelukkende i at Trøndergnisten hadde tatt initiativet, men at fosterhjemsforeningen selv hadde vært for sent ute, slik at det nå hastet med å avklare hvilken rolle foreningen skulle innta overfor det raskt voksende ungdomsarbeidet.

Ungdommenes samling i Trondheim ble avviklet med godt oppmøte, og med representanter fra fosterhjemsforeningen og departementet til stede. Imidlertid ble det ikke dannet noen organisasjon på dette tidspunkt, men

²³ Dette bygger på notat fra ungdomsutvalget, inngår som saksdokument i Hovedstyresak 5.mars 1994

²⁴ Notat fra Torunn Eliassen, Ungdomsutvalget til Hovedstyremøte 5.3.1994

deltagerne fattet et vedtak om å møtes igjen hos Staudene i Bergen i august samme år. Fremdeles var målet å etablere det som på den tid ble omtalt som et landsråd, og inntil etableringen var et faktum ville en arbeidsgruppe bestående av en representant fra hvert fylkeslag holde arbeidet i gang.²⁵ I 1995 ble Barnevernets Ungdomsforening (BUF) etablert. Foreningens øverste organ skulle være landsrådet, med representanter fra hver ungdomsforening. BUF ønsket et nært samarbeid med fosterhjemsforeningen, og ville så vel på lokalt som sentralt nivå være tilsluttet denne. Imidlertid ønsket de sitt eget landsråd, og sine egne styrer i hvert fylke.²⁶ Dette kan leses som uttrykk for et ønske om en selvstendig organisasjon, men med behovet for å ha en voksen organisasjon som støtte sterkt til stede.

Midt i denne noe turbulente situasjonen bevilget Barne- og familiedepartementet støtte til en oppfølgende undersøkelse om ungdomsarbeidet i fosterhjemsforeningen (Follesø 1997). Foreningen deltok i utforming av problemstilling, som etter noe diskusjon fikk form av tre spørsmål; (1) Hvilke ønsker har ungdom under offentlig omsorg for sin virksomhet? Er ønskene sammenfallende for ungdom i institusjon og ungdom i fosterhjem? (2) Er andre instanser enn NFF aktuelle som medhjelpere/ ansvarlige i ungdommens virksomhet? (3) Hvordan kan barneverntjenesten nytte seg disse ungdommenes kunnskap? Foreningens ønsker lå i hovedsak på de to første spørsmålene, og utformingen av disse tolker jeg i ettertid som et uttrykk for noen av de spenninger organisasjonen på dette tidspunktet var midt oppe i. Etter å ha satset mye – penger så vel som energi og interesse - på å få etablert et ungdomsarbeid, syntes nå nettopp dette arbeidet å forårsake store interne spenninger. Nyttige svar på undersøkelsens to første spørsmål kunne gi forløsende muligheter. Kunne forskningen vise at ønskene var så ulike mellom institusjonsungdom og fosterhjemungdom at disse var vanskelig å forene, ville dette gi argumenter til å skille de to gruppene organisasjonsmessig. Og skulle det finnes andre organisasjoner eller instanser som steg frem som aktuelle medhjelpere eller ansvarlige, ville også dette ha lettet et stort problem. Undersøkelsen ble utført ved kvalitative intervju med i alt 32 ungdommer fra to ulike fylker, samt tre sentrale voksenpersoner i foreningen. Nå gav ikke undersøkelsen umiddelbart forløsende svar. Et skille i visjoner om organisasjonsarbeid var vanskelig å spore mellom henholdsvis institusjons- og fosterungdom. Det som derimot var mulig å finne, var et skille mellom dem som ønsket å beholde sin opprinnelige tilhørighet til fosterhjemsforeningen, og de som ønsket å bryte

²⁵ Opplysningene bygger på referat fra Rogaland Fosterhjemsforenings ungdom ”Vi fortjener respekt” 1994

²⁶ Organisasjonsplan Barnevernets ungdomsforening 1995 og 1996

dette samarbeidet. Mens den første gruppen var opptatt av det sosiale samværet, var den andre gruppen mer fokusert på det utadrettede og politiske engasjementet. De ønsket å påvirke og endre. Når nye mulige samarbeidspartnere etterspørres, er heller ikke konklusjonen klar. Noen informanter nevner alternative organisasjoner som mulige fremtidige samarbeidspartnere, Redd Barna og Voksne for Barn trekkes frem. Mer enn å peke på alternative samarbeidspartnere var imidlertid ungdommene opptatt av hva et samarbeid kunne bety. Noen sidestilte samarbeid med voksenstyring – og avviste på dette grunnlag et samarbeid med fosterhjemsforeningen. Andre så nytten av samarbeid, og pekte klart på hvilke fordeler de så i sitt samarbeid med den samme foreningen. Ikke uventet var det også her et klart skille å finne mellom ungdommene i – og ungdommene på vei ut av fosterhjemsforeningen.

Nils Arne Berger, påtroppende leder i landsforeningen, hevdet at samarbeid var et ord som slett ikke hadde samme betydning for ungdom under omsorg og fosterforeldre. Han ønsket seg voksne som kunne gå inn som støttespillere og rådgivere. En slik gruppe kunne være sammensatt av privatpersoner, ansatte i ulike etater eller representanter for frivillige organisasjoner. Det som var viktig for landsforeningen, var imidlertid at de endelige avgjørelsene skulle ligge hos ungdommene selv. En slik tankegang var fjern for fosterhjemsforeningens voksne, mente Nils Arne Berger. Fosterforeldre hevder han, ønsker å ha kontroll med arbeidet, og dermed også mulighet til å være med å styre valg og avgjørelser.

To begrep som ble satt opp mot hverandre i undersøkelsen var *samarbeid* kontra *voksenstyring*. Mens ungdommene i fosterhjemsforeningen snakket om kontakten med de voksne som samarbeid, snakket de som senere skulle bli landsforeningens ungdommer heller om (uønsket) voksenstyring. Også fosterforeldre kunne snakke om voksenstyring, men da som en nødvendighet for å tøyne uhensiktsmessig aktivitet:

Voksenstyring - det handler helst om økonomien, det. Ungdommene hadde en tendens til å reise mye, enkeltpersoner. Og de brukte jo såpass mye penger på reiser at de brukte opp hele medlemskontingenten. De brukte hele den og vel så det, bare på reiser. Da stilte vi et spørsmålstegn. Det må være mer medlemsrettet. Det kan ikke bare gå til turer. Det er klart - det var tilbud fra alle kanter. De syntes det var kjempespennende. Og de brukte pengene, kan du si, ukritisk. De skulle styre økonomien selv. Og det fikk de prøve, men de gikk durabelig i underskudd. Vi prøvde jo som sagt å holde det litt igjen, men de gjorde jo som de ville uansett. Det var da

vi gikk inn og sa at vi måtte ta mer over, at vi ville inn og styre økonomien, for vi er ansvarlig (Follesø 1997).²⁷

Interessene innad i fosterhjemsforeningen syntes nå å være sterkt motstridende. På den ene siden finner vi de som ønsker et nært samarbeid med det fremvoksende ungdomsarbeidet, og ungdomsutvalget inntar klart en slik posisjon. I et diskusjonsnotat peker de på at voksne samarbeidspartnere er viktig for ungdommene både for å ta initiativ, hjelpe med økonomistyring og sikre kontinuitet når arbeidet ikke lenger har nyhetens interesse.²⁸ En annen gruppe i fosterhjemsforeningen så med langt større skepsis på ungdommenes selvstendige arbeid, og denne skepsisen syntes å dominere synet i foreningen. Da ungdomsarbeidet igjen ble tatt opp til drøfting på landsrådet i november 1995 ble det oppnevnt et nytt ungdomsutvalg, med mandat å legge frem et endelig forslag til ungdomsarbeid i fosterhjemsforeningen. En prøveavstemning viste enstemmig at utvalget skulle fremme forslag til ungdomsarbeid innen NFF, og at en egen ungdomsorganisasjon ikke var ønsket. Slik ble også utvalgets konklusjon, der det blant annet heter:

I Norsk Fosterhjemsforening er det først og fremst fosterhjemmenes og fosterforeldrenes interesser som skal ivaretas. Dersom ungdom i fosterhjem ønsker å drive selvstendig organisasjonsarbeid, bør dette gjøres i andre organisasjoner (Fosterhjemskontakt 4:1996).

Utvalgets innstilling ble enstemmig vedtatt på Landsstyremøtet i oktober samme år. Den store enighet under så vel prøve- som endelig avstemning var ikke et resultat av at en endelig enighet var oppnådd. Et medlem av det opprinnelige ungdomsutvalget, Synnøve Eik Agnalt uttalte følgende til medlemsbladet Fosterhjemskontakt etter avgjørelsen;

Det dummeste NFF har gjort var å legge ned ungdomsarbeidet. Foreningen var i gang med et svært viktig arbeid, men hovedstyret ønsket en fiks ferdig ungdomsorganisasjon med det samme. Fordi vi sviktet har ungdommene nå dannet sin egen forening, Landsforening for Barnevernsbarn. Jeg mener NFF har fraskrevet seg en mulighet. Som gammel leder sitter jeg med en klump i magen. Foreningen har møtt ungdommen respektløst og alt vi jobbet for gikk dukken (Fosterhjemskontakt nr.6:1996).

²⁷ Utsnittet er hentet fra intervju med en leder i et av Norsk fosterhjemsforenings fylkeslag. Uttalelsen refererer til dette bestemte fylkeslags virksomhet, og er ikke knyttet til noen av de personene som her er navngitt.

²⁸ Opplysningene bygger på notat fra ungdomsutvalget, notatet inngår som saksdokument i Hovedstyresak 5.mars 1994

Nå er det ikke spenninger i fosterhjemsforeningen som skal stå i sentrum videre i dette arbeidet. Som bakgrunn er historien likevel nyttig å kjenne til. Både fordi dette utgjør landsforeningens nære historie, en historie de vil kunne preges av. Og fordi de erfaringer de på godt og vondt har gjort med voksent samarbeid kan være med på å prege senere samarbeidsrelasjoner. I det landsforeningen etableres i 1997 er kontakten med NFF formelt avviklet. Den historien de begge bærer med seg vil likevel kunne ha betydning i etterkant – for begge parter. Tiden har gått, endringer skjer, og de senere år er kontakten blitt langt bedre. Det er imidlertid en historie som skal få vente.

1996: Brutte bånd og nye kontakter

Å hevde at bånd ble brutt henspiller på kontakten ungdommene tidligere hadde hatt med Norsk fosterhjemsforening. Å hevde dette som et brudd er en sannhet med to sider. Ungdommens virksomhet var som vist samlet i to leirer, på den ene siden de som hadde vært i, og fortsatt ønsket å tilhøre, fosterhjemsforeningens egen virksomhet. På den andre siden de som ønsket å starte sitt eget arbeid, alene eller i samarbeid med en ny voksenorganisasjon. Ikke alle de som gikk inn i det nye arbeidet hadde vært tilknyttet fosterhjemsforeningen, og opplevde slik ikke fravær av samarbeid som et brudd. *En ny organisasjons fremvekst* kunne slik sett være en like dekkende overskrift som *brutte bånd*. Dette til tross – det er vanskelig å se helt bort fra bruddets betydning for den nye etableringen. Den spirende landsforeningen hadde sitt utspring i Norsk fosterhjemsforening. Det var her samlingene hadde vært, det var her ungdommer hadde møttes i en felles interesse for å bygge samhold mellom barnevernsbarn og bidra med erfaring og kunnskap overfor barnevernet. Det var her de voksnes uenighet om ungdomsarbeidets utforming skulle komme til å samle fosterforeldre i grupper for og mot landsforeningen.

Landsforeningens valg om å forlate fosterhjemsforeningen var i hovedsak begrunnet i det de der opplevde som uønsket voksenstyring. Denne uenigheten om hva samarbeid burde innebære, gjorde at også landsforeningen ble møtt med reservasjon i enkelte fylkeslag. En av fosterhjemsforeningens fylkesledere svarte slik på spørsmål om hvorvidt de var skeptisk til et samarbeid med den nye landsforeningen:

Nei, ikke skeptisk, nei det er jeg ikke. Men den kontakten jeg har hatt med dem, eller med han, den har helst vært økonomisk støtte han vil ha. Og det har jeg sagt at det kan ikke vi gi. Vi har ungdommer i vår forening som vi heller burde bruke pengene våre på. Men at de kan melde seg inn i denne foreningen for barnevernsbarn, det ... at de skal stå helt alene uten voksenpersoner

sånn til hjelp i dette her ... De sier at de er helt ned til tolv år. /.../
For jeg spurte ham rett ut; hvilken type samarbeid er det du ønsker?
Nei, det var økonomi. Og jeg sa med en gang, at det har vi ikke
midler til (Follesø 1997:78).

Lokale representanter for landsforeningen spurte i det samme fylket om å få delta på fosterhjemsforeningens ungdomssamlinger. Forespørselen ble imøtekommet, men da under betingelse av at landsforeningens ungdommer tegnet seg som støttemedlemmer i fosterhjemsforeningen. Gjorde de dette var turene åpne også for dem, - de var velkommen som deltagere, medarbeidere eller hjelpeledere. Disse betingelsene var ikke landsforeningsrepresentanten bekvem med. Det hele ble oppfattet som en invitasjon til samarbeid på fosterhjemsforeningens premisser, og ble følgelig avvist. På spørsmål om han fremdeles var interessert i samarbeid med fosterhjemsforeningen, svarte han:

Det skulle jo vært interessant, men da må de vise litt velvilje. Vi har jo ikke sagt helt nei til tilbud om å bli støttemedlem i fosterhjemsforeningen og bli med på en fylkessamling, men vi er redd for at det skal bli for mye voksenstyring og at de skal legge seg for mye opp i alt. /.../ Fosterhjemsforeningen vet jo om en god del ungdommer rundt i fosterhjemmene. Om de skulle trenge noe hjelp fra oss, så kunne jo fosterhjemsforeningen spørre oss om råd og omvendt. Vi kunne samarbeide om samlinger og slikt. Vi er egentlig ute etter de samme interessene. /.../ Vi vil ikke at de skal styre oss. Det skal være en ungdomsorganisasjon. Den skal styres av oss. Ellers ville det fort blitt overkjøring. Det var det en del av tidligere (ibid:79).

Omtrent på samme tid sier Nils Arne Berger følgende om samme tema:

Samarbeid betyr å samarbeide sånn som to vanlige organisasjoner gjør, det betyr ikke at den ene får lov til å gå inn og endre kursen. Det er ikke sånn det er. Men dersom de er villig, er de velkommen til et samarbeid med oss. Men egentlig vil de bare ha kontroll over oss. Da de kom på vårt første samarbeidsmøte, sa jeg og nestlederen vår at de ikke fikk lov til å gå inn og styre hva vi skulle gjøre. Dere skal bare gi råd – et råd er et råd. Ikke styring.²⁹

²⁹ Deler av dette intervjuet er gjengitt i Follesø1997. Sitatet i sin helhet er hentet fra intervju gjort til denne undersøkelsen.

Samarbeidet var vanskelig – men viktig. Ungdommene selv var opptatt av at de trengte voksenpersoner sammen med seg, og noen hadde de også med seg hele tiden; Synnøve Eik Agnalt og Torunn Eliassen, begge fra fosterhjemsforeningens opprinnelige ungdomsutvalg, har hele tiden vært med som viktige støttespillere og veiledere. Imidlertid trengte landsforeningen også en organisasjon som de formelt kunne være knyttet til. Dette ville være praktisk nyttig – en organisasjon ville kunne bidra med hjelp til daglig drift, økonomistyring og administrasjon. Det var også økonomisk nødvendig. Barne- og familiedepartementet hadde lovet foreningen driftsstøtte, under forutsetning av at denne kunne forvaltes via en moderorganisasjon. Støtten ble først gitt til fosterhjemsforeningen, men bruddet medførte at en ny støtteorganisasjon måtte finnes. På dette grunnlag etablerte landsforeningen samarbeid med Voksne for barn, tidligere Mental helse, en frivillig, landsomfattende medlemsorganisasjon som arbeider sosialpolitisk for barns psykiske helse. At nettopp denne organisasjonen ble valgt, eller lot seg velge, gis noe ulike forklaringer. Lederen for Voksne for barn, Randi Talseth sa følgende:

Da vi første gang kom i kontakt med landsforeninga var da de var på søk etter tilhørighet etter bruddet med fosterhjemsforeninga. Vi oppfattet at de så på Voksne for barn som en hensiktsmessig moderorganisasjon fordi vi kunne tilby kontor, samt at vi ikke var en så stor organisasjon at de følte den truende. Hele tiden har det vært klart at samarbeidet skulle gå på økonomisk og administrativ oppfølging. Når det gjelder den politiske aktiviteten, har det hele tiden vært deres eget ansvar. Innen vår organisasjon har omsorgssvikt overfor barn vært et tema i alle år, vi syntes derfor kontakten med landsforeningen var interessant. Vår virksomhet har i stor grad vært folkeopplysning, vi har ikke gått inn og hatt et forhold til barnevernet som sådan. Som organisasjon så vi det som interessant å bli ”pusha” enda mer som voksenorganisasjon når vi fikk ungdommer her som hadde sine meningers mot og ville stå litt på barrikadene for endring i barnevernet.

Nils Arne Berger mener i ettertid at valg av ny moderorganisasjon nærmest var tilfeldig. De var tilgjengelig når det var behov for en ny voksenkontakt, de kunne tilby kontor, og nærheten faglig og fysisk var ikke beklemmende. Samtidig kunne de være behjelpelig med de oppgaver landsforeningen trengte hjelp til. Begrunnelser for valg ser gjerne noe forskjellig ut i nåtid og ettertid. Gradvis skulle samarbeidet by på vanskeligheter, noe som i sin tid ble medvirkende årsak til at Nils Arne Berger gikk av som leder. Dette kan også forklare hans beskrivelse i ettertid av Voksne som barn som et noe

tilfeldig – og kanskje uheldig – valg. Bildet har nyanser, og det kan her være riktig å hente inn en refleksjon Anita Lenes gjorde noen år senere:

Voksne for barn er moderorganisasjonen vår, og det fungerer veldig bra. Noen var redd for at det skulle bli voksen overstyring og vokseninnblanding, men slik er det ikke blitt. De tar det økonomiske og administrative for oss så vi ikke skal få så mange skrammer på oss – noe vi helt sikkert ville ha fått dersom vi arbeidet for oss selv. Det er et stort arbeid å drive en organisasjon, /.../ Jeg er glad for at jeg kan sende ting opp, så kan de fortelle meg hva jeg eventuelt må gjøre med det. Det er mye å sette seg inn i, og mye som må gjøres.

Voksne for barn var viktige – men ikke de eneste støttespillerne i denne fasen av landsforeningens historie. Ikke minst skulle daværende barneombud Trond Viggo Torgersen og hans stab komme til å spille en viktig rolle. Blant disse er Marit Egge et navn som bør nevnes. Hennes engasjement kan vises i et utsnitt av talen hun holdt på landsforeningens stiftelsesdag:

Et bilde sitter godt på netthinnen. Fem ungdommer på en scene, og en sal full av voksne. Høres det ut som en hvilken som helst skoleavslutning? Det var det ikke. Ungdommene var barnevernsbarn og sketsjen handlet om deres egne liv. Rammen var Barnevernkongressen i Bergen høsten 1992. Etterpå var det diskusjon, en annerledes diskusjon. Lyttende og spørrende voksne – ungdom som hadde mye å si og som sa det. De fortalte oss at et bedre barnevern for dem var et barnevern med godt fungerende tilsynsordninger. De fortalte oss at en vellykket plassering er avhengig av identitet og gjenkjenning med andre. De ba oss om å gjøre hva vi kunne for at de kunne treffes og gis muligheten til å gå sammen i en forening for å ivareta interessene til barn og unge under omsorg (Framtidens voksne 2:97).

Barneombudet gjorde det de kunne. De så nødvendigheten av en organisasjon som landsforeningen, og ble en ivrig påskynder til at etableringen formelt skulle komme i stand. De arrangerte møter med Barne- og familiedepartementet der landsforeningens representanter fikk delta, og la også til rette for at ungdommene kunne delta på noen av barneombudets møter med sentrale stortingsrepresentanter.³⁰ Landsforeningen mottok også noe økonomisk støtte fra Barneombudets Fremtidfond, en privat stiftelse som ble opprettet under Torgersens ombudsperiode (Stavanger Aftenblad

³⁰ Opplysninger fra Marianne Borgen og Nils Arne Berger

18.10.98). Berger omtaler den aktive støtten som utelukkende positiv, mens Marianne Borgen i ettertid uttrykker noe mer bekymring for hvorvidt ombudets – og andres – aktivitet presset landsforeningen inn i en organisasjonsform som ikke nødvendigvis var den beste for den virksomhet de skulle drive.

Utelukkende positivt, eller med islett av etterpåklokskapens realisme – forholdsvis sikkert er det at foreningen etter å ha forlatt fosterhjemforeningen trengte noen nye, voksne støttespillere, noe de opplevde å få hos Voksne for barn, samt hos barneombudet og hans stab. Kontakten med barneombudet kunne trolig dannet grunnlag også for en nær fremtidig kontakt, hadde det ikke vært for omstendigheter utenfor landsforeningens kontroll. Trond Viggo Torgersen avsluttet sin ombudsperiode, og landsforeningen opplevde å miste den kontakten som var etablert. Uro rundt det nye ombudet, samt landsforeningens tapte kontakt, kan være to av årsakene til at en av landsforeningens tidlige medieoppslag nettopp var viet ombudets funksjon:

Første avisopptreden

Da Trond Waage sommeren –96 overtok som barneombud, valgte han en annen profil enn det tidligere ombudet hadde gjort. Valget var ikke omkostningsfritt. Kritikkk kom fra mange hold, både internt og eksternt. Media var krass i sin omtale av et ombud som syntes å få utrette lite,³¹ og intern uenighet om strategi og prioriteringer gjorde at flere av ombudets ansatte valgte å forlate sine stillinger (Dagbladet 04.07.96). Landsforeningen var blant dem som ikke var fornøyd med ombudets aktivitet; til tross for gjentatte forsøk fikk de ham ikke i tale. I et forsøk på å bedre den kritiske medieomtalen, henvendte barneombudet seg til et konsulentfirma med spørsmål om råd og hjelp. Konsulentfirmaet tok oppdraget, og kontaktet i sin tur igjen NRK med tilbud om informasjon om de positive sidene ved ombudets aktivitet.³² Forsøket virket mot sin hensikt; i stedet for positiv oppmerksomhet ble ombudet igjen kritisert – nå med anklager om å ”kjøpe” gode omtaler.

I forbindelse med denne saken inviteres Landsforeningen, representert av Nils Arne Berger, til en kommentar. I denne forteller han at foreningen sommeren –96 hadde sendt et brev til Barne- og familiedepartementet ved daværende statsråd Grete Berget. Her beskrev de sin opplevelse av møter med departementet som å ”prate til en vegg”, og viste samtidig til sine erfaringer med barneombudet:

³¹ Dagbladet 24.08.96

³² Intervju med daglig leder Morten Woldsdal i informasjons- og rådgivningsfirmaet GK.Woldsdal i: Dagbladet 24.08.96

Inntrykket vi barnevernsbarn sitter igjen med etter møtet (*med Barneombudet og barne- og ungdomsavdelingen i departementet, forf.anm.*), er opplevelsen av nok en gang å møte et byråkrati, venting og usikkerhet når det gjelder vårt arbeid videre (Dagbladet 24.08.96).

Brevet ble aldri besvart, og på etterspørsel fra Dagbladets journalist viste det seg at det heller ikke var arkivert. Brevet var borte, noe som gav mulighet for et eget oppslag:

”Rotet bort” kritisk brev

Barne- og familieminister Grete Berget unnlot å få et kritisk brev fra Landsforeningen for barnevernsbarn arkivert og lagt ut for offentligheten i departementets postjournal. I brevet rettet foreningen hard kritikk mot Barneombudet og Bergets eget departement (ibid).

Avisen retter på denne bakgrunn sterk kritikk ikke bare mot ombudet, men også den instansen han skal opptre uavhengig overfor; Barne- og familiedepartementet. Vi aner en allianse mellom ombud og minister som ideelt sett ikke skulle finnes. Departementet gis spalteplass til sin beklagelse. Landsforeningens brev hevder de, kom inn i en periode der det var mange sommervikarer. Det loves bot og bedring – brevet skal overleveres så vel som arkiveres. Noen dager senere får landsforeningen igjen mulighet til å kommentere barneombudets rolle, nå i en noe annen sammenheng. Kristin Clemet hevder i et intervju at debatten rundt barneombud Trond Waage illustrerer problemet med dagens statlige ombudsordning: Det er vanskelig å forestille seg, skriver hun, hvordan et ombud kan være frittalende og kritisk overfor statsapparatet så lenge det samme ombud har en statsråd som sjef (Dagbladet 27.08.96). Meningene støttes av politikerne Solveig Solli (KrF) og Per Kristian Foss (H). Nils Arne Berger får også spalteplass, og støtter langt på vei Clemets synspunkt;

Vi trenger hjelp og støtte, ikke enda en byråkrat. Et ombud må stå på brukernes side og ta kampen opp mot byråkratiet. Barneombud Trond Waage har skuffet oss fordi vi opplever ham som en departemental byråkrat /.../ Jeg var også kritisk til Trond-Viggo, fordi jeg ikke likte klovnerrollen han hadde ved siden av jobben som barneombud. Det som ga meg tillit, var at Trond-Viggo var prinsipielt mot alt som het byråkrati, og at han ikke var redd for å gi Grete Berget motstand. Nå får vi knapt nok kontakt med Barneombudet /.../ (ibid).

Debatten engasjerer. Magne Raundalen leverer i en kronikk et omfangsrikt forsvar for Trond Waage, og får tilsvar av Marianne Borgen få dager etter (Dagbladet 01.09. og 04.09.96). I sin kronikk peker Borgen på de mange spørsmål som truer tilliten til Barneombudet både som person og kontor. Hun ser med bekymring på at mange fagfolk har valgt å slutte ved ombudets kontor, og fremhever det også som bekymringsfullt når ”lederen for Landsorganisasjonen for barnevernsbarn aktivt går ut og oppfordrer barneombudet til å trekke seg fordi de ikke har tillit til ombudet.”

Landsforeningen deltar i en debatt, men ser ikke ut til å legge premisser for denne. De kommenterer andres utsagn, og illustrerer oppslag med ansikt og en historie. At kritikken handler om andre forhold enn det landsforeningen vektlegger, blir også tydelig i det Raundalen og Borgen går inn i debatten. Essensen i diskusjonen er nå hvorvidt et ombud kan fungere som en uavhengig instans i forhold til ”sitt” departement. Debatten dreier seg ikke nå om de oversette brukerne, men om maktfordeling mellom departement og ombud. Dette er en debatt landsforeningen neppe har forutsetninger for – eller ønske om - å delta i.

Om diskusjonen rundt barneombudet ikke i første rekke var landsforeningens valgte tema, var det en av deres første muligheter til å få oppmerksomhet i media om sin eksistens. Uten enda å analysere betydningen av medieoppmerksomheten – jeg forsøker fremdeles å vise til foreningens aktivitet – kan noen forhold ved medias fremstilling av landsforeningens antydes; (1) Det synes å være enighet i sak mellom foreningens talsperson og folk i sentrale faglige og politiske posisjoner, og i den grad lesere fester tiltro til disse vil også noe av denne tiltroen kunne komme landsforeningen til gode. (2) Landsforeningen gis rollen som den oversette brukeren, og synes slik å illustrere og ”personifisere” et problem. (3) Videre synes foreningen – intendert eller ikke – å illustrere noe av kjernen i diskusjonen; ved å vise hvordan departementet ”roter bort” et brev der både departement og ombud kritiseres, anes et eksempel på en mulig uheldig forbindelse mellom ombud og departement.

Sommeren –96 ble det arrangert en stor kongress i anledning barnevernets 100-års jubileum. Nils Arne Berger var en av deltagerne, og ble i den forbindelse intervjuet både av Aftenposten og Dagbladet. I Aftenpostens oppslag kan vi blant annet lese:

Den som skriker høyest i dagens samfunn blir hørt. Det er ikke barna, men foreldrene som hittil har fortalt myndighetene om hvordan Barnevernet bør være. Nå synes vi det er på tide at barna og ungdommene som selv har eller har hatt kontakt med barnevernet,

blir hørt, sier Berger. /.../ – Barnevernet blir ofte beskyldt for å gripe for mye inn i familiers liv. Er du enig i denne kritikken? – Nei, jeg synes Barnevernet griper inn for sent. Selv var jeg 12 år da jeg ble sendt på barnehjem. Jeg ville ikke flytte, men i dag er jeg veldig glad for at det skjedde. Jeg var på vei ut på skråplanet med drikking og innbrudd. Familien hadde mer enn nok med å klare seg selv. Jeg bodde på barnehjemmet i åtte år, sier Berger (Aftenposten 08.07.96).

Også i Dagbladet kritiserer Berger barnevernets sene inngripen. Hans hjem ble satt under tilsyn da han var fire år, noe han i ettertid mener var langt fra tilstrekkelig. Som voksen ønsker han at han hadde blitt tvangsflyttet som fireåring (Dagbladet 08.06.96). Hans kritikk støttes av professor Terje Ogden og 1.ammanuensis Gerd Hagen. Begge sier de seg enig i Bergers anklage, og påpeker at forvaltningsmessige og juridiske hensyn kan gå på bekostning av hva som faktisk er barnets beste. I følge Ogden kan fokuseringen på foreldres rettsikkerhet ofte gjøre det vanskelig å få til nødvendige omsorgsovertagelser (ibid).

Informasjonsbrosjyrer

Vi forlater barneombud og avisoppslag, og går over til et ganske annet tema. Noen av ungdommene i landsforeningen hadde savnet informasjonsmateriell om det å være barnevernsbarn som barn og unge selv kunne ha nytte av; informasjon om hva det innebærer å være under omsorg av barnevernet, hvilke rettigheter det gir, og hvilke plikter det medfører;

Det er så mange fremmedord alle steder når det gjelder barnevern, at det er nesten helt umulig å forstå hva det er for noe. Selv om jeg ser i fremmedordboka skjønner jeg det ikke.

Nils Arne Berger

Ideen ble godt mottatt da ungdommene lanserte den for Barne- og familiedepartementet. Arbeidet kom raskt i gang, målsetningen var å presentere sentrale deler av lovverket kortfattet og tydelig. For å kvalitetssikre arbeidet – enkelhet måtte ikke gå på bekostning av juridisk korrekthet – ble det daværende Barnevernets utviklingssenter invitert til et samarbeid. Resultatet ble to brosjyrer: *Dine rettigheter* og *Klar for å bo alene*. Mens den første omhandler rettigheter og plikter for den som er under omsorg av barnevernet, var den andre skrevet for å hjelpe ungdommer til bedre å mestre livet på vei ut av omsorgen. Anita Lenes og Nils Arne Berger sier om brosjyrene:

De er enkle å forholde seg til. Der står noe om de viktigste rettighetene og pliktene dine, som at ingen har rett til å lese posten din.

Anita Lenes

I brosjyren har vi omformulert lovverket. /.../ Heftet er laget til barnevernsbarn, et hefte som er helt realistisk om hvordan verden egentlig er. Og samtidig er det ikke et hefte barnevernsbarn kan slå i bordet med og si at sånn og sånn er det, hør her... det står noe om hva personalet på en institusjon har lov til, det står at om barnet føler seg urettferdig behandlet så skal det bli hørt... Det er også noe om hva en tilsynsfører er, hva han eller hun heter, noe som gir barnet en bedre mulighet til å finne fram selv. Vi har gitt det heftet ordene ungdom og barn forstår. Det er ingen barn som blar i det norske lovverket, ikke sant? Mange skjønner ikke hva det står der – og det er jo viktig å vite noe om ens rettigheter!

Nils Arne Berger

Brosjyrene ble godt mottatt, blant annet gav fosterhjemsforeningen uttrykk for at dette var et kjærkomment bidrag (Fosterhjemskontakt 4:1996). De ble også formidlet til alle landets fylker, til bruk i det kommunale og fylkeskommunale barnevernet.

Sammen for et godt barnevern?

En av de diskusjonene som tidlig engasjerte landsforeningens ungdommer, var hvilken posisjon de skulle innta overfor barnevernet som etat. Medlemmenes erfaringer med barnevernet varierte. Noen følte seg dårlig behandlet, og ønsket slett ikke noen allianse med den etaten de kjente seg sviktet av. Andre hadde noe mer positive erfaringer, og mente samarbeid var den eneste muligheten for å kunne nå frem med de saker de var opptatt av. Diskusjonen toppet seg i uenighet om en tilsynelatende uskyldig gjenstand; foreningens egen kopp. Koppen selv synes uproblematisk. På den ene siden skulle landsforeningens logo - et brutt hjerte - stå. På den andre siden skulle foreningens slagord kunne leses, og her oppstod uenigheten: Forslaget som ble introdusert var "Sammen for et godt barnevern", et forslag enkelte var sterkt uenig i. Diskusjonen endte med oppslutning om det opprinnelige forslaget, og argumentet som vant gjennom var nettopp knyttet til samarbeidets betydning for mulig påvirkning. Uten å ha datamateriale for å gå videre inn i diskusjonen kan også denne være nyttig som et anslag for å forstå virksomheten slik den senere utformer seg; det finnes en spenning innen gruppen. En spenning om hvorvidt de ønsker å være med – eller mot.

1997: Organisasjonsstiftelse i rampelys

Vi er igjen inne i et begivenhetsrikt år – det året da landsforeningen formelt stiftes som organisasjon. Det er også nå de begynner å meisle ut sine sentrale kampsaker, de utgir sine første nummer av medlemsbladet *Framtidas voksne*, de inviteres i kongelig audiens – for bare å nevne noe. Medieoppmerksomheten tiltar. Landsforeningen blir synlig i aviser og fjernsyn, og lar seg høre i radio. I sitt medlemsblad hevder landsforeningen at de i perioden januar til august hadde vært på TV, i radio og aviser hele 340 ganger. I tillegg holdt de flere foredrag for ulike typer publikum, deltok på et stort antall konferanser møter (*Framtidas voksne* 2:97). Omfanget av aktiviteten kan lett gi inntrykk av at foreningen nå hadde fått en stor og aktiv medlemsmasse, noe som er langt fra sannheten. Medlemstallene fra denne perioden er uklare, og medlemsregister fra disse første årene mangler. Nå er ikke medlemstall i seg selv et godt nok grunnlag for å si noe om virksomheten – med en flytende medlemsmasse, med ungdommer i kontakt med foreningen over kortere eller lenger tid, med de som ”detter innom” uten å tegne medlemskap, kan det nok finnes andre og bedre måter å måle aktivitet på. Men på denne tiden, enten det telles medlemmer eller mer tilfeldig forbigående, var det få hoder å telle. De aktive bestod en periode av leder og et styre. Med de mange eksterne forespørselene, og med stor villighet til å stille opp der det var ønskelig, var en konsekvens at lite tid ble til overs til å bygge opp en indre organisasjonsstruktur. Aktiviteten var mangfoldig – og den var rettet utover. Mot fagfelt, høgskoler, media, politikere og departement.

Stiftelsesmøtet

... er et naturlig sted å starte når dette året skal gjennomgås. Dagen markerte et avspark som vel er få frivillige organisasjoner forunt. Inviterte gjester og interesserte tilhørere fylte den 20.februar alle plassene i Ingeniørenes Hus. Her møtte representanter fra politikk og departement, fra fagforeninger, fagfelt og interesseorganisasjoner. Også pressen var interessert til stede:

Barnevernensbarna har ikke hatt noen plass i Det norske hus, men nå skal vi sørge for å skaffe oss et rom, sier Nils Arne Berger (22). I dag åpner han det formelle stiftelsesmøtet for Landsforeningen for barnevernensbarn i Ingeniørenes Hus i Oslo. Barneminister Sylvia Brustads ”gave” er 250 000 statlige kroner til driftsstøtte i 1997. - Landsforeningen for barnevernensbarn blir en viktig samtalepartner, selv om vi ikke kommer til å være enige om alt. Vi har hørt for lite på barna, og for mye på de voksne, i barnevernssaker, sier Sylvia Brustad (Dagbladet 21.02.97).

I tillegg til løfte om pengestøtte og gode ord ble også blomster og gaver delt ut: Til landsforeningen, men også fra dem. Marit Egge mottok Barnevernbarnas Pris, mens Synnøve Eik Agnalt og Torunn Eliassen fikk blomster og varm takk for hjelp på veien. Foreningen benyttet anledningen til å fortelle om sin virksomhet og sine ønsker til et lyttende publikum. Videre markerte de den saken som mer enn noe skulle komme til å prege arbeidet i året de nå var inne i: Gjeninnføring av ettervernet. Størstedelen av programmet var også viet en paneldebatt med dette tema. Deltagere i debatten var ut over landsforeningens egen representant Torill Karlsen også Frode Berger fra Barne- og familiedepartementet, Marianne Borgen fra Fylkesmannen i Oslo/ Akershus, Grete Fossum fra Stortingets barnefamilie og kulturkomité, Hanne Luthen fra Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO), barneombud Trond Waage, Randi Talseth fra Voksne for barn og Tove Heggen Larsen fra Norsk fosterhjemforening. Debatten som sådan gav ikke klare løfter om endring i noen retning. Men ettervern som tema var markert, og ungdommene fikk klart formulert sine ønsker overfor lyttende meddebattanter. Også presseoppslagene fra stiftelsesmøtet var preget av kampen for ettervernet. Både i Dagbladet og Aftenposten ble stiftelsesmøtet omtalt, og Nils Arne Berger intervjuet. Et klipp fra Dagbladet illustrerer:

Det er særlig retten til å bli hørt etter fylte 12 år, og kravet om ettervern som står på Landsforeningens program. /.../ - Retten til ettervern inntil fylte 23 år ble fjernet med den nye barnevernsloven, men vi vil ha den tilbake. Barnevernsbarn har ofte en kaotisk og vanskelig ungdomstid bak seg. Realiteten i dag er at så snart man fyller 18 år, så settes man på en kommunal hybel og får sosialtrygd i postkassa hver 14.dag. Hva tror man egentlig kan komme ut av dette? (Dagbladet 21.02.97)

Ettervernet fikk også en sentral plass i foreningens første handlingsplan:

Vi ønsker at barn skal ha rett til frivillige hjelpetiltak fram til de er 23 år. Dette fordi valg av utdanning, arbeid og praktisk tilrettelegging av ungdomstid og framtid tar lenger tid for oss. Vi måtte flytte fra foreldre, jobbe med følelser og nye foresatte og nye omgivelser. Mange av oss har ikke prioritert skolen, og må på nytt motiveres til en ekstraomgang i utdanningssystemet. Vi ønsker derfor trygge omgivelser med voksne som bryr seg om oss når vi vokser opp, ikke en hybeltilværelse, alene med enda en ny omgang i et nytt sosialsystem.³³

³³ Landsforeningens handlingsplan 1997, gjengitt i Framtidas voksne 1:97

Også tiden etter stiftelsesmøtet var viet kampen for gjeninnføring av ettervernet. Landsforeningen fikk mange forespørsler om å holde foredrag, og valgte da å ha ettervern som et av de temaene de tilbød seg å snakke om. Når det i Framtidas voksne vises til 10 foredrag og 46 konferanseinnlegg, er det sannsynlig at en stor del av disse er viet nettopp dette temaet.

Bokutgivelse; Løvetannbarn

Stiftelsesmøtet markerte en viktig dag for landsforeningen. De fikk oppmerksomhet om sitt arbeid, de fikk satt ettervern på dagsorden, samtidig som det både innad og utad ble synliggjort den støtte landsforeningen allerede hadde oppnådd både fra departement, politikere og fagfolk. Dette var likevel bare begynnelsen på et år med mange høydepunkt. Allerede samme måned, i februar, gav Jane Throndsen og Gunnar Ringheim ut boka ”Løvetannbarn – de klarte seg mot alle odds” (Ringheim og Throndsen 1997). Boktittelen viser til den styrke noen barn utviser – til tross for en vond og dramatisk oppvekst ser de ut til å mestre sine vansker. På samme måte som løvetannen bryter seg vei gjennom asfalten, greier noen barn å overleve og leve sine liv til tross for tøff motgang. Forfatterne hadde møtt ti barneverns”barn” i alderen 21 til 52 år. Deres historier ble i boka gjengitt med størst mulig troskap til fortellernes egne stemmer, resultatet ble ti tilnærmet ukommenterte fortellinger: et for- og etterord binder fortellingene løst sammen. Boka vakte interesse, og måtte trykkes i to opplag rett etter hverandre.³⁴ Nils Arne Berger understreker i ettertid at boka ikke var et ”landsforeningsprodukt”, men et samarbeid direkte mellom forfatterne og enkeltpersoner – blant dem Nils Arne selv.³⁵ Til tross for dette er det for en leser nær forbindelse mellom bok og forening. Dette skyldes i hovedsak tre forhold: (1) I de første opplagene av boka presiseres det på omslagssiden at boka er utgitt i samarbeid med Landsforeningen for barnevernsbarn – en opplysning som riktignok er tatt ut i senere opplag. (2) Nils Arne Bergers fortelling er den som innleder boka. Her introduseres han med navn, alder og organisasjonstilhørighet. (3) Også i mediaopplagene som fulgte boka har Nils Arne Berger og landsforeningen en sentral plass. Om ikke bokutgivelsen er en aktivitet initiert og drevet av foreningen, er det likevel naturlig å se en sammenheng mellom de to.

Utgivelsen av boka falt i tid sammen med at ”Barndom i Norge 1997” ble avholdt i Oslo Spektrum. Den godt besøkte messen – med 14 500 besøkende – besto av utstillinger, faglige seminarer og kulturinnslag (Aftenposten 17.03.97). Messen ble åpnet av barne- og familieminister Sylvia Brustad.

³⁴ pr. 5.mars 2001 var ca. 3700 eksemplarer av boka solgt, dette regnes som gode salgstall for bøker av denne type. Opplysninger fra Kjersti Christensen, Cappelen

³⁵ Intervju april 2002

Hennes engasjement for landsforeningen gjenspeilte seg igjen i hennes åpningstale, der hun påpekte det ekstra ansvaret voksensamfunnet har for barnevernsbarna. Kanskje er det blitt for lite barnevern og for mye foreldrevern? spurte hun. Landsforeningen hadde fått tildelt gratis plass og kunne slik informere besøkende om sin virksomhet. Nils Arne Berger var også invitert til å innlede den delen av konferanseprogrammet som omfattet de såkalte Løvetannbarna. Dette er foranledningen til at Aftenposten vier et helsides oppslag til nettopp løvetannbarna, med Nils Arne Berger og Pål André Grindrud som forgrunnsfigurer. Grindrud som hadde stiftet Wanda-senteret i Drammen, ble av mange sett på som den personen som hadde gitt barn av foreldre med alkoholproblemer et ansikt. Som i boken er det her enkeltpersonenes skjebner søkelyset rettes mot, og Bergers historie vies stor plass:

Opprøreren

- Et løvetannbarn har evne og styrke til å klare seg, til å se lyset når det er mørkest. Når man har opplevd store vanskeligheter tidlig i livet, modner man, blir selvstendig og lærer å takle vanskeligheter /.../. Nils Arne Berger var en opprører, og det så lenge ille ut for ham. Om barndomshjemmet på Koppang i Østerdalen sier han enkelt at det var kaotisk. Det var to søsken og mor og far som hadde mer enn nok med seg selv. Det startet da han var ni.

- Jeg var rastløs og fortvilet. Jeg begynte å skulke skolen. Sammen med en kamerat ble det også nasking og innbrudd.

- Jeg hadde ingen respekt for voksenverdenen, og ble en sånn umulig gutt som var morsom i klassen fordi han kunne finne på det utroligste: Spytt på læreren, si stygge ting, røyke i klassen og sånt. Rektor var rasende og sa han skulle kaste meg i kloakken om jeg ikke tok meg sammen, men ingen gikk inn på meg for å finne ut hvorfor jeg oppførte meg slik.

- Da jeg var ti, gikk jeg alene til sosialkontoret og ba om penger til astmaspray og toalettsaker, men ingen reagerte. Da jeg var 11, drakk jeg brennevin utenfor lensmannskontoret. Ingen tok affære. Så dro jeg på raid til Oslo sammen med noen eldre gutter. Da reagerte barnevernet og mente at jeg måtte få litt ro. Den eneste løsningen de fant, var å sende meg på en kristen leir. Dit kom jeg én dag før den åpnet. Jeg var rasende, og forsøkte å tenne på hytta jeg bodde i ved å fyre for hardt. Så gjorde jeg innbrudd i kiosken, og ble selvsagt tatt. Illsint spylte jeg utbyttet på 12 000 kroner ned i do. Bygda mi sier at jeg har skjemt dem ut. 12 år gammel kom han på ungdomshjem i Stange. Det ble mer drikking og festing enn skolegang. Da han var 18, kom han på ettervernsskole på Hamar. Han hadde det ikke godt, var redd for alt som var nytt, og drakk fortsatt store mengder

alkohol. Det så dystert ut. Men så kom Ragnhild. Hun var miljøarbeider, og innså hurtig at det var en årsak til at han drakk.

- Hun begynte å sette grenser for meg, og jeg forsto etterhvert at det var til mitt eget beste. Ragnhild tok vare på meg, og det gjorde familien hennes også. Hun fikk meg til å skifte spor. Hver gang jeg var ute på galeien, tok hun det opp med meg. Hun så alternativer. Henne kunne jeg ringe når som helst - det gjorde jeg også. Vi har fortsatt daglig kontakt. Og det var da løvetannbarnet brøt gjennom asfalten. Nils Arne Berger startet "Hedmarksgnisten", en forening som organiserte 50 barn på institusjon og 60 barn i fosterhjem på Hedmark. I dag leder han Landsforeningen for Barnevernsbarn, med et potensial for 6000 medlemmer: Så mange barnevernsbarn finnes det i Norge i dag. Han kjemper for andre, men har fortsatt ett og annet å kjempe for selv også. Blant annet muligheten for å slippe ut av klientstatusen sin. Han lever på trygd - på medisinsk attføring - og mottar 4800 kroner i måneden. Det er nærmest ikke til å klare seg på, og gjelder dessuten for bare tre måneder om gangen. Det betyr stor økonomisk usikkerhet. Siden han har lange arbeidsdager i den nystartede organisasjonen, har han ikke overskudd til å ta seg betalt arbeid i tillegg. Nils Arne Berger finner situasjonen svært nedverdiggende. Hver gang han må be om sosialhjelp eller annen håndrekning i en hard hverdag, kommer mappen hans på bordet. Den inneholder en fortid han er lite stolt av. – 77 personer har lest mappen min, sier han. Han trenger hjelp fra Norges voksenverden for å komme seg ut av en vanskelig fortid. Spørsmålet er hvordan det er mulig (Aftenposten 23.02.97).

Framtidas voksne – et fagblad

Nok en viktig hendelse dette året var de første utgivelsene av medlemsbladet Framtidas voksne. Bladet skulle komme ut med tre nummer i året, en intensjon som er delvis innfridd. To nummer ble utgitt i –97, tre i –98, ett i –99, tre i 2000, ett i –01, og tre i 02.

Landsforeningen ønsket ikke bare å utgi et medlemsblad – men et *fagblad*. Dette fremgår allerede av den faste undertittelen; ”Fagblad utgitt av landsforeningen for barnevernsbarn”. Valget er bevisst, noe redaktør Torill Karlsen understreker i den første utgivelsen:

Det du holder i hånda nå er L.F.B. sitt første fagblad for barnevernsbarn. Hva betyr det at vi kaller oss et fagblad, vi har jo ikke kompetanse til sånt? Kompetansen vår bygger på våre livserfaringer som barn under omsorg av barnevernet. I dette bladet får du innblikk i hvordan verden ser ut med våre øyne (Framtidas voksne 1:97).

Bladet har hatt et allsidig innhold. Her finnes ungdommers egne tanker, meninger og ideer om barnevernet, her finnes artikler om ulike sider ved å være barnevernsbarn, dikt, kommentarer og diskusjoner. Her finnes avis kommentarer, bokanmeldelser og faglige diskusjoner – der ettervernet ikke uventet er et av de sentrale tema. Bladet gis ut i et opplag på 1000 eksemplarer. Disse distribueres til samtlige medlemmer og støttemedlemmer, samt til de som henvender seg til foreningen for å få brosjyrer. I tillegg får alle samarbeidspartnere sine eksemplarer. Foreningens representanter deler også ut blad på alle de konferanser de deltar på. Bladets innhold vil ikke presenteres nærmere her, men brukes aktivt som en del av datagrunnlaget. Jeg tar likevel med et dikt forfattet av et barnevernsbarn, presentert i en tidlig utgivelse:

ENDELIG

Landsforeningen
for barnevernsbarn.

Vi skal omsider
få si noe
vi som aldri hadde noe
vi skulle ha sagt.

Vi som fikk ødelagt våre
dager
våre netter
våre måneder og år
av våre opphav og videre
fra
barnevernet

Vi som til nå
har innehatt verdens
tauseste skrik
Vi som til nå
har kjempet hver vår
kamp i hvert vårt indre.

Vi som til nå...

(Inger Marie Nilsen, gjengitt i Framtidas
voksne 2:98)

I kongelig audiens

En symbolsk viktig hendelse var da landsforeningen i mai -97 ble gitt kongelig audiens. Sammen med Cecilie Revheim og Synnøve Eik Agnalt, fikk Nils Arne Berger snakket med kongen om det som var viktig for dem som organisasjon. Audiensen ble der og da opplevd som et løft for landsforeningen, som nå igjen benyttet anledningen til å understreke nødvendigheten av et ettervern:

Regnet høljet ned over Slottsplassen, men Nils Arne Berger strålte som en sol etter møtet med kong Harald mandag ettermiddag. - Kongens anerkjennelse av oss betyr alt, sa den 23 år gamle lederen for Landsforeningen for barnevernsbarn etter audiensen på Slottet. Sammen med 22 år gamle Cecilie Revheim og veileder Synnøve Eik Agnalt, var Nils Arne Berger invitert til kongen for å redegjøre for de spesielle problemene særlig eldre barnevernsbarn sliter med. - Kongen var veldig opptatt av at vi må få et åpnere barnevern og at barnevernsbarna selv får være med på å forme barnevernsarbeidet i Norge, sier Berger. Han mener det er en stor fjær i hatten for den nystartede foreningen at kongen ville ta imot dem. Ifølge 23-åringen mener kong Harald at vi er nødt til å ha et barnevern, men at barnevernsbarna selv vet best hvor skoen trykker og at det derfor er viktig at de blir hørt og at de spiller en sentral rolle i barnevernsarbeidet. - Nå håper vi på samme anerkjennelse hos politikerne og at de vil møte oss på samme positive måte, sier Berger. /.../ - Barnevernsbarn er en svak gruppe med dårligere utgangspunkt enn andre barn. Derfor er det veldig viktig at vi opptrer samlet og øver press på myndighetene. Særlig gjelder det eldre barnevernsbarn, som må stå på egne bein fra de er 18, mens jevnaldrende får bo hjemme til de er langt over 20, sier Berger. En av landsforeningens kampsaker er å få hevet aldersgrensen for rett til hjelp fra barnevernet til 23 år. Landsforeningen ønsker også at barnevernsbarn skal få tilgang til sine egne saksdokumenter. En av Nils Arne Bergers drømmer er at barnevernsinstitusjonene blir mindre preget av fagfolk og mer av folk med livserfaring. - Ufaglærte bestemødre med gode omsorgsevner er like viktige som utlærte fagpersoner, sier lederen for den nystiftede Landsforeningen for barnevernsbarn (NTB-tekst 05.05.97).

Til tross for stor begeistring der og da, understreker Nils Arne Berger i ettertid at audiensen ikke hadde noen avgjørende betydning for foreningen. Det de satt mest pris på var den støtte og anerkjennelse som lå i å bli mottatt av kongen. Videre var det igjen en mulighet til å få positiv publisitet – igjen var både aviser, fjernsyn og radio til stede.

En ny medierolle

Landsforeningen begynte nå å bli kjent for media. Dette syntes å gjøre dem interessante som medieinformanter, og de ble kontaktet med forespørsler om kommentarer til noe ulike saker. Nils Arne Berger var på denne tiden alene om å bemanne landsforeningens kontor. Han mottok henvendelsene som kom, og besvarte disse ut fra landsforeningens prioriteringer og egne

erfaringer. Forventningen om rask respons på henvendelser gav liten tid til å ta saker tilbake til diskusjon i eget styre før kommentar ble gitt. Dette gav landsforeningen spalteplass i ulike saker: Da Tromsø kommune vedtok å kutte alt forebyggende barnevernsarbeid som følge av dårlig kommuneøkonomi, gikk landsforeningen ut med et forslag om å opprette barneombud i alle fylker – samtidig som de truet med å politianmelde kommunen (Dagbladet 01.09.97). Da regjeringen ønsket å innføre politiattest for fosterforeldre og ansatte i barneverninstitusjoner, var landsforeningen på banen og støttet innspillet (Aftenposten 12.09.97). I forbindelse med statsbudsjett hevdet landsforeningen at nedskjæringer i barnevernets budsjett hadde ført til økt antall mappebarn (Dagbladet 04.12.96). I et annet oppslag gikk Nils Arne Berger ut med en kraftig anklage mot et barnevern som hadde fått "...et nytt lovverk, en haug med udugelige fagfolk og drøssevis med PC-er" (Dagbladet 16.10.97).

I november offentliggjorde Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet en undersøkelse som viste at hele 20 % av de sakene som ble innmeldt til barnevernet ikke ble fulgt opp (Barnevernets utviklingssenter 1998). Lederen for barnevernsbarna ble forelagt disse resultatene, og var ikke overrasket. "Jeg har fulgt barnevernets arbeid gjennom de to siste årene, dette visste jeg fra før av", sa han. Han benytter i intervjuet igjen anledningen til å kritisere barnevernets unnfalighet:

Når barnevernsbarna blir voksne kommer anklagene mot barnevernet: - De jeg har snakket med mener barnevernet burde ha grepet inn tidligere, sier Berger. Han karakteriserer den forebyggende strategien barnevernet følger, som "feilslått". - Hvorfor griper ikke barnevernet inn? - De tør ikke. Hvis de skal bruke tvang overfor foreldrene, må de dokumentere for fylkesnemnda at det er behov for tvangsvedtak. Jeg tror barnevernsarbeiderne har for stor respekt for nemnda, sier Berger. Etter hans mening er det ingen foreldre som har rett til ungene sine, hvis de ikke klarer å ta seg av dem. - Foreldre som er så udugelige at det går ut over barna, kan ikke få lov til å fortsette. Hvis de ikke vil samarbeide med barnevernet, må barnevernet gripe inn på en eller annen måte. Ellers gjør de ikke jobben sin, sier Berger (Aftenposten 16.11.97).

Dagen etter kommenterer også Dagbladet på lederplass den samme undersøkelsen, samt Bergers utsagn;

Det er ingen oppsiktsvekkende nyhet at barnevernet griper inn for sjelden overfor uskikkede foreldre. Men undersøkelsen som er gjort

av Barnevernets utviklingssenter ved Universitetet i Bergen er likevel tankevekkende: En av fem henvendelser til barnevernet undersøkes ikke. Dels skyldes det at de formelle kravene til inngrep er strenge, dels at foreldrene ikke ønsker hjelp, og dels skyldes det kapasitetsproblemer. Inntrykket av barnevernet som et nidkjært byråkrati som går foreldres rett og ønsker i næringen, er selvsagt ikke korrekt. Det er heller slik lederen for barnevernsbarnas interesseorganisasjon sier, nemlig at de klarer seg på tross av, ikke på grunn av barnevernet, fordi hjelpetiltakene kommer for seint. Han kunne nok ha tilføyd: også på tross av foreldrene. Tiltak mot omsorgssvikt involverer mange motstridende verdier og interesser. Ofte kommer barnas tarv i siste rekke. Barnevernet svikter når det skjer (Dagbladet 17.11.97).

Om det er denne lederen som vekker interesse er usikkert, i alle fall kom det forholdsvis raskt to leserinnlegg til avisen. Førstemann ut er advokat Sverre Kvilhaug, som sterkt kritisk formulerer sine innvendinger til barnevernets virke. Kvilhaug skriver:

Det er lett for den uinnvidde å tenke at dette innebærer at de saker barnevernet behandler, dreier seg om de mest alvorlige og dokumenterte omsorgssviktsakene, og det er formodentlig også meningen med meldingen. Den som har en innsikt i barnevernsaker, vet at det ikke er slik barnevernvirkeligheten er. Barnevernet har dessverre stadig en forkjærlighet for saker der man på mer eller mindre spekulativ basis påstår at det foreligger psykisk omsorgssvikt. Slike saker bruker barnevernet utrolig mye ressurser på, og det er erfaringsmessig ikke vanskelig for barnevernet å få engasjert en psykolog som sakkyndig til å gå god for at slik omsorgssvikt foreligger, og dermed er også fylkesnemdenes aksept for omsorgsovertakelse ikke særlig vanskelig å oppnå. Samtidig unnlater barnevernet å gripe inn overfor dokumenterbar alvorlig fysisk omsorgssvikt. På den måten opprettholdes den feilaktige oppfatningen både hos folk flest, herunder medier, og hos de bevilgende myndigheter at barnevernet trenger flere ressurser. Jeg benytter anledningen til å nevne at barnevernet og mediene heller ikke er interessert i kunnskaper om internasjonal barnevernforskning. Denne viser klart at det ikke er noe å vinne for barna ved at de fjernes fra hjemmet og plasseres i fosterhjem. Hensynet til barnas beste tilsier derfor at terskelen for omsorgsovertakelse må heves kraftig (Dagbladet 28.11.97).

Ikke mindre kritisk finner vi Rogaland Familievernforening:

Advokat Sverre Kvilhaug skriver i Dagbladet 28.11 at barnevernet bruker ressursene sine feil på saker som bygger på spekulasjoner i stedet for realiteter. Videre sier han at psykologer går god for barnevernets spekulasjoner, dermed er det ikke vanskelig å få fylkesnemdenes aksept for omsorgsovertakelser. Denne virkeligheten er velkjent for Rogaland Familievernforening (RFF). Vi kan bekrefte at barnevernet gjennom ensidig negativ fokusering i undersøkelsesfasen ”skaper” nesten monstruøse foreldre som ikke eier en eneste god egenskap. Spesielt gjelder dette i saker hvor det ikke foreligger noe konkret som rusmisbruk, voldsbruk av ulik art eller annet negativt observerbart mellom foreldre og barn. Som lærer vet jeg hvor lett det er å sette barn i bås. Så bekrefter fagmiljøet hverandre. Det er slik barnevernet altfor ofte fungerer sammen med psykologer og til slutt fylkesnemdene. I Stavanger ”vinner” barnevernet 94 prosent av alle saker. Forteller dette om barnevernets fortreffelighet eller om dårlig rettsvern for barnevernsklienter? Barnevernssarbeidere som kommer hjem til folk med notatblokk som en skremmende systemets trussel og overgriper, burde være en saga blott i 1997. RFF kan bekrefte at barnevernet bruker enorme ressurser på saker som enkelt kunne løses uten psykolog og rettsvesen, hvis barnevernet kunne utvise bedre faglig og menneskelig skjønn. Så kunne de sikkert både hatt tid og ressurser til å ta seg av de barna og familiene som virkelig er i nød og trenger den støtte og bistand barnevernet faktisk kan og skal gi (Dagbladet 03.12.97).

1998: En ny startgrop

Tre forhold preger dette året av landsforeningens historie: Ettervernet ble gjeninnført, Anita Lenes avløste Nils Arne Berger som leder, og foreningen forsvant for en stund fra medias søkelys. Foreningen får også en sikrere økonomisk framtid; Barne- og familiedepartementet vedtok å gi landsforeningen 1,4 millioner kroner over en tre-års periode.³⁶

Ettervernet hadde til nå vært landsforeningens kanskje viktigste sak. Om lovendringen var et resultat av foreningens arbeid, eller om denne ville ha kommet uavhengig av foreningens innflytelse, vil vies et eget analysekapittel. Her og nå skal det bare slås fast at lovendring ble en realitet, noe landsforeningen oppfattet som en viktig seier. Men også en seier kan ha sin bismak. Samholdet som skapes ved å kjempe mot et felles mål har sin

³⁶ Opplysningen er hentet fra en pressemelding fra Odin 27.07.98

egenverdi, og i det kampen slutter kan også gevinst i form av samholdet i felles kamp gå tapt. Landsforeningen syntes likevel ikke å lide under dette. Om lovendringen var på plass, var det fremdeles en utfordring å gi det nye ettervernet en form og et innhold – noe som igjen syntes å forene krefter i foreningen;

Fremdeles er det snakk om at det skal være frivillig fra barnevernets side å gi dette ettervernet. Faren er da at noen som gjerne vil ha et ettervern kan få nei av kommunen. Dette kan du være med å bestemme. Send oss din mening om hva du vil et ettervern skal være. Og vi vil overbringe alt til politikerne. Jo flere meninger, jo bedre er det. Vi har dårlig tid – før de voksne begynner å bestemme for deg (Framtidas voksne 3:98).

Første halvår var som tidligere preget av høy aktivitet. Vi kan lese i Framtidas Voksne om undervisningsoppdrag ved høgskoler, stor mediepågang, konferansedeltagelser, møte med barne- og familieministeren og andre sentrale politikere. Disse aktivitetene, samt mediedeltagelsen som er gjengitt overfor, var i hovedsak konsentrert om det første halvåret. Fremdeles satt Berger som leder, og til tross for at det også fantes et styre var det han som drev det meste av arbeidet. Hans engasjement syntes å gi uttelling – samtidig som det hadde sine omkostninger.

Anita Lenes overtok senhøstes ledervervet i foreningen. Samarbeidet med voksne for barn var noe tynnslitt nå. Uenighet om økonomistyring og tidsbruk synes å tære mer enn å styrke samarbeidet, noe Randi Talseth beskriver slik:

Samarbeid er alltid personavhengig, særlig når det gjelder organisasjonsarbeid der det ikke er strukturer som ligger der klart i utgangspunktet. Ingenting er lovpålagt, du skal definere både innhold og form selv. Ganske fort ramlet de andre ungdommene ut, og det ble lederen som i stor grad kjørte sitt løp. Vi prøvde å holde en viss hånd i det, men klarte det ikke. Det var i det hele tatt ikke mulig å styre det på dette tidspunktet. Det økonomiske samarbeidet gikk på regnskapsførsel etc., vi hadde ansvaret blant annet for å se til at pengene gikk til det de faktisk skulle. Vi skulle også følge opp at den som var ansatt faktisk jobba med det han skulle. Det ble vanskelig blant annet fordi det ikke var et styre som fungerte i landsforeningen. Den handlingsplanen som var lagt som grunnlag for arbeidet ble ikke fulgt fullt ut. Det var først og fremst den politiske aktiviteten som ble vektlagt, mye tid og krefter gikk på å gå ut i media og få oppmerksomhet. Det har også sine sider.

Da Nils Arne Berger gikk av som leder sluttet også noen av de andre i styret. Dette etterlot landsforeningen med noen ildsjeler – noen få som fremdeles trodde på foreningen, og som ønsket å legge arbeid i å få den til å fungere igjen. Anita Lenes overtok en organisasjon i en noe uklar forfatning. Med en sterk og markert fasade utad, men med et skrøpelig byggverk. Med velvilje fra politikere og departement, men med få medlemmer og et amputert styre. Dette synes å være landsforeningens mest sårbare periode, et tilnærmet nullpunkt der det kunne gå to veier. Landsforeningen kunne legges ned – eller den kunne på nytt ta sats og vokse. Anita Lenes og de styremedlemmene som fremdeles var blitt værende ønsket ny vekst - og begynte igjen. Arbeidet tok tid og krefter. Landsforeningen forsvant mer eller mindre ut av mediebildet, delvis som et resultat av eget valg om å bruke tiden på organisasjonsbygging. I tillegg til dette mener Anita Lenes at de i denne perioden var mindre attraktiv for media;

... jeg synes ikke så synd på meg selv – jeg ser ikke på meg selv som noe offer, det er kanskje ikke salgbart nok?

Det minkende trykket fra media hadde flere sider. ”Salgbarheten” er i følge Anita Lenes knyttet til å syndes synd på seg selv. I det hun ikke ønsket å stå frem med sin historie, mente hun å se at medieinteressen sank merkbart. Mens ulempen kan finnes i redusert interesse, var gevinsten en ro i foreningen som tillot dem å jobbe mer med medlemsstøttende funksjoner. Dette avspeiles også i lederens og styrets mål, formulert av Anita Lenes:

Det som blir viktig for landsforeningen er at på tross av alt som skjer med ungdommene, så greier de seg i de aller fleste tilfelle! Det blir viktig å finne den styrken og la andre barnevernsbarn få den styrken også!

Gleden over å se barnevernsbarn med rak rygg, gleden over å se at det går an å vokse, være stolt av seg selv og sin historie, gleden over de gode bidrag barnevernet også har ytt, er det Anita Lenes trekker frem når hun blir spurt om sin motivasjon for å sitte med ledervervet gjennom flere år. På denne måten ble det mulig å arbeide fram mot nye og endrede holdninger, både blant barnevernsbarn og befolkningen for øvrig, noe som også gjennom årene har vært landsforeningens ønske:

En av jobbene våre fremover er rett og slett å oppdra det norske folk i hva barnevern egentlig er. Hva er det man tenker når man tenker barnevern? Hvorfor er man så redd for å ringe barnevernet? Hva er det du tenker på når du hører institusjonsbarn? Du tenker på

drittunger, rett og slett på ramp – håpløse unger som knivstikker folk. /.../ På mange måter samler vi informasjon vi kan gi videre – det er jo også det arbeidet til landsforeninger handler om, å samle og gi videre informasjon til andre.

Landsforeningen i avisenes spalter

Også dette året var landsforeningen å finne i avisenes spalter. I januar presenterte Aftenposten en NOVA-rapport der barnevernet ble kritisert for ikke i tilstrekkelig grad å inkludere familier i de beslutninger som angikk dem (Einarson og Sandbæk 1997). Det er foreldre og barn som sitter med førstehånds kunnskap om sine liv og hva som kan føre til forbedringer hevder forfatterne, og fortsetter:

”Til tross for at de fleste barnevernssaker handler om familier med vanlige hverdagsproblemer, opptrer mange barnevernsarbeidere som om sakene skulle omhandle graverende omsorgssvikt. Dette fører til unødig kontroll og umyndiggjøring av familier.” De understreker videre at det er barn og familier selv som sitter med førstehånds kunnskap om sine liv, og denne kunnskapen oppfordres barnevernet å bruke (Aftenposten 20.10.98).

I forbindelse med oppslaget, og under overskriften *Gammeldags barnevern*, inviteres Nils Arne Berger som representant for landsforeningen til å gi en kommentar. Denne gir han, og siteres som følger:

I stedet for å være samlende, virker barnevernet splittende. Barnevernet skaper store konflikter mellom barn og foreldre med sin fremgangsmåte/.../. Som tidligere barnevernsbarn kan han også vise til selvopplevde erfaringer. Han mener at barnevernet er gammeldags, at man er lite villig til å tenke nytt, i samarbeid med foreldre, barn og andre etater (ibid).

Disse to innleggene; rapportpresentasjonen fra Einarsson og Sandbæk og kommentaren til Nils Arne Berger, får sitt tilsvarende i et leserbrev forfattet av Per Hansen, styremedlem i Landsforeningen for familiens rettigheter. Hansen tar utgangspunkt i Bergers utsagn, kombinerer dette med Sandbæk og Einarsons forskning og konkluderer:

Nyere barnevernsforskning har påvist at en plassering av barn i fosterhjem er til større skade for barna enn om de får bli hos sin familie, selv der hvor ressursene er små og omsorgen ikke oppfyller hva sosialarbeideren måtte oppfatte som det ideelle. (Forholdet blir selvsagt et annet når det er tale om hjem der barn utsettes for

mishandling.) Dette er en innsikt som etter hvert vinner nytt terreng, Men den møter sterk motstand fra et barnevern preget av størknede og lite tillitvekkende tradisjoner. Normalt vil jo motstandere av nytenkning gi uttrykk for uenighet i en åpen debatt. I dette tilfellet har makthaverne henfalt til en metode vi kjenner fra lukkede regimer: tausheten (Aftenposten 03.04.98).

Et annet tema som ble debattert var hvorvidt godkjenning av homofile som fosterforeldre var en ønsket ordning eller ikke. Barne- og familieminister Valgerd Svarstad Haugland ønsket å innskjerpe praksis på dette området, og gikk i april ut med et brev til alle landets kommuner der hun presiserte at homofile som hovedregel ikke skulle kunne godkjennes som besøks- og avlastningshjem. Utspillet vakte mange reaksjoner, noen av disse kom på trykk. Vi finner Nils Arne Berger som representant for landsforeningen i full enighet med både Hanne Luthen (Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere) og Gro Lindstad (Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring). Bergers uttalelse gjengis;

Jeg må si at Valgerd sjokkerer. Ingen andre politikere i landet kunne finne på noe sånt (Dagbladet 18.04.98).

Nok et avisoppslag der landsforeningen figurerer dette året var knyttet til en sak som vel var noe på siden av landsforeningens daglige virke, nemlig et større oppslag viet gutteprostitusjon i Oslo. Nils Arne Berger vises igjen til som leder for landsforeningen, i det han vurderer et anslag over antallet gutteprostituerte, samt forteller brokker fra sin egen livshistorie.

1999: En samarbeidende organisasjon

Landsforeningen fremstår nå som en forholdsvis usynlig organisasjon. Det finnes få medieoppslag, selv om det hender at journalister tar kontakt for å få meninger om bestemte saker. I den grad ledelsen har tid til å svare på slike henvendelser gjør de det. Årsaken til organisasjonens ”usynlighet” var også ved inngangen av dette året å finne i den tid og innsats som ble brukt på å samle ungdommer og få organisasjonen i bedre drift. En hjelp i dette arbeidet var ansettelsen av Britt Moe Bjørnsen, som 1. september tiltrådte i halv stilling som organisasjonssekretær. Anita Lenes var leder på frivillig basis, og hadde ikke noe betalt arbeidstid ved kontoret. Ved utgangen av året hadde det enda ikke lyktes å etablere et fast styre. To styremedlemmer var igjen fra før, og sammen med Anita Lenes som leder og organisasjonssekretæren utgjorde dette hoveddelen av organisasjonen.

Året var likevel ikke uten aktiviteter, og særlig en hendelse er viktig å ta med. I oktober gikk Landsforeningen for barnevernsbarn, Norsk fosterhjemsforening og Voksne for barn sammen om å arrangere en fagkonferanse på Geilo, under temaet *Ettervern og fosterbarns psykiske helse*. Konferansen rettet seg inn mot fagfolk, fosterforeldre og barnevernsbarn, og 160 deltagere møtte. I Framtidas voksne refereres det fra konferansen;

Et av målene på konferansen var at ungdom skulle komme til orde, med konkrete ønsker, behov når det gjelder ettervern – relatert til egne erfaringer. Dette var også et av de sterkeste innslagene på konferansen. Tre ungdommer hadde tatt på seg oppgaven med å fortelle sine egne historier. Hva de mente var viktig å huske på, og ikke minst: hvilke feil som ikke får gjøres om igjen. En av deltagerne kom med en uttalelse som sammenfattet det mange kjente og tenkte: ”At dere tør å stå frem og fortelle om deres liv og erfaringer er så viktig for oss som i blant oppdager at personene vi arbeider for er blitt til papirer uten personlighet bak, vi glemmer personene bak” (Framtidas voksne 1999).

Konferansen ble sett på som vellykket av alle parter, og er senere blitt en årviss tradisjon. Nok en hendelse av betydning var da landsforeningen i november arrangerte en egen samling. Ti ungdommer fra ulike steder i landet møttes, snakket sammen om det arbeidet som hadde vært og det de ønsket for fremtiden – en ny start for landsforeningen begynte å anes (ibid).

2000: Vekst og demokratisk valg

Året markerte en ny giv for landsforeningen. Aktiviteten økte på mange fronter: antallet henvendelser til kontoret tiltok. Både ungdommer, fosterforeldre, biologiske foreldre, besteforeldre og barnevernskuratorer ringte for å diskutere så vel enkeltsaker som mer prinsipielle spørsmål. Pågangen for å få ungdommer til å delta på høyskoler, institusjoner og barnevernkontor tok seg også opp, og landsforeningen etablerte i januar en gruppe som skulle arbeide videre med denne type henvendelser. Det ble også nedsatt en foreløpig redaksjonsgruppe som skulle ha ansvaret for Framtidas voksne.

I april ble foreningens landsmøte avholdt, med rekordstor oppslutning; hele 40 personer fra Alta i Nord til Mandal i sør deltok. For første gang siden stiftelsen i 1997 fikk landsforeningen et demokratisk valgt styre (Framtidas voksne 2:2000). Anita Lenes ble nå formelt valgt som leder, i tillegg ble nestleder, sekretær og fire styremedlemmer valgt. Samme året ble også det første lokallaget etablert – eller rettere sagt reetablert; Staudene i Bergen.

Før landsforeningens stiftelse var Staudene, sammen med Trøndergnisten og Hedmarksgnisten blant de mest aktive gruppene. Om nyetableringen skriver de selv:

Vel, det utrolige har skjedd, vi har dannet styre i Bergen, igjen. Denne gleden ønsker jeg som leder av Staudene å dele med dere alle. Det har tidligere eksistert opp til flere lokale organisasjoner. Etter bare noen år forsvant gnistenes eksistens, og en etter en ”døde” de lokale organisasjonene hen. Etter et år hvile, har vi nå atter en gang tatt på oss denne alvorlige, men veldig interessante rollen å få Staudene på beina igjen (ibid).

Også økonomisk skulle året bli viktig for landsforeningen. I forkant av statsbudsjettets behandling ble representanter fra foreningen innvilget et møte hos Stortingets Familie- kultur- og administrasjonskomitè, der de presenterte noe av sitt arbeid. Ikke bare det praktiske arbeidet ble vektlagt: Anita Lenes forteller fra møtet at noe av det viktigste hun ville formidle var stoltheten hun følte over å være barnevernsbarn, og stoltheten over den virksomheten foreningen nå hadde fått i gang. Engasjementet og formidlingen nådde frem; i revidert statsbudsjett var støtten til landsforeningen økt fra kr. 500 000,- til kr 700 000,-.

For andre år på rad ble Geilo-konferansen avviklet, denne gangen med tema *Samarbeid barnevern- fosterforeldre*. Her deltok landsforeningens representanter med innledninger, debattinnlegg og kulturelle innslag. Noen av deltagerne fra foreningen forteller til Framtidas voksne:

Det burde vært mange flere unge her. Det er gøy å være her, ikke minst å treffe fosterforeldre. Det er helt utrolig at de kommer og spør oss om råd! /.../ Vi opplever at mange fosterforeldre får aha- opplevelser når de snakker med oss. ”Sånn føler jeg det”, sier en. ”Å, det hadde jeg ikke tenkt på”, sier en annen. ”Hva kan jeg gjøre for ikke å trekke i den samme salaten?” spør en tredje av fosterforeldrene (Framtidas voksne 3:2000).

2001: Nye prosjekt

I likhet med året som var gått skulle også dette brukes til å styrke foreningens indre liv. Ønsket var å komme noen steg videre med ønsker og planer – å være ambisiøse, men likevel realistiske:

Vi må sikre en voksende medlemsbasert og demokratisk organisasjon. Vi må sikre at driften til en hver tid er tilpasset midlene

vi har til rådighet. Sikre stabil drift slik at brukere og samarbeidspartnere fortsatt kan stole på oss (Årsrapport 2001).

I april ble Anders Mathisen ansatt som 50 % organisasjonssekretær og 50 % prosjektleder i organisasjonen, og for første gang hadde landsforeningen nå en person ansatt på heltid ved kontoret. Slik kunne aktiviteten i foreningen heves i alle ledd, og kontinuiteten bedre sikres. Anders Mathisen hadde ingen formell erfaring fra barnevernet i det han gikk inn i sin stilling. Det var styrets ønske å hente en fra utsiden, for bedre å sikre medlemmene og det valgte styret innflytelse og kontroll. Hans viktigste oppgaver var å bli kjent med styret og med medlemmene, opparbeide kunnskap og nettverk, arrangere landsmøte og styremøter, samt sikre den daglige driften av kontoret.

Også dette året ble det ansett som viktig å samle organisasjonens ungdommer – til både landsmøte, seminarer, og turer. I tillegg var det et ønske fra barnevernsbarna å få etablert en fast møteplass, og dette ble gjort mulig ved at foreningen etter søknad fikk tildelt midler fra Helse og Rehabilitering til å organisere og starte et slikt forsøk. Prosjektets første mål var å sette i gang en møteplass i Oslo en eller to kvelder i uken. Møteplassen skulle bidra til å forsterke ungdommens sosiale nettverk, samt å gi dem mulighet til å utveksle erfaringer og opplevelser. I startfasen ble det etablert en ressursgruppe for å utrede tiltaket, bestående av Anders Mathisen og Anita Lenes (Lfb), Jan Steneby (VfB), Jan Storø (Prosjekt Ettervern), Sissel Seim og Tor Slettebø (HiO). Det skulle vise seg vanskelig å finne egnede lokaler, og en midlertidig løsning ble å holde kontoret åpent noen kvelder i uken.

Dette året ble det avholdt et ekstraordinært landsmøte, der revidering av vedtekter og valg av to nye representanter til styret var de viktigste saker på programmet. Blant diskusjonene på møtet var hvem som skulle kunne være medlemmer i landsforeningen. Det var usikkerhet om hvorvidt foreningen skulle være åpen kun for de som var eller hadde vært under omsorgstiltak, eller om også barn og unge under hjelpetiltak skulle inkluderes. Det siste vant tilslutning, og den endelige definisjonen ble: ”Med barnevernsbarn menes ungdom som har hatt kontakt med barnevernet, uansett tiltak” (Framtidas voksne 2:98).

Også dette året brukte landsforeningen tid på samarbeidet med andre organisasjoner; og sammen med Norsk Fosterhjemsforening og Voksne for barn arrangerte landsforeningen for tredje år på rad Geilokonferansen, der barnevernsbarna igjen deltok på lik linje med fosterforeldre og saksbehandlere. Temaet var sterkt influert av foreningens ønsker, og tittelen

var *Ta vare på historien*. Landsforeningens representanter opplevde også denne konferansen som vellykket, og mente at denne kunne bidra til ytterligere dialog og felles forståelse. Også andre samarbeidsrelasjoner ble inngått dette året. Landsforeningen deltok sammen med Redd Barna på Barnevernskongressen i Stavanger, samt på et seminar i regi av FO. De var også i flere møter med Barne- og familiedepartementet.

I løpet av dette året fikk landsforeningen også revidert og trykket nye opplag av brosjyrene *Klar for å bo alene* og *Dine rettigheter*. Henvendelsene rundt brosjyrene var fortsatt mange, og disse syntes gradvis å bli kjent og brukt. Landsforeningen ønsket nå også å gjøre seg synlig for nye ungdommer. En internettside ble påbegynt dette året.³⁷

Også dette året holdt landsforeningen en relativt lav profil i media. De ønsket å beskytte enkeltpersoner og deres historier i møte med sensasjonshungrige journalister. De samarbeidet derimot tett med journalister som ville presentere barnevernsbarn og deres virkelighet på en mer helhetlig måte. I samarbeid med NRK har et medlem fått fortelle sin historie i programserien "Dilemma", og foreningen var også i kontakt med TV2 som ønsket å lage en dokumentar om et ungdomshjem i Bergen. Foreningen mente at grundig forarbeid og samarbeid med journalister som tar ungdommens perspektiv på alvor var en riktig vei å gå i samarbeidet med TV og aviser:

Utover det så bidrar Lfb aktivt for å informere og veilede journalister og andre når de tar kontakt for å gi dem et nyansert bilde av barnevernsbarnas virkelighet, for på den måten å forhindre at et forenklet og forfeilet bilde av barnevernsbarna blir presentert i media.³⁸

Dette året gikk ni frivillige organisasjoner sammen om å lage et hefte om barns livssituasjon i Norge, med målsetning å synliggjøre barn med uvanlige livserfaringer. Dette var både barn av fanger, barn av psykisk syke foreldre og rusmisbrukere, barn i fattige familier, i isolerte trossamfunn, fosterhjem og barneverninstitusjoner, alenebarn fra andre land, barn som er adoptert, samt barn utsatt for overgrep og barn med psykiske problemer.³⁹ Faktasamlingen rettet seg først og fremst mot folkevalgte og faglige

³⁷ www.barnevernsbarna.no

³⁸ Landsforeningens årsmelding 2001

³⁹ Organisasjonene som inngikk i dette samarbeidet var Adoptiv Foreldre Foreningen, FO, Foreningen for fangers pårørende, Frelsesarmeens sosialtjeneste, Forbundet mot Stoffmisbruk, Landsforeningen for barnevernsbarn, Norsk Barnevernsamband, Norsk Fosterhjemsforening, Redd Barna, Norges Røde Kors, Voksne for Barn

beslutningstagere. Landsforeningens bidrag var viet barn som plasseres utenfor hjemmet. Her understrekes betydningen av å ta barnets perspektiv og å forstå hvordan en flytting innebærer en total endring av barnets eller ungdommens livssituasjon. Videre presenterer foreningen seg selv og sine mål. Ettervernet finnes fremdeles klart til stede, med vekt på nødvendigheten av å tenke ettervern i god tid før en ungdom fyller 18 år. Også holdninger vies oppmerksomhet;

Begrepene ”barnevernsbarn” eller ”barnehjemsbarn” kan bidra til stigmatisering gjennom ensidige medieoppslag, statistikk og holdninger ellers i samfunnet. Barnevernsbarn har ressurser, kreativitet og evner på lik linje med andre barn. Bak faguttrykk som ”atferdsvansker” og ”relasjonsskader” gjemmer det seg ungdommer med en sår og vanskelig fortid. De har rett til å bli respektert og hørt i arbeidet med å etablere en verdig og trygg framtid (Nilsen 2002:17).

Året var videre preget av å sikre organisasjonens formelle struktur. Dette innebar blant annet arbeid rundt landsmøtet, jevnlig styremøter, ansvarsfordeling innen styret, samt diskusjoner om rollefordelingen i organisasjonen. Videre var det et ønske å bedre tilgjengeligheten for medlemmene, barnevernsbarn og andre som ønsket kontakt, og kontoret fikk fast åpningstid hver dag. Landsforeningens merkesaker lar seg godt kjenne igjen fra tidligere år. I sin egen årsmelding peker de på følgende saker som de viktigste:

- € Landsforeningen for barnevernsbarn skal arbeide for at praksis innen ettervern følges etter loven.
- € Vi skal sette fokus på tilsynsførerordningen både i fosterhjem og institusjon og se på hva som kan gjøres bedre.
- € Vi skal bidra til å sikre brukermedvirkning i barnevernet.

Målene utdyper de nærmere i sin årsrapport, der de blant annet skriver:

Landsforeningen for barnevernsbarn er i dag og skal i fremtiden være den viktigste organisasjon for tidligere og nåværende barnevernsbarn i Norge. Det skal være en ”grasrot” organisasjon som kan engasjere sine medlemmer. Vi skal jobbe for å heve kunnskapsnivået både internt og eksternt. Vi skal motivere til deltagelse og sørge for at vi sakte men sikkert blir en enda større organisasjon. Vi skal delta i mange forskjellige sammenhenger og være gode ambassadører for barnevernsbarna i Norge. /.../ Vi får hver eneste dag bekreftet hvor viktige vi er som organisasjon

gjennom henvendelser fra medlemmer, samarbeidspartnere, media og ansatte i barnevernet. De søker henholdsvis vår støtte, kompetanse, uttalelser og råd. Slik vi ser det har organisasjonen en stor og viktig jobb å gjøre. Vi yter etter beste evne i den tro at vi i fremtiden kan bli en enda større og viktigere organisasjon – for *alle* barnevernsbarn i Norge. /.../ Når vi arrangerer samlinger ser vi stolte ungdommer som erfarer styrken ved å stå sammen. Når medlemmer gjør en innsats for andre ungdommer, og de ser resultater, gir det mening i å engasjere seg i Lfb. Når aktive medlemmer får være med å diskutere barnevernsbarns rettigheter (som eksperter på området) i viktige fora og blir tatt på alvor, så har Lfb oppnådd noe viktig. Lfb er en organisasjon som skal sikre reell brukermedvirkning i barnevernet og kjempe for viktige enkeltsaker. I året som har gått og i årene fremover skal vi *legge forholdene til rette* slik at flere ungdommer kan delta i det viktige arbeide som Landsforeningen for barnevernsbarn er satt til å gjøre (Årsrapport, Landsforeningen for barnevernsbarn 2001).

2002: Nasjonalt og internasjonalt engasjement

I april arrangerte Prosjekt Ettervern, Barne- og familieetaten i Oslo og landsforeningen en godt besøkt konferanse om ettervernet. Målet var her å sette søkelys på de eldste barnevernsbarna, de som er på vei ut i voksentilværelsen og som trenger et fungerende ettervern. Anita Lenes innledet konferansen, med et ønske om og en oppfordring til barnevernsfeltet om å våge å lytte til ungdommenes erfaringer (Fosterhjemskontakt 3:2002).

Foreningen hadde også gjennom flere år etablert internasjonale kontakter. Et forum for dette er den internasjonale IFCO-konferansen (International Foster Care Conference). Konferansen avholdes årlig, og representanter for landsforeningen har deltatt. Her har de blant annet etablert kontakt med tilsvarende organisasjoner i andre land, blant dem *Voices from Care* (England) og *National Youth in Care Network* (Canada) (Framtidas voksne 1:2001). Kontakten er uformell, og synes fruktbar i det ungdommer fra ulike land kommer sammen og deler erfaringer – både relatert til personlige opplevelser ved å leve et liv under barnevernets omsorg, og til det organisasjonsarbeid som drives. Den internasjonale kontakten strakk seg også videre enn dette. Da det skulle avholdes et europeisk ekspertmøte om brukermedvirkning (*client participation*) i Haag, Nederland, var landsforeningen blant de inviterte. Målet med møtet var å samle departementsansatte, politikere, brukerorganisasjoner og forskere innen europeisk barnevern for å konkretisere og drøfte brukermedvirkning. Videre

å diskutere hvordan de ulike lands departement bedre skulle kunne stimulere til brukermedvirkning i sine respektive land. I møtet ble en rekke konkrete eksempler vist, deretter ble blikket løftet fra det konkrete til mulig fremtid. Et spørsmål som her ble drøftet var hvor ”politikkmakere” kunne hente nødvendig kunnskap om medvirkning. Igjen ble flere alternativ diskutert, og ett ble stående som det alle kunne enes om: Det er viktig å få fatt i ungdommenes egen ekspertise, via deres egne organisasjoner.⁴⁰

Kontakten med media finnes fremdeles. Mediaoppslagene har en noe annen karakter enn de tidligere har hatt. Selv om enkeltskjebner fremdeles vises, blir disse i økende grad utformet i samarbeid med landsforeningens medlemmer. Dette gjelder både oppslag i fjernsyn, på Internett og i ukepressen. Et eksempel er et større oppslag i ukebladet *Henne*. Her forteller to ungdommer om sin oppvekst i barnevernet. Den ene av dem er et av landsforeningens styremedlemmer, den andre ”Martin”

(17). Begge forteller de om en problemfylt oppvekst, og begge forteller de om det de har opplevd som positivt i sine møter med barnevernet. Begge er de opptatt av å avsnarne noen av de myter de mener finnes om dem som barnevernsbarn;

Mytene om store sovesaler og gitter foran vinduene lever i beste velgående. Virkeligheten er jo en ganske annen. Da noen jenter fra klassen min kom på besøk, ble de overrasket over hvor koselig vi hadde det. Mange tror man enten er slem eller har gjort noe galt dersom man bor på institusjon.

Folk tror det er noe forferdelig galt med oss som bor på institusjon. Da jeg var yngre, var jeg alltid ”han derre rare som bor på institusjon”. Det har satt spor. Men det er ofte foreldre det er noe galt med, ikke med oss (ibid)

Det nye i disse oppslagene er så vel historiens endrede betoning som deres kontekst. Mer enn å fokusere på det triste, viser begge til sine positive opplevelser med barnevernet. Bildet understrekes ytterligere ved at også et foreldrepar intervjues, også disse glade for den hjelpen de har fått av barnevernet. Videre bygges oppslaget opp med ulike faktarammer; om Landsforeningen for barnevernsbarn, om barneverntjenestens oppgaver.

⁴⁰ På møtet i Haag deltok jeg som invitert forsker. Opplysningene her bygger både på egne observasjoner, og på upubliserte notat sendt ut i etterkant av konferansen.

Jeg avslutter denne gjennomgangen av landsforeningens arbeid med noen av ungdommenes drømmer for fremtiden. Under Geilokonferansen 2001 arrangerte ungdommer fra landsforeningen et rollespill om sin egen fremtid. Året de dramatiserte var 2007, året for foreningens formelle 10-års jubileum. Feiringen finner sted på Oslo Plaza, og medlemmer, spesielt inviterte, presse og politikere fyller de tusen plassene. Landsforeningen er nå blitt en slagkraftig organisasjon, og har fått gjennomslag for mange av sine viktigste saker. Rollespillet er i to deler:

1. Intervju med avtroppende leder i Lfb:

Jeg har fått gjennomslag for å lovfeste flere rettigheter. I dag er ikke ettervern bare en mulighet, men en rettighet man har krav på. Vi har fått en bredere forståelse for at ungdommen selv er eksperten på sin egen situasjon og hva som er best for hun eller han. Lfb har også bidratt til at barnevernbarnas status i samfunnet har økt. På tross av en annerledes og ofte vanskelig start på livet beviser barnevernsbarna i dag at de kommer styrket og stolte fra det, forberedt på veien til et meningsfylt voksenliv! Hadde det ikke vært for de mange aktive og engasjerte medlemmene hadde vi ikke vært der vi er i dag.

2. Intervju med medlem nummer 3000:

- I dag har barnevernsbarn fått flere rettigheter og større økonomisk frihet, hva mer er det å kjempe for?
- Det er mer å kjempe for enn økonomi, det må normaliseres å være barnevernsbarn. Det må ikke forbindes med kriminalitet, narkotika osv. Vi må fremdeles jobbe for å bli hørt av politikerne.
- På hvilken måte har det vært til nytte for deg å være medlem?
- Det viktigste har vært å bli kjent med andre ungdommer i samme situasjon.
- Hvor møtes dere i dag, og hva gjør dere sammen?
- Vi møtes på landsmøtet, men også på møteplasser som er startet opp over hele landet. Vi har det sosialt og deler erfaringer.
- Kan du si noe om dine egne opplevelser i møte med barnevernet?
- De har vært imøtekommende, de har hørt på meg! De turte å ta til seg kritikk, samtidig som de kunne ta opp vanskelige saker til diskusjon.

Medlemsgrunnlag og representativitet

Så langt om landsforeningens aktiviteter. Med utgangspunkt i disse vil noen tema hentes ut og analyseres nærmere, men før jeg kommer så langt vil jeg stoppe ved et nødvendig spørsmål – et spørsmål som berører

landsforeningens representativitet. Hvem er det vi finner innen denne organisasjonen, og i hvor stor grad kan gruppen antas å være representativ for ungdom i barnevernet?

Brukermedvirkning ble i kapittel 2 gitt en forsøksvis definisjon. Den ene betingelsen her var at brukere måtte tilhøre en gruppe der de hadde det til felles at de hadde mottatt tjenester fra barnevernet – noe som er enkelt å fastslå for landsforeningens vedkommende. Den eneste betingelsen for å tegne medlemskap, er nettopp en nåværende eller tidligere kontakt med barnevernet. Noe av det som videre kjennetegner brukermedvirkning på gruppenivå, er handling *på vegne av* en gruppe. Koch og Koch (1995) understreker dette i ulike vendinger: En talsperson skal kunne legge frem en gruppes ønsker og behov, syn og prioriteringer. På bakgrunn av dette skal han kunne gå inn i drøftinger og avgjørelser som angår dem alle.

To spørsmål blir viktig når landsforeningens representativitet skal drøftes. For det første: Er (den valgte) lederen representativ for den gruppen han oppfattes å tale på vegne av? Har meninger og utspill feste i organisasjonens faktiske medlemsmasse? Og for det andre; er medlemsmassen representativ for den gruppen den antas å representere – er Landsforeningen for barnevernsbarn representativ for alle barnevernsbarn i Norge? Spørsmålene er viktig sett på bakgrunn av den store interessen som har vært for å lytte til det ungdommene kunne fortelle. I mange tilfelle er de blitt betraktet som legitime brukerrepresentanter, uten at legitimiteten er stilt noe spørsmålstegn ved, verken av landsforeningen selv eller dens tilhørere og medarbeidere.

I min undersøkelse har jeg ikke gått systematisk til verks for å undersøke landsforeningen faktiske medlemsmasse. Det som likevel er mulig å se, er at det lenge har vært noen få enkeltpersoner som har vært foreningens ansikt utad. Dette ser vi både i medias oppslag, og i de møter de har hatt med politikere og andre. Nils Arne Berger og Anita Lenes merker seg ut, og følges av noen andre. Nå er dette i seg selv ikke en indikasjon på manglende representativitet. At enkeltpersoner fungerer som organisasjonens ansikt utad er ikke uvanlig, enten vi ser på politiske partier, bedrifter eller frivillige organisasjoner.

Det er vanskelig å drøfte representativitet uten å skille landsforeningens virksomhet i ulike faser. Og om dette ikke utelukkende er et ledelsesspørsmål, så er det *også* det. Landsforeningens virksomhet under gammel og ny leder har hatt ulik karakter både når det gjelder prioritering av virksomhet og representativitet. I foreningens første to år var Nils Arne Berger leder, og utad fremsto leder og organisasjon som ett og det samme.

Tydelig ser vi dette i medias tekster, der Berger nærmest uten unntak er den som uttaler seg.⁴¹ Medlemstallene fra denne perioden er usikre, det finnes ingen medlemslister som er tilgjengelig i dag. Det som likevel er mulig å fastslå, er at det i denne perioden var lite indre aktivitet i foreningen. Det fantes ingen fylkeslag, og de ble avholdt få samlinger for medlemmene. Foreningen hadde et styre, og de hadde en leder. Det finnes en teoretisk mulighet for at medlemslistene var lange – men det var få eller ingen kanaler etablert for å sikre internt demokrati. Utad framsto Berger og landsforeningen som identiske størrelser. At landsforeningen i samme periode omtales som den gruppen som målbærer barnevernbarns meninger, er et tankekors. Deltagelse i den offentlige debatten begrunnes ut fra et demokratisk prinsipp. ”Svake” grupper skal komme til orde, og alle skal ha samme rett til deltagelse og meningsytring. Det er ikke gitt at en leder uttrykker foreningens mening, og for landsforeningens vedkommende bar mange av utspillene i denne perioden ikke foreningens meninger, men Bergers. Media henvendte seg til landsforeningen om mange og ulike tema. Berger synes å ta de fleste av disse utfordringene, og gav sine kommentarer uten nødvendigvis å ha samråd seg med sitt styre eller foreningens øvrige medlemmer på forhånd. Som en følge av hans opptreden; utadvendt, kritisk og mediebevisst fikk landsforeningen oppmerksomhet. Som ny og ikke så stor organisasjon var dette oppmerksomhet de sannsynligvis trengte, en oppmerksomhet heller ikke andre kunne unngå å se. Politikere som også ønsket – og trengte – medias positive søkelys kunne tjene på å gå i tospann med landsforeningen – eller med Berger.

Den sterke og taleføre leder er likevel ikke utelukkende en styrke for en organisasjon. Faren finnes for at de to – forening og leder – oppfattes som tilnærmet identiske størrelser, og at andre medlemmer blir tatt til inntekt for meninger de ikke har. Det finnes også en risiko for at en demokratisk prosess innen en organisasjon blir skadelidende. Det er viktig for valgte medlemmer i et styre å få være med på å sette dagsorden, og om ikke alle ønsker å stå frem i media kan de ønske å være delaktig i den prosessen som fører frem til medieutspill.

Det er vanskelig å hevde at landsforeningen i sin tidlige periode var representativ for landets barnevernsbarn. Men et forbehold; det fantes nok medlemmer i rekkene bak Berger og hans styre. Dersom også disse hadde vært mobilisert, ville også representativitet sannsynligvis øke. Gruppen syntes å ha et potensial for å representere en større gruppe, men dette potensialet ble i liten grad realisert. De som faktisk var delaktig i politiske, faglige og mediedebatter, var Berger og enkelte andre. Før jeg går videre, la

⁴¹ Her viser jeg til de undersøkte avisene; Aftenposten og Dagbladet.

meg understreke noe av det som også tidligere er skrevet; ingen av de informanter jeg har snakket med ønsker å underkjenne Bergers aktive periode. Om han ikke hadde vært der, og om han ikke hadde profilert seg selv og foreningen slik han gjorde, hadde grunnlaget for å drive videre også etter hans avgang vært et helt annet. Å berømme hans innsats betyr likevel ikke at han kan unndras kritikk. Kritikken rammer likevel ikke ham sterkest – men må rettes mot noen av de som var å finne rundt ham. Interessen for å høre på landsforeningen var stor. I politiske miljø, i fagmiljø og i departement. Ønskene om å lytte til barnevernsbarns erfaringer ved deres representanter var sterke. I mitt materiale finnes det imidlertid få som aktivt har stilt spørsmål ved hvorvidt de som kommer til orde faktisk kan betraktes som representative. Landsforeningen omtales som dem det gjelder, som barnevernbarnas stemme.

For de som kjenner barn, ungdom eller voksne som har vært under barnevernets omsorg vil det ikke være vanskelig å peke ut mennesker som ikke helt stemmer med beskrivelsen av de vi til nå har møtt blant landsforeningens talsmenn og -kvinner. Det er de mange som ikke noensinne kunne tenke seg å gå inn døren til Stortinget, aldri vil kunne entre en talestol, aldri ville vågd å stille opp til intervju med Dagbladet. Fordi de ikke føler seg lure nok, kloke nok, ordsterke nok. Etter sine egne vurderinger, og kanskje i overensstemmelse med andres. I den grad det er mulig å betrakte barnevernsbarn som gruppe finner vi mennesker med ulike historier, blant dem mange med en barndom preget av forsømmelse, overgrep og vanskjøtsel. Vi finner barn, ungdommer og voksne med svake sosiale ferdigheter. ”Dem det gjelder” handler dermed også om de barn og unge som ikke har så mange ord, som ikke er trygge, som ikke går inn i landsforeningen og som aldri blir hørt eller sett på andre måter enn som tall i statistikk over barneverntiltak og ungdomskriminalitet.

Da Anita Lenes overtok ledervervet sent i –98 var representativiteten noe av det hun, og etter hvert også landsforeningens styre, var opptatt av. De arbeidet aktivt med å få engasjert den potensielle medlemsmassen;

Jobben videre er å få aktivisert medlemmene og få dem til å ønske å være aktive. Det tar tid. Noen er redd for foreningen, den er ukjent og skremmende. Mye handler om å holde ut til de kommer, slik at de tør å være til stede og våger å engasjere seg oppriktig. Det tar tid å lære seg å være i en organisasjon for dem som ikke er vant til det. Denne tiden må de få. Vi prøver i alle fall å samle dem.

Å samle en medlemsmasse, å engasjere og aktivisere dem tar tid. Virksomheten vokser stadig, med økende medlemstall og voksende aktivitet

ut over i landet. Arbeidet med å samle medlemmer, med å bygge en organisasjon (mer) representativ for gruppen av barnevernsbarn, kan på sikt gjøre dem til en gruppe som mer enn tidligere henter sine meninger, standpunkt og ønsker fra et bredt lag av barn og ungdom. Dette vil kunne gjøre dem til en mer slagkraftig organisasjon. Prisen for arbeidet kan likevel paradoksalt nok bli høy. Som Anita Lenes gjentatte ganger har vært inne på, så krever medlemsbygging tid og krefter. Innflytelse på beslutninger og prosesser fordrer også en utadrettet tilstedeværelse og aktivitet, noe som er vanskeligere å få til i denne perioden. Ambisjonen om å drive en demokratisk organisasjon og unngå soloutspill, kan føre til mindre oppmerksomhet om virksomheten. Tydeligst kan dette merkes i medias minkende interesse etter lederskiftet. Medias interesse var ikke nødvendigvis å vise det brede bilde av barnevernsbarnas verden, men den illustrerende skjebnen, den salgbare historien. Da dette forsvant, avtok så også mediainteressen.

Et forsøk på å konkludere så langt: Landsforeningen syntes i sin tidlige periode ikke å være representativ for den gruppen de stod som talsmenn for; barnevernsbarn i Norge. Nå synes utviklingen å gå klart i retning av økt representativitet; med en voksende medlemsmasse, med økt vekt på organisasjonsbygging, og med økt lokalt engasjement. Et paradoks anes i dette. Interessen slik den lar seg observere fra utsiden, var større før enn nå. Ved å gå noe nærmere inn i datamaterialet nyansers bildet noe. Den utadrettede virksomheten finnes, om ikke så profilert som tidligere. Samarbeidet vokser i det stille. Gjennom sin tiltagende representativitet, synes landsforeningen å fylle den første betingelsen for brukervedvirkning på gruppenivå. Ikke alene ved at de faktisk har mottatt tjenester fra barnevernet, men ved at de i kraft av dette også synes å bli oppfattet som legitime brukere også av andre. Dette gir mulighet til å ta dem i bruk – som det gir mulighet til å agere som bruker.

Kapittel 5: Brukerens fortelling eller den brukte fortelling?

Deres framstillinger pretenderer ikke å være objektive eller saklig sett korrekte. Den største verdien ligger i eksponeringen og styrken i det følelsesmessige innholdet, som er blitt ignorert og fornektet (Ustvedt Christiansen I: Ringheim og Throndsen 1997:156).

Gjennomgangen av landsforeningens virksomhet er ikke uttømmende. Det skulle likevel være mulig å få et inntrykk av aktivitetenes mangfold, så vel som innblikk i noen av de kontakter medlemmene har etablert med personer og instanser.

De følgende to kapitler vil vies landsforeningens rolle i norsk barnevern, med noe ulike innfallsvikler: Foreningens innflytelse er lettest å etterspore ved å se på hvilke konkrete resultat den har oppnådd, noe som også skal gjøres. Før jeg kommer så langt, ønsker jeg å stoppe et noe annet sted: Om innflytelse endelig vises i resultat, er det likevel betydningsfullt hvilke aktiviteter eller ressurser som settes inn i forsøkene på å oppnå innflytelse. Formulert på denne måten synes innflytelsesprosessene rasjonelle og mulig å fange: handlinger velges, resultat oppnås. Bildet er naturligvis svært forenklet. Landsforeningen agerer ikke utelukkende som en målbevisst gruppe som kalkulerende velger sine virkemidler i den hensikt å oppnå tilsiktet effekt. De er en gruppe ungdommer med noen fellesinteresser, og mange egne meninger. De handler noen ganger i avklart enighet med resten av gruppen, andre ganger på eget initiativ og annerledes enn andre. Det rasjonelle må også suppleres med det relasjonelle; landsforeningen har ikke vært alene om å velge sine handlinger, heller ikke den form eller innhold disse skulle ha. Publikum har bestått av politikere, fagfolk og presse, alle med noen meninger om hvilke bidrag de ønsket av foreningens ungdommer. Og tilbud og etterspørsel har en tendens til å regulere hverandre. Hva kan de så tilby? Og hva etterspørres?

Vi har ikke noe annet enn historiene våre!

Landsforeningen ønsker at mennesker skal forstå hva det innebærer å være barn i barnevernet. De ønsker at deres erfaringer skal bli tatt på alvor, slik at de gjennom sin delaktighet kan yte bidrag også i utformingen av et fremtidig barnevern. De ønsker at barnevernsbarn skal bli stolte og sterke i

kraft av hvem de er som enkeltpersoner, og i kraft av de erfaringer de har. De ønsker å gi barnevernsbarn en stemme:

Gjennom all vår aktivitet og virksomhet ønsker vi å gi barnevernsbarn en stemme som blir hørt i mange forskjellige sammenhenger. Vi arbeider for å bedre rettigheter for barn og unge under omsorg, samt for å endre stereotype oppfatninger om barnevernet og barnevernsbarn.⁴²

I presentasjonen av landsforeningens aktivitet vises det til en rekke handlinger utført med disse mål for øye. Aktivitetene spenner fra sammenkomster og formelle møter av og for ungdommene, til møter med politikere, forfating av høringsuttalelser, og til deltagelse i undervisning, på konferanser og seminar. Det ungdommene hele tiden har vært opptatt av, det som konstituerer dem som gruppe, er de erfaringene de har gjort seg som barn i barnevernet. Det er disse opplevelsene de ønsker å dele, for på den måten å kunne få andre til å forstå. Det er erfaringene som utgjør deres viktigste kompetanse i møtet med fagfelt og politikere.⁴³

Hvordan kan vi få folk til å skjønne dette? Fagfolk sier det på en måte som gjør det uforståelig. De må ha noe å beskytte seg bak, de har teoriene sine, eller forskningen, vi har bare oss. Vi har ikke noe annet enn historiene våre.

...sier Anita Lenes. Og formulerer samtidig det som mer enn noe har vært etterspurt fra landsforeningens ungdommer: Historiene. Etterspørselen lar seg forstå ut fra det behov fagfelt og politikere hadde for å forme ut en praksis og en politikk i overensstemmelse med det brukerne hadde behov for og ønske om. Å imøtekomme brukere krevde innsikt i og forståelse for deres erfaringer – noe som igjen krevde tilgang på disse erfaringene.

I et samfunn der også brukers stemme skulle høres, trengte fagfolk så vel som politikere å synliggjøre sin interesse for brukernes kunnskap. Ved å invitere en eller flere egnede brukere som kunne fortelle om sine erfaringer, syntes (noen av) brukermedvirkningens betingelser å være innfridd. En ukritisk bruk av brukers fortelling kunne imidlertid også gjøre ungdommer og andre til brukermedvirkningens alibi; vist frem på konferansen som det ekte og autentiske barnevernsbarnet. I historiene ligger muligheten både for å være bruker – og for å bli brukt. Før jeg går inn på landsforeningens fortellinger vil jeg stoppe ved fortellingen som sådan.

⁴² Sitatet er hentet fra landsforeningens nettside; barnevernsbarna.no

⁴³ Se blant annet lederartikkel i *Framtidens voksne* 1:1997

Hvorfor synes den så ettertraktet? Finnes det noe fortellingen formidler, som vanskelig lar seg formidle på andre måter?

Hva er det med fortellingen?

Hvis vi ikke hadde fått billedliggjort deres situasjon, eller sett hvordan det var i virkeligheten, på den måten som landsforeningen greide å bringe fram, så er jeg ikke sikker på at vi hadde fått det til (*gjeninnføring av ettervernet, forf.anm.*) – i hvert fall overbeviste de meg om at det var riktig å gjøre det (Sylvia Brustad).

Jeg tror faktisk politikernes interesse for barnevern går gjennom enkeltsaker. Når du ser at et enkelt barn har vanskeligheter, faller noen skylapper fra øynene dine og du ser plutselig at verden ikke er god for mange barn (Grete Fossum i *Framtidas voksne 3:1998*).

Det begge sitatene peker på, er den tyngde som tillegges personlige formidlede erfaringer; landsforeningens ungdommer viser gjennom sine fortellinger hvordan "virkeligheten" ser ut. Gjennom å se eller høre om enkeltsaker "faller noen skylapper", og det blir mulig å se noe som ikke før var sett. Eksempelet formidlet gjennom fortellingen blir viktig, sann og nødvendig for å forstå. Som politikere med et ansvar for og engasjement i barnevern, trenger både Brustad og Fossum kunnskap om feltet. Både for å kunne fatte best mulige vedtak, og for å ha legitimitet overfor det feltet de skal betjene. De trenger faktiskunnskap, og de trenger mening – forstått som den betydning mennesker tillegger hendelser. Kunnskap kan søkes via ulike veier. Vi finner et bredt spekter av bøker, rapporter og artikler som hver for seg kan bidra til økt kjennskap til barnevernsfeltet – det være seg om tiltak, bestemmelser eller evalueringer. Felles for disse er at de med få unntak er forfattet av forskere og/eller fagfolk. Disse er ikke nødvendigvis enig med hverandre i sine fremstillinger. Barnevernets utfordring synes ikke i første rekke å være mangel på ekspertise, men mangfoldet av (uenige) eksperter. Ser vi tilbake i tid, der hegemoniet var tydeligere, aner vi ekspertisens fortellingens mer allmenngyldige karakter. Fundert i religiøse eller vitenskapelige forklaringer ble det gitt forholdsvis klare anvisninger for rett og galt, godt og dårlig. Å motsette seg de råd som ble gitt, ble forespeilet resultater alt fra utidig bortskjemthet til regelrett fortapelse.

Det kan synes som om personlig formidlet fortelling utfordrer noe av det som tidligere har vært regnet som (mer) sikker kunnskap i barnevernet. Ikke nødvendigvis til fortrenning for en mer tradisjonell kunnskapsoppfatning, men som en nyansering. Den vitenskapelig funderte kunnskap har sin nødvendige plass også innen barnevernet, men utfordres mer enn før av den kunnskap hver enkelt forventes å inneha. De sterke forventninger som

finnes til den enkeltes deltakelse i problemforståelse og tiltaksutforming, må innebære at det enkeltpersonen kan, vet og tenker også er en type kunnskap som må ivaretas for å oppnå de gode løsninger.

Vekten på den enkeltes fortelling er mer fremtredende også i barnevernets nyere litteratur. Ulike forfattere understreker nødvendigheten av å lytte til og ta utgangspunkt i de erfaringer brukere har gjort seg (se blant andre Backe-Hansen og Havik 1997, Sandbæk og Tveiten 1996, Angel 1999, Koch og Koch 1995), og enkelte velger også fortellingen som viktigste presentasjonsform (se Ringheim og Throndsen 1997, Arnet 2000). Mens faglitteratur i tradisjonell forstand bruker sitat som korte illustrasjoner, lar de to sistnevnte bøkene fortellingene stå på egne ben. Fortellingen i seg selv, den ene eller de mange ved siden av hverandre bærer klare budskap om handlinger så vel som følelser og inntrykk. Lignende spor er det mulig å finne i bøkene av noe mer tradisjonell faglig art. Både hos Koch og Koch og Angel finner vi informanternes helhetlige fortellinger som grunnlag for videre analyse.

Så langt er noen sider ved fortellingen antydnet; den synes å tillate innsikt og gi kunnskap som også er viktig for handling. Videre synes den som kunnskap å ha en annen formidlingsform, mulig også en annen troverdighet. Jeg vil gå noen steg videre for å forsøke å bedre forstå fortellingen generelt, og landsforeningens fortellinger spesielt.

Fortelling er et begrep de fleste har kjennskap til og tanker om. Å gi begrepet et fullstendig dekkende innhold, er imidlertid et stort prosjekt. Svært mange teoretikere har brukt begrepet, med ulike referanserammer og ulikt innhold. Gjennom de senere år har det vært en voksende interesse for fortellingen innen så ulike fagområder som litteraturvitenskap, organisasjonsteori, kommunikasjonsteori og psykiatri – for bare å nevne noen. Begrepet kan åpne for det vide så vel som de smale begrepsinnhold. Det kan gjøres omfattende nok til å gripe det meste – eller det kan presses inn i stramme rammer. Crawford omtaler ”mennesket som en fortelling”, og fortolker mennesket som et evig fortellende vesen. Ikke utelukkende ut fra sine ord, men med hele sin fremtoning – sin mimikk, sin måte å bevege seg på, sin holdning, sin stemmeføring og sin klesdrakt. Fortellingen blir en altomfattende menneskelig aktivitet, tilstede i enhver handling, i et hvert møte (Crawford 1994). En annen tilnærming finnes hos enkelte som har gjort fortellingen til et felt for sin forskning – Labov er blant dem som hevder at fortellingen kan avgrenses ved at dens enkelte ledd defineres. Er ikke disse alle til stede, er en tekst heller ikke å betrakte som en fortelling (Labov 1972). Mellom disse ytterpunktene vil det finnes mange mulige posisjoner.

Mitt utgangspunkt er verken å analysere mine informanter som evige fortellende vesen, eller å analysere deres fortellingens bestanddeler. Derimot vil jeg forsøke å komme nærmere det de selv viser til som sine viktige bidrag, og det fagfelt, media og politikere har etterspurt; fortellingen om deres liv, eller ungdommenes kunnskap formidlet i fortellingens form. Hva er det som gir fortellingen en slik status som formidler av ”virkeligheten”? Hvilken kunnskap er fortellingen bærer av?

Fortellingene om verden og i verden er utallige. Hver på sin måte griper de noe av verden slik den er observert – og slik den er opplevd (Hydèn 1997). En fortelling framstiller og forklarer individuell erfaring ved at den ordner elementer og hendelser, skaper sammenheng og helhet for den som forteller og den som lytter. Psykologen David Polkinghorne beskriver fortellingen som

....a form of 'meaning making'. /.../ Its particular subject matter is human actions and events that effect human beings, which it configures into wholes according to the roles these actions and events play in bringing about a conclusion (Polkinghorne 1988:36).

Fortellingen knytter hendelser sammen i en årsakssammenheng. Den ene handlingen kan imidlertid ikke forklares som et resultat av den andre etter strengt logiske forklaringer. Mening og betydning kan ikke forklares gjennom et logisk og rasjonelt språk. Jerome Bruner trekker et skille mellom fortellingen på den ene side og det velformulerte logiske argument på den andre, i et forsøk på å tydeliggjøre disse skillene. Det finnes to ulike kunnskapsformer, hevder han – henholdsvis den narrative (fortellende) kunnskap og den vitenskapelige, paradigmatisk kunnskap. Disse måles etter ulike standarder, og har sine egne grunnleggende krav til formulering og sannhet. Begge kan de brukes for å overbevise sin lytter. Men hva de faktisk kan overbevise om er forskjellig:

...arguments convince one of their truth, stories of their lifelikness. The one verifies by eventual appeal to procedures for establishing formal and empirical proof. The other establishes not truth, but verisimilitude (Bruner 1986:11).

Et narrativt perspektiv handler mer om å søke sammenheng, mening og noe vi kan tro på som riktig. I fortellinger spør vi ikke bare etter sannhet, men også etter noe vi kan innbille oss er riktig. En narrativ forståelse og tilnærming handler mer om troverdighet enn empirisk gyldighet (ibid). Fortellinger kan være ”virkelige” eller ”innbilde” uten at de mister sin kraft

som historie. På et vis er fortellinger alltid fiktive fordi de uttrykker en versjon av mange, nemlig fortellerens versjon. Fortellingen viser mening, og har sin styrke i troverdighet og livslighet. Når vi lytter til en god fortelling, skaper den som forteller en "narrativ sannhet". Narrativ sannhet er det vi har i tankene når vi sier at en historie er god, at en forklaring som gis, virker overbevisende – det viser vår forståelse av at en hendelse, en erfaring fremstilles troverdig. Den avhenger av indre sammenheng og sluttethet og i hvor høy grad sammenføyningen av de enkelte deler tjener et estetisk formål (Gudmundsdottir 1997).

Fortellinger eller narrativer er så utbredt i vår kultur hevder Gordon Wells, at de nærmest skaper menneskets virkelighet. Menneskets virkelighetsoppfatning er som et konsentrat av alle opplevde fortellinger - ikke bare de fortellinger vi har hørt, men også de anekdoter, forklaringer og antagelser som brukes i vår daglige samtale, i våre stadige forsøk på å forstå den verden vi lever i og de erfaringer vi gjør i den (Wells 1986, Gudmundsdottir 1997). Historiefortelling er også en gammel menneskelig aktivitet. Gjennom generasjoner har foreldre fortalt historier til sine barn. For å underholde og avlede, men også for å formidle meninger, moral og sanksjoner. Fra vi var ganske små lærte vi noe om de slemme og de snille. Askepotts uegennytte og mildhet gav henne stor gevinst, mens heksens ondskap sendte henne på rettferdig vis inn i vedovnen. Eventyrene formidler holdninger til godt og ondt, på samme måte som religionenes historier. Antagelig har man i uminnelige tider visst at historiene formidler noe annet et de mer distanserte ordene. Historiene gir oss bilder; egne bilder, knyttet til de erfaringene vi har gjort oss gjennom levd liv. De skaper stemninger som ikke passer inn i ord, men som mer ligner mer fornemmelser, følelser. De er subjektive, og kan være sterke. Gode historier åpner en vei inn i oss selv til de deler av oss som ikke har ord. Fortellingen kan åpne for nærhet, og minner skaper nærhet til den historien som en gang var. Gjenkalling av historier kan vekke et gjenskinn av følelsene som oppsto den gang. Skammen, yrheten, begeistringen. Fortellingen åpner også for nærhet til den som blir gjort til deltager i historien, den historien fortelles til. For fortellingen trenger sin tilhører så vel som sin forteller, og er slik i sitt fundament relasjonelle (Hydèn 1997). Historien fortelles ikke bare *om* noe, men også *til* noen. Slik vil fortellingene ha en funksjon i konstituering av menneskelig fellesskap, de vil også kunne fylle viktige funksjoner i menneskets bevissthet og meningsdanning. Fortellingen er både den form vi bruker når vi skal beskrive for andre hva vi har gjort og opplevd, og den form andre bruker for å gi oss tilgang til sin virkelighet.

Jean-Francois Lyotard trekker ikke ulikt Jerome Bruner et skille mellom to ulike kunnskapsformer – henholdsvis den (natur)vitenskapelige og den

narrative kunnskap (Lyotard 1984). Vitenskapelig kunnskap er viktig hevder han, men den representerer langt fra den totale kunnskapsmasse. Den har alltid eksistert i tillegg til, og i konkurranse og konflikt med den narrative som består av elementer av praktisk viten ("know how", "knowing how to live", "knowing how to listen" etc.), og som er knyttet til hverdagslivets skikker og sedvaner. Narrativ kunnskap skildres som en fortellende kunnskapsform – gjennom fortellinger formidles noe om menneskers opplevelse om suksess og feiltrinn, om problemløsninger og hell (Lyotard 1984, Schreyoegg 2002).

Diskusjoner om hvorvidt fortellingens kan ha status som gyldig kunnskap eller ikke kan føres langt videre enn dette. Refleksjonen er imidlertid påbegynt – ikke avsluttet. Jeg henter den frem noe senere, når jeg ser nærmere på hvilke diskursive utfordringer som også kan finnes i landsforeningens møte med sine omgivelser. Av gjennomgangen så langt vil noen elementer særlig ha betydning i videre analyse av fortellingen som formidler av virkelighet. Fortellingen - det narrative - er i sin natur en språklig uttrykksform som skiller seg fra det beskrivende, det argumenterende og det foreskrivende. Likevel kan fortellingen ha i seg alle disse bestanddelene, samlet og overlevert i et hverdagslig språk som muliggjør gjenkjennelse så vel som godkjennelse.

Barnevernbarnas fortellinger

Å dele nære, såre og vanskelige opplevelser er en dypt personlig handling. En fortelling formidler ikke utelukkende informasjon, men sier også noe om hvem en person er, og hvilket bilde han har av seg selv. En historie eksisterer i rommet mellom en forteller og en tilhører. Den blir skapt av fortelleren, men utformes i samspill med sitt publikum. Publikums respons – om den er taus eller uttalt, vil bidra til å bekrefte eller justere dette bildet. Viten om dette gjør blant annet at fortellingen anses som godt egnet i en terapeutisk sammenheng- å få fortelle, og å bli betraktet som verdig til å bli hørt, er for mange en ny erfaring. Historiene som fortelles i en terapeutisk sammenheng gir også klient og terapeut sammen en mulighet til å nyskrive historier, og slik legge til rette for å konstruere nye handlingsmønstre i hverdagen (Lundby 1998). Erfaringer fra terapirommet kan med forsiktighet nyttes i møte med ungdommens fortellinger, og vi finner også ordet brukt av dem selv:

Det er først nå at jeg er sterk nok til å holde foredrag, det er en slags terapi, en måte å få ut all frustrasjon, aggresjon og skuffelse. Første gang jeg holdt foredrag gikk det opp for meg hva jeg egentlig hadde opplevd, det var tyngre enn jeg trodde. Jeg ble utrolig sliten og fikk

vondt i hodet, hadde aldri tenkt på det jeg hadde vært igjennom i en helhet.

Anonym jente, 19 år
i Framtidas voksne

Dette korte utsnittet, forfattet av en anonym 19-åring er en påminning om fortellingens styrke. Det er ikke bare en tilhører som kan bli grepet av fortellingens livslighet og troverdighet – også for den som forteller kan nye sammenhenger og mønster tre frem. Hva denne jenta opplevde etter for første gang å ha fortalt sin historie kan vi ane, men ikke vite. Ikke annet enn at hun ble ”utrolig sliten og fikk vondt i hodet” – og at hun gradvis begynte å se sin historie i en sammenheng. Jeg vet ikke mer om denne jenta enn det hun selv forteller i sin tekst, og kan ikke hevde at hennes opplevelse er representativ for de andre fortellende ungdommene. Styrke og såbarhet er individuelle størrelser. En ungdom som har bearbeidet sine erfaringer og fått dem noe på avstand vil være langt mer rustet til å møte sitt ”publikum” enn den som begynner sin erkjennelsesprosess på en scene.

Offerets fortelling

Veien fra terapirommet til scenen er lang. I terapien er relasjonen mellom forteller og terapeut helt sentral. Sammen møter de utfordringen i å gjenfortelle på måter som gjør det mulig å forstå opprinnelsen, meningen og betydningen av klientens lidelser, samt se hvordan disse kan gjenfortelles på måter som gjør forandring mulig og oppnåelig (Bruner 1990, Lundby 1998). Når en ungdom entrer en scene for å fortelle sin historie til et lyttende publikum, er ikke nødvendigvis fortellingens innhold kvalitativt endret. Også her eksisterer historien i rommet mellom en forteller og en tilhører. Men et publikum må nødvendigvis ha en annen posisjon og et annet ansvar for tilbakemelding enn det terapeuten har. Endringsarbeid og nyfortelling av historien hører sjelden til i møtet mellom forteller og publikum, og fortelleren kan bli både sårbar og alene. Randi Talseth er blant dem som har vært opptatt av nødvendigheten av å skille på hvilke historier som bør fortelles hvor:

Jeg tror det er viktig å skille på hvor man sier hva. Formidlingen av hvordan det oppleves å være en som lever under barnevernets tiltak bør tilhøre rommet mellom behandler og ungdom. Det er ikke alle historier som hører hjemme i det offentlige rom! Da må man gi eksempler som konkretiserer ulike politiske standpunkt, men ikke drive egenformidling. Det blir feil for ungdommene selv. Jeg opplever at både media og fagfolk er ute etter historier.

Refleksjoner som dette var lite fremtredende i landsforeningens tidlige år. Perioden er preget av de mange invitasjoner. Foreningens representanter var ettertraktet som bidragsyttere i konferanser, i undervisning og på seminarer, der de gjerne ble bedt om å fortelle om sine opplevelser som barn i barnevernet. For landsforeningens ungdommer var forespørlene overveldende. Ungdommer som lenge hadde kjempet for å bli hørt ble brått ettertraktede foredragsholdere for de samme personene de hadde kjempet sine kamper med. Thomas forteller i boka *Løvetannbarn*:

...der møtte jeg ei av jentene jeg hadde vært på kjøret med i Bergen. Hun var blitt nykter, vakker og nyfrelst. Sammen reiste vi rundt og holdt foredrag om hvordan det var å vokse opp som barnevernsbarn. Folk var så sultne på å høre. Vi ble invitert til departementet, til fjernsynsdebatt og ungdomsprogram på NRK. Og til Sosialhøgskolen i Trondheim, der jeg fortalte om livet mitt (Ringheim og Throndsen 1997:120).

Thomas er ikke alene i sin oppfatning av publikums ”sult på å høre”. En periode synes noen av landsforeningens ungdommer å være ”reisende i livshistorier”, ivrig i sitt møte med et spørrende fagfelt. Uten å kjenne til alle møter og alle fortellinger, støtter jeg meg på uttalelser både fra Nils Arne Berger og Anita Lenes når jeg antar at mange av møtene var i store forsamlinger med en forteller og mange tilhørere. Med en ungdom på podiet, og salen fullsatt av sosialarbeidere, studenter, politikere. Ungdommene var overveldet over forespørlene, og arrangører var takknemlig for de bidrag ungdommene kunne gi. Refleksjonen rundt form og fortelling var mindre uttalt; hva forventet ungdommene at deres fortellinger skulle bidra til, og hva kunne omkostningene være? Og hva forventet arrangører og tilhørere på sin side at dere eventuelle bidrag skulle være? Randi Talseth retter skarp kritikk mot måten barnevernsbarna er blitt brukt på:

...sånn som jeg har observert bruken av barnevernsbarna, så har de vært billedligjøringen eller konkretiseringen av hvor vanskelig barn kan ha det. Dette blir etter min mening en følelsesmessig kommunikasjon som understreker elendigheten, offerrollen, hvor trasig alt har vært. Ungdommene har blitt hengende der. Fagfeltet som sådan har brukt dette som en dokumentasjon for hvor lite barnet har blitt ivaretatt, og de kan jeg se behovet for – men det blir helt feil når det er enkeltpersoner som skal synliggjøre det på den måten /.../ Når du snakker om unger og rusmisbruk får du Pål Andre fra Drammen opp. Snakker du om incest får du Mariann Oshaug opp. Og Nils Arne Berger er blitt barnevernsbarnet. I alle fall var han det

en periode, nå er han nok på vei ut av det bildet. Han var inkarnasjonen av barnevernsbarnet. Det er lett for at det er noen få som blir ansikter på et problem, det er en kjempebelastning, og fallhøyden blir stor. En kan risikere å fortsette offerrollen inn i en mer offisiell sammenheng, også bli kutta og ikke lenger få være med. Det er en voldsom sterk opplevelse for en ungdom. De kan virkelig stupe.

Ungdommer kan – ved gjentatte ganger å fortelle sin historie – bli plassert, eller fastholdt i en offerrolle. Ved å få en posisjon som ”det inkarnerte barnevernsbarnet”, ved stadig å få understreket offerrollen risikerer ungdommer å få bekreftet en rolle ikke som den handlekraftige medvirkende brukeren, men som det evige offer. Det går ikke frem av mitt materiale hvorvidt dette har skjedd med enkeltungdommer i landsforeningen – den videre drøftingen vil være en refleksjon over muligheter og farer som finnes i dette. Det er lett å følge Talseths bekymring. Det som var fortellingen fremfor noen i landsforeningens tidlige periode, var om de mange svik. Noe kan leses ut avisoppslag, mer kan finnes ved illustrerende fortellinger i *Løvetannbarn*. Om igjen og om igjen finner vi de ”rene, sterke og vakre”⁴⁴ – men også de ulidelige triste historiene. Balansegangen mellom å være sterk forteller og offer er hårfin.

Å inneha en offerrolle er en tvetydig posisjon, hevder Nina Karin Monsen. I vårt samfunn oppnås ikke bare legitimitet ved å vise til egen innsats, men kan også oppnås ved å vise til sine livsproblemer, påført av andre. Offerrollen er ikke nødvendigvis den avmektige; offeret kan tvert i mot fremstå som både handlekraftig og mektig. Offeret er, hevder Monsen videre, ikke bare godt egnet som mediastoff - men er også en rolle mange mennesker ønsker å være i:

Å fortelle at en er et offer, enten det er for andre mennesker eller for omstendighetene, blir ikke fortalt hviskende og flaut. Tvertom, den som snakker om seg selv som et offer, virker ofte selvtretferdig og selvtilfreds (Monsen 1992:3).

Monsen viser hvordan offerbegrepet i sin opprinnelige form var knyttet til religion, en kobling som ikke lenger er en nødvendighet i vårt samfunn. Et offer kan også være et menneske eller en gruppe, utsatt for et samfunnssystem som ikke prioriterer dem og deres behov. I den store gruppen av mer eller mindre fast etablerte organisasjoner innen sosialetaten

⁴⁴ Psykiater Finn Skårderud bruker ordene når han omtaler boka Ringheim og Throndsens bok *Løvetannbarn*. Han skriver blant annet: ”Historiene berettiger seg selv. Det er sterke, rene fæle og vakre historier.” (Dagbladet 03.11.97)

er det ikke vanskelig å finne eksempel på grupper som opplever seg nettopp som offer. Det mest kjente – og mulig det klareste – eksempel er Landsforeningen Rettferd for Taperne. Foreningen ønsker å hjelpe blant andre

...skoletapere, seksuelt misbrukte, feilplasserte i skole-, barne- og fosterhjem og alle som kommer i konflikt med sosialkontoret, barnevernet, trygdekontoret, mobbeofre, psykiske pasienter og krigsbarn.⁴⁵

Felles for foreningens medlemmer er at de har møtt manglende forståelse hos de kommunale, fylkeskommunale og statlige etater som skulle ha hatt ansvar for dem. Gruppen velger å markedsføre sin rolle som offer - eller som taper - og i kraft av denne retter de sine krav mot de instanser de mener har feilet. Noen av de samme trekk finner vi innen enkelte former for selvhjelpsvirksomhet. Berg-Nilsen viser til Wendy Kaminer når hun skriver at mange selvhjelpsgrupper fungerer slik at den ytterligere bekrefter en offerposisjon: Gruppemedlemmene anklager omgivelsene som angivelig skal være skyld i deres plager. En del av gruppene hevder hun videre, kan havne i en fallgrube som bare tilsynelatende fører til oppgivelse av offeridentiteten: Hovedpoenget er å få enda mer tro på seg selv, og denne selvtilliten kan pådyttes uten at den inkluderer den nødvendige selvinnsikt. Refleksjon over eget bidrag til situasjonene mangler, likeledes kan vurderingene over rimeligheten i de ulike anklagene mangle. Gjennom selvtilliten skal gruppens medlemmer settes i stand til å tåle de fleste typer motgang, og iherdig stå på sin rett. Alt for sjelden fokuserer gruppene på hvordan leve med sorg, smerte og begrensede livsmuligheter. En krenket selvgodhet er behageligere enn et selvoppgjør. Fra å være et tafatt offer, kan man bli et krevende og offensivt offer (Kaminer 1992, Berg-Nilsen 1992).

Landsforeningens ungdommer ønsker ikke å være noe offer. Av denne grunn har de blant annet takket nei til å være medlem i taperforeningen, der de tidlig ble invitert inn. Desto mer viktig blir så Talseths bekymring. Kan det være slik at landsforeningen blir fastholdt i en offerrolle de verken ønsker eller er bekvem med? Heller ikke her er det mulig å gi uttømmende svar. Men dersom foreningens eneste bidrag til politikere og fagfelt er historiefortelling som ikke gir resultater ut over medfølelse stillhet eller overveldende applaus, kan ungdommene bli fastholdt i en uønsket offerposisjon. Mulig som det mektige offer – likevel som offer.

⁴⁵ Sitatet er hentet fra organisasjonens nettside: <http://www.ektoplasma.no/taperne>

Hvordan møter så omgivelsene offerets fortelling? På den ene siden hevder Monsen, kan møtet med et offer vekke en ubestemmelig følelse av skyld. Hvorfor gikk jeg fri? Hvorfor har jeg møtt så få problemer i mitt liv? Og når blir det min tur? Den andre reaksjonen er en ubetinget medlidenhet og beundring - for mennesket som har opplevd og overlevd det umulige. Skyldfølelse og ubetinget beundring danner sjelden et godt grunnlag for likeverdige møter. Det kan også anes spor av skyldfølelse bak noen av de reaksjonene Randi Talseth viser til:

Landsforeningens ungdommer har hatt gjennomslag på en måte som også kan være en fare. I den forstand at når du ruller ut løperen til kongen, til Storting og hele pakka, så gir det... det er ett eller annet med at det rører noen følelser hos oss mennesker, særlig oss voksne, vi blir lydhøre og lar dem nesten få en uforholdsmessig stor plass, alt gikk så fort. Det blir også feil, for det blir ukritisk.....

Landsforeningen representerer en av de mest sårbare gruppene i vårt samfunn; de barna som er sviktet. Ikke bare av sine egne foreldre, men av de mange rundt som ikke grep inn. Den dårlige samvittigheten har gode vilkår. Det er smerte forbundet med å se at noen – gjerne de svakeste – faller på utsiden av velferdssamfunnets muligheter. Samvittigheten er ikke nødvendigvis den mest rasjonelle egenskap vi har. Om den gjør oss menneskelige og medfølende, kan den også gjøre oss dumme. I et anfall av dårlig samvittighet over for liten tid med våre barn lar vi dem få det de ønsker, enten de er penger, godteri eller leker. Vel vitende om at det ikke er dette som på sikt gjør dem best. Overmannet av dårlig samvittighet kan politikere, fagfolk og studenter legge seg flat for de forsømte – enten disse er barn av rusmisbrukere, barn i barnevernet eller andre. Eller samvittigheten kan gi seg utslag i velmente og ukritiske tilbakemeldinger:

Det de spurte om var historiene våre. Vi ble pyntedokker. Det hendte at det ble gitt karakter på konferanseinnslagene – og vi fikk alltid full pott. Ikke fordi innholdet var så bra. Vi var pynt. En slags brukere. Etter hvert forandret det seg. Vi ble spurt om vanskeligere ting, og mye sa vi nei til. Selv om vi ble spurt om andre ting var responsen lik. Alt var bra. I tillegg fikk vi mange løfter i pausene. Og under middagen. Men det skjedde jo aldri noe.

Nils Arne Berger⁴⁶

Fraværet av konstruktive, gjerne kritiske tilbakemeldinger har noen av ungdommene savnet. ”Vi vet vi har gjort mange feil” sier Anita Lenes –

⁴⁶ Fra telefonintervju med Nils Arne Berger april 2002

”men så si det til oss, da!” Ikke bare den velmente rosen, men også fraværet av respons har vært kritisert. Etter å ha fortalt sine historier, noen ganger i krasse og provoserende vendinger, er stillheten total. Ingen sier noe, ingen spør:

”Barnevernet har i hvert fall ikke æren for at jeg står her i dag. Kanskje heller det at de sa de ikke hadde trua på meg.” I den aller største kongressalen i Folkets Hus høres bare svak knitring fra rullingspapiret til en røyksugen kurator fra Grenland. To hundre barnevernsarbeidere har ingen flere spørsmål. Ingen flere kommentarer. Seansen er over. Han får høflig applaus. Han får blomster på vei ned fra talerstolen. Han får klapp på skulderen. Men Nils Arne kjenner seg tom. Helt tom. ”Lite å være nervøs for. Men hvorfor blei det ingen debatt? Var jeg for lite krass?” hvisker han ved utgangsdøra. Men det er ingen som svarer (Ringheim og Thronsen 1997:10/11).

Å være fortellerens publikum er ingen umiddelbart enkel oppgave. I den grad det finnes en ”fortellingens natur” må dette være å tro på denne som formidlet opplevelse eller erfaring. Vi stiller sjelden spørsmål ved andres fortellinger dersom disse ikke åpenbart er i strid med det vi selv forstår som sant. Ungdommene åpnet gjennom sine fortellinger for innblikk i egne opplevelser og egne følelser. Disse var vel egnet for ettertanke, men langt vanskeligere å debattere. Nils Arne Berger ønsker seg debatt, og ønsket er forståelig. I Folkets Hus fortalte han om sine opplevelser. Om holdninger han hadde møtt, om å bli fratatt kontrollen for eget liv. Om å bli stemplet som klient. I forsøket på å engasjere forsamlingen, formulerer han seg så krast han kan - ...”men det er ingen som svarer”. Spørsmålet er om fortellinger i foredrags form er egnet til å skape debatt mellom forteller og tilhører. I møtet med en forteller velger vi å tro eller ikke tro, og fortellingens gjensvar har gjerne form av en egen fortelling eller utdypende spørsmål. Sjelden kritikk. Publikum møter i ytterste konsekvens det blottstilte barnevernsbarnet. Med sine ”sterke, rene, fæle og vakre historier” (Dagbladet 03.11.97). Møtet med ungdommenes historier er ofte sterke. Sterke møter krever ettertanke – og ettertanken har ikke alltid så mange ord. En ungdom formulerte dette for noen år siden slik:

Det blir veldig stille og rolig. Mange synes det høres såpass sterkt ut, egentlig får de et lite sjokk. De liksom våkner litt: det er ikke sånn at de hører – de lytter mer. Det er stor forskjell på å høre og lytte. Så de

legger merke til hva jeg sier. Det er ikke alltid de tør å stille spørsmål.⁴⁷

Stilheten som følger historien, betyr ikke nødvendigvis at historien ikke berører eller engasjerer. Historier kan vekke sterke følelser hos tilhøreren – det være seg oppgitthet eller beundring, henholdsvis over systemets feiltrinn og ungdommens styrke. Fortellingens bidrag finnes i kraft av sin styrke, sin troverdighet og autensitet. Vanskeligere er det å se fortellingene som innspill til debatt. Hva skal kritiseres? Og hvordan skal en debatt formuleres for å bli konstruktiv? Mens en forteller kan forvente og ønske respons, kan en tilhører i ettertenksomhet ta med seg det fortalte tilbake til sin egen hverdag. Slik kan tausheten oppfattes svært så ulikt – mens noen ungdommer føler et nytt svik ved voksnes manglende respons, kan tilhøreren oppfatte tausheten som et rom for ettertanke og respekt.

Det som er ungdommenes unike bidrag, ligger i deres fortellingens autensitet og troverdighet. Anitas Lenes noe unnskyldende bemerkning ...vi har ikke noe annet enn historiene våre... kan synes uberettiget. Historiene har en kraft og troverdighet som neppe kan underkjennes. Et lyttende og tidvis stumt publikum bærer ikke (bare) bud om at de målbevisst velger sine fortellere som garnityr for å toppe en konferanse – men også at møtet med disse sterke og troverdige fortellingene inngir respekt som vanskelig kan formes med ord. Å se en film, lese en roman, lytte til noen som forteller om en episode i sitt liv er narrative hendelser som kan resultere i følelsesmessige opplevelser en ikke var forberedt på. Publikum blir engasjert av historiens mening ved at historiens bilder faller sammen med egne bilder, egne tanker, indre opplevelser (Lundby 1998). I dette ligger noe av fortellingens styrke – og mulig også noen av dens farer. Grensen mellom troverdighet og utleverthet kan være kort:

De utleverte seg selv, det var ofte forferdelig for dem, men det var viktig at offentligheten fikk vite noe om hvordan de hadde det. De måtte gi mye av seg selv for at andre skulle skjønne hvor forferdelig mange unger i samfunnet vårt faktisk har det. Dette har gjort et sterkt inntrykk på meg.

Sylvia Brustad

Brukerens fortelling

Om landsforeningens ungdommer og deres fortellinger skal ytes rettferdighet, må også andre sider hentes frem. Å vise ukritisk bruk av

⁴⁷ Follesø, upublisert sitat fra undersøkelsen i 1997

fortellerne, kan gi et feilaktig og ensidig bilde av ungdommene som brukt og misbrukt. Landforeningens ungdommer har ønsket å fortelle sine historier. Ikke bare fordi dette er deres eneste mulige bidrag, men også fordi det i fortellingene ligger viktige korrektiv til barnevernets arbeidsmåter. Eller formulert bedre med deres egne ord:

Det er de (*landsforeningen om sine medlemmer, forf.anm.*) som kan fortelle oss historier om et barnevern som lider av beslutningsvegring, og om saksbehandlere som ikke forstår dem. Dette er modige ungdommer som velger å fortelle sin historie på vegne av andre barnevernsbarn. Men det koster å betro seg til en forsamling eller en journalist. En viktig jobb for Lfb blir derfor å beskytte disse ungdommene. Landsforeningen vil stå samlet og kjempe for at barnevernbarnas rettigheter og behov kommer på dagsordenen. Men helst slippe å eksponere enkeltpersoner unødvendig i TV, radio eller aviser. Lfb vil være en fri og uavhengig vaktbikkje og kjempe for et bedre barnevern, heller enn å fore media med enketskjebner og tragedier. Men dette har vist seg å være en ensom og tung kamp (Anita Lenes og Anders Mathisen i Dagbladet 04.01.03).

Fortellingen har ikke bare funnet sted i de store saler med de mange tilhørere. Følelsen av ikke å bli hørt, av å være (unyttig) pynt står i sterk kontrast til det ungdommene beskriver når de forteller om sin deltagelse på Geilo-konferansen:

Tre ungdommer hadde tatt på seg oppgaven med å fortelle sine egne historier. Hva de mente var viktig å huske på, og ikke minst: hvilke feil som ikke får gjøres om igjen. En av deltagerne kom med en uttalelse som sammenfattet det mange kjente og tenkte: "At dere tør å stå frem og fortelle om deres liv og erfaringer er så viktig for oss som i blant oppdager at personene vi arbeider for er blitt til papirer uten personlighet bak, vi glemmer personene bak" (Framtidas voksne 3:1998)

Det burde vært mange flere unge her. Det er gøy å være her, ikke minst å treffe fosterforeldre. Det er helt utrolig at de kommer og spør oss om råd! /.../ Vi opplever at mange fosterforeldre får aha-opplevelser når de snakker med oss. "Sånn føler jeg det", sier en. "Å, det hadde jeg ikke tenkt på", sier en annen. "Hva kan jeg gjøre for ikke å trekke i den samme salaten?" spør en tredje av fosterforeldrene (Framtidas voksne 3:2000).

Landsforeningen får på Geilo-konferansen en ganske annen rolle enn den de tidligere er blitt gitt. De er med som arrangører, og får gjennom dette direkte innflytelse på arrangementets utforming. De ønsker selv å fortelle sine historier, og de bidrar til å legge rammer for hva som skal fortelles og hvordan dette skal gjøres. På konferansen legges det opp til en åpen dialog mellom deltagerne, saksbehandlere, fosterforeldre og ungdom. Ikke en forteller med en stor tilhørerskare, men flere fortellere som inngår i en dialog med sine tilhørere. De skarpe debattene og de krasse formuleringene blir ikke lenger så sentrale – viktigere blir det å søke felles forståelse.

Å nærme seg ungdommenes fortellinger er en utfordrende oppgave. Både fordi fortellingene er mange, fordi fortellerne er ulike, og fordi konteksten varierer. Dertil er det sannsynlig at fortellere og publikum vil ha ulike oppfatninger av fortellingens innhold så vel som funksjon. Hele denne kompleksiteten ser jeg det ikke mulig å fange, men går et steg videre i analysen med hjelp fra en velformulert bokomtale:

For det første: Historiene berettiger seg selv. Det er sterke, rene, fæle og vakre historier. De er fortalt korthogd og usentimentalt, og nettopp derfor er det vanskelig å ikke få tårer i øynene. De er hjerteskjærende tragiske./.../

For det andre: Boka bidrar til debatt. Og den legger opp til en moden debatt, hevet over tøvete standpunkter om for eller imot barnevernet. Disse individuelle skjebnene bidrar til dypere problematisering, og de fleste av dem gir uttrykk for at barnevernet kom for seint inn i bildet. ”Barnevernet, skolen, vennene, naboene og familien visste. Jeg klarer fortsatt ikke å fatte hvorfor ingen grep inn.” Det er så lett å ikke bry seg. /.../

Den tredje grunnen til å lese boka er at den stimulerer oss til å dreie våre blikk fra hva som gjør at det går galt med folk, til hva som virker (Dagbladet 03.11.97).

Sitatet er en klipp fra psykiater Finn Skårderud som anmelder Ringheim og Throndens bok *Løvetannbarn*. Omtalen er viet en bestemt bok med sine egne og spesielle fortellinger. Om Skårderuds refleksjoner ikke nødvendigvis vil kunne omfatte en hver fortelling i mitt materiale, så finnes her mange likhetstrekk. Det ene er likheten mellom historienes innhold – vi kan lese om enkeltskjebner, om bosted og oppvekst, om gleder og sorger livet som barnevernsbarn har gitt. Et annet åpenbart likhetstrekk er *hvem* som forteller; *Løvetannbarn* innledes med Nils Arne Bergers historie. Berger er også den som fremfor noen har vært landsforeningens forteller – og bokas fortelling er gjenkjennbar i de fortellinger også publikum har fått høre.

Fortellingene berettiger seg selv, skriver Skårderud. Og er langt fra alene om å hevde en slik oppfatning. De innledende refleksjonene om fortellingens livslighet og troverdighet underbygger denne oppfatningen. Uten å bli for lenge ved dette poenget, tar jeg med noen linjer fra Kikkan Ustvedt Christiansens etterord til Løvetannbarn, der hun skriver:

Jeg vet at erindringer ikke gir et fullstendig og ”riktig” bilde av ting som har skjedd tidligere i ens liv. Men dette endrer ikke min tillit til beretningene i boka. Dette gjelder både om hjemmeforhold, om relasjoner de har vært involvert i, om forhåpninger og svik, om hvordan de er blitt tatt hånd om av ”systemet”. Deres fremstillinger pretenderer ikke å være objektive eller saklig sett korrekte. Den største verdien ligger i eksponeringen og styrken i det følelsesmessige innholdet, som er blitt ignorert og fornektet (Ustvedt Christiansen I: Ringheim og Throndsen 1997:156).

Vi har ikke noe annet enn historiene våre, sier Anita Lenes. Ut fra de innledende refleksjonene over fortellingens troverdighet, livslighet og overbevisningskraft fremstår fortellingen så langt ikke som noe underordnet bidrag om målet er å få folk til å forstå. På den annen side har landsforeningens intensjoner og ønsker aldri alene vært å fortelle. Fortellingen har en hensikt. Hensikten kan være å endre stereotype oppfatninger, å bidra til bedre rettigheter, å hindre at feil gjort mot dem også skal ramme andre. Landsforeningen har ønsket å bidra til debatter om saker de selv er opptatt av. Er det så slik at fortellingene bidrar til debatt? Så langt finnes det få spor av debatt der landsforeningen snakker for et stort publikum. Klarere spor finnes der ungdommene ut fra sine fortellinger blir deltagere i diskusjonene på Geilo-konferansen. Hvordan ser så dette bildet ut om vi ser nærmere på landsforeningens deltagelse i avisspaltene?

Debatt i media

Media har hatt en forståelig interesse for enkeltungdommers fortellinger. De innehar sosialreportasjens element, og kan fange og holde en lezers interesse. Puijk, Østby og Øyen gjennomførte i 1984 en analyse av sosialpolitiske reportasjer i pressen, og slår der innledningsvis fast at det er blitt en blomstrende industri for uke- og dagspressen å skrive om vanskelige sosialpolitiske saker. Denne typen stoff får ofte store overskrifter og mye billedmateriale, og forplanter seg gjerne til andre aviser og medier. Både ut fra tema og presentasjon engasjerer stoffet,

...enten vi nå velger å ta avstand fra de mennesker som beskrives eller vi gir dem vår sympati og lever med i de problemer de strir med. For noen avislesere er gjenkjennelsesmomentet det viktigste, men for mange blir det også et innblikk i en verden de kjenner lite til. De blir et slags motstykke til kjendisreportasjer som også gir pikante detaljer som får alle oss "normale" til å grøsse litt. Innsikt i så vel det søte luksusliv som i fattigdommens grå sider setter vårt eget liv i relieff, på godt og ondt (Puijk, Østby og Øyen 1984:33).

Spørsmålet om hva som i en avis regnes som "godt stoff" har ikke endelige fasitsvar. Puijk, Østby og Øyen hevder imidlertid at det synes som om journalister som arbeider med sosialreportasjer antar at det er lettere å nå fram til publikum med sine oppslag dersom de inneholder personlig stoff, gjerne navn, helst detaljer om personene og gjerne et eller flere bilder. I tillegg synes slagordet "jo verre, jo bedre" som egnet til å sortere stoffet. Jo mer urimelig behandling man har fått av det offentlige, jo større sjanse er det for at en journalist bruker en henvendelse som oppslag for en artikkel. Personifisering og ønske om å presentere ekstreme situasjoner er videre kjennetegn som gjerne regnes med som utvalgs-kriterium i nyhetsreportasjer (ibid:34). Landsforeningens representanter på sin side, kan ha interesse av å formidle sin(e) historie(r) til et publikum. Både fordi disse vekker oppmerksomhet, og fordi de understreker og tydeliggjør den kritikk de retter mot etater og personer. Fortellingen blir deres sannhetsvitne, det underbygger og legitimerer deres buskap – enten tema er gjeninnføring av ettervern, kritikk av barneombudet, eller barnevernets sene inngripen.

I møter mellom informant og journalist vil begge ha noe verdifullt å tilby hverandre. Informanten sitt tema som mulig oppslag, journalisten sin mulighet til å tilby spalteplass. Møtet gir utgangspunkt for forhandlinger; om temaet er egnet for oppslag, hvilken utforming dette eventuelt skal få. Informanter vil stå ulikt rustet til å gå inn i disse forhandlingene; dels vil de ha varierende muligheter til å forstå rekkevidden av å stå fram, dels vil de ha varierende kjennskap til journalistens arbeidsmåte. Det går ikke fram av mitt materiale hvordan enkeltpersoner i landsforeningen i ettertid vurderer sin fortellerrolle i avisspaltene. Det som imidlertid er interessant i forlengelse av temaet, er det plutselige opphøret av medieinteressen. I sin lederperiode har Anita Lenes gått inn i forhandlingen med media med et noe annet tilbud enn en trist livshistorie. Dette resulterte i at medieinteressen avtok betraktelig, noe hun knytter direkte til hennes manglende vilje til å bruke sin egen (triste) historie; "...jeg synes ikke så synd på meg selv – jeg ser ikke på meg selv som noe offer, det er kanskje ikke salgbart nok?"

I det tekstmaterialet jeg har gjennomgått, finnes det få debatter som strekker seg over tid. Det er heller ikke ubetinget enkelt å knytte innspill sammen og hevde at disse er udiskutable deler av en og samme diskusjon. Det jeg finner er spor av, eller tilløp til, debatter. Landsforeningen har, som presentert i kapittel 4, vært involvert i ulike tema i avisspaltene. Noen av disse kan leses som enkeltoppslag, og vil derfor ikke vies stor plass her. Videre inkluderer jeg kun de oppslag som inneholder elementer av fortelling, forstått som de oppslag der informanter bruker sine egne (eller andres) erfaringer som grunnlag for sine ytringer.

Barnevernets inngripen – for tidlig eller for sent?

Det temaet som tydeligst peker seg ut i mitt avismateriale er ulike oppslag om hvorvidt barnevernet griper for tidlig eller sent inn i barn og familiers liv. At dette er et sentralt tema, er neppe i seg selv overraskende. Når barnevernet har blitt debattert i massemediene har gjerne to typer saker vært fremtredende:

Det ene er saker der foreldre er blitt fratatt omsorgen, og der barnevernets inngrep får negativ omtale. Det andre er saker der den unge har glidd ut i kriminalitet og rusmisbruk, og det blir stilt spørsmål om hvorfor barnevernet ikke har gjort noe før. Dette er barnevernets dilemma, som sannsynligvis alltid vil være ”for tidlig – for sent, for mye – for lite” (Hagen 2001:225).

Min oppmerksomhet vil ikke være rettet mot disse debattene i en vid kontekst. Fremdeles med fortellingene for øye, er målet å se hvordan landsforeningens ungdommer bringer temaet inn i avisenes spalter, og hvordan de argumenterer for sine meninger. Videre hvordan disse utspillene møtes – kommer det motreaksjoner, vekker innspillene til debatt? Hvordan arter i så fall en slik debatt seg? Bildet må tegnes med forsiktighet. Oppslagene varierer i innhold og genre, og er heller ikke så mange at det er mulig å trekke endelige konklusjoner. Imidlertid finner det tendenser og konturer som er spennende å se noe nærmere på:

Den første gangen barnevernets inngripen tematiseres fra landsforeningen side, er i to større oppslag i juni og juli –97. Begge er viet landsforeningens planlagte stiftelse, og Nils Arne Berger intervjues om sine tanker om foreningen. Et sentralt tema i begge oppslagene var barnevernets unnfallenhet, og Bergers historie som barnevernsbarn er gitt omfattende plass. Han forteller om sin barndom preget av svik og overgrep. Anklagene han retter mot barnevernet er mange. I ettetid mener han at det største sviket er at han ikke ble flyttet ut av hjemmet som barn – det burde være grunner nok til han kunne blitt tvangsflyttet allerede som fireåring. Dette

skjedde ikke. Anklagene er ikke utelukkende rettet mot et barnevern som ikke grep inn den gang da. Anklagen formuleres i langt mer generelle vendinger – barnevernet er også i dag for unnfallende. De våger ikke nødvendige inngrep, og tar mer hensyn til foreldre enn til barn.

Bergers synspunkt får støtte av professor Terje Ogden og 1.ammanuensis Gerd Hagen. Kritikken mot barnevernet kan ha ført til at det i dag er for få omsorgsovertagelser, hevder Ogden, mens Hagen uttrykker en bekymring for at forvaltningsmessige og juridiske hensyn går på bekostning av hva som faktisk er barnets beste (Dagbladet 08.06.96, Aftenposten 08.07.96).

Utspillene kunne ha vært kontroversielle, og kunne blitt møtt med motforestillinger. At barnevernet er for unnfallende, og at de for sjelden griper inn overfor barn, er ikke den kritikken barnevernet oftest møter i avisspaltene. Derimot finnes mange oppslag der foreldre står frem med sin fortvilelse og maktesløshet etter å ha blitt fratatt sitt barn. Vi finner enkeltsaker slått opp, vi finner ulike foreldreorganisasjoner som anklager barnevernet for overivrighet og overgrep. Slik ville det ikke vært uventet at Berger – med sin skarpe kritikk av et unnfallende barnevern – ble møtt med noen reaksjoner. Dette skjer ikke – utspillene vekker ingen umiddelbar debatt.

Det går en tid der barneombudet overtar spalteplass, og barnevernets eventuelle for sene inngripen skyves for en tid tilbake. Diskusjonen kommer frem igjen i november/ desember, nå med en noe annen innfallsvinkel, der barnevernets (in)kompetanse gjøres til tema. Staten sliter med tillit i befolkningen etter å ha hatt to store saker fremme i media. Den såkalte "Adele-saken" var blitt ført for menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. Her ble vedtak i norsk rettsapparat om å frata en mor omsorgen for sitt barn overprøvd. Ikke lenge etter gikk en 19 år gammel barnevernsklient til søksmål mot offentlig omsorgssvikt etter at han i 1995 ble dømt til 14 års fengsel for drapet på en passasjer om bord på "Stena Saga" desember året før. Begge sakene medvirket til engasjerte meningsytringer omkring barnevernets (u)tilstrekkelighet. Ikke overraskende stilles det spørsmål ved om barnevernet faktisk har nødvendig kompetanse for å kunne håndtere de saker og de mennesker de kommer i befatning med.

Tidlig i det påfølgende år ble boka *Løvetannbarn* publisert, igjen med store avisoppslag. Igjen er Berger en sentral aktør, og nok en gang forsøker han å rette oppmerksomheten mot det som i følge ham er den sentrale kritikken mot barnevernet; at de ikke grep inn.⁴⁸ Dette samstemmer også med det som

⁴⁸ Se også avhandlingens kapittel 4, det større deler av intervjuet er gjengitt

er bokas gjennomgående tema; en kritikk av et barnevern og av mennesker rundt som ikke ville eller vågde å se barnas vonde livssituasjon. Heller ikke dette utspillet vekker debatt – i det minste ikke en debatt som lar seg spore i videre avistekster.

Noe senere på året øker imidlertid engasjementet. Om dette skyldes landsforeningens nye medieoppslag er vanskelig å fastslå. Tre innlegg kommer forholdsvis tett, og disse synes å foranledige nye kommentarer. Først finner vi et oppslag der Berger kommenterer en undersøkelse forfattet av Einarson og Sandbæk. Her kritiserer han barnevernets forebyggende strategi som ”feilslått” (Aftenposten 16.11.97). Dagen etter finnes en lederartikkel i samme avis, der den samme undersøkelsen kommenteres. Her blir det hevdet at barnevernsbarna ofte klarer seg ikke på grunn av, men på tross av barnevernet, fordi hjelpetiltak kommer for sent. I det tredje innspillet er Berger igjen krass i sin kritikk av et barnevern som i følge ham er gammeldags og splittende, og som gjennom sin fremgangsmåte skaper store konflikter mellom foreldre og barn (Aftenposten 20.01.98).

Felles for disse tre innspillene er en kritikk mot barnevernet – denne gangen ikke rettet mot unnfalighet og for sen inngripen, men mot feilslåtte strategier og konfliktskapende fremgangsmåter. Flere skribenter tar nå opp tråden og viderefører kritikken. Vi finner advokatene Sverre Kvilhaug (to innlegg) og Erik Mørch, sosialmedisiner og psykiater Hans Jacob Stang, samt representanter fra foreldreorganisasjonene Rogaland familievernforening (forfatter ikke nevnt) og Landsforeningen for familiens rettigheter ved Per Hansen. Vi finner videre et leserinnlegg forfattet av Eva Granheim. Meninger som gjengis i disse innleggene kan sammenfattes i at barnevernet i dag fungerer dårlig, og at alt for mange krefter brukes til ubegrunnede inngrep i velfungerende familier (se kapittel 4).

Konklusjoner må trekkes med forsiktighet. Det som imidlertid kan anes ut fra disse oppslagene, er at det barnevernsungdommene etterlyser – et mer aktivt og handlende barnevern – ikke vekker debatt. Hvordan kan dette forstås? Det kan naturligvis være tilfeldig. Blant avisens mange oppslag er det kun et fåtall som følges opp med andre leseres reaksjoner, og disse oppslagene kan forstås i en slik kontekst. Det som likevel er verd å merke seg er det at det faktisk finnes noen som leser og refererer til landsforeningens utspill. Jeg kan ikke dokumentere dette som endelige funn, men ser det likevel som noen spennende spor: Så lenge landsforeningens ungdommer etterlyser et sterkere og mer handlingsdyktig barnevern, så får de snakke alene. Når de derimot beskriver barnevernet i vendinger som ”feilslåtte strategier”, ”gammeldags” og ”splittende”, griper andre

innskrivere anledningen til å inkludere deres synspunkt i egne meninger, og retter til dels flengende kritikk mot etaten.

Om fortellingen heller ikke her vekker de mange debatter, er ikke dette ensbetydende med at de ikke kan fremstå som troverdig for en leser. Sæbø drøfter i to av sine arbeider hvordan presseoppslag influerer på folks meninger om sosialhjelp. Han tar sitt utgangspunkt i hvordan meninger dannes, og trekker opp linjer som burde være relevant også for barnevernfeltet. Meningsdanning betraktes her langs et kontinuum fra direkte til indirekte: For det første hevder han, danner mennesker seg meninger ut fra direkte erfaring. Den som har opplevd noe selv, vil ha dette som det viktigste fundament for sin mening. Den som selv har vært under barnevernets tiltak vil naturlig ha dette som referanseramme for sin mening om dem, og avisenes eventuelle alternative presentasjon vil ha minimal effekt. Egen erfaring tillegges en bortimot objektiv status, og lar seg vanskelig endre. Mennesket gjør seg videre erfaringer på andre måter; å kjenne en som har hatt hjelp av eller kamp med barnevernet, gir grunnlag for å gjøre seg opp en mening om etaten. Å kjenne en som kjenner en, å utveksle synspunkter om også disse personers erfaringer, vil videre bidra til den forståelse en personen ender opp med. Også denne kommunikasjonen har et personlig preg, og den finner sted som normer og verdier utvekslet i uformell sammenheng. For det tredje kan det gjøres indirekte erfaringer – man kan gjøres deltagende i andres erfaringer uten noen gang å være i dialog med disse. Her spiller media – med blant annet aviser - en sentral rolle. Avisene kan fungere som bindeledd mellom individets oppfatning på mikronivå og kulturen det er en del av på makronivå. Sæbø hevder at avisenes allestedsnærværelse i det norske etterkrigssamfunnet har hatt en helt grunnleggende kulturell betydning. I tillegg til å formidle informasjon er media selv aktive i konstituering av mening. Hvilke saker som blir viet oppmerksomhet, i hvilket omfang disse presenteres og hvilken vinkling stoffet får, påvirker den mening en leser og seer gjør seg opp om emnet. Det er ingen ubetinget enighet blant mediaforskere om i hvilken makt massemedia har som påvirker. Enigheten synes imidlertid å være til stede om at det eksisterer en innflytelse, og at denne er større i saker som befinner seg langt fra et individs virkelighet enn det som er nært. Sosialektor og barnevern utgjør samfunnsområder som store deler av befolkningen ikke har hatt direkte befattning med. Samtidig aktualiserer debatter om nettopp disse virksomhetene tema som er dypt festet i vår kultur – verdien av å greie seg selv uten å ligge andre til byrde, privatlivets ukrenkelighet, det offentliges inngripen i enkeltmenneskers og familiers liv (Sæbø 1990, 1992).

Meningsdanning ut fra indirekte erfaring, dreier seg naturligvis ikke kun om å få tilgang på disse. Også her vil avgjørende vekt ligge på formidlingen

troverdighet. Landsforeningens avisoppslag er ikke mange – men kan likevel gjennom sin kobling til de ”sterke, rene vakre og fæle historier” fremstå som lesverdige – og troverdige.

Fortellingene som følger oppslagene kan også tillate en avstand som kan gjøre synet skarpere. I det vi leser om en dagsaktuell, grov omsorgssviktsak i avisen melder vantroen seg fort. Det kan da umulig stemme? Det kan da virkelig ikke være tilfelle at foreldre kan forgripe seg så grovt på sine egne barn? Slike oppslag rører ved følelser dypt i oss. I den grunnleggende tanken om at barn skal ha det bra, i forståelsen av barns overgitthet til de voksne. Det smerter å møte det onde i mennesker som ligner oss. Det er mye vi verken ønsker eller orker å se. I saker som dette har barnet ingen mediastemme. I den grad barnets fortelling kommer frem er ordene forvaltet av barnevernets representanter, da i generelle vendinger begrunnet i taushetsplikten. Barnevernet er en etat det ikke er umiddelbart enkelt å forholde seg til. I den grad en leser er aktiv i sin stillingstagen står valget mellom de to, mulig uforenelige, posisjonene; foreldre eller barnevern? Hvem har rett? Hvem kan du umiddelbart identifisere deg med og forstå? Bildet endrer seg i det de nå voksne barna står frem. Avstanden gjør det lettere for oss å tåle. Smerten er ikke her og nå – i alle fall ikke i samme styrke – den har vært. Og den er troverdig. Det er ikke lenger like lett å identifisere seg med de foreldre som imøtegås av unge voksne. Selv om de ikke snakker om de samme enkeltsakene, ikke en gang med nødvendighet tilhører samme tidsperiode velger vi. Fordi posisjonene er så klare nødvendiggjøres valget. Og ungdommens fortellinger blir vanskelig å imøtegå.

Tekstene er ikke mange nok, eller tydelig nok til å trekke endelige konklusjoner om hvilken rolle landsforeningen har spilt i avisspaltene. Derimot kan spor i tekstene sammenholdes med andre deler av datamaterialet, på leting etter noen tendenser. Gjentatte ganger viser landsforeningen i avisspaltene til det de omtaler som barnevernets unnfalighet. Barnevernet grep ikke inn tidlig nok i deres liv, selv om de selv (i ettertid) mente at så burde ha skjedd. Meningene synes samstemte – om oppslagene ikke er så mange, så er de entydige. Videre støttes budskapet av de aller fleste fortellerne i *Løvetannbarn*. De som lar seg engasjere på den andre siden i debatten, er enkeltpersoner eller representanter med det motsatte utgangspunkt; barnevernet er alt for ivrig i sin iver etter å flytte barn ut av sine hjem. Disse siste innleggene viser et sterkt engasjement. Det som kan være verd å merke seg – igjen med forsiktighet – er at ingen innskrivere utaler seg i direkte uenighet med landsforeningens representanter. Til tross for at landsforeningen klart markerer sine standpunkt – med eller uten de illustrerende skjebner – blir disse stående

uimotsagt. Når Berger derimot utaler seg mer kritisk til barnevernets aktiviteter, får han støtte. Dersom dette er en tendens, er det ikke ulikt den (manglende) respons landsforeningen mener å møte når de forteller sine historier og formulerer sin kritikk i andre sammenhenger. Og kanskje er logikken den samme – fortellinger er et sterkt virkemiddel. Det er vanskelig å si seg uenig med ungdommens fortellinger. Fortellinger åpner muligens for debatt i noen sammenhenger, men denne er vanskelig å finne i avisspaltene. Igjen kan det tenkes at deres innspill bidrar til ettertanke – også her.

Ny historie – nye historier?

Etter som landsforeningen har modnet som organisasjon, har også deres fortellinger endret karakter. En årsak er at de selv i langt større grad er opptatt av de farer som også er forbundet med å formidle erfaringer overfor et publikum, en annen at rammen rundt fortellingen er endret. Det kan synes som om fagfeltet også har en økt bevissthet rundt bruk (og misbruk) av fortellinger, og ikke minst landsforeningens deltagelse på Geilo-konferansen gir en ny og viktig kontekst for fortellingene. Her er ikke fortellinger noe som leveres et taust publikum, men inngår i en debatt, en meningsutveksling mellom barnevernsbarn, fosterforeldre og saksbehandlere. Debatten har ikke nødvendigvis form av provoserende utsagn og skarp kritikk. Mer synes den som en dialog mellom mer likestilte parter – der fortellingen brukes som et utgangspunkt for økt felles forståelse. Og landsforeningen konkluderer selv fra en av sine konferanser på Geilo:

Det burde vært mange flere unge her. Det er gøy å være her, ikke minst å treffe fosterforeldre. Det er helt utrolig at de kommer og spør oss om råd! /.../ Vi opplever at mange fosterforeldre får aha-opplevelser når de snakker med oss. "Sånn føler jeg det", sier en. "Å, det hadde jeg ikke tenkt på", sier en annen. "Hva kan jeg gjøre for ikke å trekke i den samme salaten?" spør en tredje av fosterforeldrene (Framtidas voksne 3:2000).

I det som allerede er skrevet er noen sider ved fortellingens gevinst og omkostning berørt. Det som synes gjennomgående, er den store etterspørsel som hele tiden har vært etter ungdommens fortellinger. Ved å svare positivt på mange henvendelser, har landsforeningen oppnådd viktige mål: For det første har de kommet i posisjon til å etablere viktige kontakter. For det andre har de gitt fortellinger som har blitt opplevd troverdig og viktig, om det i følge foreningens representanter ikke alltid har blitt fulgt av endret handling eller ny tenkning. Nå kan endringer ha skjedd selv om disse ikke er sett, eller selv om de ikke kommer til syne på de måter landsforeningen har

ønsket eller forventet. Det er grunn til å tro at fortellingen har gitt mange (etter)tanker, enten disse er lest i aviser eller bøker, eller hørt på en av de mange konferanser eller møter.

Vi har ikke noe annet enn historiene våre, sier Anita Lenes. Historiene har på godt og ondt vært etterspurt. De har gitt landsforeningen en posisjon, en mulighet til innflytelse, uten at det er ubetinget klart hvilke resultat de har oppnådd som følge av dette. Holdningsendring er en vanskelig målbar størrelse, samtidig som det er et av de målene landsforeningens ungdommer oftest formulerer. Fortellingens livslighet og troverdighet *kan* ha bidratt til nye tanker og endrede holdninger. Landsforeningens har også ønsket innflytelse på andre hold, dette vil jeg gå nærmere inn på i det påfølgende kapittel. Dette betyr imidlertid ikke at fortellingen forlates. Også i sitt arbeid frem mot politiske endringer, gir fortellingen nyttige bidrag – også her ligger muligheten for fortellingens bruk. Og misbruk.

Kapittel 6: Innflytelse – spor i en politisk prosess

Kravet om eksempler, cases og dokumentation er een af præmisserne i den politiske diskurs.

At ændre folks forståelse af bestemte sociale problemer kræver enkeltstående klare eksempler og cases, der i en fortættet fortelling indkræfter de pointer, som det er viktig for organisationen at slå fast.
(Høgsbro 1992:193)

Dette kapitlet vil vies landsforeningens deltagelse i den prosessen som førte fram til endring av ettervernslovgivningen. Brukermedvirkning på gruppenivå slik dette defineres i kapittel 3, dreier seg ikke utelukkende om å handle. Handling må føre til et resultat, noe som ikke er ubetinget enkelt å påvise. Med mange meningsberettigede aktører innen politikk og fagfelt, i samspill og motspill med brukere og brukergrupper kan det være vanskelig å finne hvem som utløser endring.

Når vi beveger oss fra fortelling til lovendringsarbeid er konteksten endret. Vi snakker ikke lenger (bare) om landsforeningens møter med enkeltmennesker og grupper, men betrakter dem som politiske aktører der de inngår i andre relasjoner. Dette fordrer en annen analytisk fremgangsmåte; Wyller beskriver prosessen rundt politisk påvirkning i begrep egnet til dette formålet. Han trekker et skille mellom begrepene *medvirkning* og *innflytelse*. Medvirkning oppfattes her som synonymt med deltagelse, men om deltagelsen får en effekt, foreligger innflytelse (Wyller 1998). Dette skillet har likhetstrekk med Treseders skille mellom begrepene *participation* og *empowerment* (se kapittel 2). Om ikke begrepsbruken er identisk, følger de hverandre i sin oppgang av ulikhetene mellom medvirkning og resultat. Når landsforeningen skal analyseres som politiske aktører, er resultatet viktig. Innen Wyllers terminologi vil et resultat være avgjørende for i det hele tatt å kunne si noe om hvorvidt politisk innflytelse foreligger;

Vi må nemlig tilbake til ”saksutfallet”. Enkelte slike har spesiell karakter. De er *tilsiktet*, faller sammen med deltakelsens mål, med hennes intensjoner. Loven ble til som jeg kjempet for. Vår organisasjon fikk de bevilgninger vi forlangte. /.../ Allment:

innflytelse er ”det” som gir prosess-deltagere tilsiktede uttelling. Prosessen pregs av innflytelsesforsøk, utfallet gir målet på om en har lyktes (ibid:129).

Innflytelse blir som en følge av dette en relasjon mellom komponenter i en politisk prosess, eller mellom deltagere og det saksforhold deres atferd utløser. Slik blir aktøren relasjonens ene festepunkt, handlingen det andre. På dette grunnlag hevder Wyller at det er mulig å gi begrepet innflytelse bedre, kvalifiserende kjennetegn:

Det har for det første en sosial dimensjon, eremitten er ingen deltager og har ergo ingen innflytelse. Det hører den politiske prosess til, forekommer aldri in abstracto – alltid konkret i forhold til noe og noen: intensjonselementet bringer dertil inn et psykologisk aspekt. Det er ingen egenskap, ikke noe som eies eller disponeres av noen; de forekommer bare som dynamisk innslag i et hendingsforløp. Innflytelse er verken identisk med ressurser eller med resultat, men er den følge av ressursbruk som utløser resultatet. En setning som ”Han brukte sin innflytelse” må vike for ”Han brukte sine ressurser for å oppnå innflytelse over saksutfallet” (ibid:130).

Med dette som utgangspunkt blir det mulig å gå et steg videre med spørsmålet om hvordan politisk innflytelse kan påvises. Det synes som om både intensjon, virkning og relasjonen mellom disse må kunne synliggjøres. Wyller gjør dette ved å trekke opp en innflytelsesmodell med fire sentrale element; aktør, intensjon, ressursbruk og saksutfall. I forskningsarbeidet med å påvise innflytelse innen en politisk kontekst argumenterer han videre for bruk av det begrensede case som det mest fruktbare observasjonsfelt. Valget av case må ta hensyn til både metodiske, praktiske og forskningsøkonomiske spørsmål. For det første må den prosessen som skal analyseres være avsluttet. For det andre må dens historie kunne rekonstrueres i tilstrekkelig omfang. Om ikke så er mulig, finnes det ikke tilstrekkelig empirisk grunnlag til å kunne konkludere med at innflytelse foreligger. Videre må den kunne knyttes til det politiske system den tilhører. Og avslutningsvis: Den bør ikke være for omfattende, det kan medføre rene overflatebetraktninger, da heller liten og betydningsløs, og kanskje derfor gjennomsliktig (ibid:133).

Politisk innflytelse skal ikke bare kunne påvises i den utstrekning dette er mulig, den skal også kunne forklares. Vektlegging av forklaringen bygger på følgende resonnement: om et hendelsesforløp kunne påvises i all sin mangfoldighet, med alle sider klarlagt, falt forklaringens nødvendighet. Forklaring – eller fortolkning – blir nødvendig der det fremdeles finnes åpne

spørsmål, og dermed ulike mulige fortolkninger. Å forklare innflytelse beskriver Wyller som å finne under hvilke betingelser innflytelsen oppstod. Det som krever forklaring er slik den virkelighet, den kontekst som innrammer prosessen eller handlingen som har ført til innflytelse. I hvilken grad kan for eksempel innflytelse forklares ved den politiske kultur og det politiske system? Eller i hvilken grad kan den forklares ut fra det som til en hver tid oppfattes som faglig og politisk korrekt tenkning? Mens ”Fikk de tilsiktet effekt?” er påvisningsspørsmålet, er ”Hvorfor og hvorledes fikk de effekt?” forklaringssspørsmålet. Forklaring omfatter også deltagerne på en annen måte. Innflytelse skjer gjennom relasjon, som et resultat av at noen lar seg påvirke til noe:

Mennesker drives ikke til handling av kjensgjerninger, men av sin subjektive oppfatning og normative vurdering av dem (ibid:140).

Steget fra (mulig) påvisning til forklaring åpner igjen for avhandlingens innledende spørsmål: Opptrer landsforeningen som brukere i denne prosessen, eller er det også mulig å se at de blir brukt? Wyllers modell vil legges til grunn for den videre analysen. Og det første steget i denne prosessen er i den grad det er mulig å rekonstruere hendelsesforløpet. Alle detaljer lar seg ikke finne. Målet, igjen i følge Wyller, er å finne

.... aksjonens ”reiserute” gjennom det politiske system: hvilke veier tok den, hvilke institusjoner engasjerte den, hvem utstedte billettene? /.../ Hvem satte saken på dagsorden – aksjonen eller dens motpart? Meldte den seg først på underveis? Hvordan – og av hvem ble saken definert: som legitim eller systemtruende? (ibid:136)

Gjeninnføring av ettervernet er en egnet prosess å følge. Lovendringen er en av de saker både landsforeningen og andre viser til som en av foreningens ”seiere”. Påstanden kan synes lettvin. Å hevde noe som en sannhet trenger ikke å gjøre det mer sant, og stadig å gjenta landsforeningens innflytelse på lovarbeidet gjør ikke denne mer etterrettelig. For innflytelsen synes å eksistere som en ”sannhet”, i den forstand at landsforeningen selv, godt støttet av andre oppfatter ettervernet som en vunnet kamp. Alle synes imidlertid ikke å dele denne oppfatningen, hadde enigheten vært fullstendig ville sannsynligheten vært liten for at NOU 12:2000 skulle hevde at det ”...er uklart om og i hvilken grad organisasjoner for barn og foreldre har påvirket barnevernets rammebetingelser og arbeidsmåter.”

Proessen fram mot lovendring er en spennende og nyttig prosess å følge. For det første er intensjonen, eller ønsket om endring klart til stede. For det andre foreligger det handlinger, eller ressursbruk, utført i den hensikt å få

endret lovteksten. For det tredje foreligger et saksutfall – lovteksten ble faktisk endret. I det Odelstinget vedtok den foreslåtte lovendringen i juli 1998, foreligger det sluttpunktet som kreves når politisk innflytelse skal vises. For det fjerde – prosessen rundt lovendring utgjør et begrenset case, og som sådan et fruktbart observasjonsfelt. Og for det femte og siste: prosessen er avgrenset i den forstand at den er mulig å følge fra (forsøksvis) å vise innflytelse til også å forklare denne. Lovendringsarbeidet tilhører en faglig og politisk kontekst som gir nyttige bidrag til å fortolke, og dermed forklare. Den lar seg relatere til sin aktuelle politiske kontekst – både i den avgrensede politiske situasjonen – med tyngdepunkt i Jagland-regjeringens tid, og i en videre kontekst knyttet til forventet faglig og politisk korrekt tenking.

Wyllers modell gir et nyttig rammeverk for analyse av enkelte sider ved landsforeningens virksomhet. Den tillater en fokusert interesse ved at en enkelt sak kan velges, følges og dokumenteres. Samtidig som modellen gir nyttig hjelp i et forsøk på å sortere hendelser i et ikke alltid like enkelt hendelsesforløp, frister også den til forenkling av en kompleks virkelighet. Landsforeningens innflytelse kan neppe påvises empirisk. Verken intensjon, virkning eller relasjonen mellom disse kan fanges i sin mangfoldighet. Så er heller ikke min målsetning empirisk bevisføring, men – som overskriften antyder – å etterspørre noen spor i en avgrenset prosess.

Temaintroduksjon

Ettervernet har en femti år lang historie innen barnevernet. Hele denne historien skal ikke gjengis her, men en rask oversikt kan være nødvendig som bakgrunn: Da Lov om barnevern avløste Lov om Forsømte Børns behandling i 1953, var et av lovens kapittel viet ettervernet. Her ble det fastslått at alle unge som hadde bodd på skole for spesialundervisning skulle få (obligatorisk) betryggende ettervern, samt at de som hadde vært plassert i barneverninstitusjon eller fosterhjem skulle få oppnevnt tilsynsfører når dette var påkrevd. Ettervern kunne også pålegges en ungdom fram til de fylte 23 år. Et rundskriv etterfulgte loven, der ettervernets bestemmelser ble nærmere innholdsfastet. Da dagens barnevernlov trådte i kraft 1. januar 1993 inneholdt denne ingen tydelige bestemmelser om ettervern. Den anga myndighetsdagen som øvre aldersgrense for barneverntjenestens hjelpetiltak, med den tilføyelsen at det skulle være mulig å forlenge tiltak som allerede var vedtatt i inntil to år etter myndighetsdagen dersom den unge selv samtykket, og dersom forlengelsen ble vedtatt før 18 årsdagen.

Intensjonen var ikke nødvendigvis å avskaffe ettervernet, men heller å samordne barnevern- og sosialtjenester for unge voksne over 18 år ved at ansvaret for disse ble flyttet fra barnevern- til sosialtjeneste. Som 18-åringer

var ungdommene å betrakte som voksne, og de behov de måtte ha for hjelp skulle ivaretas på samme måte som for andre voksne i vanskelige livssituasjoner – gjennom sosialtjenesten. Dette førte til et lite tilfredsstillende tilbud for mange barnevernsungdommer, som ikke ønsket å starte sitt voksne liv som sosialklienter. Om lovendringen kom overraskende på mange, kunne den likevel la seg forstå. Mellom de to barnevernslovene hadde myndighetsalderen blitt senket fra 23 til 18 år. Etter fylte 18 år ble ungdommer ansett som voksne i juridisk forstand, noe som også avspeiles i lovendringen.

Internt i fagmiljøene ble det uttrykt bekymring over lovens innhold og ordlyd. Disse bekymringene ble i liten grad nedfelt i skriftlig form, verken i fagtidsskrift eller aviser.⁴⁹ Noen artikler ble likevel skrevet (Prestmo 1994, Storø 1997), og Fellesorganisasjonen for sosionomer, barnevernpedagoger og vernepleiere (FO) formulerte sin kritikk gjentatte ganger overfor departementet.⁵⁰

Ettervernet som landsforeningstema

Ettervernets gjeninnføring hadde lenge vært et tema for landsforeningen. Selv før denne var etablert, hadde kampen for ettervernet hatt en sentral plass blant de gamle ”stauder” og ”gnister”. I 1995 pekte Hedemarksgnisten på lovendring som et satsningsområde, det samme gjorde Trøndergnisten året før i sin handlingsplan.⁵¹

Landsforeningen valgte også ettervernet som sitt sentrale satsningsområde.⁵² De benyttet seg blant annet av de muligheter som bød seg i medias interesse for foreningen: Et søk på tema ettervern i barnevernet i perioden før lovteksten ble sendt ut på høring, viser tre oppslag, som alle omhandler landsforeningens stiftelse. Det synes som om foreningen ved en hver mulig anledning setter ettervern på dagsorden;

Et av organisasjonens fremste krav er at ungdom skal ha mulighet til å få hjelp av Barnevernet til de fyller 23 år. - Etter at den nye barnevernsloven kom i 1993, kan ungdom være under Barnevernets omsorg til de er 18. Vi mener det er for kort tid. Mange kommer i

⁴⁹ Fagtidsskrift er ikke systematisk analysert. Påstanden bygger jeg på en leting etter tidsskriftartikler, samt opplysninger fra Jan Storø som var en av de som faktisk skrev om emnet på denne tiden – og som var sterkt engasjert i temaet.

⁵⁰ Opplysning fra Barne- og familiedepartementet

⁵¹ Opplysningene bygger på to upubliserte notat; Handlingsplan for Hedemarksgnisten 1995-1996, og handlingsplan for Trøndergnisten 1994

⁵² Landsforeningen for barnevernsbarns handlingsplan 1997, her hentet fra Framtidens voksne 1:97

kontakt med Barnevernet først når de er 17. Ett år er for kort tid til å forandre livet sitt på (Aftenposten 08.07.96).

Ungdomstiden er blitt lenger de senere årene. Likevel har ikke barnevernsbarn rett til frivillige hjelpetiltak fra barnevernet lenger enn til de er 18 år. Ingen vanlige foresatte sparker ut sine barn når de er 18 år (Aftenposten 21.02.97).

Retten til ettervern inntil fylte 23 år ble fjernet med den nye barnevernsloven, men vi vil ha den tilbake. Barnevernsbarn har ofte en kaotisk og vanskelig ungdomstid bak seg. Realiteten i dag er at så snart man fyller 18 år, så settes man på en kommunal hybel og får sosialtrygd i postkassa hver 14. dag. Hva tror man egentlig kan komme ut av dette? (Dagbladet 21.02.97)

Oppslagene illustrerer noe av den iveren landsforeningen viste for å gjøre politikere og andre oppmerksom på saken. Om også andre var opptatt av temaet, var landsforeningen ganske alene om å få mediedekning på dette. Det finnes også andre avisoppslag som tematiserer ettervern, men disse er ikke mange. Et søk på tema "ettervern" i Aftenposten og Dagbladet i året 1997 resulterte i funn på 14 artikler i Dagbladet, 22 i Aftenposten. En overveiende del av disse omhandler ettervern innen psykiatri og rusomsorg. Avgrensnes søket til ettervern innen barnevernet, sitter vi igjen med seks artikler. Fem av disse omhandler landsforeningen, i en sjette dekkes en ungdomshøring der politikere møter representanter for ulike ungdomsorganisasjoner. I en setning nevnes at alle partier, unntatt Fremskrittspartiet og Høyre ønsket å lovfeste retten til ettervern for barnevernsbarn fram til fylte 23 år (Dagbladet 16.08.97). Dette innebærer at de (få) gangene ettervern for ungdom i barnevernet tematiseres, er det landsforeningens uttalelser som høres. Nå er det naturligvis ingen selvfølge at landsforeningen meninger, om de enn får plass i avisenes spalter, får direkte innflytelse på politiske avgjørelser.

I sine tidlige år besvarte også landsforeningen en del av de mange henvendelser om deltagelse på undervisning og konferanser med tilbud om temaforedrag. De hadde da innhentet hjelp til å utarbeide foredrag om tema de selv mente var viktig, blant disse *Når fungerer barnevernet som hjelper?* og *Fri og lykkelig – eller?* Det siste var viet ettervernet, og ble brukt i mange ulike sammenhenger. I foredraget kan vi blant annet lese:

Myndighetsdagen markerer dagen da ingen lenger har ansvar. Det er ikke lenger plass til å bo på institusjonen, og miljøpersonalet settes i gang med nye arbeidsoppgaver. Det finnes bare unntaksvis penger til

å bli boende i fosterhjemmet. Noen får bli, men de fleste må ut. 18 år gammel får mange et skremmende møte med en vanskelig virkelighet. Det er ingen som hjelper til å sette grenser dersom det blir for mange kvelder på byen. Det er heller ingen som maser og dytter litt på dersom det blir for mange dager der en bare er for trøtt og ikke orker nok en kjedelig skoledag. Der er ingen i det hele tatt. Den første lovlige pilsen blir kanskje ikke så spennende da. Men ingen bryr seg så lenge du er myndig og forventes å være voksen og ansvarlig.

Kravet om ettervern ble slik fremmet i de sammenhenger det var mulig – enten det var i foredrags form, i møter direkte med politikere, eller i avisintervjuer. At stiftelsesdagen også var viet temaet, viser noe av den betydning landsforeningen tillegger dette. Da landsforeningen ble stiftet i februar-97 var det imidlertid lite som tydet på at det var noen snarlig lovendring i vente. De mange gjester på stiftelsesmøtet kunne ikke gi noen løfter, tvert imot ble det fra departementets side understreket at myndighetsalder fortsatt ville bestemme øvre grense for barnevernets hjelpetiltak. At et løfte om endret aldersgrense ikke ble gitt på dette tidspunkt, betyr ikke nødvendigvis at arbeid mot en lovendring ikke var påtenkt. Den korte tiden som gikk fra stiftelsesdagen i februar til høringsutkastet gikk ut i september samme år, tyder på at det allerede fantes slike planer. Hvilken rolle ungdommene eventuelt hadde spilt i en tidligere fase, er et spørsmål som skal få vente litt.

Veien mot lovendring

Den 10. september 1997 ble forslaget til ny lovtekst sendt ut til høring. Her ble det som både landsforeningen, FO og andre hadde etterlyst endelig foreslått: heving av aldersgrensen for å opprettholde av hjelpetiltak fra 18 til 23 år. Lovteksten som ble sendt til høring hadde da følgende ordlyd:

Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes inntil barnet har fylt 23 år.

Landsforeningen, som nå var kommet på departementets høringsliste, mottok sammen med en rekke andre instanser forslaget til kommentering. I sin uttalelse støttet landsforeningen – som de fleste andre – i hovedtrekk lovforslaget. Imidlertid hadde de to sentrale innvendinger, begge vist til og kommentert i den påfølgende odelstingsproposisjonen (Ot.prp.61 (1997-98)). I lovforslaget lå to klare føringer: For det første var et samtykke fra barnet (ungdommen) påkrevd, for det andre måtte tiltak være iverksatt *før* ungdommen fylte 18 år for at dette skulle videreføres også etter denne tid. Dersom en ungdom valgte å takke nei til tilbud om forlenget tiltak, var det

ingen mulighet til å angre dette valget i ettertid. Denne manglende ”angremulighet” var også flere høringsinstanser kritisk til. Kritikken ble formet både av Landsforeningen for barnevernsbarn, Norsk Barnevernsamband, Norsk Fosterhjemforening, Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere, samt flere fylkesmenn, fylkeskommuner og kommuner. Landsforeningen var slik langt fra alene om å gi innspill, men deres uttalelse om temaet siteres forholdsvis omfattende:

...Ofte må ungdommer erfare hva livet utenfor omsorgssituasjonen er før de forstår hva de har gitt fra seg. Etter loven er det da for sent å angre dersom de har fylt 18 år før de oppdager hva de har gjort. /.../ Mange av ungdommene som har vært under barnevernets omsorg har en annen bakgrunn og ballast enn de som bor barne-/ungdomstiden hjemme hos sine egne familier, og både vurderingsevnen og frihetstrangen kan være preget av oppveksten. Det synes kanskje fristende å få bestemme over seg selv når man er 18 år, men Landsforeningen for barnevernsbarn er opptatt av at det må være lov å ombestemme seg og angre etterpå. /.../ Mange av de ungdommene som har størst behov for hjelp er de som søker friheten når den er tilgjengelig ved fylte 18 år. Det er også de som ofte er dårligst rustet til å takle livet utenfor omsorgssituasjonen. Vi ønsker at det skal være mulig å opprette/gjenopprette/bytte tiltak fram til fylte 23 år for å gjøre oss i stand til å takle livet alene.⁵³

I departementets bemerkning tas innvendingen til følge, og det foreslås å åpne for en større fleksibilitet ved utforming av tiltak. Videre bemerker departementet at det heller ikke bør være noe i veien for å videreføre tiltak etter barnevernloven selv om ungdommen i en kortere periode etter fylte 18 år ikke har ønsket å motta hjelp. Landsforeningen får imidlertid ikke samme gjennomslag for alle sine saker. De ønsket også at forlengelse av hjelpetiltak ikke bare måtte bli en (uforpliktende) mulighet, men en lovfestet rett:

Landsforeningen for barnevernsbarn ønsker at hjelpen fram til fylte 23 år skal være en rettighet for de som har vært under barnevernets omsorg. Barnevernlovens intensjon er ”Rett hjelp til rett tid”. Når aldersgrensen for mulige tiltak heves til 23 år må det ligge en rettighet til hjelp og tiltak innenfor dette tidsrommet. Kommunen må forpliktes til å yte denne hjelpen. Det må ikke fortsette å være som i dag der hjelp/ikke hjelp er avhengig av både økonomi og faglig forståelse i den enkelte kommune. Barneverntjenesten i kommunene

⁵³ Landsforningens høringsuttalelse gjengitt i Ot.prp.61(1997-98)

må pålegges ansvaret for oppfølgingen fram til ungdommen er 23 år (ibid).

Andre høringsinstanser stilte seg kritisk til en slik lovfestet rett til hjelp. Om alle skulle få ettervern som en rettighet ble det hevdet, ville dette tappe store ressurser fra barneverntjenesten. De som da kunne bli skadelidende, var de yngste barna. Til dette bemerker departementet at barnevernet alltid vil måtte gjøre skjønnsmessige vurderinger, og det er ikke et ønske å knytte spesielle rettigheter til en gruppe ungdommer. I parentes bemerket; forslaget dukker igjen opp i NOU 2000:12, nå uten ungdommenes direkte påtrykk. Her anbefales det at

...barn og unges rett til barneverntjenester bør lovfestes. Dette vil sette barn og unges interesser i fokus og bidra til en harmonisering med sosialtjenesteloven og kommunetjenesteloven som gir rett til hjelp (NOU 2000:12 pkt.1.4.1).

Landsforeningen var som vist langt fra alene om å kommentere lovforslaget. En overveiende del av de 116 høringsinstansene støttet i det vesentligste departementets forslag. Kun åtte sa seg uenig, mens 11 ikke gav noen klar tilråding. Blant de instansene som gav sin støtte finner vi Barneombudet, alle fylkesnemndene og fylkeskommunene som hadde gitt uttalelse, et stort flertall av fylkesmennene og kommunene, FO, Norsk Barnevernsamband, Norsk Fosterhjemforening og altså Landsforeningen for barnevernsbarn. Enigheten viser igjen at dette ikke var noe kontroversielt tema i fagfeltet. Det som er interessant for landsforeningens vedkommende, er den plass de gis i proposisjonen. Store deler av deres høringsuttalelse refereres, samtidig som det gis plass til de endringsforslag de har. Dette kan forstås på ulike måter – en tolkning er at foreningen setter dagsorden, og at deres innspill lyttes til. En like sannsynlig tolkning kan være at proposisjonens forfattere lar ungdommen være stemmen som målbærer det også andre er enig om. Ungdommene har ikke bare sin styrke i at deres fortellinger kan fremføres med troverdighet. De har også styrke i sin legitime rolle; de representerer den gruppe barn barnevernet er til for.

Ungdommen har en stemme i proposisjonen, og blir også vist til når prosessen går videre. På bakgrunn av odelstingsproposisjonen og de innkomne høringsuttalelsene, ble lovteksten igjen diskutert og vedtatt i Odelstinget 9.juni 1998 (Besl.O.nr72). Referatutskrift fra møtet viser hvordan representantene refererer til ungdommenes uttalelser:

For barnevernsbarna er ungdomstiden, sett som en kvalifiseringsperiode til det å bli voksen, i realiteten langt kortere

enn for andre ungdommer. Nils Arne Berger i Landsforeningen for barnevernsbarn har pekt på at barnevernsbarn faktisk skal være voksne når de er 18 år, og at det betyr at de skal være selvstendige etter å ha tilbrakt et liv i uselvstendighet som klienter (Ågot Valle, SV).

Men mange av dem vi i dag drøfter, har ikke hatt denne tryggheten, og når de ber om å få beholde kontakten med voksenpersonene ved barnevernsinstitusjonene, som har betydd nettopp den tryggheten de tross alt har, bør vi lytte. Som Tor Willy så fint uttrykte seg: "Vi trenger de voksne, jeg trenger litt mer kontroll, bare det å vite at det er noen der. Det er ikke barnevernets penger jeg er ute etter. Det er de folka som jobber her jeg vil ha mer av." Ole Anders sa det slik: "Mange tror de er voksne som 18-åringer. Men jeg tror alle ungdommer på vår alder trenger noen voksne å snakke med, uansett hva slags bakgrunn de har." /.../ ... (derfor) håper jeg at vi som politikere vil bruke den ekspertisen vi har, og lytte til barnevernsbarna selv. Det er de som er eksperter på dette, og vi kan sannelig ha godt av å lytte til dem (Eirin Faldet, AP).

Landsforeningen for barnevernsbarn sier også at barnevernet ikke er rustet til å jobbe med ungdom. Da mener vi oppriktig talt at det er meningsløst å utvide aldersgrensen fra 20 til 23 år (Per Sandberg, Frp).

Hva var det som virket?

Som presentert i kapitlets innledning, viser Wyller til noen betingelser som må være til stede om politisk innflytelse skal kunne påvises. En av disse er knyttet til handling eller ressursbruk. Handling alene er likevel ikke tilstrekkelig, denne må føre til et resultat som er i overensstemmelse med intensjonen bak handlingene. Wyller hevder at innflytelse er "det" som gir prosessens deltagere tilsiktede uttelling. Hva kan så "det" være i denne prosessen? Et endelig svar på dette spørsmålet er ikke mulig å gi, innflytelsen lar seg neppe påvises empirisk. Det som står fast er at landsforeningen hadde et uttrykt ønske om lovendring, samt at denne faktisk kom i stand. Å knytte disse to elementene sammen som henholdsvis årsak og virkning vil likevel være en uhensiktsmessig forenkling. Som vi har sett var de langt fra alene om å argumentere for endringen. Prosessen hadde bred støtte i fagfeltet, noe som tydelig kommer frem i høringsuttalelsene. Til tross for dette, er det spennende å se på den rolle landsforeningen får og tar i ulike faser av lovendringsprosessen. For det synes ganske klart at både landsforeningen selv og andre med dem tillegger foreningen en stor del av æren for dette arbeidet:

Det er også klart at det med muligheten til å forlenge hjelpetiltak frem til fylte 23 år var et resultat av et møte med landsforeningens ungdommer, jeg tror ikke det ville blitt en endring uten deres medvirkning. Det er ingen tvil om foreningens medvirkning. Politikken var slik da jeg kom inn i departementet, at myndighetsalderen skulle være lik for alle. Jeg undret meg over om det kunne være riktig. Dette utfordret jeg da landsforeningen på, og endringen av lovverket kom som et resultat av dette. Det er greit å mene at myndighetsalderen skal være lik for alle, men det er nå slik at noen trenger hjelp litt lenger. Alles meninger er viktige. Men for meg i nettopp denne saken var landsforeningen de viktigste aktørene. De fortalte om sine liv og sin situasjon, en situasjon som jeg mente var uverdig. Derfor tok jeg initiativ til lovendringen.

Sylvia Brustad

Jeg tror kanskje at landsforeningens engasjement er grunnen til at det kom på tale igjen. For vi protesterte jo fra dag en når den første lovendringen kom.

Anita Lenes

De har gjennomslagskraft. Det finnes eksempel på godt lobbyarbeid, hvor de sammen med flere andre har de jobbet veldig bra, blant annet utvidelsen av den tiden man kan få hjelp av barnevernet der spilte de en kjempeviktig rolle.

Marianne Borgen

I 1998 ble mulighetene for ettervern i "Lov om barneverntjenester" utvidet til man er 23 år, mot tidligere 20 år. Endringen kom etter innsats blant annet fra Landsforeningen for barnevernsbarn. Det var viktig for landsforeningen å få politikere til å forstå at det ikke er lett for en 18-åring plutselig å måtte klare seg på egen hånd.

(Klar for å bo alene⁵⁴)

Hvilke(n) rolle(r) er det så vi finner landsforeningen i? Det kan se ut som om de har hatt noe ulike posisjoner i ulike faser. Den største innsatsen finnes i den første tiden, der ettervern ble satt på dagsorden. Strengt tatt befinner vi oss da ikke i landsforeningens tidlige historie, men i dens forhistorie. Kampen for ettervernet var ikke en sak som for første gang så

⁵⁴ Brosjyre utarbeidet av Landsforeningen for barnevernsbarn og Barne- og familiedepartementet

dagens lys da landsforeningen ble stiftet i februar 1997. Ettervernet etterlyses både i Trøndergnistens og Hedmarksgnistens handlingsprogram, henholdsvis i –94 og –95. Like tidlig begynte noen av de ungdommene som var aktive i ”gnistene”, og som senere skulle få sentrale posisjoner i landsforeningen, å etablere viktige kontakter. Ledelsen i Barne- og familiedepartementet deltok allerede i –94 på ungdommens første samling i Trondheim (se kap.4). Kontakten mellom Nils Arne Berger, først leder i Hedmarksgnisten, senere i landsforeningen, og Sylvia Brustad hadde også en historie som strakk seg tilbake til tiden før hennes statsrådtid. Kontakten var både av formell og uformell art;

Barndomsopplevelsene har ført til at jeg har null respekt for voksenverdenen. Det har hjulpet meg i møtet med byråkratiet. Derfor frykter jeg heller ingen når jeg representerer barnevernbarnas sak. Folk kan nok stusse og mene det blir vel respektløst. Som for eksempel da jeg stod i nærheten av barne- og familieminister Brustad under en sammenkomst og ropte til henne ved koldtbordet; ”Sylvia, ta med en canapè åt mæ!” Stadsråden gliste da hun kom med tallerkenen. Vi kjenner hverandre godt etter uttallige møter om barnevern og ettervern (Nils Arne Berger I: Ringheim og Throndsen 1997:17).

Politisk innflytelse skjer ikke i et vakuum, men gjennom relasjoner der *noen* påvirkes til *noe* (Wyller 1988). Brustad har gjentatte ganger understreket hvor viktig hun mener det var å lytte til brukere generelt, og landsforeningen spesielt. Hun viste tidlig sitt engasjement for barna i barnevernet, og for landsforeningens arbeid;

Hun får kunnskap (om dette) fra barn og unge som i ettertid kan fortelle om grove forhold i sine hjem, og om signaler de har sendt ut for å få hjelp, men der intet skjedde./.../ ”Jeg må jo komme meg ut, sørge for at jeg får snakket med folk, med de det virkelig gjelder.” Dette innebærer en villighet til å stille opp der brukere samles, som nå sist ved etableringen av Landsforeningen for barnevernsbarn (Norges Barnevern 2:1997).

Brustad viser gjentatte ganger til nødvendigheten av å lytte til landsforeningens innspill. Det er viktig, hevder hun, å høre på dem det gjelder:

Hvis ikke vi hører på dem det gjelder, så greier vi ikke å lage en lovgivning eller politikk som ivaretar dem på en god nok måte. Og i så henseende har Landsforeningen vært helt sentral, mener jeg.

Brustad har både i ord og handling vist engasjement for barnevernsbarna, og fremmet saker betydningsfulle også for dem. Både den tidligere og nåværende lederen i foreningen omtaler henne som en troverdig og handlekraftig dame. Uten å kunne fastslå med sikkerhet *når* diskusjonen om lovendring ble satt på dagsorden, er det klart at Brustad kjente til ungdommens ønsker da hun tiltrådte som statsråd i oktober 1996. Videre var hun klar i sine formuleringer om at hun faktisk ønsket å lytte til det ungdommene sa, med tanke på å tilrettelegge politiske rammer som også de kunne være bekvem med. Imidlertid var det i følge henne sterk motstand på Stortinget mot en slik lovendring, ut fra prinsipielle betraktninger rundt myndighetsalderen. Det siste stemmer også med inntrykk fra landsforeningens stiftelsesmøte, der det fra departementets side ble understreket at myndighetsalderen var kommet for å bli – også med de implikasjoner dette måtte gi for ettervern. Men Sylvia Brustad ønsket en endring – og landsforeningen gjorde det. Fagfeltet for øvrig syntes å ha sammenfallende interesser.

Om landsforeningen trengte Sylvia Brustad, så trengte hun også dem. Brustad tiltrådte som statsråd 29 år gammel. Med lang erfaring fra politikken, men uten tilsvarende erfaring fra praktisk barnevernsarbeid. Det er ikke urimelig å tenke at hun trengte en politisk sak der hun kunne markere styrke og troverdighet også innen dette området av barne- og familiepolitikken. Det er ikke tvil om at hun har hatt god kontakt med Nils Arne Berger, og det er heller ikke grunn til å betvile at hun hadde et ønske om å lytte til brukeres erfaringer. Ønsket gjentok hun i mange sammenhenger, og viste det også i praktisk handling. Ettervernet kunne være en egnet sak for henne. Her fantes et fagfelt som var misfornøyd med lovteksten slik den var blitt, noe FO gjentatte ganger hadde tatt opp med departementet. En lovendring ville ikke være kontroversielt innen fagfeltet, tvert i mot tydet alle signaler på at denne var ønsket. Og de hun peker på som brukere framfor noen, barn og unge i barnevernet, var mer enn noen opptatt av å få dette til. Det er også grunn til å tro at saken ikke var politisk kontroversiell. Noen komplikasjoner kunne finnes i å gå på tvers av myndighetsalderens magiske grense, men ikke mer enn at det lot seg gjøre for de fleste. Enigheten skulle senere vise seg i noe ulike sammenhenger: På ungdomshøringen der politikere møtte ungdomsorganisasjoner, gikk alle parti unntatt Høyre og Fremskrittspartiet inn for lovfestet rett til ettervern (Dagbladet 21.02.97). I Odelstinget gikk alle unntatt Fremskrittspartiets representant inn for å vedta den foreslåtte lovendringen. Brustad kjente til ønsket i fagfeltet, og hun var oppmerksom på de politiske signalene. Og: Hun ønsket å komme landsforeningen i møte.

Innen en slik kontekst er det også mulig å tolke hennes uttalelse om at det fraværende ettervernet var noe hun ble oppmerksom på da hun tiltrådte som statsråd; ”Politikken var slik da jeg kom inn i departementet, at myndighetsalderen skulle være lik for alle. Jeg undret meg over om det kunne være riktig. Dette utfordret jeg da landsforeningen på”. Anita Lenes Og Nils Arne Berger på sin side har en noe annen versjon, der de hevder at ideen var deres, og at statsråden ble med på den. Dette skal ikke bli en kamp om å definere sannhet, å fokusere på nyanser kan gi inntrykk av en konflikt som ikke eksisterte der og da. Brustad og landsforeningen arbeidet godt sammen, etter mitt kjennskap til fordel for begge parter. Uten å tegne ikke-eksisterende konflikter kan det likevel være mulig å stille spørsmål; var ettervernet en sak som kunne gi tiltrengt legitimitet i et viktig fagfelt? Kunne landsforeningens argumenter, deres autensitet være det som muliggjorde at en sak som dette kunne vinne frem? Det er en grov forenkling å gjøre dette til et ”nullsumspill”. Det er for enkelt å hevde at den ene parten har ført saken og vunnet, den andre er brukt og utnyttet – og har tapt. Alt for enkelt. Vi er inne i et spill som har flere vinnere enn tapere; det er ikke vanskelig å se både statsråden og landsforeningen som vinnere i det samme spillet. Om politiske saker arbeides frem i et samspill mellom brukergrupper og politikere, er det dermed ikke sagt at brukergrupper anvendes ut fra rent strategiske forhold. Politikk er et spill – og et samspill. Brustad har i ulike sammenhenger understreket sitt ønske om å lytte til de det gjelder – til brukerne. Det er ingen grunn til å betvile hennes interesse for landsforeningen, heller ikke hennes interesse for å drive deres saker fremover. Ved siden av dette er det grunn til å tro at den kontakten hun hadde med ungdommene i landsforeningen gav henne legitimitet i saker som gjaldt barnevernet. Også hun må være en del av den faglige og politiske korrekthet som tilsa nødvendigheten av kontakt med de det gjaldt - brukerne.

Marianne Borgen hevder at lovedringsprosessen skjedde i en tid der det var

...ettertraktet å høre historiene, det ble ettertraktet å prøve å være flinke til å lytte til barnevernsbarna – det ble liksom politisk korrekt. /.../ Det var nesten umulig å ikke passe på at man hadde dem med uansett hva som skulle diskutere når det gjaldt barnevern.

Også i den neste fasen, der lovendingsprosessen er i gang, kan vi mer enn ane det faglige og politiske korrekte i å låne landsforeningens ungdommer øre. I offentlige dokumenter og utredninger finnes målsetningen om å lytte til brukerne nedfelt (se kapittel 2). I tillegg til å være en forventning nedfelt i styringsdokumenter, kan vi også ane (noen) politikeres tanke om brukeres fortellinger som troverdig underbygging av egne standpunkt. Møtereferatet

fra Odelstinget kan være et eksempel; Ågot Valle (SV) og Eirin Faldet (AP) bruker ungdommers historier for å underbygge nødvendigheten av et ettervern. Vi leser om Nils Arne Berger, om Tor Willy og om Ole Andreas. Eirin Faldet omtaler ungdommene som eksperter:

...derfor håper jeg at vi som politikere vil bruke den ekspertisen vi har, og lytte til barnevernsbarna selv. Det er de som er eksperter på dette, og vi kan sannelig ha godt av å lytte til dem...

Å vise til ungdommene som eksperter er i seg selv et punkt å stoppe ved. Faldet viser her til de høringsuttalelser som var kommet inn i etterkant av opprinnelig lovforslag – et lovforslag som hadde oppnådd massiv støtte fra kommuner og fylkeskommuner, fag- og interesseorganisasjoner. Hvem som helst av disse kunne vært trukket frem som ekspert – uten at dette nødvendigvis ville gitt samme tyngde. En enkeltuttalelse kan ikke bære resonementet alene, men sammen med et annet sitat fra samme møte blir bildet spennende; Per Sandberg (FrP) var ikke enig med lovforslaget. Hans parti ønsket å beholde myndighetsalderen som styrende prinsipp også i barnevernet, og mente på dette grunnlag at ettervern *ikke* kunne omfatte de over 18 år. Poenget er greit nok og ikke så viktig i og for seg, det som her er besnærende er argumentasjonen: Hvorfor la barnevernet bruke tid på å arbeide med ungdom når landsforeningen selv har uttalt at dette er en oppgave de er uegnet for? Også Sandberg bruker ungdommenes argument for å belegge sitt (motsatte) syn. Landsforeningen hevder han, har selv sagt at barnevernet ikke er rustet til å arbeide med ungdom. Da må det jo være meningsløst å utvide aldersgrensen for hjelpetiltak fra 20 til 23 år?

Å henvise til ungdommenes meninger gir legitimitet til egne standpunkt. De ønsker det, vi gjør det. Sitatene illustrerer hvorledes to svært forskjellige standpunkt kan underbygges av de samme(s) argument; landsforeningen (eller andre ungdommer) mener det er viktig, så vi bør lytte til dem. Landsforeningen mener det ikke er viktig/ mulig; vi bør lytte til dem. Marianne Borgens mening om at det i denne perioden syntes faglig så vel som politisk korrekt å lytte til barnvernsbarna, kan være en bakgrunn å forstå dette på; iveren etter å høre, og iveren etter å vise at man har hørt. Enten det man hører har rokket ved opprinnelig mening eller ikke.

Iveren etter å høre har også andre konsekvenser. Det syntes naturlig i denne prosessen at landsforeningen skulle få ytre sine meninger; statsråden hadde nær kontakt med foreningen og gav dem mye av æren for at temaet i det hele tatt kom opp. Departementet hadde lenge vist stor velvilje til å inkludere foreningen i relevante diskusjoner. Innen vårt demokratiske system er det også et sentralt styringsprinsipp at berørte parter skal få

mulighet til å uttale seg i aktuelle saker. Å sende saker til høring før vedtak fattes, inngår i dette (Christensen og Egeberg 1992). Landsforeningen ble invitert som departementets høringsinstans i –97, og skulle gjennom dette sikres medinnflytelse i ulike prosesser. Å ytre sine meninger kan imidlertid gjøres på mange ulike måter. Det landsforeningens ungdommer hadde gjort til nå – det de begynte å bli fortrolig med – var å delta på konferanser og møter. De hadde representanter som var sterke verbalt, og som kunne ordlegge seg bedre enn mange andre. I dette hadde de sin styrke, og som følge av dette ble de hørt. Når et lovforslag skal kommenteres er forventningene imidlertid ganske andre. Det er ikke lenger de verbale, provoserende uttalelsene som gir gjennomslag. Meninger skal fanges i skrift, og formes etter nye kriterier; innspill bør være saklige og velformulerte for å bli hørt. I sin uttalelse til lovforslag om gjeninnføring av ettervernet, fikk de voksen hjelp. Dette fungerte godt, i den forstand at argumentene deres ble referert og fikk gjennomslag. I en senere uttalelse om alternative forslag til ny organisering av fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familieområdet, skriver landsforeningen imidlertid;

Hvis Lfb skal komme med en anbefaling om et bestemt forslag så må vi ”oversette” de abstrakte modellene til et språk som ungdommen (les: brukere) forstår. Vi må utrede hvilke konsekvenser forslagene vil ha for den enkelte bruker. Først da ville ungdommen ha et tilstrekkelig grunnlag for å komme frem til et bestemt forslag. En slik prosess vil sikre en fruktbar medvirkning fra ungdommen. Høringens form og innhold, og den korte tiden vi har hatt til rådighet, har forhindret oss i å komme frem til et klart standpunkt.

Det landsforeningen her retter oppmerksomheten mot, er et av de dilemma som aktualiseres når brukergrupper skal delta i politiske og faglige diskusjoner. De konkretiserer noen av de prosesser som må gjennomgås for at delaktighet skal være mulig; brukere må introduseres for saksforhold i et språk de forstår. Deretter må de ha tid og rom til å diskutere eventuelle konsekvenser, før et svar kan formuleres i egnede vendinger. Disse hindrene kom landsforeningen over da de forfattet sin første høringsuttalelse, mens de senere ikke alltid har maktet det. Landsforeningens rolle som høringsinstans og de utfordringer de møter når denne rollen skal fylles, er et tema som ikke lar seg avgrense til prosessen rundt lovendring. Jeg tar med noen av utfordringene over i neste kapittel, der jeg ser nærmere på noen av de utfordringer landsforeningen står overfor i sine møter med barnevern og myndigheter.

Kapittel 7: Strukturelle og diskursive rammer for medvirkning

For når ingen forstod deg var det du som var stum,
ikke de andre som var døve.
Språket var alltid sannhetens diktatur.
Var du i mindretall i språket ble du gal eller ensom,
usynlig og uhørlig
(Jensen 1998:113)

Dette kapitlet vil vies noen betingelser for – og noen utfordringer ved – landsforeningens medvirkning i en faglig og sosialpolitisk kontekst. Blant mange mulige innfallsvinkler vil to vies særlig interesse:

Innledningsvis vil jeg rette oppmerksomheten mot landsforeningens rolle *som interesseorganisasjon*. Så langt har vi sett ungdommer som riktignok uttaler seg på vegne av organisasjonen og oppfattes som dennes representanter, men som like mye fokuseres som enkeltpersoner. Landsforeningens organiseringsform gir noen rammer for det arbeidet de kan drive. Organisasjoner er ikke isolerte virksomheter, men integrerte eller korrigerende deler av en politisk kultur. Innen denne vil de kunne finne elementer både til sin organisasjonsforståelse og sin problemdefinering (Høgsbro 1992:165). De rammer landsforeningen har valgt – og de som er blitt valgt for dem – vil gi noen føringer for virksomhetens utforming. Hvorfor ble landsforeningen som den ble? Og hvem gav premissene for hvordan de skulle organisere seg?

Diskursive rammer for medvirkning berører et noe annet aspekt. I barnevernets nyere teoritilfang, i politiske dokument og det datamateriale jeg så langt har presentert, finnes en stor grad av enighet om at brukere, og brukergruppers erfaringer inneholder viktige kunnskapsbidrag, nyttig og nødvendig for barnevernet. I bevegelsen mot et mer empowerment-orientert tenkesett er dette også et sentralt element. Hvilke utfordringer, vanskeligheter og muligheter medfører dette? Hvilke utfordringer finnes i møtet mellom ungdommenes fortellinger og fagfeltets mer vitenskapsbaserte kunnskap?

Strukturelle rammer; Mot alle odds?

Det norske organisasjonssamfunnet har i etterkrigstiden gjennomgått store endringer, noe som blant annet kommer til syne gjennom økt organisasjonstetthet og endret organisasjonsstruktur. Mens store og kjente foreninger som innen avholds-, lekmanns-, og arbeiderbevegelsen samt sosiale og humanitære lag taper terreng, finnes en oppblomstring av nye organisasjoner - ikke minst innen helse- og sosialsektoren. Et særpreg ved disse nye organisasjonene er det sterke innslaget av egenorganisering. Mens de tradisjonelle organisasjonene gjerne var opprettet med arbeidet *for andre* som mål, er mange nye organisasjoner opprettet med tanke på å arbeide for egne medlemmer. Vi organiserer oss i langt større grad for å dekke egne behov og interesser; noe som kan fortolkes som en form for organisert individualisme (Hvinden 1997, Selle og Øymyr 1995, Engberg 1986).

”Frivillige organisasjoner” har vært det begrepet som i hovedsak har vært brukt for å betegne frivillige sammenslutninger i hele vårt århundre (Wollebæk, Selle, Lorentzen 2000). Begrepet non-profit sector, gjerne oversatt med fortjenestefri sektor, brukes også som en samlebetegnelse (ibid:25). I seg selv er ikke avgrensingen mot profittensyn nok til å avgrense en frivillig organisasjons virke. Også enigheten om en felles ide, en felles interesse, samt en medlemsmasse basert på frivillig innsats er med på å avgrense virksomheten (NOU 1988:17).

Denne nye organisasjonsvirkeligheten gjør det vanskeligere å trekke grenser mellom ulike former for virksomhet. Interesseorganisasjonen og selvhjelpsgruppen kan tilsynelatende ha flere likheter enn forskjeller. Også selvhjelp er basert på en felles idé, og også her er virksomheten fortjenestefri. Selvhjelp har likevel også noen andre føringer, og refererer til et mer eller mindre presist definert problem som en gruppe har eller mener å ha. Det kan være synlige fellestrekk som funksjonshemming, sykdom eller lignende, men også langt mer usynlige forhold (Høgsbro 1992, Hjelmdal, Nilsen og Seim 1998, Mehlbye, Nygaard Christoffersen 1992). Ut over å fokusere på et opplevd felles problem, er et element i selvhjelpsvirksomhet å bryte følelsen av å være latt alene med sitt problem. Ved å gi gjensidig støtte kan livssituasjonen lettes og i større grad aksepteres. Det er betydningsfullt med støtte fra en eller flere som har gjennomlevd problemene, og som har lært å leve i en ny rolle. Innen empowermenttenkning har også selvhjelpsvirksomhet en sentral plass, i det gruppenes målsetning vil være å styrke deltagerne, frigjøre deres krefter og la dem få en opplevelse av økt kontroll med eget liv.

Antallet selvhjelpsgrupper har økt kraftig gjennom de siste år. Noen begrunner dette i svekkede sosiale bånd, i det tradisjonelle arenaer som

nabolag, nærmiljø og arbeidsplass har mistet noe av sin tidligere stabilitet. Selvhjelpsgrupper kan oppfattes som et forsøk på å etablere nye sosiale bånd. Videre er det et moment at behandling og offentlig omsorg stadig blir mer spesialisert og profesjonalisert. Mehlby og Christoffersen hevder at et profesjonelt behandlingsapparat har et innebygd potensiale for å overta menneskets ansvar for eget liv. Mottagere av hjelp går lett inn i en avhengighetsskapende klient - og pasientrolle. Deltagelse i selvhjelpsgrupper kan slik betraktes som en aktiv handling for å få tilbake ansvaret for eget liv. Slik kan selvhjelpsgrupper forstås som en reaksjon rettet mot to grupper: På den ene side en motstand mot et etablert hjelpeapparat, der gruppen dannes for å ivareta noen funksjoner det offentlige ikke fyller på en tilfredsstillende måte. På den andre side en reaksjon mot et privat nettverk, som sannsynligvis heller ikke ivaretar det medlemmene ønsker ivaretatt (Mehlby og Christoffersen 1992).

Disse trekkene ved selvhjelpsgrupper kan også brukes for å beskrive ulike frivillige organisasjoner, og viser samtidig noen av vanskelighetene ved å gå opp klare grenser. Så vel interesseorganisasjoner som selvhjelpsgrupper kan være eksempler på egenorganisering, der folk med felles problem, behov eller interesse går sammen. Seim, Hjemdal og Nilsen velger imidlertid å avgrense selvhjelpsvirksomhet til

...organisasjoner som i hovedsak avgrenser sin innsats til en definert gruppe medlemmer og baserer seg på gjensidig hjelp mellom deltagerne (Seim, Hjemdal og Nilsen 1998:41).

Interesseorganisasjonene derimot har et noe videre nedslagsfelt. Dette betyr ikke at de trenger å rette sin virksomhet mot grupper atskilt fra dem selv, men kjennetegnes ved at

... en del av virksomheten retter seg mot å forbedre situasjonen for alle som har samme problem eller behov, enten disse er medlemmer eller ikke (ibid:41).

Innholdsmessig trenger det ikke å være store forskjeller på henholdsvis en selvhjelpsgruppe og en interesseorganisasjon. Når det gjelder støtteordninger derimot, vil ulikhetene komme klarere frem. Selvhjelpsgrupper har gjerne en lokal forankring og begrenset medlemsmasse, noe som begrenser deres mulighet til å sikre seg offentlig støtte. For de landsomfattende organisasjonene derimot, er bildet noe annerledes. Støtten til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene har en femti år lang historie i Norge. Viljen til å bidra til denne typen organisasjoner har vært – og er – stor, men for å få midler må visse krav oppfylles. Disse kravene har blitt endret noe

gjennom de årene ordningen har eksistert, men noen betingelser har hele tiden vært til stede; et krav om en sentralledelse, om fylkeslag og et minste antall betalende medlemmer (NOU 1995:19).

En organisasjon blir til

Landsforeningen for barnevernsbarn har ikke alltid vært den organisasjonen de i dag fremtrer som. De ungdommene som møttes på de første samlingene i Norsk fosterhjemsforenings regi, hadde heller neppe noen klar ide om at de i løpet av få år skulle ha etablert sin egen interesseorganisasjon – det er i det hele tatt usikkert om de på dette tidspunkt hadde et slikt ønske. Det ungdommene gav av tilbakemeldinger på denne tiden var utelukkende knyttet til gleden i samværet, gleden over å møte andre som tenkte tanker som lignet ens egne. Noen viste til det nye og positive i å møte andre som også hadde ”to sett” foreldre, noen som forstod uten at det var nødvendig å forklare så mye;

Man fikk satt seg inn i de andres situasjon, og flere sa at ”jeg har ikke hatt det så ille som jeg trodde!” Den samme tanken ble også jeg sittende igjen med (Fosterhjemskontakt 4:1991).

Det er fint at vi møtes. Andre fosterbarn skjønner så fort hva du snakker om i stedet for at du må gå så mange veier og forklare så mye mer (Follesø 1992:87).

Herregud – de hadde jo akkurat de samme problemene som meg. Jeg trodde det bare var meg i hele verden som hadde det så ille. Men så treffer du andre og så veit du at det er ikke sånn! (ibid:87)

Innslagene av selvhjelpstenking er tydelig i disse utsagnene. Målet med virksomheten var å møtes, å dele erfaringer, og å samles om opplevde felles problem. Hjemdal, Nilsen og Seim viser i en undersøkelse hvordan nettopp gleden ved å møte mennesker i samme situasjon som dem selv er et gjennomgående trekk ved selvhjelpsgrupper. Fellesskapet har sin egenverdi, og er ikke bare et virkemiddel for å oppnå andre mål. Det oppleves godt å oppdage at det finnes andre i samme situasjon som en selv, og det å møte andre beskrives som en følelse å være blant sine egne på tross av andre ulikheter (Hjemdal, Nilsen og Seim 1998:96). Dersom samværet ungdommene i mellom var det overordnede mål, ville fosterhjemsforeningens ungdomssamlinger kunne fungere som en egnet og tilstrekkelig ramme. Her fikk ungdommen det de ønsket – et samlingssted, et sted å dele tanker og meninger, et sted å finne nye venner. Graden av harmoni mellom ungdommene – som mellom ungdommer og voksne - var

på denne tiden forholdsvis stor. Hva var det så som videre skjedde? Hvorfor vokste det – i løpet av få år – frem en organisasjon fra denne noe anonyme tilværelsen, en organisasjon som skulle få innpass hos så vel sentrale politikere som fagfolk? Heller ikke her er svarene enkle å gi. Organisasjonsetableringen kom som et resultat av mange og ulike forhold, og hva som til en hver tid virket kan være vanskelig å utpeke. Noen mulige forklaringer kan likevel trekkes frem:

Som vist i kapittel 4 ble enkelte ungdommer i fosterhjemsforeningen stadig mer ivrig etter å finne sitt eget ståsted. De protesterte på det de opplevde som uønsket voksenstyring, på voksne som hadde meninger om ungdomsgruppens økonomi, fremgangsmåter og tidsbruk. I den grad det var mulig ville de greie seg selv. Dette sterke ønsket om selvstyre så fosterhjemsforeningen ikke å kunne innfri dersom ungdomsarbeidet fremdeles skulle organiseres i deres regi. Om uenighetene i voksenrekkene var markante, meisles det offisielle synet ut på Landsrådet i 1995;

”...dersom ungdom i fosterhjem ønsker å drive selvstendig organisasjonsarbeid, bør dette gjøres i andre organisasjoner”
(Fosterhjemskontakt 4:1996, se også kap.4).

Slik synes to parallelle og nært forbundne prosesser sammen å virke frem mot løsrivelse; enkeltungdommers ønske og fosterhjemsforeningens offisielle standpunkt.

De mange hjelperne

Ungdommene som nå gikk sammen for å etablere sin organisasjon hadde de fleste odds i mot seg. De møttes som enkeltmennesker, med det ene til felles at de alle levde, eller hadde levd under barnevernets tiltak. Få hadde organisasjonserfaring ut over den de hadde tilegnet seg gjennom sin tid i fosterhjemsforeningen. Potensielle medlemmer var spredt over hele landet. De som var aktive i denne fasen syntes å være like opptatt av hva de *ikke* skulle være som hva de *skulle* være; de ville ha en organisasjon som ikke var voksenstyrt, som ikke lot andre legge premissene for det arbeidet de skulle drive. De ville ha en virksomhet med andre rammer enn det de så langt syntes å finne i fosterhjemsforeningen. Med seg i sekken hadde de også mange av de diskusjonene som var påbegynt, men aldri sluttført mens de enda var i fosterhjemsforeningen: Hvem skulle virksomheten være for? Institusjonsbarn og/ eller fosterbarn? Hva med egne barn i fosterhjemmet – ”biobarna”? Hvordan skulle penger skaffes, og hvordan skulle de brukes? Og ikke minst – hvordan skulle de drive sin virksomhet – hvilken form skulle den ha, hvilke rammer skulle den få?

Nå var det likevel ikke utelukkende utfordringer og vansker ungdommene hadde med seg. De hadde også et sterkt engasjement, mange og viktige historier, og en markant talsperson i Nils Arne Berger. Noe av svaret på hvorfor landsforeningen så raskt fikk fotfeste og aksept kan anes i dette. På den ene siden fantes det både politikere og fagfolk som ønsket å få brukere av barnevernet i tale – både som en kilde til kunnskap, og for å synliggjøre at brukere ble tatt på alvor også innen denne etaten. Med ord lånt fra Marianne Borgen var det nærmest ”politisk korrekt” å lytte til barnevernsbarna. På den andre siden fantes ungdommer som kunne tilby noe av dette, ungdommer som ønsket å representere en av de mest usynlige brukergrupper innen sosialetaten. Tiden var nærmest ideell for en organisasjonsetablering; brukere også innen barnevernet kunne gjennom dette finne en felles stemme, og politikere kunne få en kanal til dialog med noen av samfunnets svakeste grupper. For å kunne oppnå målene sine trengte imidlertid ungdommene hjelp både av økonomisk og praktisk art. De måtte ha et sted å være, en sikker økonomi, samt hjelp til økonomisk og administrativ styring.

Interessen for å yte hjelp var stor. Voksne for barn kom tidlig på banen med tilbud om samarbeid, der ungdommene fikk det de ønsket – kontor og økonomisk hjelp – uten at Voksne for barn la seg opp i hvordan de skulle drive sin utadrettede virksomhet. Ved å etablere dette samarbeidet kunne også departementet gi økonomisk støtte, en støtte betinget av en voksenorganisasjons administrasjon.

Også barneombudet var tidlig ute med å imøtekomme ungdommenes forespørsel om støtte. Dette kan vi blant annet lese av Marit Egges hilsningstale; ”...de ba oss om å gjøre hva vi kunne for at de kunne treffes og gis muligheten til å gå sammen i en forening for å ivareta interessene til barn og unge under omsorg” (Framtidens voksne 2:97, se også kapittel 4). Den form støtten fikk, utdypes noe nærmere av Marianne Borgen:

Det var enighet hos barneombudet at i den grad vi kunne bidra til å få en organisasjon som landsforeningen opp å stå, så var det viktig. Derfor var vi behjelpelig med å arrangere møter hvor departementet var til stede, vi ordnet også møter og kontakter med sentrale stortingsrepresentanter. Vi som var i kontakt med ungdommene da merket at de hadde mye kunnskap og erfaringer som vi trengte for å kunne komme videre, for å kunne lage et mer tidsriktig barnevern. Dette var også på en tid hvor diskusjoner rundt en ny barnevernlov var aktuelle, det var snakk om riktig hjelp til riktig tid, og det gikk opp for oss at den type kunnskap en sånn organisasjon representerte

var ekstremt viktig for å komme videre. Så barneombudets beskjedne rolle i det var på en måte å heie på de ungdommene som holdt på, prøve å fortelle dem at de var viktig og prøve å bidra til noe systemforståelse og systemkunnskap.

Som døråpner overfor politikere og departement bidro barneombudet med viktig støtte og hjelp. De var imidlertid ikke de eneste gode hjelperne på veien. Nils Arne Bergers møter med Sylvia Brustad, enten disse fant sted over canapéene eller i mer formelle fora, var utvilsomt betydningsfulle. Ikke bare med tanke på lovendringsarbeidet, også hun var interessert i å støtte en organisasjonsetablering. Stiftelsen av landsforeningen hevder hun, er "...noe av det viktigste som har skjedd innen barnevernet de siste årene, fordi brukeren kan bli tatt mer på alvor i framtida...". Og hun fortsetter:

Det var klart for meg var at vi trengte en slik landsforening, selv om det også finnes andre som taler ungenes sak. For ofte er det motstridende interesser, og i mange sammenhenger har vi vært flinkere til å høre på foreldrene enn på barna. Vi har lyttet for lite på dem det gjelder. I så henseende er landsforeningen helt sentral, og jeg er glad for at jeg var statsråd under opprettelsen av den foreningen.

Landsforeningens ungdommer hadde ikke bare støtte i velvillige og engasjerte medhjelpere. Viktig var det også at de hadde sak egnet til å samle en noe spredt ungdomsgruppe. Gjeninnføring av ettervernet var ikke kontroversielt ungdommene i mellom, men var som tidligere vist et mål både Hedmarksgnisten og Trøndergnisten hadde nedfelt i sine program. At nettopp denne saken skulle bli så viktig for landsforeningen, kan forstås på ulike måter. Det substansielle skal ikke undervurderes – ungdommene hadde et reelt ønske om å få til det de oppfattet som et bedre barnevern, også for de som kom etter dem. Mange medlemmer var også i en alder der temaet var aktuelt – de stod selv i fare for å få et dårlig ettervern når de ble myndig. Samtidig kunne saken tjene en symbolsk funksjon. Den virket samlende, og konkretiserte samholdet ungdommene i mellom – de kjempet for noe som var fratatt den som gruppe. Kampen for en lovendring ble en prosess der de både kunne oppnå innflytelse, samtidig som de hadde et samlende tema på tross av alle andre eventuelle uenigheter.

Om gjeninnføring av ettervernet var en viktig og samlende sak for landsforeningen, så var de ikke alene om å ha nytte av denne. Tidligere barne- og familieminister Sylvia Brustads rolle er drøftet skal ikke gjentas, men saken syntes gunstig også for andre: enigheten i fagfeltet om nødvendigheten av en lovendring var stor. Samtidig fantes det en faglig og

politisk tenking om at ungdommene skulle lyttes til. I prosessen frem mot lovendring fantes mulighet til å imøtekomme ulike hensyn; ved å støtte ungdommene i deres kamp ble eget engasjement for ungdommene synliggjort, samtidig som saken i seg selv ikke var kontroversiell i fagfeltet. Landsforeningens medlemmer, politikere, departement og engasjerte fagpersoner gikk slik sammen i en kamp de fleste kunne dra nytte av.

Mange trengte, eller så nytte av de bidragene barneversungdommene kunne yte. De ble ansett som å inneha viktig kunnskap, nødvendig for å tilrettelegge for et mer tidsriktig barnevern. Landsforeningens ungdommer gav barna en stemme, en mulighet til å korrigere eller utfylle de voksnes fortellinger. Denne interessen kanalisert gjennom blant andre barneombud, politikere og departement, gav ungdommene mulighet til å få sin egen virksomhet, sin egen organisasjon opp på beina. Denne interessen som ungdommene hadde god nytte av, hadde imidlertid også en annen side. I ettertid er det flere som stiller spørsmål ved om den organiseringsformen som ble valgt var den best egnede til å ivareta ungdommens ønsker.

Ungdomsgruppene, fra de ble etablert i fosterhjemsforeningen og frem til i dag, har hatt et tosiktig siktemål: et indre og medlemsorientert, et rettet utover med endring og innflytelse for øye. I dette skiller de seg knapt fra andre organisasjoner eller selvhjelpsgrupper. Derimot kan landsforeningens tidlige historie forstås i lys av de spenningene som fantes mellom disse målsetningene, og av de som var i posisjon til å påvirke prioriteringer og valg: Landsforeningens historie har klare trekk av selvhjelpstenking. Om de selv ikke brukte ordet om eget arbeid, så er de måten de omtaler utbyttet av samlingene klart sammenfallende med ulike undersøkelser om utbyttet ved å delta i en selvhjelpsgruppe (Follesø 1997). Å dele erfaringer med andre i samme situasjon, å fritt kunne snakke om sine problemer uten å møte fordømmelse eller sanksjoner, å tilhøre en støttende gruppe med plass til gleder så vel som sorger er noen av de goder som gruppedeltagere kan vise til når selvhjelpsvirksomhet evalueres (Mehlbye og Christoffersen 1992, Hjemdal, Nilsen og Seim 1998, Schank Abrahamsen 1995).

Landsforeningens etablering i februar –97 markerer en dreining i målsetning. Hvorvidt dette var et bevisst valg er usikkert – sikkert er det at aktiviteten endret retning og ble vendt utover heller enn innover. Interessen for organisasjonen var overveldende, med politikere, media, studenter, høgskoler og fagfelt i kø for å få en ungdom til å komme til nettopp dem. De få ungdommene som drev foreningen brukte sin tid på dette, og lite eller ingen tid ble brukt til å bygge opp under det samholdet som tidligere hadde vært så viktig. Mange av de som tidligere hadde vært med falt fra. For å kunne møte ønskene fra omverdenen krevdes mot og formuleringsevne –

egenskaper ikke alle var i besittelse av. Om det er vanskelig å trekke klare grenser mellom selvhjelp- og organisasjonsarbeid, så kan landsforeningens arbeid i denne perioden forstås som et steg fra selvhjelp til organisasjon – fra indre støtte til utadrettet aktivitet.

Ønsket om at ungdommene skulle danne en formell organisasjon synes forholdsvis klar. Ønsket finnes både hos barneombud, departementet og barne- og familieminister. Dette syntes også å være i overensstemmelse med det ungdommene hadde bedt om; hjelp til å få i stand sin egen virksomhet. Videre ville en organisasjon kunne gjøre dem mer synlige, samtidig som det gav en formell kanal for kontakt. Sylvia Brustad sa følgende:

Hvis ikke vi hører på dem det gjelder, så greier vi ikke å lage en lovgivning eller politikk som ivaretar dem på en god nok måte. Og i så henseende har Landsforeningen vært helt sentral, mener jeg. Det er en styrke at de har organisert seg i en forening, for da står de sterkere i den offentlige debatten. Foreningen kan bidra til å gi folk flest mer kunnskap om barnevernet. Slik var det viktig at de fikk oppmerksomhet rundt etableringen, og at de fikk konkrete resultater fort. Dette kan forhåpentligvis gjøre verden litt bedre for de som kommer etter dem.

Støtten var positiv – og ønsket. I ettertid er det likevel mulig å stille spørsmål ved om de valgene som her ble gjort var de beste:

Barneombudet og hans administrasjon var veldig opptatt av at de skulle etablere seg som forening. Og det var de også opptatt av selv. Det var ikke stilt spørsmål en gang om det var nettopp en forening som var nødvendig. Det var bare en forventning som kom, det ble en felles forståelse om at dette var en egnet form – uten noen analyse, uten noen diskusjon. /.../ Om du skal opprettholde demokratiet er organisasjonsbygging viktig. Jeg synes at en interessegruppe som tar seg av både et selvhjelp/ likemannstenkning og et politisk aspekt – det holder. En forening er mye mer!

Randi Talseth

Bare en forventning som kom, en felles forståelse om at dette var en egnet form – uten noen analyse, uten noen diskusjon. Randi Talseth peker nettopp på den spenningen som hele tiden har vært landsforeningens utfordring; hva skal de være? Hva er viktig, eller viktigst? Medlemsstøtte eller (fag)politisk arbeid? Hjelpen ungdommene fikk til å etablere sin organisasjon var nyttig og kanskje nødvendig. Det er likevel et tankekors at iveren etter å etablere en organisasjon nærmest kvalte foreningens indre liv. Medlemmene

forsvant, og styret krympet mens interessen for landsforeningen var på sitt foreløpig høyeste. Å tillegge (gode) støttespillere det som eventuelt måtte finnes av skyld for dette, vil være misvisende. De ungdommene som da fantes i landsforeningens styre ble ikke nødvendigvis overprøvd, men var engasjerte deltagere i arbeidet. Også medias pågang var utenfor støttespillernes kontroll, samtidig som også disse hadde en klar innflytelse på hvilken aktivitet landsforeningens skulle drive.

Randi Talseth er ikke alene om å reflektere over hvordan landsforeningens virksomhet ble utformet. Også Marianne Borgen uttrykker bekymring:

Det som videre skjedde med organisasjonen, det er det flere som har en type ansvar i forhold til. Vi heiet dem fram - fra første møte med barneombudet til møte med kongen... Alle ville på en måte ha en bit av ungdommene, og folk brukte og misbrukte dem. Og jeg tror ikke det er så veldig mange som går helt fri, verken innen for FO, innen for barneombudssystemet eller innenfor Storting og regjeringsapparatet.

Ny organisasjon – i gammel form?

Å få en posisjon som den Landsforeningen for barnevernsbarn fikk, har sine omkostninger, som sine gevinster. Bekymringer om utforming av organisasjon og virksomhet formuleres ikke bare av voksne støttespillere, men har også vært et tema for ungdommene selv. Her er det ikke primært skillet mellom indre og ytre aktivitet, mellom organisasjon og selvhjelp som er tema. Derimot er Anita Lenes opptatt hvilke forventninger de møter dersom de skal opptre som en ordinær ungdomsorganisasjon:

Vi har snakket mye om hva slags organisasjon vi skal være – skal vi være en slags medlemsorganisasjon hvor det er en ganske flyktig medlemsmasse, eller går det an å eksistere på et annet grunnlag? Etter alle disse årene har det gått opp for oss at vi kanskje ikke kan være en medlemsorganisasjon som opererer på likt vis som andre ungdomsorganisasjoner, men at vi kanskje må arbeide på et litt annet grunnlag for å bli levedyktig. Men vi blir på sett og vis presset inn i en form for blant annet å få økonomisk støtte, for å få det må vi følge noen regler. Vi kan ikke være helt som andre ungdomsorganisasjoner. Jeg tror ikke man kan kreve at ungdom som er så i sin egen verden skal klare å ta vare på medlemsorganisasjonen når de trenger tid og krefter til å ta vare på seg selv. Vi er kanskje ikke så flink til å ta vare på det som er utenfor oss selv når vi er midt oppe i et fosterhjemsopphold, man kan bli flyttet hit og dit, og man

kan oppleve ganske mye triste ting bare ved å være under omsorg, så hvordan skal vi da klare å ta vare på alt annet?

Anita Lenes

Landsforeningen har mange likhetstrekk med andre organisasjoner. Samtidig som likheter finnes, er foreningens medlemmer også opptatt av det som gjør dem annerledes, og det som gjør dem usikker på hvorvidt de kan organisere sin virksomhet likt alle andre. I sitatet overfor begrunner Anita Lenes usikkerheten med organisasjonens flyktige medlemsmasse, samt den turbulens det kan medføre å være under omsorg. Ut fra dette stiller hun spørsmålstegn ved hva slags organisasjon landsforeningen er tjent med å være – kan de fungere på lik linje med andre ungdomsorganisasjoner, slik forventningen er? Eller kan organisasjonen tenkes å være tjent med en ganske annen utforming?

Landsforeningen kjennetegnes med en ”flyktig” medlemsmasse. Ungdommer kommer og går – noen velger å bli medlemmer, andre er kun innom en kort tid. Mens noen kommer innom kontoret, tar andre en telefon. Andre igjen kontakter foreningen via deres hjemmeside – ved å skrive i ”gjesteboka”, eller ved å sende en e-post. Kun et fåtall av disse registrerer seg som medlemmer. Blant de som tar kontakt er de fleste jenter mellom 14 og 16 år. Grunner de oppgir for å ringe, skrive eller komme innom kontoret, er gjerne konflikter oppstått i institusjon eller fosterhjem. For noen opphører kontakten etter at konfliktene, med eller uten landsforeningens hjelp, løses. Noen velger å bli medlem, og enkelte påtar seg styre- og lederfunksjoner. Det er imidlertid ikke uvanlig at kontakten med foreningen opphører når ungdommen blir 17-18 år. I en oppbruddfase der fosterhjem eller institusjon skal forlates, der ny jobb, ny skole, og nye omgivelser venter, finnes det mye annet å bruke sin fritid til enn organisasjonsarbeid. En av landsforeningens store utfordringer er slik manglende kontinuitet både hva angår medlemsmasse og ledelse. Medlemsmassen er som Anita Lenes sier ”flytende”, noe som også vil influere på hvem som til enhver tid er tilgjengelig til å fylle nødvendige styreverv. I det medlemmer har opparbeidet seg erfaring med styrearbeid, er sannsynligheten stor for at de forsvinner ut.⁵⁵ Landsforeningens kontinuitet har så langt vært sikret ved at noen har ytt administrativ og økonomisk veiledning, samt at lederposisjonen har vært forholdsvis stabil. Hvordan dette vil utvikle seg i fremtiden er mer usikkert. Det er i seg selv en utfordring å bygge strukturer som er stødige nok til å romme flyktighet og utskifting. En utfordring for landsforeningen, for deres samarbeidsorganisasjon, og for politikere.

⁵⁵ Opplysningene bygger på samtaler med landsforeningens organisasjonssekretær Anders Mathisen og Anita Lenes

Nå er landsforeningen langt fra alene om å møte disse utfordringene. Også andre ungdomsorganisasjoner sliter med tilsvarende problemer; at medlemsmassen ikke lenger er så stabil som tidligere, samtidig som økonomisk støtte gjøres avhengig av registrert medlemstall. Etter at den såkalte AUF-saken ble rullet opp for noen år siden, der omfattende juks med medlemstall ble avdekket, ble det gjennomført en omfattende gjennomgang av statlig støtte til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene. Resultatet ble i 1997 et nytt regelverk fra Barne- og familiedepartementet. Her ble kriteriene for statsstøtte presisert, og kontrollen med anvendelsen av offentlige midler ble innskjerpet og formalisert. I en undersøkelse viser Lorentzen og Hoaas hvilke reaksjoner dette nye regelverket medførte. Mange ungdomsorganisasjoner mente at de nye støtteordningene førte til større administrative oppgaver, samt til økte utgifter til administrasjon og revisjon. Den sentrale organiseringen krevde mer tid og ressurser, noe som gikk på bekostning av kontakt med lokalplanet. På bakgrunn av funnene i undersøkelsen advarer forfatterne mot at et ønsket barne- og ungdomsdemokrati undergraves av det regelverket som nettopp var ment å sikre dette (Lorentzen og Hoaas 2000). Statlig støtte blir gjort avhengig av formelle tegn på demokrati: Antall registrerte og betalende medlemmer, avholdt årsmøte, sentralt avholdte ledertreningskurs osv. Bak disse kriteriene anes idealer om et tradisjonelt organisasjonsdemokrati: Medlemskap som utløser rettigheter i lokalforeningen, og et sammenbindende, nasjonalt ledd. For mange organisasjoner påpeker forfatterne, fungerer disse kjennetegnene som en tvangstrøye; det tradisjonelle medlemsdemokratiet utfordres av deltakerdemokratiet. Unge skifter tilhørighet, beveger seg mellom ulike tilbud og velger det som til en hver tid passer best. Færre ønsker seg formelt medlemskap med alle dets demokratiske rettigheter. Det er lettere å trekke deltakere til aktiviteter enn til forpliktende medlemskap (Lorentzen og Hoaas 2000).

Om støtte skal bygge på medlemstall, så må medlemmer nødvendigvis rekrutteres. Om medlemsrekruttering er et problem også i andre organisasjoner, så hevder landsforeningen at dette gir spesielle utfordringer for dem. Å bli medlem i Landsforeningen for barnevernsbarn innebærer ikke bare å tegne medlemskap i en ordinær interesseorganisasjon, men også å stå frem som barnevernsbarn. De medlemmene vi så langt har lest om innen foreningens rekke synes alle å være opptatt av sin stolthet, sin styrke og sine ressurser som barnevernsbarn. Holdningen står det respekt av, og det er ingen grunn til å trekke den i tvil. Det er imidlertid ingen selvfølge at alle potensielle medlemmer føler det på samme måte. Å melde seg inn i en forening for *barnevernsbarn*, kan for noen oppleves som belastende, noe også landsforeningens styre er oppmerksom på:

Vi er også aktive på nettet med mulighet for en mer ”anonym” møteplass i forhold til foreningen for de som synes det er vanskelig å være åpen om sin situasjon som ”barnevernsbarn”. Noen foretrekker å kontakte oss uten å eksponere seg selv. Det skal mye mot til å stå fram som barnevernsbarn og å reise på samlinger. Det er et vanskelig skritt å ta inn i et forpliktende fellesskap som det vi prøver å få til i landsforeningen. Terskelen er helt klart veldig høy (Norges barnevern 2:2002:38).

”Jeg tror ikke man kan kreve at ungdom som er så i sin egen verden skal klare å ta vare på medlemsorganisasjonen når de trenger tid og krefter til å ta vare på seg selv”, sier Anita Lenes. Sitatet utfordrer. På den ene siden er landsforeningens ungdommer opptatt av ikke å gjøres ”annerledes” – de ønsker ikke å bli i oppfattet og omtalt med medlidenhet. Samtidig er realiteten innen foreningens rekke at medlemmene faktisk er sammensatt av unge mennesker med vanskelige livserfaringer. Det som konstituerer som gruppe er jo nettopp at de har hatt deler av sin oppvekst utenfor hjemmet, med de brudd dette innebærer for den enkelte. Og det er ikke vanskelig å følge Anita Lenes i hennes resonnering; en kan oppleve mye trist ved å være under omsorg, i (lange) perioder kan det vanskelig forventes at en ungdom skal kunne bruke sine krefter på å drive organisasjonsarbeid. Vi aner nok en utfordring i landsforeningens arbeid; på den ene siden å fremtre som annerledes – på den andre siden å kjempe mot stigmatiserende oppfatninger om hva denne annerledesheten innebærer. Nyansene kan tydeliggjøres ved å vise til skillet mellom sosial og opplevd annerledeshet (Midjo 1994, 1995). Mens sosial annerledeshet er knyttet til avvik fra det sosialt gitte, fra det som fremstår som ”naturlig” eller ”normalt”, referer opplevd annerledeshet til personens opplevelse, og trenger som sådan ikke å stemme overens med den sosiale betegnelsen. Landsforeningens utfordring finnes i spenningen mellom disse; å bidra med sine erfaringer, for gjennom dette å forsøke å influere også på forståelsen av den sosiale annerledeshet.

Barne- og familiedepartementet har lenge uttrykt et ønske om å inkludere landsforeningen i de ordinære støttordningene, og ikke yte særskilte tilskudd slik tilfellet har vært frem til i dag. Andre har advart mot dette, blant dem Randi Talseth i Voksne for barn:

Barne- og familiedepartementet har mast om at landsforeningen skal inkluderes i den ordinære støtten til barne- og ungdomsarbeid. Vi har hatt motstand mot dette - det vil si at landsforeninga har vært i mot, vi har støttet dem på det. Departementet ønsker å trykke dem inn i den ordinære støtten. Og det ville være på en paragraf som er en

egen pott uansett. Det har ikke noen hensikt å tvinge dem inn i en fordeling/ tilskuddsordning når de likevel skal defineres som et unntak. Departementet har ønsket det for å få dem inn i sin fold. De ønsker ikke slike særbehandlinger som landsforeningen har fått.

Diskusjonene om hvorvidt landsforeningen skal være innenfor eller utenfor de ordinære tilskuddsordningene er enda ikke sluttført. Som situasjonen er i dag, får landsforeningen sine midler direkte bevilget over statsbudsjettet. Dette kan gi dem muligheter så vel som problemer. Den største positive gevinsten av støtten slik den i dag fungerer, er deres mulighet til å påvirke tilskuddets omfang. Som vist resulterte et av foreningens møter i Stortingets Familie- kultur og administrasjonskomitè i en markant økning av støtte; fra kr. 500 000,- til kr 700 000,-. Landsforeningen har mange muligheter til å høste gevinster av den velviljen de møter. På den andre siden ligger usikkerheten også i dette; fra departementets side trekkes nettopp kontinuitet i økonomi frem som et argument for å inkludere dem i ordinære støtteordninger.⁵⁶ Framtidige ordninger er vanskelig å vite noe om. Foreløpig synes ordningene å være som de er – den sterke faglige og politiske enighet om å støtte landsforeningens arbeide kan også være medvirkende til at ordninger blir vanskelig å endre, om disse strir mot landsforeningens egne ønsker.

Om tilskuddenes størrelsesorden har variert, så har en betingelse stått fast hele tiden; driftsstøtten blir ikke gitt direkte til foreningen. Mens den først ble formidlet via Norsk Fosterhjemsforening, kanaliseres den i dag via Voksne for barn. Også dette kan være en fremtidig utfordring for landsforeningen. Så lenge et samarbeid fungerer godt, kan også ordningen fungere godt. Om samarbeidet skulle forvanskes, blir også mulighetene for konflikt store. I mitt materiale er samarbeidet med dagens voksenorganisasjon kun unntaksvis tematisert. Det går likevel an å gjøre seg noen refleksjoner; Voksne for barn og Landsforeningen for barnevernsbarn er to organisasjoner med ulikt siktemål og ulik virksomhet. Det som i utgangspunktet var en styrke – fraværet av den beklemmende nærheten – kan også vise seg å bli vanskelig. Landsforeningen kan, etter hvert som den får en sterkere egen organisasjon, ønske å utforme sin selvstendige virksomhet. Gjør de det, er sannsynligheten stor for at de som andre må innordne seg under en felles tilskuddsordning. Jeg vil ikke gjøre dette til et stort tema, men ha det med som en tanke. Det dreier seg ikke bare om økonomi. Det dreier seg også om i hvor stor grad landsforeningen selv skal kunne være i stand til å utforme sin virksomhet på egne premisser. Dersom

⁵⁶ Opplysningen bygger på samtale med avdelingsdirektør i barne- og familiedepartementet Bjørn Bredesen

økonomiske betingelser hindrer dem i å bli en egen, selvstendig organisasjon, begrenses valgene. Dersom de må være knyttet til en moderorganisasjon for å få sin støtte, kan vekst på egne premisser bli vanskelig.

Diskursive rammer - ordet fanger?

Om landsforeningen vokser til, og om ønskene for deres deltagelse er mer varig og forpliktende enn tidligere, er foreningen fremdeles sårbar. Med sin ”flytende” medlemsmasse, med sine turbulente liv, med sine få varige medlemmer og et vagt støtteapparat finnes få garantier for at foreningen skal kunne fortsette sin vei mot økt styrke og autonomi. Slik situasjonen er i dag, er det få ut over landsforeningen selv som har et ansvar for å bygge organisasjonen, noe som har opprørt Anita Lenes. Det er urettferdig mener hun, at ungdommene alene skal ha ansvaret for å holde en organisasjon oppe;

Det er slemt å skulle forvente dette av en ungdom! Noe skal være bare fordi det har en rett til å eksistere!

Utsagnet åpner for en diskusjon som i høyeste grad berører landsforeningen, men som også har interesse ut over dette: Er det ønskelig å ha grupper som landsforeningen i norsk barnevern? Og om svaret på dette spørsmålet er ja; hvem påhviler det så ansvaret for å støtte og drive arbeidet? Er det slik at grupper tillates en eksistens så lenge de makter å drive sitt arbeid, eller er det fornuft i å tenke at også andre må bidra for å opprettholde aktiviteten?

Noe skal være bare fordi det har en rett til å eksistere!

I Norge finnes det et uttrykt politisk ønske å inkludere barn og unge som medvirkere. Vi finner målsetningen blant annet i Stortingsmelding nr.40 (2001/02) der det understrekes at

...regjeringa ser det som viktig at alle barn og unge får høve til å delta aktivt og vere med på å utforme og gjennomføre barne- og ungdomspolitikken. I tillegg til at barn og ungdom kan verke med til å lyfte kvaliteten på barne- og ungdomspolitikken og gjere han meir treffsikker, er deltakinga viktig for opplæring i demokratiske haldningar og handlemåtar (Stortingsmelding nr.40 (2001/02) pkt.5.1.3).

Intensjonene om medvirkning er også formulert i Stortingsmelding 39 (2001/02). Her understrekes det at alle barn og unge må sikres muligheter til deltakelse og innflytelse;

De skal ut fra sine forutsetninger og alder kunne delta aktivt i samfunnet. Som aktive medborgere skal de kunne ta del i reelle, demokratiske prosesser, der de gjennom å utøve makt påvirker egen hverdag og motiveres for videre deltakelse i utviklingen av samfunnet (ibid pkt.4.1).

Den politiske viljen til å inkludere barn og unge lar seg slik finne forholdsvis enkelt. Skolen er ikke uventet den arenaen som utpekes som særlig egnet for utøvelse av barne- og ungdomsdemokratiet. Innen skolens vegger kan ikke bare elevdemokratiet effektueres, her kan det også

...settes av tid slik at elevene får mulighet til å diskutere hvordan nærmiljøet skal se ut, enten dette gjelder utforming av skolegården, trafiksikkerhet på skoleveien, hvor fotballplassen skal ligge eller ønsker om etablering av fritidsklubber eller andre fritidstilbud i kommunen (St.meld.nr.39 (2001-02) pkt.4.1).

Ambisjonene for medvirkning begrenses imidlertid ikke til skolehverdagen. Intensjonen er å finne fora for barn og unges medvirkning – i samfunnet generelt både med tanke på ressursprioriteringer, uteområder og skoleveier, barnehage- og skoletilbud, kultur og fritid, helse- og sosialpolitikk. Videre er barn og unges medvirkning ønskelig innen barnevernet spesielt (St.meld.nr.39 2001/2002).

Noe skal være bare fordi det har rett til å eksistere, hevder Anita Lenes. Utsagnet kan diskuteres, motargument formes. Enig eller uenig – det hun gjør, er å aktualisere en sentral diskusjon innen en empowermentorientert tenking; det finnes et skille mellom på den ene side å *tillates* deltagelse eller medvirkning, og på den andre siden å få den *hjelp* som kreves for å bli i stand til denne deltagelsen. Om Anita Lenes bekymring er at de ikke i tilstrekkelig grad får hjelp til å mestre sin samfunnsdeltagelse, så deles denne også av andre. I England har det gjennom de siste år vært en økende interesse for å inkludere barn og unge som aktive deltagere – i samfunnsdebatten generelt, i barnevernet spesielt. Til tross for god vilje hevder Cloke og Davies, finnes det få eller ingen retningslinjer for hvordan barn og unge skal kunne hjelpes til å mestre sin deltagelse. Dersom medvirkning på gruppenivå er ønskelig hevder de, så må også den eller de grupper som skal delta settes i stand til å bli reelle deltagere. Og hvem er så dette sitt ansvar? Gruppens alene, eller også andres? Forfatterne svarer:

Involving children and young people in decision-making is not only about recognising their rights; it is about developing co-operation

and working relationships, and about providing skills and experiences which can be taken into future relationships (Cloke and Davies 1997:xxii).

Ikke bare å ta hensyn til deres rettigheter – men også å sørge for at de får de ferdigheter og erfaringer de trenger i fremtidige samarbeidsrelasjoner. Cloke, Davies og Treseder er alle opptatt av idealer og praksis innen empowerment. Hver på sin måte understreker de denne nødvendige siden ved empowerment – å sette i stand til. Empowerment definerer Treseder som

”...*enabling* young people to understand and act on the personal, social issues which affect their lives, the lives of others and the community of which they are part (Treseder 1997:211, min utheving).

Og fortsetter:

Participation in the youth service is sharing responsibility with as many young members or users as possible at all levels; the aim should be to encourage them to initiate and carry through activities and project and to give them an effective voice in decisions about aims, expenditure and programmes (ibid:212).

De politiske ambisjonene om å sikre barn og unges medvirkning i vårt eget land er ikke vanskelig å finne. En del av disse er konkretisert i planer, med økonomiske og praktiske rammer tilrettelagt for formålet. Når vi kommer til barnevernet er imidlertid ambisjonene om barn og unges medvirkning noe mer uklare; på den ene siden blir viktigheten av å inkludere dem i egne saker mer vektlagt enn noen gang før. På en andre siden er barn og unges generelle medvirkning i liten grad konkretisert. Som vist tidligere (se kapittel 2) er NOU 2000:12 svært forsiktig i sine anbefalinger om å inkludere brukergruppers medvirkning innen sektoren, noe som kan ha ulike forklaringer. Det er enklere å legge til rette for barn og unges deltagelse i prioriteringer av fritidstilbud enn der temaet er betingelser for inngrep i barn og familiers liv. Det er mulig å trekke et skille mellom barn og unges deltagelse i oppvekstpolitiske debatter på den ene siden, barn og unges deltagelse i barnevernet på den andre. Skillet dreier seg om ulike kontekster, men også mer enn dette; deltagelse dreier seg også om ulike grupper av barn og unge.

Barnevernsungdommer som gruppe er ”annerledes”. De har selv ønsket å definere sin annerledeshet – ikke som offer, men som ressurspersoner.

Samtidig er det en realitet at landsforeningen består av ungdommer som har levd vaskelige liv. Dette kan føre til utfordringer i bygging og drift av organisasjonen, men kan også gi andre utfordringer: De som i dag er under omsorg har gjerne kontakt med sine fosterforeldre eller miljøkontakter, noen har også kontakt med sine biologiske foreldre. Av de som ikke lenger er under omsorg, finner vi mange som knapt har noe fungerende familienettverk. Det er ikke min hensikt å tegne bildet av som en stakkarslig gruppe – langt derfra. Poenget er derimot å rette oppmerksomheten mot organisasjonens manglende støtteapparat; her finnes neppe de engasjerte foreldre som stiller i stand loppemarked og flaskeinnsamling, heller ikke de som stiller med praktisk og moralsk støtte ved ulike arrangement. Det støtteapparat mange andre ungdomsgrupper kan mobilisere, er fraværende for landsforeningens vedkommende. Mens andre organisasjoner har en potensiell voksendegruppe som kan støtte dem også i deres bestrebelser på å yte politisk innflytelse, står landsforeningen alene. Dersom de politiske ønskene om å inkludere landsforeningen som medvirker skal kunne bli en realitet, trenger organisasjonen kanskje mer enn andre å bli satt i stand til å delta – og ikke bare å tillates deltagelse.

Målsetningene om barn og unges deltagelse innen barnevernet er i det siste blitt tydeligere understreket, og da først og fremst i St.meld.nr.40. Her konkretiseres også målgruppen nærmere, departementet ønsker nå at Landsforeningen for barnevernensbarn skal få en klarere posisjon som samarbeids- og dialogpartner i barnevernet (ibid pkt.5.1.3). Å gi et slikt samarbeid og en slik dialog et innhold, er en utfordring for så vel barnevern som brukergruppe. Utfordringene finnes på mange plan; noen av disse praktiske og følgelig mulig å overkomme, andre stikker dypere, og er også vanskeligere å finne gode løsninger på.

Praktiske utfordringer

Noen av de utfordringer samarbeid kan bringe med seg, kan illustreres ved noen av de erfaringer gjort utenfor vårt eget lands grenser. I England har Treseder studert brukergruppers virksomhet i engelsk barnevern. En enkel tabell⁵⁷ viser medvirkningens muligheter og hinder i kategorier av gevinst og tap. Han refererer her til to grupper, henholdsvis *barn/ unge* og *voksne*. ”Voksne” viser her til alle ansatte i sosialetaten som er i kontakt med barn og ungdom.

⁵⁷ Tabellen er oversatt, og hentet fra Treseder 1997:217

	”Voksne”	Barn og unge
Gevinst	Bedre tjenester Bedret omdømme Bedre tilgang for brukere	Innflytelse over tjenester Muligheten til å fremme interesser og bekymringer Forbedrede fremtidsutsikter
Tap	Tid og resurser Vanskelige, utfordrende møter Makt Kontroll over beslutninger etc	Tap av fritid Kjedelige møter Potensielle konflikter

De punkt som her sorteres som gevinstenes underpunkt, er gjenkjennbar fra flere dokument som vektlegger medvirkning. De viser medvirkningens honnørord, og de sidene som får mange til å nikke tilsluttende; medvirkning er viktig. For voksne, for barn og unge. Går vi noe nærmere inn på tapssiden i tabellen kommer et noe annet bilde frem. Det blir mulig å se også hvorfor medvirkning kan bli vanskelig, kjedelig og slitsomt. For ungdommer, og for voksne. Det vi her kommer i nærheten av kan være noen av de ”ulovlige” argumentene – de mange kompliserende forhold som gjør at man egentlig ikke vil. Eller orker.

Både for voksne og for ungdommer er samarbeid tid- og ressurskrevende. For voksne som må sette av tid i en fra før hektisk arbeidsdag, uten noen visshet om utfallet av denne innsatsen. Også for ungdom som har organisasjonsarbeid som en fritidsbeskjeftigelse, kan samarbeid kreve innhogg i en fritid som kunne vært brukt til andre, mer lystbetonte aktiviteter. Ressursspørsmålet handler om tid – men også mer enn dette. For enkelte grupper er det også en utfordring å finne personer nok til å fylle de mulige samarbeidsrelasjonene. For landsforeningens vedkommende er dette et svært aktuelt tema. Få ønsker å dra alene på ukjente møter – de vil gjerne være to. Eller flere. Med få å velge blant blir det nødvendigvis begrenset hvilke samarbeidsrelasjoner det er mulig å gå inn i. Møteformen byr på nok en utfordring. Både politikere og sosialarbeidere er lært opp i en møteform som følger visse mønster. Her finnes noen forventninger til hvordan man tar ordet, hvordan man ordlegger seg, hvilke tema som tas opp, hvor lang tid som brukes. Denne møteformen er det lett å uproblematisk velge også når unge skal inkluderes i samarbeidet. En form som mange har lært å beherske, kan gi en ny og ubekvem ramme for nye samarbeidspartnere. Møter kan bli vanskelige, kjedelige og utfordrende. Om de ikke fungerer, kan det være fristende å avskrive videre samarbeid; så har man da forsøkt! Medvirkningsprosesser trenger tid. Og ressurser.

Det er heller ikke gitt at ungdommer ønsker å gå inn i for mange bindende samarbeidsprosesser. Når landsforeningens medlemmer snakker om hvilken rolle de ønsker å ha overfor barnevernet, bruker de ofte ordet ”vaktbikkje”. De ønsker å varsle når noe fungerer dårlig, de ønsker å være en av barnevernets korrigerende medspillere. Også denne posisjonen kan oppfattes ulikt, og kan bli et argument for å slippe unna videre samarbeid. Barnevernet kan se på denne posisjonen som ansvarsfraskrivende. Det er lett nok å rope når noe er galt, når en selv ikke må gjøre jobben som kreves for å forbedre. Kritikere på sidelinjen finnes det ellers nok av? Ungdommene kan ha en annen innfallsvinkel til dette. Det er for mye forlangt, hevder de, at deres organisasjon skal gå inn i en ansvarsrolle overfor barnevernet. De kan gi utradisjonelle og korrigerende innspill, og på den måten bidra til å stille spørsmålsteget ved etablerte ”sannheter” i feltet:

Det er altså ikke LfB som skal ta vare på helheten – det må samfunnet gjøre. Landsforeningens bidrag skal og må være å holde myndigheter og andre som befinner seg i denne delen av samfunnet i ørene. Ris og ros – og gode råd – skal være barnevernbarnas oppgave. Utformingen av tilbudene må være de voksnes oppgave (Lenes og Storø 2002).

Å gi råd om hvordan sosialarbeidere skal skjøtte sitt verv, og hvordan de store linjer i barnevernet skal utformes, ser ikke landsforeningen seg i stand til. Dette hindrer dem ikke i å ønske en plass i noen av barnevernets debatter. Ulik forståelse av hva et samarbeid mellom brukergrupper og fagfelt skal innebære, kan åpne for mange konflikter. Fagfeltets invitasjon til landsforeningen om å tenke langsiktig og helt om barnevernets fremtid, kan fra landsforeningens side oppfattes som å få pålagt en alt for tyngende oppgave. Delvis kan konflikter som dette løses gjennom å avklare roller og forventninger. Slike avklaringer er nødvendige, men ikke nødvendigvis tilstrekkelig. Brukeres medvirking i barnevernet reiser ikke bare diskusjoner om praktiske hinder. Tidsbruk og møteform lar seg håndtere – om viljen er til stede. Samarbeid lar seg avpasse med tilgjengelige ressurser – om ønsket er der. Blant de mange utfordringer i møter mellom brukergrupper og fagfelt, er de praktiske hinder de som lettest lar seg finne og løse. Andre utfordringer går dypere enn dette, og kan være vanskeligere å forstå så vel som å løse.

Kunnskapsteoretiske utfordringer

Ser vi tilbake på landsforeningens virksomhet, kan de bidrag de har ytt overfor barnevernet grovt sorteres i to kategorier. Den ene er der foreningens representanter på lik linje med andre har deltatt i avgrensede

fagdebatter. Prosessen rundt lovendring er her det klareste eksempelet. I tillegg til å delta i debatter i TV, radio og aviser, skrev de også – på lik linje med andre høringsinstanser – sin høringsuttalelse. Det andre bidraget er der foreningens medlemmer forteller sine historier overfor et lesende eller lyttende publikum, og der målsetningen er noe mer uklar. Her er det er opp til forteller så vel som tilhører hvilke endringer fortellingen eventuelt kan bidra til. Inndelingen er ikke entydig, og tidvis vil disse bidragene flyte over i hverandre.

Landsforeningen har selv pekt på noen av de vanskeligheter de kan støte på i enkelte faglige og politiske debatter. Et eksempel finnes i det svar landsforeningen forfattet på forespørsel om høringsinnspill til nye organiseringsmodeller for fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familieområdet (se kap. 6). Om foreningen skulle komme med sin anbefaling skrev de, måtte høringsutkastets abstrakte modeller oversettes til et språk forståelig for ungdommene. Videre måtte forslagene konkretiseres i forhold til den enkelte bruker, en jobb foreningen ikke så det mulig å gjøre på den tid de hadde til rådighet.

Fortellingen har sin styrke som den har sin svakhet. Styrken finnes i potensialet for troverdighet, og i muligheten den gir til å formidle virkeligheten slik enkeltmennesket oppfatter denne (se kap.5). Samtidig viser fortellingen ikke bare til et hendelsesforløp, men også til de følelser hendelsene vekker. De samme følelsene som støtter fortellingens troverdighet, kan undergrave fortellerens mulighet til å oppfattes som ansvarlig debattant, noe blant andre Treseder er opptatt av:

Barriers for organisations, projects and workers will include attitudes, such as: Users are too emotional to be able to take the responsibility of making difficult decisions (Treseder 1995:220).

At det finnes ulike fora for debatt, eller at språket har mange former, er i seg selv ingen uoverkommelig utfordring. Det finnes erfaringer som best formidles i fortellingens form, som det finnes tema bedre egnet for formelle debatter. Vanskelighetene oppstår når de to uttrykkene skal møtes – når brukeres erfaringer skal inngå som del av en faglig og/ eller politisk debatt, og når fortellinger og følelser skal ”oversettes” til egnede språklige vendinger. Eller motsatt: Når fagtekster eller lovforslag skal omsettes til ord som den enkelte ungdom kjenner seg igjen i. Disse ”oversettelsesproblemene” har vi også kunnet ane i datamateriale og analyse, med ulike tilnærminger og ulike løsninger; det tydeligste eksemplet må vi igjen tilbake til ettervernsdebatten(e) for å finne. På den ene siden medfører det riktighet å si at dette er en debatt der landsforeningens

representanter inngikk som meddebattanter på lik linje med andre. Det klareste eksempelet i så måte er den høringsuttalelse de – på lik linje med andre – forfattet. På den andre side er det også her klare islett av personlige fortellinger. Uten disse er det lite trolig at gruppen skulle få gjennomslag – det er jo nettopp disse fortellingene som ”åpner noens øyne” og ”viser hvordan virkeligheten egentlig ser ut”. Men også disse fortellingene måtte oversettes – i den forstand at noen måtte la seg overbevise av dem, for deretter å bringe argumentene med seg inn i nye debattfora. I dette spesielle tilfellet er politikere svært viktige aktører. Det er disse som tar med seg både Nils Arnes og Tor Willys historier inn i Odelstinget, og som slik gir deres fortellinger troverdighet og tyngde i en ny og viktig kontekst. Det er disse som inkluderer ungdommens fortellinger i egen argumentasjon, og som bruker dem for å oppnå både egne og foreningens mål.

Dette dreier seg ikke utelukkende om språk og vendinger, men stikker dypere enn som så. Det handler også om kunnskap og kunnskapsforståelse, om hvilken kunnskap som gir status, troverdighet og tyngde, og om hvordan dialog mellom ulike grupper skal kunne tilrettelegges for best mulig å kunne trekke veksler på de ulikes bidrag. På bakgrunn av barnevernets nye teoritilfang, nyere politiske dokument og det datamateriale jeg her har presentert, fremgår en tydelig mening om at bruker(gruppers) erfaringer utgjør en viktig kunnskapsbase for barnevernet. Enten vi snakker om enkeltbrukere eller brukergrupper, er deres erfaringer fundert i de opplevelser de som enkeltmennesker har gjort seg i sine møter med barnevernet. Når brukere skal formidle sine erfaringer, er det fortellingen som ivaretar både saksforhold og følelser en egnet form.

Landsforeningen for barnevernsbarn er en brukergruppe som ikke utelukkende ønsker å fortelle. De ønsker også at fortellingene skal brukes til noe – sammen med noen - for slik å medvirke til endring. Om så skal kunne skje, må det finnes fora åpne for dialog mellom profesjonelle – det være seg politikere eller sosialarbeidere – og brukere, der alle er inkludert som likeverdige parter. Med hvert sitt erfaringsgrunnlag, med hvert sitt kunnskapsgrunnlag. Om brukermedvirkning på gruppenivå skal kunne realiseres må dette være et sentralt mål – og en sentral utfordring.

Hvordan en slik dialog skal kunne tilrettelegges, og hvordan spenningen mellom profesjonelles og brukeres kunnskap best mulig skal kunne forvaltes, er et tema ulike forfattere har vært opptatt av. Jeg vil vise to synspunkt, delvis i enighet, delvis i motsats til hverandre. Disse vil jeg så sammenholde med egne data, for å se hvilke bidrag til svar landsforeningen gir på noen av disse utfordringene.

Mellom barnevern og bruker – diskursen som mulighet og utfordring

Elisabeth Backe-Hansen peker på noen av de utfordringene som finnes når barnevernets klienter skal fylle rollen som aktive og handlende aktører. Dette, hevder hun, er ikke bare en utfordring til de profesjonelle om å endre sitt handlingsmønster. Heller er det snakk om et komplisert samspill mellom respekt og makt, der maktforskjellene kan bli enda tydeligere i situasjoner der de profesjonelle forsøker å behandle klientene som likeverdige (Backe-Hansen 2001:196). Gode svar på hvordan klienter skal kunne møtes som aktive og handlende aktører, er imidlertid vanskelig å gi. Backe-Hansen peker på nødvendigheten av å avmystifisere den profesjonelle kunnskap, gjennom å være kritisk til en etablert og tradisjonell ekspertise. Konsekvensen av en slik kritikk er imidlertid ikke å avskrive de profesjonelles kunnskap som verdiløs – den representerer et kunnskapstilfang på linje med andres. Det er derfor viktig å være åpen for ulike former for kunnskapsproduksjon, og barnevernets kunnskapsgrunnlag må hente elementer både fra teori og brukererfaringer (ibid).

En annen, og langt mer radikal tilnærming finner vi hos Erik Oddvar Eriksen og Marit Skivenes (Eriksen og Skivenes 1998, se også avhandlingens kapittel 2). Barnevernets problemstillinger hevder de, er først og fremst av normativ art. Et av barnevernets viktigste begrep, *barnets beste*, kan bare fylles med innhold dersom meninger om hva som *bør* være tilfelle innlemmes. I dette *bør* ligger barnevernets normative fundament. Hva som *bør* finnes er ikke utelukkende et faglig anliggende. Alle berørte parter må få delta i en tvangs- og herredømmefri diskurs, der ingen mer enn andre har rett til å formulere endelige svar.

Diskurs betegner en idealisert situasjon der aktørene samhandler utelukkende ut fra et ønske om å følge det bedre arguments tvangsløse tvang (Nordahl 2001). En av de teoretikere som har gitt begrepet sitt innhold er den tyske filosofen og samfunnsviteren Jürgen Habermas. Han har i sine teoretiske bidrag vært særlig opptatt av hvordan et målrasjonelt og teknisk tenkesett i økende grad har fått innpass i menneskers hverdagsliv. Habermas den teoretikeren som mer enn noen har sitt navn knyttet til *kritisk teori*, en samlebetegnelse for de human- og samfunnsvitenskapelige forskningsretninger som ble etablert av Frankfurterskolen på 1930 og 40-tallet, og som siden er videreutviklet og tilpasset helt frem til våre dager (Noddings 1997, Lindbekk 2001). Den kritiske teori har gått gjennom flere faser. Mens de tidlige 30-årene var preget av offensive og samfunnskritiske utspill og sterkt influert av marxistisk tenkning, gjorde opptakten til 2.verdenskrig med nazismens fremvekst, krigsårene og holocaust tradisjonens tenkere dypt desillusjonert både på menneskehetens og vitenskapens vegne. Den neste generasjon av teoretikere, med Habermas

som en av de mest sentrale, bidrar til en moderat optimistisk relansering av den kritiske teoris selvforståelse. Kritisk teori er forankret i en i en frigjørende forskningsinteresse: Gjennom vitenskapelige analyse å lokalisere og gi selvbevissthet til livsverdenspotensialer, som kan demme opp for tendensene til kolonisering og tingliggjøring av menneskers hverdagsliv (Nielsen 2001).

Habermas er bekymret for den utarming han mener finner sted i menneskers hverdagsliv. Funksjoner som tradisjonelt har tilhørt innen hjemmets vegger - som barneoppdragelse, omsorg og pleie av syke - blir overtatt av eksperter; av pedagoger og psykologer, av leger og helsepersonell. At oppgaver flyttes ut av hjemmesfæren er en sak – mer bekymringsverdig er det at også kunnskapsforvaltningen knyttet til disse oppgavene overtas av en profesjonell ekspertise. Omsorg, pleie og barneoppdragelse avkreves i større grad enn tidligere faglig begrunnelse, og en teknisk, naturvitenskapelig tenkesett får i økende grad innpass i menneskers hverdagsliv (Habermas 1984, 1999). I sine tidlige arbeider introduserer han to begrep for å vise denne spenningen han vil klargjøre: *Livsverden (eller den institusjonelle rammes nivå)* og *systemverden (eller subsystemer for målrasjonell handling)* (Habermas 1984). Livsverden viser til de arenaer der mennesker lever sine hverdagsliv, og der hverdagens språk har sin legitime og nødvendige plass.

Systemverden betegner samfunnet ut over hverdagslivet, der språk, tenkning og handling følger en annen logikk; handlinger er valg mellom strategier, anvendelse av instrumentell strategi og hensiktsmessig oppbygning av systemer. Livsverden betegner det implisitte, før-refleksive og før-kritiske grunnlaget som mening og situasjonsdefinisjoner er tuftet på. Mennesker inngår i følelsesmessige relasjoner til hverandre, og følelser og slektsbånd gir standpunkt legitimitet. Man kan handle ”av kjærlighet”, ”i sinne”, ”i fortvilelse”. Følelser er ikke bare tillatt – de er forventet. Handlinger i henholdsvis livsverden og system kan være til forveksling like - førskolelæreren utfører mange av de samme handlinger som en mor gjør. Hadde hun på samme måte som mor begrunnet sine handlinger i følelser, ville hun sannsynligvis blitt oppfattet som lite profesjonell.

Habermas bekymring er ikke primært at det finnes ulike tenkesett, eller ulike rasjonalitet innen livsverden og systemverden. Derimot advarer han mot at systemverdens rasjonalitet skal få gjennomsyre også dagliglivet, og at livsverden skal reduseres til et subsystem på lik linje med andre – med det resultat at systemene unndras for den kritikk som ligger i livsverdens kunnskapspotensial. Barnevernets virksomhet gir mange muligheter til å eksemplifisere disse spenningene: Omsorg danner et fundament for barnevernets virksomhet (Nygren 1995). Begrepet – som den praktiske utøvelse av handlinger – har en klar livsverdenforankring, og alle foreldre

anses i utgangspunktet som kvalifiserte omsorgspersoner. Den profesjonelle omsorgsarbeider vil – som førskolelæreren – avkreves faglige (teoretiske) begrunnelser for sine handlinger. I seg selv er dette ikke konfliktfylt. Men dersom vi ser disse ulike posisjonene i lys av Habermas kritikk aner vi et spørsmål: Er det slik at den kunnskap om omsorg mennesker tilegner seg gjennom sine hverdagsliv ikke blir oppfattet som ”gyldig” i møtet med systemenes kunnskap? Er barnevernet blitt eiere av en omsorgsforståelse som ugyldiggjør menneskers hverdags erfaringer? Er det feltets faggrupper som får definere hva barn trenger, eller har brukere og brukergrupper – ut fra sine egen erfaringer også kunnskap (god nok) til å delta i diskusjoner om hva som er (god nok) omsorg?

Medvirkning som koloniseringsdiskurs

Den danske forskeren Henrik Kaare Nielsen drøfter hvordan fenomenet livslang læring kan illustrere tendensen til kolonisering av livsverden. Han viser hvordan ideen om livslang læring opprinnelig vokste fram som en livsverdenorientert og frigjørende strategi for selvorganiserende læreprosesser på utsiden av de etablerte læreanstalter. I løpet av 1990-årene endret imidlertid ideen gradvis karakter; livslang læring ble en politisk satsning, og omformet til systematiske strategier i et utdanningspolitisk løp. Terminologien forble derimot uendret. Ordene var de samme og gamle, men ble brukt av andre, i en ny kontekst. Slik oppstod et skinn av enighet mellom livsverden og system – en enighet som ikke nødvendigvis var reell. (Nielsen 2001).

Nå er ikke livslang læring i dansk utdanningspolitikk og brukermedvirkning i norsk barnevern nødvendigvis sammenfallende størrelser. Dette til tross bidrar Niensens analyse med spennende perspektiv på kolonisering av livsverdentemaer, nyttig også med henblikk på vårt tema og i vårt land. Brukermedvirkning har, som tidligere vist sine røtter innen empowermentorientert tenking. Det som mer enn noe har preget denne tenkningen, er den sterke vektleggingen av hverdagskunnskapens frigjørende potensial. Empowerment (myndiggjøring) dreier seg om å utjevne makt, der nettopp familienes hverdagskunnskap og kompetanse skal kunne utfordre fagfolks tradisjonelle problemfokusering (Faureholm 1999). Empowerment beskriver også den prosessen der (unge) mennesker finner sin egen stemme, og våger å bruke den i møte med de systemer og personer som fatter avgjørelser på deres vegne (Treseder 1997). Også Freire hevder nødvendigheten av gjennom dialog å mobilisere menneskers styrke til å endre problemskapende forhold, for slik å tydeliggjøre undertrykkende forhold og arbeide for å endre disse (Freire 1970, Noddings 1997, se også kapittel 2). Empowerment

har slik vokst frem som et motstykke, eller som en utfordring til det som lenge har vært ekspertisens forvaltning av kunnskap.

Det frigjørende og radikale aspekt ved tenkningen har gradvis blitt utfordret eller utjevnet. Empowerment, konkretisert i brukermedvirkning, er ikke lenger en ide eller virksomhet eid og drevet av en undertrykt opposisjon. Brukermedvirkning er blitt et politisk mål, nedfelt i offentlige planer og meldinger. Politikere, fagfolk og brukeres mål synes slik å gå sammen i en harmonisk enhet; den medvirkning som er ønsket og tidvis kjempet frem, finner endelig veien til sentrale dokument – noe som skulle sikre økt reell medvirkning. Det kan være tilfelle, men er det ikke nødvendigvis. Nielsens bekymring for kolonisering av diskursen om livslang læring har også element av kritikk som kan rettes mot brukermedvirkning som politisk diskurs, en diskurs som på samme måte som livslang læring inneholder både livsverdensmessige og systemiske komponenter. Jeg har tidligere vist til Brown som mener å finne et skille mellom henholdsvis en sørlig og nordlig retning innen empowerment-orientert tenkning. Mens den sørlige retningen vektlegger livsverdensmessige komponenter med rettferdighet og likeverd som fundament, vil en innen en nordlig retning ikke først og fremst gi de undertykte en stemme, men heller søke å forbedre organisasjonenes evne til problemløsning (Rahman 1985, Brown 1993, Whyte, Greenwood, og Lazes 1991, se også kapittel 2). Disse to retningene, hevder Brown, opererer ikke bare i hver sin geografiske, men også hver sin ideologiske sfære. Bildet sør – nord er også illustrerende for Habermas skille mellom henholdsvis livsverdens og systemverdens rasjonalitet. Det er et viktig mål for politikere og departement å tilrettelegge et fungerende, effektivt tjenestetilbud, og brukermedvirkning vil inngå som ett blant flere element i dette. Brukermedvirkning sett med systemets blikk er ikke nødvendigvis sammenfallende med brukermedvirkning sett fra en livsverdenkontekst. Dette til tross for at ordene er like – både bruker(grupper), politikere og departement kan snakke om deltagelse, medvirkning og innflytelse. Likheter kan forvirre, og ulikheten som finnes under overflaten kan tilsløres av tilsynelatende enighet. Og – om vi følger Nielsens resonnement et stykke videre – systemenes tenkning kan gjennomsyre også brukeres tenking. Brukere kan forme sine ønsker og målsetninger innen systemenes rammer – både fordi det er deres eneste mulighet til å nå sine mål, og fordi de gradvis formes av systemenes mening om hva som er gyldige argumenter og begrunnelser. Det frigjørende, radikale og opposisjonelle som en gang fantes utslettes.

Mer enn mange tegner Habermas et verdensbilde i svart og hvitt. Hans tidlige tekster lar seg lese som en klart todelt verden, med et tenke- og handlingssett reservert for livsverdenen, ett for systemene og verden ”der

ute”. Så enkel er ikke den verden vi kjenner – å så enkel er langt fra Habermas tenkning. Imidlertid kan hans rendyrkede posisjoner gi nyttige bidrag til å forstå noen av de spenninger som kan finnes i møter mellom ulike grupper med ulik kunnskap. Følger vi tanken om livsverdens kolonisering et stykke videre finnes også nye spørsmål. Implisitt i resonnetet rundt medvirkning som koloniseringsdiskurs, ligger en forståelse av systemenes rasjonalitet som overordnet livsverdens rasjonalitet. Den vitenskapelige funderte kunnskap, effektivitet og måloppnåelse hevder seg i forhold til personlig kunnskap, følelser og subjektivitet. Landsforeningens rolle i møte med norsk barnevern viser et bilde som er langt mer komplekst enn dette. Riktignok strever foreningens medlemmer gjentatte ganger med å fylle den brukerrollen de oppfatter at andre forventer av dem. De sliter med å formulere sine svar og utspill i ”riktige” vendinger, slik at disse ikke skal avvises som ikke gode nok. De strever med forventninger om å etablere en organisasjon etter andres mønster, ikke nødvendigvis i overensstemmelse med det de selv mener er best. Det er likevel et stykke vei fra dette til å hevde at deres livsverdenserfaringer blir utarmet og ugyldiggjort av omliggende systemer. Nærmest tvert i mot – landsforeningens ungdommer er kanskje de som mer enn noen har bidratt til barnevernfeltet med den mest etterspurte kunnskapen - fortellingene. Det nære, subjektive, egenopplevde.

Den franske postmodernisten Jean-Francois Lyotard hevdet den store fortellingens død som et kjennetegn ved vår tid. Mytiske og religiøse bilder er ikke lenger et nødvendig utgangspunkt for å gi hverdagens hendelser mening. Meningen blir et subjektivt prosjekt, og i langt større grad enn tidligere stilles mennesket til ansvar for egne liv og valg (Lyotard 1984). Dette til tross – fraværet av den store og eneste fortelling synes å åpne for et mylder av små. Enkeltskjebner etterspørres og fremvises. Dette ser vi blant annet i media, der store hendelser vises via enkeltmenneskers fortellinger. Tydelig ser vi dette ved store og dramatiske hendelser; frem hentes naboer og slektninger, gamle skolekamerater og tilfeldige forbipasserende. Gjennom dem gjøres dramaet tilgjengelig og troverdig også for oss som utenforstående. Hver dag forholder vi oss til et utall av slike fortellinger, og bevisst eller ubevisst forsøker vi å se mønster og system i dem slik at vi bedre kan forstå oss selv og våre omgivelser. Fortellingene blir vårt bindeledd mellom fjerne hendelser og oss selv, i det store hendelser relateres til små mennesker med tanker og uttrykk som ligner våre egne. Historier etterspørres som dokumentasjon på hva som er rett og hva som er galt. Den store etterspørselen etter ungdommens fortellinger, samt den vekt disse tillegges tyder ikke på at systemets rasjonalitet har gjennomsyret og ugyldiggjort ungdommens kunnskap. Noen ganger kan det motsatte synes å være tilfelle; politikere og fagfolk kan ikke lenger (utelukkende) oppnå

troverdighet og legitimitet ut fra tradisjonell faglig kunnskap. Også de må låne brukeres fortellinger og argumenter for å bli lyttet til.

Brukergrupper og fagfolk stiller med ulikt utgangspunkt i sine møter. Ulikhet kan gi fruktbare diskusjoner, men kan også bidra til uenighet og konflikt. Konflikter kan oppstå ved uenighet, og da særlig i sammenhenger der den ene part oppfattet som overlegen den andre. Hindringer kan, om vi følger Habermas, overkommes ved å legge til rette for herredømmefri diskurs. Denne må arte seg som en argumentutveksling mellom jevnbyrdige parter, der argument prøves ut fra sin gyldighet og troverdighet. Der det ikke finnes en endegyldig sannhet, er argumentene det eneste holdbare. Det beste argument vil så kunne gis sin tilslutning av likestilte parter – og alle har oppnådd litt mer innsikt, litt videre horisont (Scaanning 1977). Hvorvidt et utsagn er gyldig eller ikke, avhenger av en felles forståelse av hva som faktisk bør være gyldig, samt at aktørene kan argumentere rasjonelt for sin mening. På den måten tilkjennes legitimitet hos de som inngår i samhandlingen (Nygård 1995). Om sannhet, rett og galt er forhandlingstema, er språket det eneste bidrag som kan legges i forhandlingspotten, noe som stiller profesjonelle så vel som brukergrupper overfor ganske bestemte krav. De må kunne fremme sine meninger i en form og med et innhold som gir dem troverdighet.

Habermas definerer en handling som rasjonell når aktøren kan gi gode grunner for sin handling. Likeledes er en talehandling rasjonell bare så fremt taleren kan begrunne det han sier. Kommunikativ rasjonalitet er altså bare til stede der partene bestreber seg på å la den eneste tvang være det tvingende argument, og hvor det å nå frem til konsensus fungerer som ideal. Videre snakker han bare om diskurs i de sammenhenger der diskusjonspartnerne ideelt sett skal kunne komme frem til enighet, og der partene søker allmenngyldige, universelle sannheter, normer eller verdier. Hans diskursetikk er formal; den inngir ingen innholdsmessige betingelser for hva som er bra eller dårlig. Hovedsaken er at det har pågått en praktisk diskurs, det vil si at diskursen har foregått etter de diskursive idealer (grammatisk klarhet, påstand om virkeligheten, moralsk innløsning og troverdighet). Den eneste tvang som skal finnes ligger innebygd i språket, der det tvingende argument skal forløse sannhet så vel som fornuft (Scaanning 1993).

Ordet fanger?

Visjoner er en ting – praksis ofte en annen. Den herredømmefrie diskurs og målet om enighet er besnærende. Hvorvidt den gir retning til å utforme gode fora for dialog mellom profesjonelle og brukere er mer usikkert. Om

diskursen skal nedfelles i praktisk virkelighet, finnes en rekke forvanskende forhold, og noen av disse vil jeg stoppe ved her.

En av barnevernets utfordringer er i følge Eriksen og Skivenes å bedre sin legitimitet. Etaten fremstår i media som basert på skjønn, uten tyngde og troverdighet. En måte å øke legitimiteten vil i følge dem være å fatte bedre og riktigere beslutninger i barnevernet. Dette søkes oppnådd gjennom diskurs, med enighet som mål. Eriksen og Skivenes definerer riktige beslutninger som ”rettsikre og rasjonelt akseptable slutninger” (Eriksen og Skivenes 1998:373). Hvorvidt en beslutning er riktig eller ikke avhenger i følge dem blant annet om alle de involverte er enige om det rasjonelle i beslutningen. Innen en slik ramme vil det ideelt sett være rom for både profesjonelle og brukeres kunnskap, uten at den ene prinsipielt skulle være overordnet den andre. Synspunktet åpner for en rekke kritiske innvendinger, uten at alle (mulige) debatter vil få plass her.

Barnevernet er et felt preget av ulike interesser, sterke følelser og få endelige svar. I en kritikk av Skivenes og Eriksens artikkel stiller Søder og Wærness spørsmål ved hvorvidt det er mulig ved hjelp av prosedurale regler å komme frem til enighet om spørsmål som er så emosjonelt ladet og så åpent for interessebaserte motsetninger som nettopp omsorg for barn. De skriver videre:

...tiltroen til en alternativ prosess der alle berørte parter motiveres av en genuin interesse for det vage og vanskelige definerbare ”barnets beste” forekommer oss lett utopisk. Problemet er jo at dette ”barnets beste” ser så ulikt ut i ulike interesseperspektiv. Disse interessenmotsetningene kan ikke tenkes bort. Dermed kan man stille spørsmål om hvorfor en oppnådd enighet kan anses å fremme ”barnets beste” på en bedre måte enn hva en domsavgjørelse på basis av interessebaserte prosederinger i egen sak kan gjøre (Søder og Wærness 1999).

Hvorvidt det er mulig å oppnå enighet er et spørsmål. Et annet hvorvidt det er ønskelig. Enighet kan også skjule makt. Blant de som kritiserer Habermas teorier finner vi filosofen Espen Scaanning. Selv om det hersker full enighet hevder han, er det nødvendig å være på vakt. At alle anerkjenner en norm, betyr ikke at denne er fornuftig og rett. Det betyr bare at alle tenker i takt. De som sier seg enig, eller de som ikke protesterer, kan være de som anerkjenner sin undertrykkelse, eller de som ikke eier språket eller styrken til å bruke det. Habermas overser i følge Scaanning to opplagte faremoment: Flertallets tyranni og aksepten av egen undertrykkelse. Flertallets tyranni oppstår blant annet i det Habermas omtaler som beslutningstvang: I praksis

må man i blant fatte beslutninger selv om en diskusjon ikke er ført til ende. I slike tilfeller må man ty til flertallsbeslutninger. Flertallsbeslutninger har fornuften på sin side dersom de foregår på riktig måte, det vil si at de kommer som avslutningen på en åpen debatt. Jo større enighet, jo mer fornuft. Habermas poeng hevder Scaanning, er at ingen maktutøvelse er legitim dersom den ikke bygger på en forutgående debatt. Dette kan i sin tur bli som et tveegget sverd. Forutgående diskusjon kan brukes som alibi. Når saken har vært gjenstand for diskusjon, er det desto lettere for maktutøverne å utøve sin makt (Scaanning 1993:181). Scaannings kritikk har en parallell i Treseders kritikk av det han betegner som symbolsk medvirkning (*tokenism*):

”Tokenism” is involving children and young people in a decision-making process, as a one-off without any follow-up or involving them in an ongoing process without support. Examples of tokenism include a local authority requesting the views of children and young people in a school on a planning issue without giving full information on budgets and options and failing to convey the results to them and being open to challenge on the final decision. Children and young people often describe school councils as tokenistic for these and other reasons. An example of a tokenistic on-going process would be inviting a few children and young people to sit on a committee of professional “adults” without any means of support (Treseder 1997:211).

Det ungdommene kan bringe inn i diskusjoner med barnevernet, er de erfaringene de som enkeltpersoner og gruppe har gjort seg som barn i barnevernet. Det er fortellinger som ikke pretenderer å være allmenngyldige, men som formidler saksforhold og følelser knyttet til disse. Noen hendelser, og noen følelser lar seg formidle i egnede språklige vedinger, mens andre er vanskeligere å formidle. Det sterke kravet om verbalisering som ligger i visjonen om den herredømmefri diskurs, er langt fra alltid lett å oppfylle.

Den sterke forventningen om å kunne formulere seg språklig har vært imøtegått med sterk kritikk, blant andre av den franske filosofen Jean-François Lyotard (Lyotard 1984, se også kap.5). Hans kritikk retter seg mot Habermas. Langt på vei deler han bekymringen for at den vitenskapelige kunnskap skal vokse på bekostning av den folkelige kunnskap. Vitenskapelig kunnskap hevder han, representerer langt fra den totale kunnskapsmasse. Den har alltid eksistert i tillegg til og i konkurranse med den kunnskap han betegner som narrativ. Om han neppe hadde ungdommer i barnevernet i tankene da han forfattet sin kritikk, bringer han likevel inn

moment relevant også for dem. Som Habermas er Lyotard opptatt av å legge til rette for dialog mellom ulike grupper, og da særlig med tanke på grupper som er politisk undertrykt. Men mens Habermas forfektet troen på den herredømmefri dialog, mener Lyotard at dette var både en uopnåelig og en uønsket utopi. Dialog eller diskurs er ikke en smertefri vei mot enighet, men en kamp der de som ikke kan uttrykke sine meninger i riktig verbal form står i fare for å bli oversett eller undertrykt. Og mens diskursens endelige mål er enighet, hevder Lyotard at nettopp enigheten kan øve vold på de som ikke har en reell mulighet til å inngå i diskursen – og som av ulike grunner velger å tie:

Is legitimacy to be found in consensus, as Jürgen Habermas thinks?
Such consensus violence to the heterogeneity of language games. And
invention is always born of dissension (Lyotard 1984:xxii).

Språket er utfordrende. Selv om jeg her velger den enkleste vei og avgrenser brukersiden til å gjelde ungdommer eller unge voksne med normalt utviklede språklige evner, finnes mange kompliserende elementer. Ungdommer som har levd deler av sine liv under barnevernets tiltak er en gruppe med mange og sammensatte livserfaringer. Felles for dem er at de har levd under forhold som ikke har sikret dem forsvarlig omsorg. Kasusbeskrivelser viser vold, ulike former for overgrep og oppdragelse preget av motsetninger. Det som den ene dagen gir belønning, kan neste dag overses eller straffes (Helgeland 1989). Mange er fratatt mye av sin mulighet til å leve som barn. Killèn beskriver vanskjøttede barn som tidlig må påta seg en voksenrolle både i forhold til søsken og egne foreldre. Barn tillegges ansvar de ikke er modne for, og resultatet kan bli lite krefter og overskudd til lek og samvær med jevnaldrende. Dette kan også redusere deres muligheter til å utvikle kompetanse sosialt, verbalt og faglig (Killèn 1991). Til tross for en vanskelig oppvekst er det mange ungdommer, både innenfor og utenfor landsforeningens rekke som har en formuleringssevne som går deres jevnaldrede en høy gang, mens andre vegrer seg for å gå inn i diskusjoner blant annet fordi de sliter med å formulere seg:

...language and presentation are crucial. It is not easy to get children and young people to express their views. They are not used to such requests. Their experience has often been that their opinions are only of value to themselves, an experience regularly confirmed by the adults in their lives. With vulnerable young people, those who most need to be heard are often the hardest to reach /.../ (Treseder 1997:xvii).

Språket er et nødvendig redskap om brukermedvirkning skal realiseres. Gjennom språket er det mulig å få innblikk i andre menneskers erfaringer, noe som i mitt materiale understrekes av både ungdommer og politikere. Når språket skal brukes, er det imidlertid viktig å ta høyde for de vanskeligheter dette også medfører. Representanter fra Landsforeningen for barnevernsbarn har til en stor grad maktet å fremme sine ønsker, meninger og krav i uttrykk som har resultert i forståelse og konkrete endringer. Selv disse ungdommene som mestrer så vel skriftlig som verbalt språk, har møtt utfordringer og vanskeligheter. Dette kommer fram både i tidvis fortvilelse over manglende respons eller bejublet aksept, og i en erkjennelse over at det de først og fremst kan bidra med er historier eller fortellinger som ikke nødvendigvis gir gode rammer for debatt. Og selv med sterke og taleføre representanter i fremste rekke, finnes det mange medlemmer i rekkene bak som vil kunne vegre seg for å gå inn i (krevende) diskusjoner om barnevernets praksis.

Skal brukermedvirkning i barnevernet bli en realitet, er det viktig å ta høyde for det som brukerne selv formidler. I mitt materiale finnes det ungdommer som gjerne vil delta, men da på sine egne premisser. De vil gjerne fortelle om det de har opplevd, og de vil gjerne bli lyttet til. I mindre grad uttrykker de et ønske om å bli delaktig i en hver debatt om barnevernets virke. De meisler selv ut noen tema de har kompetanse til og kunnskap om, og de ser selv noen begrensninger for sine bidrag; det de først og fremst kan bidra med er sine erfaringer, eller sine fortellinger. Disse kan de gi til et felt som korrigerende innspill til de sider ved praksis som etter deres mening ikke er god nok. Slik kan de, som de selv uttrykker det, være en "vaktbikkje" i barnevernet. Landsforeningen har ikke medlemmer nok, kanskje heller ikke kompetanse nok, til å inngå i enhver debatt om og i barnevernet. Slik er den innsats de kan yte begrenset, og heller ikke nødvendigvis i overensstemmelse med det andre til en hver tid kunne ønske. Dersom visjonene for medvirkning blir for omfattende, kan dette kvele den entusiasme og det engasjement som finnes innen organisasjonens rekke. Om bestemmende myndigheter eller fagfelt ønsker å hente inn brukerrepresentanter i sine fora, til sine saker og i sin form, kan gløden og viljen bli borte.

Landsforeningens ungdommer trenger tid, støtte og ressurser. De trenger å få formidle erfaringer i former de er bekvem med, for slik gradvis å bedre kunne fylle en ny brukerrolle. De trenger å møte et fagfelt som våger å møte dem – ikke med nesegrus beundring og forkasting av egen kunnskap, men i åpne dialoger der også uenigheten har plass, og der manglende enighet ikke nødvendigvis er noen trussel. Om organisasjoner som landsforeningen forsøkes presset inn i en egnet form, der språket er det eneste redskap og

enigheten den eneste løsning, blir de neppe ytende brukere - faren er igjen til stede for at de kan bli brukt.

Kapittel 8: Bruker eller brukt?

Nå kan vi mer tydelig opptre som virkelige ressurspersoner
med erfaring og kunnskap
ikke bare gjennom våre personlige historier,
men mer gjennom vårt felleskap.
(Landsforeningens styre)

Arbeidet ble innledet med et tredelt spørsmål knyttet til hvilken rolle Landsforeningen for barnevernsbarn har spilt i norsk barnevern. I dette avsluttende kapitlet vender jeg tilbake til utgangspunktet, i et forsøk på å oppsummere noen av de funn jeg har gjort.

Landsforeningen for barnevernsbarn har gått en lang vei på få år. Første del av 90-tallet preges av de store, inkluderende samlinger av fosterbarn under voksent tilsyn. Her ble ungdommer fengslet av gleden i fellesskapet, og ønsket om å drive et arbeid også for andre barnevernsbarn ble tent. Ønsket og drømmen ble oppildnet av gruppene som allerede hadde startet for seg selv; Trøndergnisten, Staudene og Hedmarksgnisten, samt av ivrige voksne, personer så vel som institusjoner. Siste del av 90-tallet stod i selvstendighetens lys. Egne interesser var i fokus – Landsforeningen for barnevernsbarn ville være en pådriver for et bedre barnevern, en kritisk stemme, og en bidragsyter til fagfelt og politikeres forståelse. Oppmerksomheten var stor, og veien til Storting, regjering, departement og Konge yntes åpen. Foreningen satset høyt, fikk mye oppmerksomhet – og falt dypt. Den utadrettede virksomheten hadde krevd det meste av krefter. Organisasjonen ble en tilnærmet enmannsbedrift, og da den ene dro ble det stille. Det som ble oppnådd i denne fasen skulle likevel vise seg å ha en uvurderlig verdi også for den kommende organisasjonsvirksomheten. En viktig del av offentligheten hadde fått kjennskap til landsforeningen. Sentrale personer i ikke mindre sentrale posisjoner viste engasjement for foreningen, et engasjement som var betydningsfullt da de få gjenværende medlemmene i overgangen til et nytt årtusen trengte å tenke i fred, slippe medieoppmerksomhet, og slippe så mange henvendelser. Uten det engasjement Nils Arne Berger hadde lagt i å markere foreningen og i å etablere kontakter, kunne dette blitt foreningens slutt. For å kunne konstituere seg på nytt trengte de et velvillig departement som ikke krevde store medlemstall for å yte støtte – noe de hadde. De trengte en voksenorganisasjon som kunne bidra med økonomistyring og organisasjonsbygging – noe de også hadde. De trengte en leder som tålmodig kunne bygge innenfra - noe de fikk. Landsforeningens senere år

har vært preget ikke bare av indre organisasjonsbygging, men også av et nytt, mer stillfarende samarbeid med andre organisasjoner med sammenfallende interesser; Voksne for barn, Norsk fosterhjemforening og Redd Barna. Landsforeningen begynner å bli voksen.

Handling og relasjon; Fra påvirker til medvirker?

Brukerbegrepet innenfor en sosialfaglig kontekst betoner nødvendigheten av aktiv medvirkning (se kap.2). Både som individer og som gruppe forventes brukere å bidra med innspill, ideer og handling. Den form og det innhold denne aktiviteten skal ha er mindre klart. Om målet er brukermedvirkning er det et poeng at handlinger – intendert eller ikke – åpner mulighet for innflytelse. Nå er det verken mulig eller ønskelig for meg å trekke endelige skiller mellom de handlinger som bidrar til innflytelse og de som ikke gjør det. Jeg har valgt å vise alle de av landsforeningens handlinger jeg er gjort kjent med, ut fra antakelsen om at innflytelse ikke utelukkende avgrenser seg til de prosesser jeg har kunnet følge.

Landsforeningen har ønsket innflytelse, om dette ikke har vært det uttalte mål for enhver handling. I noen saker har de bevisste forsøk på å influere vært tydeligere enn i andre; når landsforeningen kjempet for å gjeninnføre ettervernet, brukte de enhver mulighet til å sette temaet på dagsorden. Denne kampen kan vi anta innebar mange beviste valg og aktive handlinger. Noe mindre tydelig blir dette bildet når vi ser på det andre ønsket de også hadde; å arbeide frem mot en endret oppfatning om hva det innebærer å være et barnevernsbarn. Målet er mindre presist, og det er vanskelig å trekke klare linjer mellom handling (ressursbruk) og resultat. Noen ganger kan handlinger som ikke er utført med holdningsendring for øyet nettopp vise seg å være de mest virkningsfulle.

Nå er ikke handling i seg selv eneste betingelse for brukermedvirkning. Handlinger må utøves overfor noen, og skal medvirkning være en realitet, må handlinger også inngå i en relasjon. Handlingen – intensjonell eller ikke – har hele tiden vært til stede i landsforeningens virksomhet. Det samme kan hevdes om relasjoner – foreningen har hele veien handlet overfor noen, tidvis i samarbeid med noen. Eksempelene er mange. Vi finner foreningen under vingene av Norsk Fosterhjemforening, da denne ble forlatt overtok Voksne for barn. Vi finner et nært samarbeid med Barne- og familiedepartementet, vi finner landsforeningens medlemmer i møter med sentrale stortingspolitikere. Til tross for dette; ser vi noe nærmere på de mange kontaktene, kan det se ut som om samarbeidet er noe som har endret karakter over tid. I foreningens første periode var den utadrettede aktiviteten ofte kjennetegnet av å bidra med noe til et publikum. Enten ved å kommentere saker – gjerne illustrert med egne fortellinger – i avisspaltene,

eller å gjøre tilsvarende overfor et lyttende publikum. Det fantes få fora der foreningens medlemmer inngikk i et videre samarbeid ut over å yte sine (fortellende) bidrag. Landsforeningens innledende periode kan også forstås som en løsrivelsesfase. Samarbeidet med Norsk fosterhjemforening hadde voldt dem hodebry. De ønsket ikke den voksenstyringen de mente å bli utsatt for der. De ville ikke ha innblanding i sitt arbeid. En av årsakene til organisasjonsetableringen var nettopp den mulighet dette gav dem til å styre sitt eget arbeid. Samarbeidet med den nye moderforeningen hadde også en klar ansvarsfordeling. Mens Voksne for barn skulle hjelpe med økonomi- og administrativ styring, var det politiske engasjementet ungdommenes ansvar.

Til tross for ny organisasjonstilhørighet, var denne fasen av landsforeningens virksomhet lite preget av samarbeid. Dette kan forstås som et valg de (få) aktive medlemmene gjorde: de ønsket å greie seg selv. Samtidig som gamle kontakter ble avvirket, nærmest eksploderte interessen for å høre ungdommenes fortellinger. I aviser, fjernsyn og radio, på konferanser, i Storting og regjering. Mangelen på støtte gjorde landsforeningen sårbar. Det fantes nok møter der de følte seg hørt og sett, men det fantes også de møter der de leverte sine historier og fikk lite igjen. Uten – som Nils Arne Berger forteller; høflig applaus, blomster, og full uttelling på evalueringene. Landsforeningen var ganske alene, støtteapparatet var lite, og oppdragene mange. Når samarbeidet var fraværende, og tilbakemeldingene var få, økte også faren for ikke å opptre som brukere – men for å bli brukt.

Ser vi på landsforeningens senere historie, finner vi et noe annet bilde. Ved lederskiftet i –98 forsvant landsforeningen fra offentlighetens lys. Dette skyldes blant annet Anita Lenes ønske om å ha tid til å bygge organisasjonen fra innsiden, men ikke bare dette: parallelt med arbeidet for å rekruttere medlemmer gjør landsforeningen nye og planmessige framstøt for å etablere nye samarbeidsrelasjoner. To sentrale aktører i dette bildet er ikke nye, om samarbeidsformen er ny: Samarbeidet med henholdsvis Norsk Fosterhjemforening og Voksne for barn om de årlige Geilo-konferansene er et eksempel på byggende og samarbeidende aktivitet. Videre har landsforeningen samarbeidet med Helse og rehabilitering om Prosjekt Møteplass. Her er det etablert en ressursgruppe som i tillegg til landsforeningens representanter består av representanter fra Voksne for barn, Prosjekt Ettervern og Høgskolen i Oslo. Videre har de planer om prosjektsamarbeid med Redd Barna. Alle aktuelle samarbeidsrelasjoner er ikke tatt med her, men de som finnes bidrar til å styrke en antagelse om at foreningen nå – mer enn før – prioriterer samarbeid som en nyttig og hensiktsmessig strategi. Dette understreker de også i sin årsrapport for 2001. Om landsforeningens tidlige fase kan forstås som et steg bort fra samarbeid,

er den senere tiden preget av nye samarbeidsrelasjoner som åpner for nye muligheter. De påpeker selv at samarbeid med andre organisasjoner økt mulighet for innflytelse; ved at flere kjemper for samme mål er det lettere å få gjennomslag. Samarbeid gir også nye muligheter for dialog; ved å være sammen med fosterforeldre på konferanser, merker de at de blir lyttet til, de får tilbakemelding og er glade for å bli hørt. Denne nye posisjonen – som en samarbeidende organisasjon, ikke (bare) en organisasjon i opposisjon, åpner i større grad mulighet for også å agere som bruker. Det gir dem mulighet til å utføre handlinger i den hensikt å oppnå ønskede endringer i barnevernet – i relasjon med andre.

En foreløpig konklusjon av denne siden av brukermedvirkning – handling og relasjon – må slik være at landsforeningens posisjon har endret seg. Mens den tidlige historien hadde et klart preg av handling overfor et publikum, har den senere historien et langt sterkere innslag av samarbeid og relasjon. Slik kan det se ut som om foreningen i økende grad blir tatt på alvor som en reell brukergruppe; de inkluderes i noen av de prosessene som kan gi innflytelse i barnevernet. De synes å ha gått et steg videre fra å være påvirket til å bli medvirker, fra å være brukt til å bli bruker.

Resultat; Fra offer til ressurs?

Innledningsvis i dette arbeidet hevdet jeg at resultat er noe som ikke alltid er like enkelt å finne. Dersom nye vedtak fattes med referanse til bestemte gruppers innsats, kan bildet bli forholdsvis klart. Om både innsats og målsetning er diffus, må også bildet bli uklart.

De to veiene jeg har valgt å følge i analysen gir ulike muligheter til å konkludere om hvorvidt resultat etter handling finnes. Det som synes tydeligst er også det jeg vil vie minst plass i en avsluttende refleksjonen: Landsforeningen har medvirket til at det ble vedtatt en lovendring om ettervern. Det er ikke med dette sagt at de var de eneste, det fantes mange med dem som hadde et ønske om å få endringen gjennomført. Som vist var også den politiske viljen til stede, og ettervernet syntes også som en hensiktsmessig kampsak for enkelte politikere. Spor etter innflytelse finnes likevel – prosessen viser landsforeningens rolle både som bruker og brukt.

Et annet sentralt område for innflytelse var det sterke ønsket landsforeningen hadde – og har – om å påvirke folks holdninger til barnevernsbarn: Ikke som kriminelle og stakkarslige, men som ressurspersoner med viktige erfaringer. Hvorvidt dette har skjedd er langt vanskeligere å måle. Men når landsforeningens styre i et intervju med Norges Barnevern i 2002 blir spurt om hva de selv mener å ha oppnådd gjennom sine virksomme år, svarer de:

...kanskje at vi er mer ferdige med å spille ”offer-roller”, med å være ”de stakkars barnevernsbarna”. Nå kan vi mer tydelig opptre som virkelige ressurspersoner med erfaring og kunnskap ikke bare gjennom våre personlige historier, men mer gjennom vårt felleskap. Vi kan kalle det vår ”felleskunnskap” og tanker og vurderinger vi drøfter i dette fellesskapet.⁵⁸

Utsagnet fra landsforeningens styre kan leses som uttrykk for to ulike forhold. For det første som den strategi de selv har valgt; ikke å fremstå som offer, men som handlingsdyktige ressurspersoner. For det andre som et uttrykk for de endrede holdninger de opplever å bli møtt med. Når det gjelder foreningens strategi, bekreftes dette inntrykket av de handlinger som tidligere er presentert. Landsforeningen har bevisst valgt å ikke profilere enkeltskjebner i samme grad som før. Riktignok bruker de historier fremdeles, men i en ny kontekst. Fortellinger er ikke lenger utelukkende den enes, men kan hente elementer fra de manges fortellinger. Anita Lenes sier;

Vi er kommet så pass langt nå at vi ikke lenger bruker våre egne historier, men snakker om mange forskjellige historier og hva vi ønsker at de skal gjøre.

Historiene fortelles også i andre sammenhenger enn før. Ungdommene brukes ikke i samme grad som alene-fortellere, men inngår oftere i dialoger – som på Geilo-konferansen. Også i kontakten med media er ungdommens bevissthet rundt historiebruk langt klarere. Dette kommer i liten grad frem i de avistekstene som utgjør mitt datamateriale, men kan finnes i nyere oppslag i ukepresse, i fjernsyn og på Internett. Disse oppslagene kan ikke alene begrunne at landsforeningen beveger seg bort fra en offerrolle. Men sammen med de andre handlingene de har vektlagt gjennom de senere år, synes bildet forholdsvis klart. Offerrollen er vanskelig å bli endelig kvitt. Men de handlinger, den strategi landsforeningen nå velger å følge, betoner i langt større grad enn før deres ressurser.

Er det så også rimelig å anta at dette påvirker andres holdninger til dem? Er svaret på spørsmålet ja, sier dette også noe om de resultat landsforeningen har oppnådd. Spørsmålet kan ikke få et endelig svar. Det finnes imidlertid forhold som tyder på ungdommenes tilstedeværelse har påvirket enkeltpersoners holdninger og tanker. Sylvia Brustad er blant de som tydeligst formulerer dette, når hun understreker at noe av det som har gjort mest inntrykk på henne nettopp er landsforeningens ungdommer. Andre

⁵⁸ Intervju med landsforeningens styre I: Norges Barnevern nr.2:2002

politikere viser til lignende opplevelser, om ikke med like klar adresse til landsforeningen. Grete Fossum påpeker hvordan interesse formes av enkeltsaker... ”når du ser at et enkelt barn har vanskeligheter, faller noen skylapper...” (se kapittel 5). De som uttaler seg sier alle noe om det betydningsfulle i møtene med ungdommene og deres fortellinger. Hvorvidt disse møtene er med den lidende fortelleren eller den ressurssterke ungdommen, er imidlertid mer usikkert. Landsforeningens henvendelser underbygger deres rolle som ressurspersoner. Vi kan blant annet lese i foreningens årsrapport fra 2001:

... vi får hver eneste dag bekreftet hvor viktig vi er som organisasjon gjennom henvendelser fra medlemmer, samarbeidspartnere, media og ansatte i barnevernet. De søker henholdsvis vår støtte, kompetanse, uttalelser og råd.

Det synes klart at landsforeningen ikke lenger (utelukkende) blir bedt om å delta med sine illustrerende skjebner i media og på konferanser, men at de inkluderes også ut fra en antagelse om at de besitter viktig kompetanse.

Nå vil det imidlertid være for enkelt å hevde at de tidlige henvendelsene til landsforeningen utelukkende var etterspørsler etter historier, de senere kun spørsmål om kompetente råd. Henvendelsene har hele tiden vært mer nyansert enn som så. Også tidlig i historien kunne vi finne ønsker om kommentarer til faglige spørsmål, og også i dag kan landsforeningen motta forespørsler om egnede historier. Allerede i -99 formulerte Marianne Borgen sin bekymring om de krevende oppdragene landsforeningen fikk:

De ble invitert til foredrag overalt, ikke bare foredrag som gikk på å fortelle sin historie, men ganske krevende opplegg. De ble invitert til å kommentere lovforslag og rettstilstander, forventningene økte voldsomt.

Ønsket om å bruke landsforeningen som ressurs er slik ikke nødvendigvis av ny dato. Veien fra offer til ressurs avspeiler ikke bare endrede forventninger, men også endrede muligheter til å oppfylle eksisterende forventninger. Ved å etablere et fungerende styre, ved å ha et åpent kontor og en fast organisasjonssekretær, ved å bygge gode kontakter og samarbeidsrelasjoner er landsforeningen nå langt mer kapabel til å fylle den rollen de også ønsker; ikke som offer, men som ressurs. Slik er det ikke nødvendigvis kun deres utadrettede handlinger som åpner mulighet til å endre status fra offer til ressurs. Heller ikke er det utelukkende omverdenens holdninger. Også deres organisasjonsapparats mulighet til å imøtekomme henvendelser vil kunne spille en viktig rolle.

Heller ikke her er konklusjoner endelige. Jeg mener likevel å ha belegg for å hevde at landsforeningen faktisk har utøvd innflytelse. I en synlig prosess; lovendring. Og i en mer usynlig prosess; holdningsendring. Selv har de valgt å forlate offerrollen til fordel for en mer aktiv, handlende rolle. Disse valgene, og disse handlingene viser også vilje til aktivt å utforme sin rolle overfor sine med- og motspillere. Det styrker også en antagelse om at de agerer som bruker – også ut fra sine resultat.

Bruker? Eller brukt?

Et endelig svar på hvorvidt landsforeningen har vært brukere eller om de er blitt brukt er imidlertid ikke mulig å gi. Heller enn å konkludere med et enten – eller må svaret bli et både – og. Foreningen har opptrådt som brukere i den forstand at de har handlet ut fra et ønske om å øve innflytelse, og ved at de faktisk har oppnådd resultat. Gjennom de årene foreningen har eksistert har de vært aktive i å forme ut en rolle de også i fremtiden kan være bekvem med.

Landsforeningen for barnevernsbarn har i løpet av de årene de har eksistert greid noe som ingen andre før dem har fått til. De har etablert en stødig brukergruppe innen barnevernet, sammensatt og drevet av barnevernets primære brukere, barna selv. Dette ville de neppe ha greid alene. Den støtten de har hatt blant annet fra Norsk fosterhjemforening, Voksne for barn og Barne- og familiedepartementet har vært helt nødvendig. Å være først kan ha sin pris. Foreningen hadde nyhetens interesse, og ble utsatt for manges nysgjerrighet – på godt og vondt. Den store oppmerksomheten, og de mange uimotståelige invitasjoner kunne kvalt organisasjonen i sin startfase, med det resultat at de ikke bare ble brukt – men brukt opp. At dette ikke skjedde, kan ha ulike forklaringer. Vi har sett hvordan noen av landsforeningens ungdommer kjempet for å få foreningen videre, og denne æren skal ikke fratras dem. Samtidig er det tydelig at også andre har interesse av å holde organisasjonen i gang. Dette vises gjennom gode økonomiske støtteordninger, og gjennom faglig aksept. Landsforeningen er blitt en aktør som ønskes i mange fora.

Prøving og feiling har vært en del av landsforeningens historie. Dette gjelder også deres mange samarbeidspartnere, som også møter organiserte brukergrupper for første gang. Hva dette har bidratt med av lærdom er mer usikkert. Fremdeles er landsforeningens rolle utprøvende – og vil kanskje være det lenge enda. Fremdeles er deres bidrag først og fremst fortellinger – og vil forbli det. Selv om landsforeningen fester seg som organisasjon, vil den, om den skal fungere etter sine intensjoner, befolkes av ”flyktige” ungdommer. Landsforeningens forventninger er at fagfeltet skal forstå og

respektere dette, uten at dette alltid er like enkelt. De opplever fremdeles å få vanskelige og uønskede forespørsler; på den ene side kommer det spørsmål om en enkel og trist fortelling, uten at denne settes inn i en sammenheng. På den andre side blir landsforeningen bedt om å trekke opp linjene for et helhetlig og fremtidig barnevern, noe de verken kan eller vil (Lenes og Storø 2002).

Landsforeningen er blitt flinkere til å sortere de mange forespørslene de får, og gi begrunnede avslag på de henvendelser de ikke ønsker å imøtekomme. Gode avslag kan også gi avklarende bidrag til et spørrende fagfelt. For heller ikke deres rolle er enkel, og hva foreningen kan spørres om er ikke umiddelbart klart. På den ene side bør man ikke spørre etter enkeltungdoms historie. På den andre side er det et like risikabelt prosjekt å invitere til diskusjon om barnevernets praksis på et mer generelt grunnlag. Når verken fortellingen skal fortelles eller de store linjer trekkes – hva gjenstår da?

Noen svar finnes – men mange må enda letes etter. Det finnes sammenhenger der landsforeningen har inngått i gode relasjoner, med nyttig utfall for begge parter. Et godt eksempel på dette var da foreningen tok initiativ overfor Barne- og familiedepartementet til å utforme brosjyrer som barnevernsbarn hadde bruk for. Departementets var interessert og imøtekommende, og resultatet ble brosjyrer som enda brukes. Det finnes også andre eksempler, dog uten like håndfaste resultat. Anita Lenes forteller om møter som har vært viktige, om mennesker som har lyttet og forstått. Finnes det noen fellestrekk ved disse møtene, noe som kan bidra til gode møter også i fremtiden? Mine svar finnes innen det perspektivet jeg har valgt, og er ikke det eneste mulige. Det som ser ut til å kjennetegne de gode møtene er respekt og anerkjennelse. Landsforeningens ungdommer hevder ikke å ha all den kunnskap som er nødvendig for å drive et godt barnevern. Tvert i mot blir de engstelig når slike forventninger legges på dem. De ønsker å være en vaktbikkje, gi kritikk og ros. Dette må de nødvendigvis gjøre ut fra sitt perspektiv. Landsforeningen ønsker å møte et fagfelt som både har kunnskap og vilje til å trekke de store linjer ut fra faglige, juridiske og menneskelige hensyn (Lenes og Storø 2002). Landsforeningen mener å inneha kunnskap som er viktig og nødvendig, om enn annerledes enn tradisjonell fagkunnskap. En nødvendighet i møtet mellom bruker og fagfelt er respekt – og respons. De gangene landsforeningens ungdommer sterkest uttrykker at de føler seg misbrukt, er når de ikke får noe svar. Eller når all respons er ukritisk og alt er like bra. Det er ikke sikkert at enighet alltid er det beste mål. Gjennom argument og motargument kan samtalepartnere vise hverandre respekt. Dette etterlyser også Anita Lenes:

Selvfølgelig ønsker vi kritikk! For uten kritikk åpnes ikke veien for nye tanker. Vi har nok gjort mye dumt, men så si det til oss, da!⁵⁹

Landsforeningen ønsker å bidra med sin kunnskap i et felt som etterspør dette. Selv er de gjennom årene blitt mer oppmerksom på hva de kan yte, og hvordan de ønsker å bidra. De har også en klart tydeligere holdning til hva de ikke ønsker å gjøre. Samtidig som organisasjonen har utviklet en klarere holdning til egen rolle og aktivitet, synes også omgivelsenes forventninger å endres. Invitasjonene er ikke som de var i foreningens første fase, der ønsket primært var en forteller. Både organisasjoner, fagfelt og politikere inviterer dem inn i mer forpliktende samarbeid. Også i så henseende synes landsforeningen å innta en stødigere plass som brukergruppe i norsk barnevern.

⁵⁹ Fra intervju med Anita Lenes november 1999

Referanser

- Alm Andreassen, T. (2000): "Brukermedvirkning – en strategi for demokratisering i helse- og sosialpolitikken?" I: Markussen, E.: *Menneskeverd funksjonshemmet i Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Akademisk.
- Alm Andreassen, T. (red) (1994): *Brukermedvirkning – redskap for kvalitet og deltagelse i kommunene*. Oslo: Rådet for funksjonshemmede/ Norges byggforskningsinstitutt.
- Andersen, I. Borum, F, Kristensen P.H. og Karnøe, P. (1992): *Om kunsten at bedrive feltstudier – en erfaringsbasert forskningsmetodikk*. København: Samfundslitteratur.
- Angel, B.Ø. (1999): *Barnet mitt bor hos meg igjen: barnevernets arbeid med tilbakeføring av barn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Arnet, E. (2000): *Ser du meg? Et møte med ungdommer ved en barneverninstitusjon*. Oslo: Cappelen/ Barne- og familieetaten i Oslo.
- Asplan Analyse/ Barne- og familiedepartementet (1992): *Kompetanse- og utdanningsbehov i barnevernet*. Q-0805. Oslo: Asplan Analyse.
- Backe-Hansen, E. (2001): "Profesjonell kunnskap – i brukernes tjeneste?" I: Sandbæk, M (red): *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Backe-Hansen, E. og Havik, T. (red.) (1997): *Barnevern på barns premisser*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Baklien, B. (1995): *Brukermedvirkning og andre bremseklosser*. NIBR rapport 1995:1. Oslo: Norsk Institutt for By- og Regionforskning.
- Barnevernets utviklingssenter (1998): *Når gir barnevernet hjelp?* Rapport nr 2/98. Bergen: Barnevernets utviklingssenter.
- Berger, P. og Luckmann, T. (1987): *Den samfundsskabte virkelighed*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Berg-Nilsen, T.S. (1992): "Kravstor stakkarslighet" I: *Dyade nr.4 1992*.
- Bertilson, M. og Eyerman, R. (1984): "Introduktion" I: Habermas, J (red): *Den rationella övertygelsen*. Stockholm: Akademi Litteratur.
- Besl.O.nr.72 (1997-1998) *Lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven)*.
- Brown, L. D. (1993): "Social change through collective reflection with Asian nongovernmental development organizations" I *Human Relations*, Feb 1993; Volume 46.
- Bruner, J (1986): *Actual minds, possible worlds*. Harvard: Harvard University Press.

- Bruner, J. (1990): *Acts of meaning*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Christensen, T. og Egeberg, M. (1992): *Forvaltningskunnskap: forvaltningen i samfunnet*. Oslo: TANO.
- Christiansen, K.U. (1997): "Troverdige barnevernsbarn" I Ringheim, G. og J. Throndsen (red.): *Løvetannbarn*. Oslo: Cappelen.
- Cloke, C. and Davies, M. (red) (1995): *Participation and empowerment in child protection*. London: Pitman.
- Craford, C. (1994): *Mennesket er en fortælling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Cunningham, H. (1996): *Barn og barndom : fra middelalder til moderne tid* Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Dahl, O. (1966): *Innføring i historieforskningens metodelære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dåvøy, L. (2002): *Barn bryr seg om mer enn pålegg*. Kronikk i Verdens Gang 11.05.2002.
- Einarsson, J. H. og Sandbæk, M. (1997): *Forebyggende arbeid og hjelpetiltak i barneverntjenesten: med vekt på en myndiggjørende praksis*. NOVA temahefte; 2/97. Oslo: Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Engberg, J. (1986): *Folkkrörelserna i välfärdssamhället*. Doktorgradsavhandling. Umeå universitet
- Ericsson, K. (1996): *Barnevern som samfunnsspeil*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Eriksen, E. O. (1993): *Den offentlige dimensjon: verdier og styring i offentlig sektor*. Oslo: TANO.
- Eriksen, E.O. og Skivenes, M. (1998): "Om å fatte riktige beslutninger i barnevernet" I *Tidsskrift for samfunnsforskning* 3, 352-379.
- Faureholm J. (1999): *Forældrekompetence i udsatte familier. Empowerment i praksis*. København: Systime.
- Fog, J. (1994): *Med samtalen som udgangspunkt*. Det kvalitative forskningsinterview. København: Akademisk Forlag.
- Follesø, R. (1992): *"Du føler at det ikke bare er deg!" :Organisasjon for ungdom i fosterhjem. Hovedoppgave*. Universitetet i Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt.
- Follesø, R. (1997): *Ungdom i barnevernet: organisert ungdomsarbeid i regi av Norsk Fosterhjemsforening*. HBO-rapport nr.2/1997. Høgskolen i Bodø: Avdeling for samfunnsfag.
- Follesø, R. (1998): "Brukermedvirkning i barnevernet" I *Norges Barnevern* 1/98.
- Follesø, R. (2000): "Brukermedvirkning på avveie" I *Norges barnevern* 2/2000.
- Follesø, R. (2001): "Brukerperspektivet i Befring-utvalgets utredning" I *Norges barnevern* 1/2001.

- Forsberg, E. et.al. (1997): *Frigörande kraft: empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Gothia.
- Fosterhjemskontakt 4:1991.
- Fosterhjemskontakt 2:1992.
- Fosterhjemskontakt 4:1996.
- Fosterhjemskontakt 6:1996.
- Fosterhjemskontakt 3:2002.
- Framtidas voksne 1:1997.
- Framtidas voksne 2:1997.
- Framtidas voksne 2:1998.
- Framtidas voksne 3:1998.
- Framtidas voksne 1999.
- Framtidas voksne 2:2000.
- Framtidas voksne 3:2000.
- Framtidas voksne 1:2001.
- Freire, P. (1970): *Pedagogy of the oppressed*. New York: Seabury Press.
- Gudmundsdottir, S. (1997): "Forskningsintervjuets narrative karakter" I Karseth, B, Gudmundsdottir, S. Hopmann: *Didaktikk : tradisjon og fornyelse : festskrift til Bjørg Brandtzæg*. Rapport nr. 12, Universitetet i Oslo: Pedagogisk Forskningsinstitutt.
- Gullvåg, I. (1987): *Rasjonalitet forståelse og forklaring*. Trondheim: Tapir.
- Habermas, J. (1999): *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Habermas, J. (1984): *Den rationella övertygelsen. En antologi om legitimitet, kris och politikk*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Hagen, G. (2001): *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe.
- Halvorsen, T. (1997): *Forståelse av avvikende atferd. En studie av avvikforståelse blant ansatte ved barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker*. Doktor polit-avhandling. Universitetet i Tromsø: Det samfunnsvitenskapelige fakultet.
- Hansen, K. B. (1996): "Myndiggjøring. Om empowerment i sosialt arbeid" I *Embla* 6:1996.
- Healy, K. (1998): "Participation and Child Protection: The Importance of Context" I *British Journal of Social Work*. 28, 897-914.
- Healy, K. (2001): "Participatory Action Research and social work" In *International Social Work* 44(1) 93-105.
- Helgeland, I.M. (1989): *En etterundersøkelse av ungdom i Buskerudprosjektet*. Rapport 1:1989. Oslo: Barnevernets utviklingscenter.
- Henne nr.5 mai 2002.
- Hernes, G. (1990): *Makt og avmakt* Oslo: Universitetsforlaget.

- Hjemdal, O.K, Nilsen, S. og Seim, S. (1998): *Selvhjelp: kunsten å løfte seg etter håret*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hoel,N. (1937): "Mentalhygiene før skolealderen" I Sæthre, H. m.fl. *Mentalhygiene* Oslo: Gyldendal.
- Holme, I.M. og Solvang, B.K. (1996): *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: Tano.
- Horverak, S. Omre, C. og Scheldrup, L. (2002): *Familierådslag: demokrati og beslutninger i norsk barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Humble, S. and J. Unell ed. (1989): *Selfhelp in health and social welfare - England and West Germany*. London: Routledge.
- Hvinden, B. (1997): *Self-organisation and users' empowerment*. Paper to the 9th Nordic Social Policy Research Seminar, Koege, Denmark, November 6th-8th 1997.
- Hutchinson, G. S. (1999): *Samfunnsarbeid i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hydèn, C. og Hydèn M. (1997): *Att studera berättelser. Samhällsvetenskapliga och medisinska perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Høgsbro, K. (1992): *Sociale problemer & selvorganiseret selvhjelp i Danmark*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Jensen, C. (1998): *Jeg har sett verden begynne*. Oslo: Geelmuyden.Kiese.
- Josefson, I. (1991) *Kunskapens former: det reflekterade yrkeskunnandet*. Stockholm: Carlssons.
- Kaminer, W. (1992): *I'm dysfunctional, you're dysfunctional: The recovery movement and other self-help*. New York: Addison Publishing Company.
- Karpatschov, L (1984): "Den fænomenorierede casemetode" I *Tidsskrift för Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning* nr.3-4 årg.4 s.14-25.
- Killèn, K. (1991): *Sveket: omsorgssvikt er alles ansvar?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Koch, A. og Koch, K. (1995): *Barn av barnevernet*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kvale, S. (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvåle, G. (2001): *Organisering av identitet. Ein studie av organisatorisk identitetsdanning i trygdeetaten*. HBO-rapport 3/2001. Høgskolen i Bodø: Avdeling for samfunnsfag.
- Labov, W.(1972): *Language in inner city*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Landsforeningen for barnevernsbarn: *Klar for å bo alene*. Udatert brosjyre.
- Landsforeningen for barnevernsbarn: *Dine rettigheter*. Udatert brosjyre.
- Lauvås, P. og Lauvås, K. (1994): *Tverrfaglig samarbeid: perspektiv og strategi* Oslo: TANO.

- Lindbekk, T. (2001): *Samfunnsteori: fra Marx til Giddens*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Lorentzen, H. og Hoaas, K. (2000): *Offentlig styring av frivillige organisasjoner med barne- og ungdomsorganisasjonene som case*. ISF-rapport 13:2000. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lenes, A. og Storø, J. (2002): Talsperson for bortglemt felt søkes I *Embla* 3:2002
- Lov om barneverntjenester.
- Lov om sosiale tjenester.
- Lundby, G. (1998): *Historier og terapi Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier* Tano Aschoug
- Lundemark Andersen, M. Brok, P., Mathiasen, H. (2000): *Empowerment på dansk*. Fredrikshavn: Dafolo.
- Lundstøl, J. (1999): *Kunnskapens hemmeligheter*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Lyotard, J.F. (1984): *The postmodern condition : a report on knowlegde*. Minneapolis: University of Minnesota press.
- McLeod (1997): *Narrative and Psychoterapy*. London: Sage
- Mehlbye, J. og Nygaard Christoffersen, M. (1992): *Sælvhjelpsgrupper - omfang, karakter og erfaringer i nationalt og internationalt perspektiv*. København: AKF Forlaget.
- Midjo, T. (1994): "Sosial annerledeshet i skjæringspunktet mellom tradisjon og modernitet, del 1" I *Fosterhjemskontakt* nr.4 1994.
- Midjo, T. (1995): "Sosial annerledeshet i skjæringspunktet mellom tradisjon og modernitet, del 2" I *Fosterhjemskontakt* nr.1 1995
- Monsen, N.K. (1992): "Offeret og bøddelen" I *Dyade* nr.4 1992.
- Myre, R. (1979): *Innføring i pedagogikk. Oppdragelsesteori*. Oslo: Fabritius Forlagshus
- Neill, A.S. (1993): *Summerhill*. Oslo: Pax Forlag.
- Nielsen, H.K. (2001): *Kritisk teori og samtidsanalyse*. Århus: Århus Universitetsforlag.
- Nilsen, L. (red) (2002): *Se meg nå! Faktakunnskap om vanlige barn med uvanlige livserfaringer*. Oslo: Redd Barna.
- Noddings, N. (1997): *Pedagogisk filosofi*. Oslo: ad Notam.
- Nordahl, T. (2001): "Brukernes plass i tverrfaglig samarbeid" I Sandbæk, M. (red) *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Norges Barnevern nr.2 1997.
- Norges Barnevern nr.2:2002.
- NOU 1995:19 *Statlige tilskuddsordninger til barne- og ungdomsorganisasjoner*. Oslo: Norges offentlige utredninger.
- NOU 1995:23 *Barnefaglige sakkyndighetsoppgaver*. Oslo: Norges offentlige utredninger.

- NOU 1988:17 *Frivillige organisasjoner*. Oslo: Norges offentlige utredninger.
- NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge - Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Norges offentlige utredninger.
- NOU 2001:22 *Fra bruker til borger*. Oslo: Norges offentlige utredninger.
- Nygren, P. (1995): *Profesjonelt barnevern som barneomsorg. Fra teori til verktøy*. Oslo: ad Notam Gyldendal.
- Nygaard, T. (1995): *Den lille sosiologiboka*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nørve, S.(1997): "Brukermedvirkning" En kontekstualisering av nye deltakelses- og styringsformer I *Forskning om brukermedvirkning - kunnskapsstatus og handlingsmuligheter*. Konferanserapport, AFI. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Odelstingsproposisjon nr.61 (1997-98) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester*.
- Ogden, T. (1996): "Sterke meninger og lite kontakt. Meningsmålinger om folks holdninger til barnevernet" I *Norges Barnevern 4-1993* s.4-14.
- Polanyi, M. (1983): *The Tacit Dimension*. Gloucester, Mass.: Peter Smith.
- Polkinghorne, D. (1988): *Narrative knowing and the human sciences*. Albany: State University of New York Press.
- Prestmo, T. (1994): Omsorgsløs som 18-åring? I *Barnevernpedagogen* nr.2 1994.
- Pujk, R. Østbye, H. Og Øyen, E. (1984): *Sosialpolitikk eller sosialpornografi? : en analyse av sosialpolitiske reportasjer i pressen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rahman, M.A. (1985): "The theory and practice of participatory action research" In O. Fals Borda (Ed.): *The challenge of social change*. London: Sage.
- Rappaport, J. (1987): "Terms of Empowerment/ Exemplars of Prevention: Toward a Theory for Community Psychology" In *American Journal of Community Psychology*, Vol 15, No. 2.
- Redd Barna: (1993) *Barnekonvensjonen. Rettigheter for barn i Norge*. Oslo: Tano.
- Repstad, P (1987): *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ringheim, G. og Throndsen, J. (1997) *Løvetannbarn. De klarte seg mot alle odds*. Oslo: Cappelen.
- Rudberg, M. (1982): *Dydige, sterke, lykkelige barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ryburn, M. (1996): "Myndiggjøring av fagfolks rolle ved plassering av barn" I Sandbæk og Tveiten (red): *Sammen med familien*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Rønning, R. og Solheim, L.J. (1998): *Hjelp på egne premisser? : om brukermedvirkning i velferdssektoren*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Sandbæk, M. og Tveiten, G. (1996): *Sammen med familien*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sandbæk, M. (1996): "Et annet barnevernsarbeid?" I Sandbæk, M. og Tveiten, G. (red): *Sammen med familien*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sandbæk, M. (2001): *Fra mottaker til aktør: brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Schack Abrahamsen, K. (1995) *Felles skjebne – felles løft*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Scheldrup, H: (1937): *Nevrose og oppdragelse*. Oslo: Cappelen.
- Schreyoegg, G. (2002): *If Knowlegde is Everything, Maybe it is Nothing: Reconsidering Organizational Knowlegde* Paper presented at "The Third European Conference on Organizational Knowlegde, Learning and Capabilities" Athens.
- Schön, D. (1983): *The reflective practitioner*. New York: Basic Books.
- Scaanning (1993): *Kommunikative maktstrategier: rapporter fra et tårn*. Oslo: Spartacus.
- Seim, S. og Slettebø, T. (2001): "Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelse i barnevernet" I Sandbæk, M. (red): *Fra mottaker til aktør: brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Seim,S. Nilsen,S, Hjemdal,O. K. (1997): *Selvhjelp blant marginale grupper – alternative strategier*. HiO-rapport 1997 nr 1. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Selle, P. og Øymyr, B (1995): *Frivillig organisering og demokrati. Det frivillige organisasjonssamfunnet endrer seg 1940-1990*. Oslo: Samlaget.
- Skard, Å.G. (1938): "Korleis ter verda seg for barna?" I *Norsk Skuleblad* 1938.
- Slettebø, T. (2000): "Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid" I *Nordisk sosialt arbeid* 2:00 s.75-85.
- Solomon,B. (1976): *Black Empowerment: Social work in oppressed Communities*. New York: Columbia University Press.
- Solonen,T. (1999): "Klienter" I: Denvall, Verner og Jacobsen, Tord; *Hverdagsbegreper i sosialt arbejde* Hans Reitzels Forlag.
- St.meld. nr.41 (1987-88) *Helsepolitikken mot år 2000*.
- St.meld. nr 35. (1994-95) *Velferdsmeldingen*.
- St.meld. nr.4 (1996-97) *Langtidsprogrammet 1998-2001*.
- St.meld. nr.34 (1996-97) *Resultater og erfaringer fra Regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede og veien videre*.
- St.meld. nr.8 (1998-1999) *Om handlingsplanen for funksjonshemma*.
- St.meld. nr. 39 (2001-02) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*.
- St.meld. nr 40 (2001-02) *Om barne- og ungdomsvernet*.

- Starrin, B. og Forsberg, E. (1997): *Frigörande kraft. Empowerment som modell i skola, omsorg og arbetsliv*. Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Stavanger Aftenblad 18.10.1998.
- Steinsholdt, K. (1997): *Refleksjon og ettertanke*. Trondheim: Tapir.
- Storø, J. (1997): "Ettervern – er det noen som driver med det, da?" I *Norges Barnevern* 3/1997.
- Sæbø, G. (1990): *Informasjon eller myteproduksjon? Om sosialhjelp i norsk presse*. Inas Notat 1990:3. Oslo: Institutt for sosialforskning.
- Sæbø, G. (1992): *Formidling og foredling: avisenes rolle i meningsdannelsen om sosialhjelp*. Magistergradsavhandling. Universitetet i Oslo.
- Sæthre, H. (1937): "Dagliglivets mentalhygiene" I Sæthre, H. m.fl. (red): *Mentalhygiene*. Oslo: Gyldendal.
- Söder, M. Og Wærness, K. (1999): "Normative vurderingers plass i velferdsforskning" I *Tidsskrift for velferdsforskning* Vol.2 Nr.1.1999:51.
- Terum, L.I. (1998): "Perspektiv på fattigdom" I *Tidsskrift for velferdsforskning* Vol.1 Nr.2 1998 side 67-81.
- Thesen, J. og Malterud, K. (2001): ""Empowerment" og pasientstyrking – et undervisningsopplegg" I *Tidsskrift for Norsk Lægeforening* nr.13, 2001:121.
- Torgersen, U. (1972): *Profesjonssosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Treseder, P. (1997): "Involving and empowering children and young people: overcoming the barriers" In Cloke, C. Og Davies, M. (ed): *Participation and Empowerment in Child Protection*. Chichester: J. Wiley.
- Verdens Gang 11.05.02.
- Vinnerljung, B. (1996): *Fosterbarn som vuxna*. Doktorgradsavhandling. Lund studies in social welfare; 13. Universitetet i Lund.
- Vetlesen, H.J. (1902) "Nerve- og følelseslivet." I Arstal, A. (red.) *Foreldre og Børn*. Kristiania : Aschehoug.
- Watzlawick, P. (1968): *Pragmatics of human communication: a study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes* London: Faber and Faber.
- Whyte, W.F., Greenwood, D., & Lazes, P. (1991): "Participatory action research: Through practice to science in social research" In W.F. Whyte (Ed.): *Participatory action research*. Newbury Park: Sage Publications.
- Wells, G. (1987): *The meaning makers: children learning language and using language to learn*. London: Hodder and Stoughton.
- Williams, F. Popay, J. Oakley, A. (1991): *Welfare Research. A Critical Review*. London: UCL Press.

- Wittgenstein, L. (1995): *Filosofi og kultur. Spredte bemerkninger*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Wollebæk, D. Selle, P., Lorentzen H. (2000): *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wyller, T. Chr. (1988): "Refleksjoner over "politisk innflytelse"" I *Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift* nr.2/1988 4.årgang.
- Ørstavik, S. (1996): *Brukerperspektivet – en kritisk gjennomgang*. Inas-notat 1996:8. Oslo: Institutt for sosialforskning.
- Aadland, E. (1997): *"Og eg ser på deg- : vitenskapsteori og metode i helse- og sosialfag*. Oslo: Tano Aschehoug.

Nettsider:

www.barnevernsbarna.no
www.knut.com

Avisoppslag

- 1992: Aftenposten 03.05., 08.06., 09.09., 12.11.
- 1995: Aftenposten 02.01., 15.06.
- 1996: Aftenposten 08.07.
Dagbladet 08.06., 04.07., 24.08., 27.08., 01.09., 04.09., 04.12.
- 1997: Aftenposten 21.02., 03.02., 17.03., 12.09., 16.11.
Dagbladet 21.02., 20.06., 16.08., 01.09., 16.10., 17.11., 28.11., 03.12.
- 1988: Aftenposten 20.01., 03.03., 03.04.
Dagbladet 18.04.98
- 2003: Dagbladet 04.01.03

Upubliserte notat:

Trøndergnisten: Prosjektrapport 1993, Handlingsplan og budsjett 1994

Norsk Fosterhjemsforening: Brev til Barne- og Familiedepartementet 17.juli 1995

Norsk Fosterhjemsforening: Diskusjonsnotat om ungdomsarbeidet, Hovedstyresak i NFF 13/95

Norsk fosterhjemsforening: Handlingsplan for barne- og ungdomsarbeidet perioden 1993-95

Hedmarksgnisten: Handlingsplan 1995-1996

Informasjonsfolder/ invitasjon til å delta i ungdomsarbeid i regi av NFFs fylkeslag i Nordland

Landsforeningens handlingsplan 1997

Landsforeningens årsrapport 2001

Barnevernets ungdomsforening: Organisasjonsplan 1995 og 1996

Rogaland Fosterhjemsforenings ungdom (1994): *Vi fortjener respekt*

Landsforeningen for barnevernsbarns høringsuttalelse til alternative forslag til ny organisering av fylkeskommunens oppgaver på barnevernområdet og familievernet. Brev datert 05.04.02

Vedlegg

Avisoppslag. Kronologisk oversikt

Avisenes navn er forkortet til A (Aftenposten) og D (Dagbladet). Videre bruker jeg forkortelsen LFB (Landsforeningen for barnevernsbarn) og NAB (Nils Arne Berger). Stjernetegnet (*) angir de oppslag der landsforeningen eksplisitt er nevnt – enten de opptrer i hoved- eller birolle;

Årstall/ Avis; Tittel/tema;
dato;

1996		
15.01	D	Når foreldrene svikter; Kronikk av daværende statsråd Grete Berget
08.07	*A	Barnevernsbarn danner forening, Vil påvirke barnevernet; Intervju med Nils Arne Berger (NAB), leder i LFB
08.07	*D	Barnevernet hadde ikke tro på meg; Større reportasje, intervju med NAB, professor Terje Ogden, Høgskolelektor Gerd Hagen
24.08	*D	Barneombudet betaler for positiv omtale, Rotet bort kritisk brev; helsides reportasje. Intervju med barneombud Trond Waage, statssekretær Ingunn Yssen, NAB.
27.08	D	Barneombudet er en byråkrat; Oppslag med to intervju; et med Høyres Kristin Clemet, et med NAB
01.09	D	Barneombud sett fra sidelinjen; Kronikk av psykolog Magne Raundalen
04.09	*D	15-åring på avveie; Kronikk av tidligere kontorsjef hos Barneombudet, Marianne Borgen
17.09	A	Barnevernet møter sterk kritikk; Presentasjon av Mona Sandbæk og Gunnar Tveitens bok "Sammen med familien". Intervju med forfatterne.
02.11	D	Foreldre, fagfolk og stat; Kronikk av redaktør Kristin Clemet
03.11	*A	Leserinnlegg, På Innsiden
04.12	*D	Stortinget tar fra de svake; oppslag om kutt i statsbudsjettet, barnevernet vil miste 15,5 millioner kroner i øremerkede midler. Intervju med NAB
15.12	A	Solskinnsbarnets svøpe; leserinnlegg, På innsiden
22.12	A	Barn må vernes fra barnevernet; Leserinnlegg, På Innsiden, Eva Granheim
24.12	A	Viktige år med følsomme temaer; På innsiden tar farvel
29.12	A	Det vanskelige barnevernet; Leserinnlegg, På Innsiden Sverre Kvilhaug

1997		
18.01	A	Leserinnlegg fra adm.dir. Richard H. Knoff, Agenda Utredning og Utvikling
21.02	*A	Fosterbarn får forening; Oppslag fra stiftelsesmøtet
21.02	*D	Vil ha rom i Det norske hus; Oppslag fra stiftelsesmøtet, intervju med NAB
23.02	*A	Løvetannbarna; Helsides reportasje. Presentasjon av en nylig publisert undersøkelse, intervju med NAB og Pål Andre Grinderud
06.05	*D	Fra barnehjem til kongens bord; LFB i audiens hos kong Harald
12.06	A	Adopsjon; Innlegg fra Sylvia Brustad
20.06	*D	Landsforeningen for barnevernsbarn anmelder 40 kommuner; NTB-melding fra LFB
01.09	*D	Barneombud i alle fylker; Kommentar fra NAB
01.09	*D	Stopper hjelpen til problembarn; Oppslag fra Tromsø om barnevernets nedleggelse av tiltak. Kommentar fra NAB
12.09	*A	Krever politiattest i barnevernet; Reportasje, inkluderer intervju med NAB
16.10	*D	Oppgjør med barnevernet; reportasje inkludert intervju med NAB samt Fos forbundssekretær Ingvild Huse
25.10	D	Bokhøst i dagbladet; Omtale blant annet av boka Løvetannbarn
03.11	*D	Oppløftende tragedier; Finn Skårderud anmelder boken Løvetannbarn
16.11	*A	Griper for sjelden inn; LFB kommenterer undersøkelse som viser at 20% av barnevernets henvendelser henlegges
17.11	*D	Forsømte barn; minileder
18.11	A	”På innsiden” – leserinnlegg
25.11	A	Ikke godt nok barnevern; leserinnlegg
28.11	D	Naivt og uinformert om barnevern; Leserinnlegg av advokat Sverre Kvilhaug
03.12	D	Barnevern – vern for hvem; Leserinnlegg i Kort og godt, Rogaland familievernforening
13.12	*D	Presset barnevern; LFB ber om at en ungdom må få et hjem før jul
23.12	*D	Fikk et hjem i julegave; hjemmet ble funnet, LFB uttaler seg i en kommentar
1998		
20.01	*A	Forskere etterlyser samarbeid; oppslag i forbindelse med en undersøkelse publisert av Mona Sandbæk og Jøna Hafdis Einarsson, NOVA. LFB kommer med en kommentar
03.03	*A	Ønsker bedre oppfølging av barnevernsbarna; LFB etterlyser ettervernet
03.03	*A	Lover barnevernsbarna ettervern; NTB-melding fra Barne- og familieminister Valgjerd Svarstad Haugland. LFB kommenterer

03.04	*A	Barnevernet preget av størknede tradisjoner; Leserinnlegg av Per Hansen LFFR . her viser han blant annet til LFBs kommentar 20.01
16.04	D	Barnevernet – mer brukermedvirkning; Kronikk, Jorunn Vindegg, yrkesforbundsleder
18.04	*D	Valgjerd avviser homofile; oppslaget kommenteres av NAB
23.04	D	Vil vurdere homofile som avlastningspersoner; Valgjerd S. Haugland kommenterer igjen forslaget om å bruke homofile som avlastningspersoner
28.04	D	Ministerens annensortering; Kronikk av Kjell Erik Øie
Sept	*A	Barnevernsbarn kritiserer omsorgsovertagelse; Intervju med Jørgen Decker
08.09	A	Barnevernet hjalp oss ikke
08.09	A	Kommunale tjenester – stort sett fornøyde brukere; av Alf Ø. Bowitz, leder i Kommunalansattes Fellesorganisasjon
13.09	*A	Barnevernsbarn kritiserer omsorgsovertagelse; Inkluderer blant annet intervju med Jørgen Decker
22.09	D	Engasjert buklanding; Bokanmeldelse, boka Løvetannbarn trekkes inn
14.09	*A	Rekrutteringen tiltar, mener fagfolk – Minst 300 gutter selger sex i Oslo; Intervju med NAB
1999		
15.01	A	Barnevernsbarn venter for lenge?”
17.02	A	”110 000 for tapt barndom”
27.09	D	”Barnevernet kan bli nedlagt”
11.12	A	Barnevern i krise